महाराष्ट्र शासन

महाराष्ट्र शासन

महिला व बाल विकास विभाग

चौथे महिला धोरण - २०२४

विषयसुची / अनुक्रमणिका :

अ.क्र		**विषय**	**पृष्ठ क्र.**
भाग – १			
एक		संदर्भ	४
दोन		सदर धोरणाविषयी	६
तीन		धोरणात्मक उपाय योजना आणि धोरणात्मक अंमलबजावणी आराखडा	७
	१.	आरोग्य,पोषण आहार व स्वास्थ्य	**१३**
	२.	शिक्षण व कौशल्य	**१७**
	३.	महिलांप्रती होणारा सर्व प्रकारचा हिंसाचार समाप्त करणे	**१९**
	४.	लिंग समानता पूरक उपजीविकेची साधने वृद्धिंगत करणे : रोजगार, उद्योजकता व कौशल्य विकास	**२२**
	५.	लिंग समानता पायाभूत सुविधांचा विकास करणे : परिवहन, गृहनिर्माण व स्वच्छता	**२५**
	६.	लिंग समानता प्रशासन व राजकीय सहभाग	**२८**
	७.	लिंग समानता नैसर्गिक संसाधन व्यवस्थापन, हवामानबदल अनुकूलन व आपत्ती व्यवस्थापन	२९
	८.	इतर महत्वाची क्षेत्रे	**३१**
चार		संस्थात्मक यंत्रणा	३६
पाच		साधनसंपत्तीचे व्यवस्थापन	**३९**

अनुक्रमणिका : परिशिष्ट

अ.क.	विषय	पृष्ठ क्र.
१.	**धोरणात्मक अंमलबजावणी योजना** – आरोग्य, पोषण व स्वास्थ्य	४१
२.	**धोरणात्मक अंमलबजावणी योजना** – शिक्षण व कौशल्य	८४
३.	**धोरणात्मक अंमलबजावणी योजना** –महिलांप्रती होणारा सर्व प्रकारचा हिंसाचार समाप्त करणे	११०
४.	**धोरणात्मक अंमलबजावणी योजना** – लिंग समानता पूरक उपजीविकेची साधने वृद्धिंगत करणे : रोजगार, उद्योजकता व कौशल्य विकास	१५४
५.	**धोरणात्मक अंमलबजावणी योजना** – लिंग समानता पायाभूत सुविधांचा विकास करणे : परिवहन, गृहनिर्माण व स्वच्छता	१९२
६.	**धोरणात्मक अंमलबजावणी योजना** – लिंग समानता प्रशासन व राजकीय सहभाग	**२२२**
७.	**धोरणात्मक अंमलबजावणी योजना** – लिंग समानता नैसर्गिक संसाधन व्यवस्थापन, हवामानबदल अनुकूलन व आपत्ती व्यवस्थापन	२३५
८.	**धोरणात्मक अंमलबजावणी योजना** – इतर महत्वाची क्षेत्रे	२४२
९.	**वार्षिक कृती आराखडयाच्या सुसूत्रीकरण्यासाठी नमुना** (कृती संगम आराखडा)	२५७

भाग- १

१) संदर्भ

लिंग समानता ही भारतीय संविधानाच्या प्रस्तावना, मूलभूत अधिकार, मूलभूत कर्तव्ये आणि मार्गदर्शक तत्त्वांमध्ये समाविष्ट आहे.जात, पंथ, धर्म, लिंग किंवा इतर कोणत्याही ओळखीच्या निरपेक्ष सर्व नागरिकांच्या हक्कांचे पालन आणि संरक्षण करणे ही जबाबदारी सरकारची आहे. लिंग समानतेला चालना देणारे कायदे, धोरणे आणि कार्यक्रम विकसित करण्यासाठी आणि त्यांची अंमलबजावणी करण्यासाठी केंद्र आणि राज्य सरकार या दोन्हींना अधिकार प्रदान केलेले आहेत.

पाचव्या पंचवार्षिक योजनेपासून (१९७४-७८) महिलांच्या समस्यांकडे पाहण्याच्या दृष्टिकोनात कल्याणापासून विकासाकडे असे परिवर्तन झाले. राष्ट्रीय महिला आयोग अधिनियम, १९९० या व्दारे राज्यांना महिलांचे हक्क आणि कायदेशीर हक्कांचे रक्षण करण्यासाठी संस्थात्मक यंत्रणा स्थापन करण्याचा अधिकार प्रदान केला आहे. भारताचे संविधान (१९९३) ७३ व्या आणि ७४ व्या सुधारणेव्दारे पंचायती आणि नगरपालिकांच्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये महिलांसाठी जागा राखून ठेवण्याची तरतूद करण्यात आली आणि पंचायतीराज संस्थांमध्ये महिलांसाठी ५०% जागा राखीव ठेवणाऱ्या राज्यांपैकी महाराष्ट्र पहिले राज्य होते. सहस्त्रक विकासाची ध्येये (२०००-२०१५) (MDG) यांमुळे लिंग समानता सक्षमीकरणाकडे जागतिक लक्ष वेधले गेले आणि सर्वविकास प्रक्रियांमध्ये “लिंगभाव समानतेचा” समावेश करून त्यास जागतिक विकासाचे प्रमुख उद्दिष्ट म्हणून मान्यता देण्यात आली. सहस्त्रक विकासाचा ध्येय (MDG) कालावधी पूर्ण होतांना "कोणीही मागे राहता कामा नये “ असे सर्वसमावेशक ध्येय घेऊन जागतिक विकासाची पुढची वाटचाल आखण्यात आली. राष्ट्रीय सरासरीवर आधारित परिणामांवर लक्ष केंद्रित केल्यानंतर सर्वात गरीब आणि सर्वात दुर्बल गटांवर विकासाच्या धोरणांचा इष्ट तो परिणाम झाल्याचे दिसून येत नाही हे प्रकर्षाने जाणवते. ही उणीव भरून काढण्याकरिता २०१५-३० च्या शाश्वत विकास ध्येयांमध्ये कोणालाही वगळले जाऊ नये हे उदिष्ट सर्वांगीण सर्वसमावेशक व शाश्वत विकास करण्यासाठीच्या धोरणात समाविष्ट करण्यात आले. मिलेनिअम डेव्हलपमेंट गोल्स (एम.डी.जी.) २०००-२०१५ मुले , मुली आणि महिलांच्या सक्षमीकरणाकडे (एम.डी. जी.३) जागतिक लक्ष वेधले गेले आणि सर्व विकास प्रक्रियांमध्ये लिंगभाव समानता मुलभूत विकास कार्यक्रम म्हणून ओळखला गेला म्हणून शाश्वत विकास ध्येय-५ मार्फत लिंगभाव समानतेचा कार्यक्रम राबवीला जात आहे. सर्वांसाठी समान हक्क मिळवण्याच्या उद्देशाने अनेक आंतरराष्ट्रीय अधिवेशने आणि मानवाधिकार करारांवर भारताने स्वाक्षरी केलेली असल्याने, राज्य आणि केंद्र सरकार महिला व मुली व अन्य लिंगभाव असलेल्या व्यक्तींच्या सुरक्षितता , सुरक्षा आणि मुलभूत समानता सुनिश्चित करण्यासाठी कायदेशीर दायित्वांशी बांधील आहे.

गरिबीप्रमाणेच लैंगिक असमानता हि एक संरचनात्मक समस्या आहे जी अनेक सामाजिक आणि राजकीय संस्थांद्वारे अनौपचारिक आणि औपचारिक निकष आणि पद्धतींनी बळकट आणि कायम ठेवली आहे. धोरणात्मक उपक्रमाचा उद्देश जरी महिला व मुलींच्या सक्षमीकरणाचा असला तरी लिंग विषमता हा प्रश्न त्यांच्या सामाजिक, खाजगी, आर्थिक व राजकीय क्षेत्रातील विकासात अडथळा आणत असतो .परिणामी मुली व महिला विकासाच्या इतर अनेक प्रक्रियांपासून वंचित राहतात. विशेषतः दुर्बल घटकांतील महिला व मुलींच्या विविधांगी असुरक्षिततेमुळे अधिकार, हक्क व समान संधी मिळण्यात आणखी अडथळा निर्माण होतो. जास्त महिलांना अधिकाधिक अनौपचारिक, असंघटित क्षेत्रात राहण्यास भाग पाडले जाते. त्यामुळे त्यांना आरोग्य, पोषण व शिक्षण, उत्पादन, मालमत्ता , आर्थिक सेवा, प्रगत कारकीर्द किंवा प्रतिष्ठा,

सुरक्षा व सुरक्षितता यांची सुनिश्चिती करणाऱ्या कामाच्या ठिकाणी मैत्रीपूर्ण वातावरण व मुलभूत गरजांपासून वंचित ठेवले जाते. दारिद्र्याचे चक्र हे लिंगभेदाशी गुंफलेले आहे व त्याचे परिणाम आंतरपिढीय आहेत व त्यासाठी सर्वसमावेशक धोरणात मार्गदर्शन केल्याप्रमाणे तातडीच्या , एकत्रित व दीर्घकालीन कृतींची गरज आहे.

महाराष्ट्र राज्याला सामाजिक सुधारणांचा विशेषतः महिला व मुलींच्या उन्नतीचा प्रदीर्घ इतिहास आहे. ज्यामध्ये राजमाता जिजाऊ, छत्रपती शिवाजी महाराज,महात्मा ज्योतिबा फुले, सावित्रीबाई फुले, गोपाळ गणेश आगरकर, महर्षी कर्वे, राजर्षि शाहू महाराज, भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, कर्मवीर भाऊराव पाटील व विठ्ठल रामजी शिंदे यासारख्या महामानवांचे महत्वाचे योगदान आहे. महाराष्ट्र राज्यात स्त्री हक्क चळवळीला मोठा इतिहास आहे . ज्यामध्ये स्थानिक महिलांचे व महिलांच्या हक्कासाठी लढणाऱ्या संस्थांचे विशेष योगदान आहे. अशा वैविध्यपूर्ण आणि समृद्ध इतिहासाच्या पार्श्वभूमीवर लिंग समानता व महाराष्ट्राचा सर्वांगीण मानव विकास करणाऱ्या समानता धोरणाची आखणी करण्यात आली आहे. सामाजिक, आर्थिक आणि राजकीय विकासात महिलांची भूमिका आणि सहभाग वाढवण्यासाठी विविध सरकारांनी धोरणे आणि कार्यक्रम राबवून महिला आणि मुलींसाठी एक सकारात्मक सामाजिक-सांस्कृतिक वातावरण निर्माण केले आहे. महाराष्ट्राने १९९४ मध्ये पहिले महिला सक्षमीकरण धोरण जाहीर केले. २००१ मध्ये दुसरे धोरण प्रसिद्ध झाले, आणि त्यानंतर २०१४ मध्ये तिसरे धोरण आणण्यात आले. अलीकडील काळात महिलांच्या हक्कांसाठी केंद्र व राज्य शासनाने केलेले विविध कायदे जसे की कौटुंबिक हिंसाचारापासून महिलांचे संरक्षण अधिनियम २००५, कामाच्या ठिकाणी महिलांच्या लैंगिक हिंसाचार प्रतिबंध अधिनियम २०१३, शक्ती कायदा, मुलांचे लैंगिक अपराधापासून संरक्षण अधिनियम २०१२, कुटुंब न्यायालय अधिनियम, समान वेतन कायदा, स्त्रियांचे संपत्तीविषयक विविध कायदे, महिलांना द्यावयाच्या पोटगीबाबत (हिंदू विवाह कायदा, हिंदू दत्तक आणि निर्वाह कायदा) इत्यादी महिलांसाठी असलेल्या कायद्यांमुळे महिलांच्या स्थितीत व जगण्यात सुधारणा करण्याचा प्रयत्न केला जात आहे. विशेषतः घरगुती हिंसाचाराच्या घटनांना प्रतिसाद देण्यासाठी उभारण्यात आलेली प्रशासकीय यंत्रणा (जिल्हा/गटस्तरावरील संरक्षण अधिकारी यांची कार्यालये), समुपदेशन केंद्र, सखी केंद्रे (निवारा केंद्रे) इत्यादींचा प्राधान्याने उल्लेख करता येईल. तथापि, लिंग गुणोत्तरात व कामगार वर्गामध्ये महिलांच्या सहभागात सातत्याने होणारी घट, महिलांवरील गुन्ह्यांमध्ये वाढ आणि “मी सुद्धा”(MeToo)या चळवळीमुळे उजेडात आलेली प्रकरणे, कामाच्या ठिकाणी होणारे सर्व प्रकारचे शोषण आणि अन्य सामाजिक आर्थिक व जातीय जनगणना २०११ यामधून उघड झालेली अन्य प्रकारची वागणूक ही राज्यातील स्त्री-पुरुष समानता व महिला सक्षमीकरण यांच्या समोरील आव्हाने आहेत. कोविड महामारीतील टाळेबंदीमुळे ही असमानता वाढली व त्यामुळे उपजीविकेचे नुकसान झाले, कौटुंबिक हिंसाचाराच्या वाढत्या घटना, जोडीदाराकडून करण्यात येणारा हिंसाचार, बालविवाह, किशोरवयीन मुलींची शाळेतून गळती, महिलांवरील घरकामाचा वाढत्या भारा मुळे खोलवर रुजलेली नाती बिघडणे आणि सामाजिक गुंतागुंत या सारख्या समस्यांमध्ये वाढ झाली आहे.

कोरोना महामारी नंतर मूळ पदावर येण्याचा मार्ग धूसर आणि गुंतागुंतीचा बनला आहे आणि त्याला लिंग समान बनविण्यासाठी विशेष प्रयत्न करावे लागतील. हे धोरण एका निर्णायक क्षणी सादर केले जात असून त्याव्दारे समन्याय रीतीने तात्काळ, मध्यम आणि दीर्घकालीन लाभ होण्याची सुनिश्चिती करण्यासाठी तात्काळ आखलेला प्रतिसाद सगळ्यात महत्वाचा असेल. हे धोरण प्रगतीच्या मोजता येण्याजोग्या निर्देशांकांसह धोरणात्मक कृती आराखडा मांडणारे आणि त्यावर जोर देणारे, कृती आराखड्याला चालना देणारी आवश्यक ती संस्थात्मक यंत्रणा सुचविणारे आहे. या निर्देशांकांच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी केंद्राभिमुखतेची जोपासना करणारे व विभागा-विभागांमध्ये ,समन्वय वाढवणारे संसाधन व्यवस्थापन योजना करणारे हे धोरण यापूर्वीच्या उपक्रमांच्या पुढे टाकलेले एक पाऊल आहे.

२) सदर धोरणाविषयी

सर्वसाधारणपणे शाश्वत विकास उद्दिष्टे आणि विशेषतः ५ वे शाश्वत विकास ध्येय,राष्ट्रीय महिला धोरण (२०१६ चा मसुदा), महाराष्ट्र राज्य महिला धोरण २०१४, त्याबरोबरच महिलांच्या विरुद्ध सर्व प्रकारच्या भेदभावाचे उच्चाटन करणारा करार (CEDAW), जागतिक मानवाधिकार घोषणापत्र (UDHR) यांसह आंतरराष्ट्रीय करार आणि भारताचे संविधान, भारतीय दंड संहिता (IPC) व केंद्र आणि महाराष्ट्र सरकारचे संबंधित कायदे, धोरणे आणि कार्यक्रम यांना अनुसरून सदर धोरण महिला सक्षमीकरण, समानतेचा सर्वंकष आढावा घेते. महिला व महिलांविषयक होणाऱ्या हिंसाचाराबाबत केंद्र व राज्य शासनाने कायद्यामध्ये वेळोवेळी करण्यात येणाऱ्या बदलानुसार करावयाची कार्यवाही करण्यात येईल.

धोरणाचा व्यापक दृष्टिकोन

भारतीय राज्यघटनेने सर्व नागरिकांना दिलेल्या समानतेच्या हक्कांची अंमलबजावणी करण्यासाठी लिंगभाव समानतेचा विचार करुन राज्यातील महिला व मुलींना आवश्यक संधी आणि सुविधा उपलब्ध करुन देणे तसेच त्यांचा सामाजिक, आर्थिक आणि अन्य क्षेत्रातील विकास साधणे.

आरोग्य, पोषण, आहार व स्वास्थ्य, शिक्षण व कौशल्यविकास या बाबतीत महिलांप्रति सर्व प्रकारच्या हिंसाचारास आळा घालणे, महिलांसाठी पूरक रोजगार, उद्योजकता व कौशल्य विकास इत्यादि उपजीविकेची साधने वृद्धिंगत करणे. लिंग समानता, पायाभूत सुविधांमध्ये वाढ करणे (परिवहन, निवारा व स्वच्छतेच्या सुविधा) लिंग समान प्रशासन व राजकीय सहभाग, लिंग समानता आणि नैसर्गिक संसाधन व्यवस्थापन, हवामान बदल अनुकूलन व आपत्ती व्यवस्थापन तसेच अन्य महत्वाची क्षेत्रे यांचा समावेश करुन महिला आणि मुलींच्या सक्षमीकरणासाठी समावेशक धोरण तयार करण्यात आले आहे.

हे धोरण तयार करताना महत्वाची क्षेत्रे सुनिश्चित करुन त्यांच्या अंमलबजावणीचा आराखडा तयार करण्याचा प्रयत्न करण्यात आला आहे. या महत्वाच्या क्षेत्रांसाठीच्या कृती आराखडयामधील उद्दिष्टे गणनात्मक आहेत.

केवळ कृती आराखडाच नव्हे तर धोरणाच्या अंमलबाजवणीच्या प्रगतीचे संनियंत्रण करण्यासाठी संस्थात्मक व्यवस्था निर्माण करणे ही या धोरणाची ठळक वैशिष्ट्ये आहेत. अंमलबजावणी व संनियंत्रण समित्या पुढील प्रमाणे आहेत:-

१. मा.मुख्यमंत्री यांच्या अध्यक्षतेखाली महिला धोरणाच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी राज्यस्तरीय उच्चाधिकार समितीची (HPC) स्थापना केली जाईल.

२. मा.मंत्री, महिला व बाल विकास यांच्या अध्यक्षतेखाली महिला धोरणाच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी राज्यस्तरीय विशेष कृतीदलाची स्थापना केली जाईल.

३. प्रत्येक जिल्ह्याच्या मा.पालकमंत्री यांच्या अध्यक्षतेखाली तसेच जिल्हातील महिला विधानसभा सदस्यांचा समावेश करून महिला धोरणाच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी जिल्हास्तरीय अंमलबजावणी आणि सुकाणू समितीची (DISC) स्थापना केली जाईल.

धोरणात्मक अंमलबजावणी योजना खालीलप्रमाणे जोडली आहे -

१.	आरोग्य, पोषण व स्वास्थ्य	-	परिशिष्ट -१
२.	शिक्षण व कौशल्य	-	परिशिष्ट -२
३.	महिलांवरील सर्व प्रकारचा हिंसाचार समाप्त करणे	-	परिशिष्ट -३
४.	लिंग समानता पूरक उपजीविकेची साधने वृद्धिंगत करणे : रोजगार, उद्योजकता व कौशल्य विकास	-	परिशिष्ट -४
५.	लिंग समानता पायाभूत सुविधांचा विकास करणे : परिवहन, गृहनिर्माण व स्वच्छता	-	परिशिष्ट -५
६.	लिंग समानता प्रशासन व राजकीय सहभाग	-	परिशिष्ट -६
७.	लिंग समानता नैसर्गिक संसाधन व्यवस्थापन, हवामानबदल अनुकूलन व आपत्ती व्यवस्थापन	-	परिशिष्ट -७
८.	इतर महत्वाची क्षेत्रे	-	परिशिष्ट -८
९.	वार्षिक कृती आराखडयाच्या सुसूत्रीकरण्यासाठी नमुना (कृती संगम आराखडा)	-	परिशिष्ट -९

उद्दिष्टे

क. महिला व मुलींसाठी आर्थिक आणि सामाजिक धोरणांद्वारे सक्षम वातावरण निर्माण करणे.

ख. महाराष्ट्र राज्यातील सर्व क्षेत्रांमध्ये, संस्थामध्ये समानता आणि महिला सक्षमीकरणाला चालना देणे, त्यांचे समर्थन मिळविणे व त्यांना प्रेरित करणे.

ग. शासनाच्या सर्व स्तरांवर विकास, नियोजन आणि अंमलबजावणीमध्ये समानता आणि महिला सक्षमीकरणाचा दृष्टिकोन मुख्य विचार म्हणून पुढे आणणे.

घ. महिला व मुलींचे नागरी व राजकीय अधिकार जपणे.

ङ. सामाजिक, राजकीय व प्रशासकीय यंत्रणेमध्ये तसेच सार्वजनिक व खाजगी क्षेत्रात, महिला सक्षमीकरण व समानता अधिक बळकट करणे. महिला व मुलींच्या आर्थिक आणि सामाजिक विकासासाठी पोषक वातावरण तयार करणे.

➢ **विशेष प्राधान्य द्यावयाची क्षेत्रे**

- **समानतेचा विचार मुख्य प्रवाहात आणणे :-** या धोरणामध्ये महिला व मुलींचा बहुआयामी सामाजिक व आर्थिक दर्जा आणि परिस्थिती यांचा विचार करण्यात आलेला आहे. या धोरणात सर्व ठिकाणी कुटुंबाच्या व्याख्येमध्ये एकल महिलांच्या कुटुंबांचाही समावेश केला आहे.
- **कोणालाही मागे न ठेवण्याचा** (LNOB) **दष्टीकोन (सर्वांना सोबत घेण्याचा दृष्टिकोन) :-** हे धोरण असुरक्षित घटकातील महिला व मुलींच्या सामाजिक आणि आर्थिक विकासावर लक्ष केंद्रित करते आणि परिणामी परस्पर आंतरशाखीय लिंग समानता गरजा मान्य करते. अनुसूचित जमाती आणि अनुसूचित जाती या गटातील महिला आणि मुली, धार्मिक अल्पसंख्याक, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, आदिवासी, वनवासी, अंतर्गत विस्थापित व्यक्ती (आयडीपी) आणि प्रकल्पग्रस्त व्यक्ती (पीएपी), शारीरिक आणि मानसिकदृष्ट्या विकलांग महिला, ज्येष्ठ महिला, देह विक्रय करणाऱ्या व्यक्ती, बार बाला, संकटग्रस्त महिला, परित्यक्ता, विधवा,सहमतीने सहजीवन (लिव्ह-इन) संबंधांमध्ये असलेल्या महिला, कुमारी / एकल माता, अशांत क्षेत्रातील महिला, सर्व प्रकारच्या हिंसाचारातून वाचलेल्या, ॲसिड हल्ला आणि जाळपोळीतुन वाचलेल्या महिला, आत्महत्येतून वाचलेल्या, सर्व प्रकारच्या व्यसनाधीनतेमधून व्यसनमुक्त झालेल्या स्त्रिया, असंघटित क्षेत्रातील कामगार (घरगुती कामगार, रस्त्यावरील आणि रेल्वेगाड्यांमधील व स्टेशनवरील विक्रेते, शेतमजूर, बांधकाम कामगार, उत्खनन कामगार, वीटभट्टी आणि खाण कामगार, लघूतम, लघू व मध्यम उद्योग यामध्ये सर्वांचा समावेश असलेल्या), स्वच्छता कामगार, माथाडी कामगार, बेघर महिला, लोक कलाकार, दूरचित्रवाणी/चित्रपट कलाकार आणि प्रसार माध्यमातील महिला, न्यायप्रविष्ट असलेल्या, दोषी आणि पूर्वी गुन्हेगार असलेल्या महिला, स्थलांतरित महिला (ऊस तोडणाऱ्या हंगामी कामगारांसह), डोंबारी, ग्रामीण कारागीर (धातूचे, दगडी व इतर काम करणाऱ्या) आणि रस्त्यावर भीक मागणाऱ्या महिला यांच्याकरिता या धोरणात विशिष्ट तरतुदी केल्या आहेत.
- लिंग **समानता एक सामाजिक सुरक्षा कवच :-**कोविड महामारी, मानवनिर्मित आणि नैसर्गिक आपत्तींमुळे बाधित महिला व मुलींच्या पुनर्वसनास मदत करण्यासाठी आरोग्य, शिक्षण आणि कामाच्या क्षेत्रात सामाजिक सुरक्षितता विषयक उपायांना प्राधान्य दिले जाईल.
- **शासनाच्या विविध स्तरावरील धोरणात्मक उपाययोजना :-** या धोरणामध्ये नमूद केलेल्या तरतुदींची प्रभावीपणे अंमलबजावणी आणि संनियंत्रण करण्यासाठी राज्य, जिल्हा आणि उपविभागीय स्तरावर कार्यरत विविध यंत्रणाचा समावेश असलेल्या सुयोग्य शासन प्रणाली आणि यंत्रणा तयार केल्या जातील.
- **आर्थिक आणि मनुष्यबळ संसाधन :-** स्त्री-पुरुष समानता आणि महिला सक्षमीकरणासाठी तयार केलेल्या या धोरणाच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी वेळेवर आणि पुरेशी आर्थिक तरतूद करण्यात येईल.धोरणाच्या अंमलबजावणीसाठी राज्य, जिल्हा तसेच तालुका स्तरावर आवश्यक तितके मनुष्यबळ उपलब्ध करून देण्यात येईल.
- **जबाबदारी निश्चित करणे:** विविध शासकीय विभागांकडून अंमलबजावणी आराखड्यात नमूद केल्यानुसार हे धोरण तपशीलवार कृती योजनेत नमूद स्पष्ट कृती करण्यायोग्य भूमिका, जबाबदाऱ्या आणि संनियंत्रण निर्देशांकांसह कालबद्ध आणि पद्धतशीरपणे अंमलात आणले जाईल.

➢ मसुदा तयार करण्याचा दृष्टिकोन

या धोरणास महाराष्ट्र राज्याच्या महिला व बाल विकास विभागाच्या मा. मंत्री यांनी दिशादर्शकाची भूमिका निभावली आहे.त्यांच्या नेतृत्वाखाली विभागाचे सचिव, महिला व बाल विकास विभाग, आयुक्त, महिला व बाल विकास, पुणे व उपायुक्त, महिला व बाल विकास, पुणे यांनी संपूर्ण कार्यपद्धतीला चालना दिली आहे. या धोरणाच्या निर्मिती प्रक्रियेस मा. मुख्यमंत्री महाराष्ट्र राज्य, मा. उप मुख्यमंत्री महाराष्ट्र राज्य, मा. सभापती विधानपरिषद, मा. उप सभापती विधानपरिषद तसेच मंत्रीमंडळातील मा. मंत्रीगण/ मा. राज्यमंत्रीगण तसेच राज्यातील मा. संसद सदस्य व मा. विधि मंडळ सदस्य यांनी देखील मोलाचे साहाय्य केले आहे. याशिवाय आघाडीचे मानव विकास तज्ज्ञ, महिला हक्कांचे पुरस्कर्ते, शिक्षणतज्ज्ञ, कायदेतज्ज्ञ, वरिष्ठ पोलीस अधिकारी,राज्य महिला आयोगाच्या पदाधिकारी / अधिकारी, महिला आर्थिक विकास महामंडळाचे पदाधिकारी / अधिकारी, विधिमंडळाच्या महिला व बालकांचे हक्क व कल्याण समितीचे पदाधिकारी / अधिकारी, राज्य शासनाच्या विविध विभागांमधील वरिष्ठ अधिकारी यांच्यासह या क्षेत्रात कार्यरत असणाऱ्या विविध गटांशी केलेल्या व्यापक चर्चेतून तयार केले गेले आहे.

धोरणाच्या मसुदा निर्मितीसाठी राज्यस्तरीय कृती दल/ मसुदा समिती स्थापन करण्यात आली. या समितीने पूर्वीच्या धोरणांवरून आणि नवीन समस्यांवर आधारित, मूळ विषयाची क्षेत्रे शोधली. त्या त्या विषयामधील तज्ञांचा, कार्यक्षेत्रातील व्यावसायिकांचा आणि सरकारी अधिकाऱ्यांचा समावेश असलेल्या उप-गटांची स्थापना करण्यात आली. या गटांना विषयनिहाय महत्त्वाच्या बाबी उपलब्ध करून देण्यात आल्या. त्यानुसार धोरणात्मक तरतुदी शोधण्यात आल्या. विषयांनुसार प्रत्येक उपगटाला अंमलबजावणीची निश्चित कालमर्यादा नमूद असलेला, संनियंत्रणाचे निर्देशांक आणि राज्य शासनाच्या विविध विभागांकडून अपेक्षित असलेली कृती स्पष्ट करणारा, त्या मागचा व्यापक दृष्टिकोन दर्शवणारा, एक संक्षिप्त मसुदा तयार करण्याबाबत सूचित केले गेले. यासाठी धोरणातील सूचना आणि कृती योजने बाबत तांत्रिक आणि दस्ताऐवजांची मदत संयुक्त राष्ट्र बाल विकास निधि (UNस्थानिक समिती EF) आणि संयुक्त राष्ट्रांचे महिला संघटनांनी (UN WOMEN) व इतर महिला संघटनांनी केली.

धोरणात समाविष्ट करण्यात आलेले महत्वाचे विषय (THEMAT AREA) पुढील प्रमाणे आहेत –

भाग – १

१. आरोग्य, पोषण आहार व स्वास्थ्य.
२. शिक्षण व कौशल्य.
३. महिलांप्रति सर्व प्रकारच्या हिंसाचारास आळा घालणे.
४. लिंग समानता पूरक उपजीविकेची साधने वृद्धिंगत करणे : रोजगार, उद्योजकता व कौशल्य विकास.
५. लिंग समानता समावेशक पायाभूत सुविधांमध्ये वाढ करणे : परिवहन,निवारा व स्वच्छता विषयक सुविधा.
६. लिंग समानता प्रशासन व राजकीय सहभाग.
७. लिंग समानता नैसर्गिक संसाधन व्यवस्थापन, हवामानबदल अनुकूलन व आपत्ती व्यवस्थापन.
८. इतर महत्वाची अन्य क्षेत्रे.

धोरणातील तरतुदींच्या अंमलबजावणीसाठी निर्धारित केलेली कालमर्यादा (Time Frame**)**

अल्प कालावधी– ६ महिने ते १ वर्ष

मध्यम कालावधी – १ वर्ष ते **३** वर्ष

दीर्घ कालावधी – ३ वर्ष ते ५ वर्ष

अंमलबजावणी व त्याबाबतचा आढावा

प्रकरण ५ मध्ये दर्शविल्याप्रमाणे या धोरणाच्या अंमलबजावणीचा आढावा घेण्यासाठी विशेष तरतूद करण्यात आली आहे. विविध पातळींवर घेतल्या जाणाऱ्या आढाव्याअंती समोर येणारे तथ्य, निष्कर्ष यावर आधारित नियमित उपाययोजना केल्या जातील. थोडक्यात हे धोरण लवचिक आहे. त्यात गरजेनुसार व कालानुरूप आवश्यक ते बदल करता येतील. धोरणाच्या अंमलबजावणीसाठी शासनाच्या प्रत्येक विभागाने इतर संबधित विभागांशी समन्वय साधून वार्षिक कृती आराखडा (जोडपत्र **९**) विहित नमुन्यात उच्च स्तरीय समितीला वेळोवेळी सादर करणे अपेक्षित आहे. विशेष कृतीदल या आराखड्याचा आढावा घेऊन गरजेनुसार शासनास शिफारशी करील.

३) धोरणात्मक उपाय योजना आणि धोरणात्मक अंमलबजावणी आराखडा

१. आरोग्य, पोषणआहार व स्वास्थ्य.

धोरणात्मक उपाय योजना

१.१ स्त्रिया व मुलींसाठी दर्जेदार आणि परवडणाऱ्या आरोग्य सेवा आणि पायाभूत सुविधांची सार्वत्रिक उपलब्धता सुनिश्चित केली जाईल. यामध्ये महामारी, नैसर्गिक आपत्ती आणि इतर मानवनिर्मित आपत्कालीन परिस्थितींचा समावेश आहे. त्यांचे शारीरिक आणि मानसिक आरोग्य सुधारण्यासाठी आणि त्यांच्या कल्याणासाठी एकात्मिक कृती करण्यात येईल आणि प्रतिबंधात्मक, उपचारात्मक आणि पुनर्वसन सेवांचा विस्तार करण्यासाठी ठोस कार्यवाही केली जाईल. महिला व मुलींच्या आरोग्य आणि विकासासाठी, कुटुंबांचा आणि विशेषतः मुलांचा व पुरुषांचा सहभाग घेण्याकरिता प्रयत्न केले जातील.

१.२ सर्व आरोग्य सेवा आणि पायाभूत सुविधांमध्ये शारीरिक आणि मानसिक आरोग्य आणि विकासाच्या सर्व पैलूंसाठी समाजातील सर्वात असुरक्षित गटातील व्यक्तींच्या गरजांना प्राधान्य दिले जाईल.

१.३ महिला व मुलींच्या आरोग्याचा दर्जा वृद्धिंगत करण्यासाठी आणि सुस्थितीत राखण्यासाठी शासकीय विभागांमध्ये आंतर-क्षेत्रीय (Intersectoral) समन्वय, वर्तणुकीत बदल घडविणे आणि नाविन्यपूर्ण उपक्रम राबविण्यासाठी विशेष गुंतवणूक करण्याच्या तरतुदी केल्या जातील. यामध्ये आरोग्याच्या दर्जावर प्रभाव टाकणाऱ्या सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक आणि व्यावसायिक बाबींवर विशेष लक्ष केंद्रित करण्यात येईल.

१.४ लिंग समानता आरोग्याचे धोरण तयार करून त्यामध्ये लैंगिक व प्रजनन स्वास्थ सेवा सर्वांना सहज उपलब्ध होतील असे नियोजन करणे गरजेचे आहे. आरोग्याच्या सुधारित सर्वसमावेशक धोरणामध्ये मातृत्व , प्रसूतिपूर्व आणि प्रसवोत्तर सुधारित आरोग्य सेवा आणि शुश्रुषा, तसेच दुर्गम भागात सेवा पोहचविणे, मासिक पाळी दरम्यानची स्वच्छता, प्रसूती समयी माता मृत्यू दर कमी करण्यासाठी यंत्रणा, अल्पवयीन मुलींमधील गर्भधारणे संबंधी आवश्यक आरोग्य सेवा, संदर्भ व अत्यावश्यक प्रसूती आरोग्य सेवांसाठी वाहतूक व्यवस्था, लिंग निर्धारणाला आळा घालणे, पुरुष नसबंदी इ. बाबींचा समावेश करण्यात येईल. सहायक प्रजोत्पादन गर्भधारणा (IVF) व प्रतिस्थापित गर्भधारणा (surrogacy) सारख्या प्रक्रियांमध्ये आवश्यक मातृत्व, प्रसुती, प्रसवोत्तर उपचार, समुपदेशन व इतर आरोग्य सेवा प्रदान केल्या जातील. प्रसूतीनंतर म्हणजेच बाळाचा जन्म झाल्यानंतर महिलांमध्ये अनेक शारिरीक आणि मानसिक बदल होतात. शारीरिक बदलांमुळे महिलेची मानसिक स्थिती खालावते. यामुळे नैराश्य येते, यालाच 'पोस्टपार्टम डिप्रेशन' म्हणजेच प्रसूतीपश्चात नैराश्य असं म्हणतात. महिलांच्या शरीरात गरोदरपणापासून ते प्रसूतीदरम्यान अनेक बदल होतात. याचा परिणाम महिलांच्या मानसिक आरोग्यावर होतो. या काळात महिलांची संप्रेरके असंतुलित असतात. यामुळे महिलांना शारीरिक आणि मानसिक समस्यांचा सामना करावा लागतो.

१.५ महिलांना गर्भपात करण्यासाठी सुरक्षित, उच्चप्रतीच्या व पुरेशा सेवा सुलभतेने उपलब्ध होतील असे नियोजन करणे गरजेचे आहे. महिला व मुलींसाठी सुधारित, सोपी आणि परवडणारी गर्भनिरोधक साधने उपलब्ध करून देणे गरजेचे आहे.

१.६ रजोनिवृत्ती व त्यासंबंधित समस्या, अनियमित मासिक पाळी व त्या संबंधित आजार (PCOS/PCOD), अंतःस्रावी विकार, कर्करोग (अंडाशय, गर्भाशय व स्तन), मूत्र मार्ग संक्रमण (UTIs), उच्च रक्तदाब, मधुमेह, लठ्ठपणा, कॅल्शिअम प्रोटीनच्या कमतरतेमुळे निर्माण झालेला हाडांचा ठिसूळपणा (अस्थिसूचिरता), हृदय व रक्तवाहिन्या संबंधी रोग, क्षयरोग, एचआयव्ही/एड्स (HIV/AIDS) इत्यादींशी संबंधित महिला आणि मुलींच्या दुर्लक्षित आरोग्यसेवेच्या गरजांना प्राधान्य देणे आवश्यक आहे. संसर्गजन्य आणि असंसर्गजन्य अशा दोन्ही आजारांना प्रतिसाद देणाऱ्या पर्याप्त आणि दर्जेदार सेवा देण्यासाठी विविध यंत्रणामध्ये आवश्यक समन्वय साधला जाईल.

१.७ ज्येष्ठ नागरिकांकरिता राष्ट्रीय धोरण, २०११ च्या अनुषंगाने महिलांसाठी वृद्धोपचार आरोग्य सेवा प्रदान केल्या जातील. सार्वजनिक व खाजगी क्षेत्राच्या योग्य सहभागाने वृद्धांच्या आरोग्याशी संबंधित असलेल्या प्रतिबंधात्मक, उपचारात्मक आणि पुनर्वसनाच्या आरोग्य सेवा अधिक सक्षम करणे आवश्यक आहे.

१.८ राष्ट्रीय मानसिक आरोग्य धोरण, २०१४ नुसार ग्रामीण, आदिवासी आणि शहरी भागात प्राथमिक स्तरापासून महिला व मुलींच्या मानसिक आरोग्यासाठी आवश्यक निदान, काळजी आणि दर्जेदार उपचार प्रदान करण्यासाठी एक कालबद्ध दृष्टीकोन ठेऊन योजना तयार केली जाईल.

१.९ समुदाय व पंचायत व नगर पालिका स्तरावर दिव्यांग महिला व मुलींसाठी सर्वांगीण उपचार आणि आरोग्य सेवा देण्याकडे विशेष लक्ष दिले जाईल.

१.१० राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा अधिनियम, २०१३ च्या अनुषंगाने महिला व मुलींसाठी अन्न आणि पोषण सुरक्षा प्रदान करणे, हा या धोरणाचा महत्वाचा भाग आहे. या दृष्टीने आरोग्य सेवा प्रणाली, सार्वजनिक वितरण प्रणाली, एकात्मिक बाल विकास सेवा योजना व इतर धोरणे आणि कार्यक्रम या सर्व उपाय योजनांमध्ये समन्वय साधण्यासाठी पाठपुरावा केला जाईल.

१.११ दुर्गम भागात राहणाऱ्या किशोरवयीन मुली, गरोदर आणि स्तनदा महिला यांच्या पोषणाचा दर्जा सुधारण्यासाठी एकात्मिक उपाययोजना केल्या जातील ज्यामध्ये रक्तक्षय असलेल्या, कमी वजन निर्देशांक असलेल्या, सिकल सेल ग्रस्त, कुपोषण इत्यादी ग्रस्त मुली व महिलांकडे विशेष लक्ष दिले जाईल. मुली व महिलांना पोषण व पूरक आहार देण्याकरिता महिला स्वयं साहाय्यता समूहांची उत्पादन, वितरण आणि सनियंत्रणामध्ये प्राधान्याने मदत घेतली जाईल.

१.१२ आरोग्य विम्याच्या राष्ट्रीय व राज्य आरोग्य विमा योजनांच्या विस्तारावर विशेष लक्ष देणे गरजेचे आहे. विशेषत:राष्ट्रीय स्वास्थ्य विमा योजना, प्रधान मंत्री जन आरोग्य योजना, महात्मा ज्योतिबा फुले जन आरोग्य योजना याशिवाय असुरक्षित आणि दुर्लक्षित गटातील महिलांना फायदा होईल अशा एकात्मिक बाल विकास सेवा

योजना, जननी सुरक्षा योजना, राष्ट्रीय ग्रामीण उपजीविका अभियान, राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना, राष्ट्रीय शहरी उपजीविका योजना व महिला आर्थिक विकास महामंडळ (माविम) संचलित कार्यक्रमांशी ते जोडले जाईल.

१.१३ साहाय्यक परिचारिका (ANM), अंगणवाडी सेविका, अंगणवाडी मदतनीस, आशा ताई, यांच्यासह अग्रणी (frontline) कर्मचारी आणि आरोग्य सेवक व सहयोगी कामगारांचा क्षमता विकास आणि त्यांच्यासाठी कामाच्या ठिकाणचे वातावरण सुधारण्याचे प्रयत्न केले जातील.

१.१४ मादक द्रव्यांचा दुरुपयोग रोखण्यासाठी आणि व्यसनमुक्ती साठी एक व्यापक राज्यस्तरीय कृती आराखडा जेन्डर समानता दृष्टिकोनातून तयार केला जाईल. या दृष्टीने प्रतिबंध, उपचार, दीर्घकालीन पुनर्वसन, आणि वर्तनातील बदल यासाठी योग्य संस्थात्मक यंत्रणा विकसित करणे गरजेचे आहे.

१.१५ महिला व मुलींवर लक्ष केंद्रित करणाऱ्या आरोग्य समस्यांवरील विभिन्न माहितीचे संकलन आणि विश्लेषण करण्यासाठी पुरेसे प्रयत्न करणे गरजेचे आहे. लिंग समानता दृष्टिकोनातून आरोग्य संबंधित धोरणांची माहिती आणि विस्तार करण्यासाठी आवश्यकतेनुसार संशोधन आणि अभ्यास केले जातील.

१.१६ मुलींच्या सक्षमीकरणासाठी राज्यात “लेक लाडकी योजना” सुरु करण्यात आली आहे. सदर योजनेची प्रभावी अंमलबजावणी करण्यात येईल.

१.१७ पिवळे रेशन कार्ड धारक महिलांना शासकीय रुग्णालयात मोफत उपचार देण्यात येतील.

१.१८ काम करणाऱ्या महिला कर्मचाऱ्यांच्या मुलांसाठी अद्यावत पाळणाघर सुरु करणे काळाची गरज आहे .त्यासाठी केंद्र शासनाची पाळणाघर या योजनेची प्रभावीपणे अमंलबजावणी करण्यात येईल .महिलांची संख्या जास्त असलेल्या आस्थापनाच्या ठिकाणी मागणीनुसार पाळणाघर सुरु करण्यात येतील .

१.१९ असंघटित क्षेत्रात, निमशासकीय किंवा खाजगी रोजगार क्षेत्रात काम करणाऱ्या महिलांसाठी प्रसूती रजा महत्त्वाची आहे. नवजात मुलांच्या मातांना आधार देण्यासाठी, सरकार पुरुष कर्मचाऱ्यांसाठी पितृत्व रजेचा पर्याय विचारात घेऊ शकते. सरकारने निमशासकीय आणि खाजगी क्षेत्रातील संस्थांना त्यांच्या संबंधित HR धोरणामध्ये मातृत्व आणि पितृत्व रजेची तरतूद करण्यासाठी प्रोत्साहित करेल.

सरकार खालील मुद्यांचा विचार करेल:

· घरून काम (Work from Home) पर्यायाचा वापर
· असंघटीत/ खाजगी क्षेत्राच्या मदतीसाठी अनुकूल कल्याण निधीची स्थापना करणे
· सिंगापूर सारख्या मॉडेलचा विचार करता येईल, जिथे सरकार प्रसूती रजेचा आर्थिक भार उचलते
· संघटीत/ खाजगी क्षेत्राच्या फायद्यासाठी जिल्हाधिकाऱ्यांच्या देखरेखीखाली मातृत्व निधी तयार करण्याची शक्यता तपासणे

धोरणात्मक अंमलबजावणी आराखडा परिशिष्ट-१ मध्ये विस्तृतपणे दर्शविलेला आहे.

२. शिक्षण व कौशल्य :

धोरणात्मक उपाय योजना

२.१ शिक्षणाचा हक्क अधिनियम २००९ आणि नवीन शैक्षणिक धोरण २०२० च्या अनुषंगाने, महिला व मुलींसाठी दर्जेदार शिक्षणासाठी सार्वत्रिक प्रवेशाची सुनिश्चिती केली जाईल. शिक्षण व रोजगार क्षमता वृद्धिंगत करण्यासाठी सर्व स्तरांवर लिंग समान अभ्यासक्रम व पायाभूत सोयीसुविधा तसेच शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांची महिलांप्रतीची संवेदनशीलता वाढविण्याचे प्रयत्न केले जातील.

२.२ उपेक्षित समुदायातील महिला व मुली, अल्पसंख्याक धर्माच्या लोकांना, वेश्या व्यवसायी आणि दिव्यांग व्यक्तींना औपचारिक शिक्षणाच्या प्रवाहामध्ये आणण्यासाठी पर्यायी अध्यापन पद्धती वापरून नाविन्यपूर्ण आणि सहज उपलब्ध होतील अशा योग्य शिक्षण पद्धतीचा लाभ दिला जाईल. किशोरवयीन मुलींची शाळांमध्ये नावनोंदणी आणि त्यांचे सातत्य टिकवून ठेवण्यास प्राधान्य दिले जाईल आणि गळतीची मूळ कारणे दूर केली जातील. प्रामुख्याने असंघटित मजूर - महिला आणि स्थलांतरित जिथे मजुरी करतात अशा मोठ्या बांधकाम योजना, मिठागर क्षेत्र, कारखाने व इतर उत्पादन क्षेत्रे या ठिकाणांवर शिक्षणाच्या व अध्ययनाच्या सुधारित सेवा पुरविण्यासाठी विशेष तरतुदी करण्यात येतील. आदिवासी मुलींच्या शैक्षणिक प्रवासाला हातभार लावण्यासाठी आदिवासी शाळा मुली शैक्षणिक प्रोत्साहन योजनेच्या तरतुदीचा विचार केला जाईल. यामुळे त्यांना दर्जेदार शिक्षण मिळण्यात येणाऱ्या अडथळ्यांचे निराकरण करण्यास मदत होईल, शालेय शिक्षण सुरू ठेवण्यासाठी त्यांना आर्थिक सहाय्य आणि प्रोत्साहन देण्यात येईल.

२.३ असुरक्षित घटकांतील व्यक्तींच्या शिक्षणाच्या गरजा आणि भाषिक विविधतेची पूर्तता करणारा सर्वसमावेशक अभ्यासक्रम आणि अध्यापन शास्त्रे यांचा विकास करण्यात येईल. दुर्गम आणि अति दुर्गम भागातील महिला व मुलींना शिक्षण सहजपणे उपलब्ध व्हावे यासाठी अनुकूल शिक्षण माध्यमाला प्रोत्साहन दिले जाईल. मुक्त शाळा, रात्रशाळा, सेतू पाठ्यक्रम, अनौपचारिक शिक्षण पद्धती या सहपर्यायी शिक्षण प्रारूपांचा वापर करून आजीवन शिक्षणाला चालना दिली जाईल.

२.४ कौशल्य विकास कार्यक्रमांना प्रत्येक क्षेत्राच्या विशिष्ट गरजा आणि सामर्थ्यांनुसार तयार करण्यासाठी सरकार राज्याचे औद्योगिक झोनमध्ये वर्गीकरण करेल. अशा वर्गीकरणामध्ये साक्षरता पातळी आणि महिलांच्या स्थलांतरण पद्धती यांसारख्या घटकांचा विचार केला जाईल. या पर्यायांच्या मदतीने, कौशल्य विकास कार्यक्रम तयार केले जातील जे प्रत्येक क्षेत्राच्या विशिष्ट मागण्यांशी जुळतील. हा दृष्टिकोन राज्याच्या कौशल्य विकास कार्यक्रमाची जास्तीत जास्त परिणामकारकता वाढवेल.

२.५ कामाच्या ठिकाणी महिलांच्या लैंगिक छळास (प्रतिबंध,प्रतिषेध व निवारण) (POSH) अधिनियम २०१३ मधील तरतुदींच्या अनुषंगाने सर्व शैक्षणिक संस्थांमध्ये लैंगिक छळाला संपूर्ण पायबंद घालण्यासाठी उचित नियम व विनियम अंमलात आणले जातील.लैंगिक गैरवर्तनाच्या घटनांना प्रतिबंध घालण्यासाठी आणि निवारण्यासाठी पुरेशी

यंत्रणा निर्माण करण्यात येईल. सर्व शिक्षक आणि शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांना लैंगिक छळाशी संबंधित समस्यांचे निराकरण करता यावे यासाठी सबंधित कायद्यांबाबत संवेदनशील बनवण्यात येईल.

२.६ मुलींना माध्यमिक, उच्च माध्यमिक आणि उच्च शिक्षण स्तरावर विज्ञान, तंत्रज्ञान, अभियांत्रिकी आणि गणित, क्रीडा, व्यावसायिक शिक्षण, ललित कला, इत्यादी क्षेत्रात त्यांचा प्रवेश वाढविण्यावर भर देऊन त्यांना विविध अभ्यासक्रमांचे पर्याय निवडता येणे शक्य व्हावे म्हणून विशेष तरतुदी करण्यात येतील व त्यासाठी त्यांना प्रोत्साहन देण्यात येईल.

२.७ मुली आणि महिलांना उच्च व तांत्रिक शिक्षण तसेच संशोधन क्षेत्रामध्ये राखीव जागा, शिष्यवृत्ती आणि इतर साहाय्य देऊन विविध क्षेत्रांमध्ये त्यांच्या शिक्षणासाठी पोषक वातावरण निर्माण केले जाईल. ऑनलाईन शिक्षण, दूरस्थ व मिश्र शिक्षण पद्धती वापरून महिला व मुलींसाठी आघाडीच्या राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय विद्यापीठांशी नावीन्यपूर्ण भागीदारीकरून उच्च शिक्षणातील वैविध्यपूर्ण शिक्षणाच्या संधींचा विस्तार केला जाईल.

२.८ शिक्षणाचा हक्क अधिनियम २००९, नवीन शैक्षणिक धोरण २०२० आणि विद्यापीठ अनुदान आयोगाने निर्धारित केलेल्या मानकांचे अनुपालन करून सार्वजनिक आणि खाजगी संस्थांसह शिक्षण आणि अध्ययनाच्या सर्व स्तरांवर लिंग समानता समावेशक पायाभूत सुविधा सुनिश्चित केल्या जातील.

२.९ शिक्षणाच्या सर्व स्तरांवर आणि माध्यमांमध्ये लैंगिक शिक्षण, संमती, कुटुंबव्यवस्था आधारित संबंध, सांस्कृतिक वैविध्य आणि सर्वसमावेशकता, व्यक्ती-व्यक्तींमधील सबंध, संवाद कौशल्य नेतृत्व, डिजिटल साक्षरता आणि वित्तीय साक्षरता इत्यादी विषयांचा अंतर्भाव करून व्यापक जीवन कौशल्य अभ्यासक्रमाचे एकात्मीकरण केले जाईल.

२.१० विद्यमान राज्य आणि राष्ट्रीय स्तरावरील कौशल्य विकास,रोजगार आणि उद्योजकता कार्यक्रमांचे एकत्रीकरण करून कौशल्य विकास, व्यवसाय समुपदेशन आणि महिला व मुलींच्या रोजगारक्षमतेवर अधिक भर दिला जाईल.

२.११ शिकवणी वर्ग व इतर संस्था यांसह सर्व सार्वजनिक व खाजगी मालकी असलेल्या व त्यांनी चालविलेल्या सर्व शैक्षणिक संस्था या धोरणाचे संपूर्णपणे पालन करतील यासाठी योग्य नियम व विनियम आखून त्याची अंमलबजावणी अनिवार्य केली जाईल.

धोरणात्मक अंमलबजावणी आराखडा परिशिष्ट-२ मध्ये विस्तृतपणे दर्शविलेला आहे.

३. महिलांप्रती सर्व प्रकारचा हिंसाचार समाप्त करणे.

धोरणात्मक उपाय योजना

३.१ मुली आणि महिलांना खाजगी व सार्वजनिक जीवनात, कार्यालयात व समाज माध्यमांतून (online) विविध प्रकारच्या हिंसाचारापासून व गैरवर्तणूकीपासून मुक्त जीवन जगता येईल याची खात्री केली जाईल. महिलांवरील सर्व प्रकारच्या हिंसाचारास (SGBV) प्रतिबंध करणाऱ्या आणि तो संपुष्टात येईल अशा पद्धतीच्या नाविन्यपूर्ण, बहुक्षेत्रीय धोरणांची रचना तयार करण्यात येईल व त्याची अंमलबजावणी करण्यात येईल. विशेषत: पुरुष आणि मुलांचा सहभाग असलेल्या जाणीव जागृतीच्या कार्यक्रमांद्वारे अनिष्ट सामाजिक प्रथा आणि सांस्कृतिक पद्धतींना दूर करणे इत्यादींचा समावेश या धोरणात आहे.

३.२ बलात्कार, घरगुती हिंसा, जवळच्या सहकाऱ्याकडून झालेली हिंसा, हुंडा पद्धती, देवदासी प्रथा, बाल विवाह, जबरदस्तीने वेश्याव्यवसायास भाग पाडणे, महिलांच्या जननेंद्रियाचे विच्छेदन (खतना), सन्मान जपण्यासाठी केलेली हत्या (ऑनर किलिंग), अंधश्रद्धा, कौमार्य चाचणी, डाकीण प्रथा, मानवी तस्करी, वेठबिगारी, जाती आधारित अत्याचार आणि भेदभाव, कामाच्या ठिकाणी लैंगिक छळ, ॲसिड फेकणे, तसेच दिव्यांग, (विधवा,विभक्त झालेल्या, परित्यक्ता महिलांचा) शारीरिक व मानसिक छळ दीर्घकाळ चालत आलेल्या महिलांप्रतीच्या हिंसाचाराचे दृश्य व अदृश्य प्रकार रोखण्यासाठी विविध क्षेत्रातील व्यक्तींमध्ये संवेदनशीलता व जाणीव जागृती निर्माण केली जाईल.

३.३ सर्व प्रकारच्या हिंसाचारातून वाचलेल्या मुली आणि महिलांना तात्काळ व सातत्यपूर्ण संरक्षण मिळावे, त्यांना न्याय मिळावा व त्यांचे दीर्घकालीन पुनर्वसन व्हावे यासाठी सर्वसमावेशक साहाय्यता प्रणालीद्वारे वैद्यकीय व मानसोपचार सेवा, समुपदेशन सेवा, विधि साहाय्यता, दुभाषिक व अनुवाद सेवा, २४/७ मदत केंद्रे (helpline), निवारा व आर्थिक साहाय्य मिळण्याकरिता एकात्मिक प्रतिसाद देण्यात येईल व प्रणालीच्या विविध भागांमध्ये समन्वय साधुन सुविधा पुरविण्यात येईल.

३.४ सर्व सार्वजनिक आणि खाजगी संस्थांमध्ये उचित कार्यवाही करून सर्व स्तरांवर महिलांप्रतीच्या संवेदनशीलतेची आणि महिलांवरील हिंसाचाराच्या सर्व कायद्यांची काटेकोरपणे अंमलबजावणी करण्यास पाठिंबा देण्यात येईल व तसे प्रयत्न केले जातील. महिला आणि मुलींवर होणारे हिंसाचाराचे सर्व प्रकार नष्ट करण्यासाठी उचित यंत्रणा स्थापित करुन प्रशासकीय यंत्रणेचे बळकटीकरण करण्यात येईल. पीडित-केंद्रित (survivor-centric response) प्रतिसादाचा दर्जा राखण्याकरिता निरंतर प्रशिक्षण, पर्यवेक्षण आणि नियतकालिक आढावा घेण्यात येईल.

३.५ महिलांवरील सर्व प्रकारच्या हिंसाचाराशी संबंधित प्रकरणांमध्ये त्वरित न्याय देण्यासाठी, कौटुंबिक आणि दिवाणी न्यायालये, पोलीस ठाणे, बालके व महिलांसाठीचे विशेष कक्ष, औद्योगिक न्यायालये, निर्भया पथके, मान्यता प्राप्त समुपदेशन केंद्रे आणि राज्य महिला आयोग इ. संस्थात्मक यंत्रणांचे बळकटीकरण करण्यात येईल. आवश्यकतेनुसार गंभीर व अघोरी तसेच महिलांवरील सर्व प्रकारच्या हिंसाचाराशी (SGBV) संबंधित गुन्ह्यांच्या प्रकरणांचा जलद निपटारा करण्यासाठी जलदगती न्यायालये स्थापन करण्यात येतील.

३.६ हिंसाचाराला प्रतिबंध करण्यासाठी व जेन्डर समानता प्रतिसादी कार्यवाही होण्यासाठी संपुर्ण क्षेत्रातील अधिकारी, तेथील सर्व संबंधित अधिकारी व कर्मचारी वर्ग यांना सेवापूर्व व सेवेच्या दरम्यान सर्वसमावेशक, मान्यताप्राप्त तसेच दर्जेदार प्रशिक्षण दिले जाईल. प्रथम प्रतिसाद देणारे (First Responders), पोलीस,न्यायसाहाय्यक कर्मचारी (Forens personnel), न्यायिक आणि आरोग्य सेवा पुरविणाऱ्या अधिकारी व कर्मचाऱ्यांच्या जेन्डर समानता संवेदनशीलते बरोबर संरक्षण अधिकारी यांची प्राधान्याने नेमणूक केली जाईल व त्यांना प्रशिक्षण देण्यावर भर दिला जाईल.

३.७. सांप्रदायिक हिंसा, बंड, राजकीय उद्रेक, सामाजिक अस्थिरता व तत्सम संघर्षाच्या परिस्थितीत सापडलेल्या महिला व मुलींच्या संरक्षणासाठी, मदतीसाठी व त्यांच्या पुनर्वसनासाठी विशेष धोरणात्मक पावले उचलली जातील.

३.८ महिलांवरील हिंसाचाराशी संबंधित गुणात्मक आणि संख्यात्मक दर्शकासह एक बळकट **माहिती व्यवस्थापन प्रणाली (MIS)** व **संनियंत्रण आणि मूल्यमापन प्रणाली (M&E)** स्थापित केली जाईल. महिलांवरील हिंसाचाराचे प्राबल्य, प्रभावी प्रतिसाद व पुनर्वसनाचे परिणाम समजावून घेण्याकरिता माहितीचे नियमित विश्लेषण आणि संशोधन केले जाईल. **संनियंत्रण आणि मूल्यमापन प्रणालीमध्ये** (M&E) महिला व मुली, स्थलांतरित, शाळा सोडलेल्या, मानव अपव्यापारातून तसेच बाल विवाह आणि इतर लैंगिक गुन्हेगारीमधून वाचलेल्या अशा असुरक्षित महिला व मुली, तसेच हरवलेल्या महिला आणि मुलींवर लक्ष केन्द्रित करण्यात येईल. सराईत गुन्हेगार व महिलांवरील हिंसाचाराची अतिव्याप्त क्षेत्रे निश्चित करण्यासाठी एकत्रित माहिती संचय (Data Base)तयार केला जाईल.

धोरणात्मक अंमलबजावणी आराखडा परिशिष्ट-३ मध्ये विस्तृतपणे दर्शविलेला आहे.

४. लिंग समानता पूरक उपजीविकेची साधने वृद्धिंगत करणे : रोजगार, उद्योजकता व कौशल्य विकास

धोरणात्मक उपाययोजना

४.१ महिलांच्या प्रगत आर्थिक सशक्तीकरणासाठी, राज्य वित्तीय धोरणांमध्ये समानता आणणे, त्यांना वित्तीय तसेच रोजगाराच्या संधी उपलब्ध करून देणे, उद्योजकता व इतर उपजीविकेच्या योजनांची सुधारित अंमलबजावणी करणे, इ. बाबीसाठी प्रयत्न केले जातील. यात महिला कुटुंब प्रमुख असणाऱ्या घरांकरिता, विशेषत: कृषि क्षेत्रावर येणाऱ्या नैसर्गिक व मानवी संकटांमुळे, कोविड मुळे पीडित झालेल्या महिला किंवा परित्यक्त्या, सोडून दिलेल्या महिला यांना रोजगार मिळण्यासाठी विशेष उपाय योजना हाती घेण्यात येतील.

४.२ महिलांच्या श्रम शक्तींस योग्य संधी देणे, समुचित धोरणात्मक व उपाय योजनांद्वारे विविध कामगार कायद्यांच्या प्रभावी अंमलबजावणीस प्रोत्साहन देणे. महिलांचा रोजगार क्षेत्रात सहभाग वाढविणे, कामासाठी पोषक वातावरण तयार करणे, प्रगतीच्या समान संधी देणे,वाजवी व समान वेतन, सुरक्षितता व व्यावसायिक सुरक्षा आणि आरोग्याच्या सोयी सुविधांद्वारे, पारंपारिक क्षेत्रासह नवीन तसेच उदयोन्मुख अशा सर्वच क्षेत्रात महिलांचा सहभाग वाढविणे यांसह दूरसंचार क्षेत्र, माहिती व तंत्रज्ञान, पायाभूत सोयी सुविधा, नव उद्यमी संस्था आणि वित्तीय सेवांमध्ये महिलांच्या सहभागास प्रोत्साहन दिले जाईल. ज्यात प्रामुख्याने महिला काम करत आहेत अशा महिला वर्गाच्या क्षेत्रातील कौशल्ये व विशेष कामकाजात प्रोत्साहन देऊन त्यांच्या सक्षमीकरणावर भर देण्यात येईल. खाजगी क्षेत्रातील उद्योगांमध्ये ३०% पेक्षा जास्त महिलांची संख्या असल्यास त्या उद्योगांना प्रोत्सहनात्मक सवलती देण्याचा विचार करण्यात यावा

४.३ राष्ट्रीय कौशल्य विकास आणि उद्योजकता धोरण २०१५ व महाराष्ट्र राज्य नाविन्यपूर्ण नवउद्यमी (स्टार्टअप) धोरण २०१८ नुसार पारंपारिक, नवीन आणि उदयोन्मुख क्षेत्रातील सर्व कौशल्य आणि उद्योजकता विकास कार्यक्रमांमध्ये महिलांचा प्राधान्याने समावेश करण्यात येईल. महिलांच्या कौटुंबिक जबाबदाऱ्या व इतर विनामोबदला कामाच्या भाराची विशेष दखल घेऊन तसेच, कोव्हीड काळात रोजगाराची साधने गमावलेल्या महिलांना विविध क्षेत्रांमध्ये रोजगाराच्या संधी उपलब्ध करून देण्यासाठी प्रयत्न केले जातील. वन, पशुधन, कुक्कुटपालन आणि मत्स्यपालनाच्या बरोबर उत्पादन व तंत्रज्ञानाच्या सेवा क्षेत्रात तसेच असुरक्षित गटातील महिलांचा सहभाग वाढविण्यासाठी त्यांना आधुनिक कौशल्ये दिली जातील. कंत्राटी महिला कामगार, अनैतिक व्यापारातून सुटका झालेल्या महिलांबरोबरच एचआयव्ही/एड्स बाधित महिला, दिव्यांग, देवदासी, बलात्कार पिडित, ॲसिड हल्ला आणि हिंसाचाराने पीडित महिला, आरोपी, गुन्हा सिद्ध झालेल्या महिला, वेश्या व्यवसाय करणाऱ्या आणि समाजातील इतर वर्गातील उपेक्षित महिला यांच्याकरिता कौशल्य विकासावर भर दिला जाईल.

४.४ विविध शासकीय विभागांच्या वैयक्तिक लाभांच्या योजनेमध्ये महिलांचा प्राधान्याने विचार करण्यात यावा .त्या सोबतच आरोग्य- स्वास्थ्य, बँकिंग व वित्तीय सेवा, ई-कॉमर्स, कृषि क्षेत्र व संबंधित सेवा देण्यासाठी कृत्रिम बुद्धिमत्ता (artificial intelligence) आणि अपारंपरिक ऊर्जेच्या क्षेत्रात त्यांच्या उद्योजकता व नवोपक्रमतेवर भर दिला जाईल.

४.५ बँक व इतर वित्तीय संस्थामार्फत कर्जाची व इतर आर्थिक सेवांमध्ये प्रवेशाची संधी देऊन प्रचलित असमानता आधारित दरी भरून काढण्याकरिता महिलांना प्राधान्य देण्यासाठी तसेच वंचित प्रवर्गातील महिलांच्या आर्थिक गरजा लक्षात घेऊन त्यांना प्राधान्याने आर्थिक सेवा उपलब्ध करून देण्यासाठी प्रयत्न केले जातील.

४.६ महिलांच्या स्थानिक, राज्य व राष्ट्रीय पातळीवर आर्थिक विकासाला चालना देणाऱ्या महिलांच्या संस्था अशी ओळख निर्माण करण्यासाठी स्वयं साहाय्यता गट पुन:प्रस्थापित करण्यासाठी प्रयत्न केले जातील. महिला गटांना व संघाना संघटनात्मक उभारणी आणि महिलांप्रती समानता प्रस्थापित करुन मुख्य प्रवाहात आणण्याच्या दृष्टीने संस्थात्मक साहाय्य आणखी वाढविण्यात येईल. तसेच महिला बचत गटांनी उत्पादीत केलेल्या मालासाठी ब्रॅन्डीग चे प्रशिक्षण देण्यात येईल, राज्य सरकार, सरकारी वितरण योजना, MDM, शालेय गणवेश बनविणे आणि इतर व्यवसायांमध्ये महिला स्वयंसहाय्यता गटांना प्रोत्साहन देण्यात येईल. महानगरपालिका/नगरपालिका मधील प्रभागांमध्ये महिला बचत गटांना स्टॉलसाठी जागा उपलब्ध करुन देण्याचा विचार करण्यात यावा

४.७ कृषि क्षेत्रातील महिलांची शेतकरी व विविध उत्पादन साखळयामध्ये इतर व्यावसायिक म्हणून ओळख प्रस्थापित करून त्यांचा शेत जमिनीवर व इतर उत्पादक मालमत्तेवर ताबा व मालकी मिळवून देण्याची प्रक्रिया सुलभ बनविण्यात येईल. कृषि क्षेत्राशी संबंधित योजनांचा लाभ मिळवून देण्यावर नियंत्रण मिळवण्यात व निर्णय प्रक्रियेत त्यांची भूमिका वाढविण्यावर हे धोरण भर देईल. महिलांची कृषी क्षेत्रात महत्त्वपूर्ण भूमिका आहे विशेषतः ग्रामीण भागातील महिलांची, परंतु त्यांच्या वापरण्यास सोपी आणि योग्य यंत्रसामग्री उपलब्ध नसल्यामुळे त्यांना अनेकदा आव्हानांना सामोरे जावे लागते. स्त्री-अनुकूल कृषी यंत्रे तयार करण्यासाठी उद्योगांना प्रोत्साहन दिले जाईल कारण हे लिंग-सर्वसमावेशक कृषी विकासाच्या दिशेने एक महत्त्वाचे पाऊल आहे.

४.८ कृषि मालाचे उत्पादन, कृषि मालावर प्रक्रिया करणे, साठवणूक, वाहतूक व कृषि उत्पादनास बाजारपेठ उपलब्ध करून देण्याकरिता शेतकरी महिलांचे संघ/ विद्यमान महिला संघटना / महिला सहकारी संस्थांना संस्थात्मक तसेच वित्तीय संस्थांमार्फत आर्थिक मदत उपलब्ध करून देण्यात येईल. तसेच महिलांना वाहन चालक परवाना नि:शुल्क उपलब्ध करण्यासाठी प्रयत्न केले जातील.

४.९ बार नर्तिका, लोक कलाकार (डोंबारी, कोल्हाटी, तमासगीर इ.), बांधकाम आणि इतर श्रमिक कामगार, घरगुती कामगार, ऊस तोडणी कामगार यासारख्या असंघटित क्षेत्रांमध्ये कार्यरत महिलांना कामाच्या अनौपचारिक स्वरूपामुळे लैंगिक अत्याचाराला बळी पडावे लागते, याची दखल घेऊन त्यांना योग्य अशी एक संस्थात्मक ओळख मिळवून देण्यासाठी व सामाजिक संरक्षण देण्यासाठी उपाय योजना केल्या जातील.

.

४.१० कामाच्या ठिकाणी महिलांवरील लैंगिक छळ (प्रतिबंध, मनाई आणि तक्रार निवारण) अधिनियम २०१३ च्या प्रभावी अंमलबजावणी करिता सर्व आस्थापनांमध्ये तसेच जिल्हा स्तरावर गठीत करावयाच्या अंतर्गत समित्या तसेच स्थानिक समित्यांची स्थापना करण्यासाठी व त्या पूर्ण क्षमतेने कार्यरत राहतील यासाठी भरीव प्रयत्न करण्यात येतील.

४.११ बदलत्या काळानुसार आंतर-राज्य स्थलांतरामुळे तयार झालेली नवनवीन आव्हाने, बदलत्या श्रम बाजारपेठा, वेगाने बदलणारे तंत्रज्ञान यामुळे निर्माण झालेल्या नवीन सामाजिक आव्हांनाना सामोरे जाण्यासाठी तसेच महिलांची आर्थिक स्थिती सुदृढ करण्यासाठी शासन स्तरावर विविध विभागांमध्ये आवश्यक समन्वय साधून उचित उपाययोजना करण्यात येतील. उद्योग विभागात असलेल्या असंघटित कामगारांसाठी असलेल्या योजनेच्या धर्तीवर असंघटित महिलसांठी योजना तयार करण्यात यावी.

४.१२ विद्यमान सामाजिक सुरक्षा उपाय योजनांतर्गत महिलांना वृद्धापकाळ निवृत्ती वेतन, दिव्यांग निवृत्ती वेतन, विमा लाभ, नुकसानभरपाई आणि इतर रोख साहाय्य यांचा संपूर्ण लाभ मिळवून देण्यासाठी ठोस प्रयत्न केले जातील .

धोरणात्मक अंमलबजावणी आराखडा परिशिष्ट-४ मध्ये विस्तृतपणे दर्शविलेला आहे.

५ लिंग समानता पायाभूत सुविधांचा विकास करणे : परिवहन, गृहनिर्माण व स्वच्छता

धोरणात्मक उपाय योजना

५.१. अर्थव्यवस्थेत महिला व मुलींचा पूर्ण सहभाग सुलभ करण्यासाठी महिला व मुलींसाठी सुलभ होईल अशी वाहतूक व्यवस्था, पायाभूत सुविधा, आरोग्य, पाणी पुरवठा व स्वच्छता (WASH) इ. घटकांचा समावेश असलेल्या शहरी आणि ग्रामीण विकासाच्या नियोजनास प्राधान्य देण्यात येईल, विद्यमान अडचणी दूर केल्या जातील. महिला व मुलींना सर्व सार्वजनिक आणि खाजगी पायाभूत सेवा व सुविधा, मनोरंजनाच्या सुविधा निरंतर मिळत राहतील, तसेच त्यांची सुरक्षितता, सुरक्षा आणि त्यांचे सर्वांगीण हित जपले जाईल. नागरिकांच्या वयानुसार निर्माण होणाऱ्या विविध विशिष्ट गरजा पूर्ण करण्यासाठी पर्यावरणदृष्ट्या टिकाऊ व पायाभूत सुविधा निर्माण करण्यावर भर दिला जाईल. धोरणांच्या लाभार्थ्यांसाठी प्रक्रिया सुव्यवस्थित करण्यासाठी आणि कार्यक्षमता वाढविण्यासाठी अनेक अंमलबजावणी करणाऱ्या विभागांचा समावेश असलेली एक खिडकी प्रणाली सरकार सुरू करेल.

५.२ महिला व मुलींसाठी सुरक्षित, स्वच्छ, परवडणारी आणि विश्वासार्ह वाहतुकीची सुविधा कमाल गर्दीच्यावेळी तसेच इतर वेळीही शहरी आणि ग्रामीण भागात निरंतर प्रदान केली जाईल. आवश्यक असेल तेथे अल्प दरात किंवा सवलती देऊ करून विनाव्यत्यय वाहतुकीवर भर दिला जाईल. दिव्यांग व्यक्ती, गरोदर स्त्रिया, स्तन्यदा माता व बालकांबरोबर प्रवास करणाऱ्या महिला आणि इतर असुरक्षित गटातील व्यक्तींच्या सुलभ प्रवासाला प्राधान्य दिले जाईल. तालुका आणि जिल्हा स्तरावर महिला केंद्रित पायाभूत सुविधांच्या उपलब्धतेवर सर्वसमावेशक सर्वेक्षण केले जाईल आणि माहितीपूर्ण धोरणात्मक निर्णय आणि संसाधनांचे वाटप केले जाईल, शौचालये आणि प्राथमिक आरोग्य केंद्रे (PHC) सारख्या अत्यावश्यक सुविधा सर्व प्रदेशांमध्ये समान रीतीने वितरित केल्या जातील याची खात्री करून. हे प्राधिकरणांना पायाभूत सुविधांमधील उणीव ओळखण्यास, गरज असलेल्या क्षेत्रांना प्राधान्य देण्यास आणि त्यानुसार विकास उपक्रमांची आखणी करण्यास सक्षम करेल. शिवाय, हि माहिती प्रगतीचे मोजमाप करण्यासाठी, धोरणांच्या प्रभावाचे मूल्यमापन करण्यासाठी आणि वास्तविक गरजांवर आधारित संसाधन वाटपासाठी अमूल्य आहे.

५.३ मुली व महिलांची सुरक्षितता आणि सुरक्षेची सुनिश्चिती करण्यासाठी सुरक्षेची अत्याधुनिक मानके लागू केली जातील आणि सर्व प्रकारच्या वाहतुकीसाठी उच्च तांत्रिक सुरक्षा प्रणाली अस्तित्वात आणली जाईल. खाजगी वाहन चालकांना दिला जाणारा परवाना हा महिलांप्रती संवेदनशीलता, सुरक्षितता आणि सुरक्षा नियमांच्या अधीन राहून दिला जाईल.

५.४ ग्रामीण आणि शहरी भागातील एकटी महिला, बेघर, स्थलांतरित, कुटुंबप्रमुख महिलांसह सर्व महिलांसाठी सुरक्षित, दर्जेदार आणि परवडणारी घरे व निवाऱ्याची सुविधा उपलब्ध करून देण्यासाठी समान संधी देण्याची हमी देण्यात येईल. महिलांना घरांची मालकी मिळणे, त्यासाठी सुलभ व कमी व्याज दराचे कर्ज उपलब्ध करुन देणे, कर्ज परतफेडीचे लवचिक पर्याय उपलब्ध होणे, घराच्या संयुक्त मालकीसाठी प्रोत्साहन देणे, तसेच महाराष्ट्र गृहनिर्माण व क्षेत्रविकास प्राधिकरण / शहर व औद्योगिक विकास महामंडळ / झोपडपट्टी पुनर्वसन प्राधिकरण यासारख्या विविध क्षेत्रांचा विकास करणाऱ्या राज्य / महापालिका गृहनिर्माण योजनांची निर्मिती करणाऱ्या संस्थानी

राबविलेल्या विविध योजनामध्ये या घटकांना प्राधान्याने लाभ दिला जाईल. नागरी व शहरी क्षेत्रातील एकटया राहत असलेल्या महिला व महिला प्रमुख असलेली कुटुंबे यांना घराची मालकी मिळवून देण्यासाठी पाठिंबा देण्यात येईल.

५.५ जिल्हा स्तरावर,तालुका स्तरावर आणि सर्व शहरांमध्ये उच्च दर्जाच्या सेवा, सुरक्षितता आणि सुरक्षा देणाऱ्या नोकरी करणाऱ्या महिलांच्या वसतिगृहांची स्थापना करण्यासाठी तरतूद करण्यात येईल. अशा वसतिगृहांची वाढती मागणी पूर्ण करण्यासाठी सार्वजनिक-खाजगी भागीदारीचा पर्याय विचारात घेतला जाईल. उच्च शिक्षण घेत असलेल्या विद्यार्थिनी, प्रशिक्षणार्थी आणि उद्योग प्रशिक्षण घेत असलेल्या मुलींना देखील सवलतीच्या दरात या वसतिगृहांमध्ये प्रवेश देण्यात येईल. तसेच त्यांना इतर विभागांच्या योजनांतर्गत विनामूल्य वसतिगृह सुविधा उपलब्ध करून देण्याचा प्रयत्न केला जाईल.

५.६. औद्योगिक वसाहती आणि कामाच्या आस्थापनांसह सर्व सार्वजनिक, खाजगी आणि कामाच्या ठिकाणी तसेच महिला व मुलींकरीता राष्ट्रीय महामार्ग व महत्त्वाच्या रस्त्यांवर पुरेशा स्वच्छतागृहांच्या सुविधा पुरवण्यात याव्यात. किशोरवयीन मुलींसाठी मासिक पाळी दरम्यान स्वच्छतेच्या साहाय्यासह शाळांमध्ये पुरेसे पाणी आणि स्वच्छतागृहांची सुविधा उपलब्ध केली जाईल. मासिक पाळीदरम्यान निर्माण होणाऱ्या टाकाऊ कचऱ्याची सुरक्षितरीत्या विल्हेवाट लावण्यासाठी सर्व स्वच्छतागृहांमधे आवश्यक सुविधा पुरविल्या जातील.

५.७. स्वच्छता सुविधा वापरणाऱ्या मुली आणि महिला यांच्या सुरक्षिततेची हमी देण्यासाठी, अशा सर्व ठिकाणी सुरक्षिततेचे कोणतेही उल्लंघन टाळण्यासाठी आणि ते होत असल्यास त्याची नोंद करण्यासाठी उच्च तंत्रज्ञानावर आधारित सुरक्षा प्रणाली सुसज्ज केल्या जातील.

५.८ राज्य आणि राष्ट्रीय स्तरावरील शासनाच्या विविध योजनांच्या समन्वयातून घरगुती स्तरावर नळाद्वारे पिण्यायोग्य पाणी पुरवठा (किमान ५५ LPCD) करण्यावर भर दिला जाईल. महिला आणि मुलींसाठी सुरक्षित पिण्याच्या पाण्याचा पुरवठा होत असल्याची खात्री केली जाईल, दुष्काळी आणि दुर्गम भागात पिण्याचे शुद्ध पाणी उपलब्ध होण्यासाठी विशेष तरतुदी केल्या जातील, राज्य आणि राष्ट्रीय स्तरावरील कार्यक्रमांच्या मार्फत घरगुती स्तरावर नळाचा पाणी पुरवठा करणाऱ्या जोडण्या देण्यामध्ये सुलभता आणण्यात येईल. घरगुती स्तरावर पिण्याचे पाणी, कपडे धुणे वा इतर घरगुती वापरासाठी पाणी मिळविण्याच्या कामात पुरुषांचा सहभाग वाढवून, त्यायोगे महिला व मुली यांच्यावरचा भार कमी करण्यासाठी सर्वतोपरी प्रयत्न केले जातील.

५.९. वॉश (WASH, Water, Sanitation and Hygiene)उपक्रमांतर्गत महिलांच्या उद्योजकतेला आणि स्थानिक व्यवस्थापनाला प्रोत्साहन देण्यासाठी सार्वजनिक-खाजगी-सामुदायिक भागीदारीच्या माध्यमातून विशेष प्रयत्न केला जाईल.

५.१० घनकचरा व्यवस्थापन प्रक्रियेमध्ये महिलांकरिता कामाचे तास, मजुरी, व्यावसायिक सुरक्षितता आणि सुरक्षा याची आखणी करून महिलांची भूमिका निश्चित करण्यात येईल तसेच घनकचरा व्यवस्थापनासाठी पुरेशा आणि योग्य पायाभूत सुविधा निर्माण करण्याची तरतूद केली जाईल. घनकचरा व्यवस्थापनात कार्यरत महिलांचा

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या कार्यप्रणालीमध्ये समावेश करून त्यांच्या सामाजिक सुरक्षिततेसाठी तरतुदी केल्या जातील. पंचायत स्तरावर वॉश व्यवस्थापनाचा समावेश करुन लिंग समभाव समावेशक भूमिका सुधारण्यासाठी आरोग्य स्वच्छता व आहार समितीची (VHNSC) भूमिका बळकट करण्यासाठी विशेष प्रयत्न केले जातील.

५.११ शेतमजूर, घरेलू कामगार व इतर श्रमिक कामे करणाऱ्या महिला कामगारांना बांधकाम कामगार योजनेप्रमाणे लाभ देण्यात येतील.

धोरणात्मक अंमलबजावणी आराखडा परिशिष्ट-५ मध्ये विस्तृतपणे दर्शविलेला आहे.

६ .लिंग समभाव संवेदनशील प्रशासन व राजकीय सहभाग

धोरणात्मक उपाय

६.१ विधिमंडळ, कार्यकारी मंडळ आणि न्यायमंडळ या सरकारच्या तिन्ही शाखांमध्ये महिला प्रतिनिधित्व आणि सहभाग मजबूत करण्यासाठी प्रयत्न करण्यात येईल .

६.२ स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या सर्व संस्था, वैधानिक समित्या, मिशन, आयोग, महामंडळे, सहकारी क्षेत्र आणि राजकीय पक्षांसह सर्व प्रशासन आणि प्रशासकीय संस्थांमध्ये महिलांचा समावेश अनिवार्य करण्यासाठी आवश्यक तरतुदी केल्या जातील.

६.३ लिंग समानता सुधारणा, समर्थन (advocacy) तसेच क्षमता बांधणीद्वारे राजकीय क्षेत्र / निवडणूकीसंबंधीचे राजकारण यातील महिलांचा सहभाग व प्रतिनिधित्व वृद्धिंगत करण्याकरिता पोषक वातावरण तयार केले जाईल .

६.४ महिलांचे इतर गोष्टींबरोबरच स्थानिक स्वराज्य संस्था, निर्णय क्षमता, नागरिकांचे हक्क व ह्क्कदारी यांसारख्या क्षेत्रांमध्ये महिलांचा सहभाग व प्रतिनिधित्वा वाढविण्याकरीता त्यांची क्षमता बांधणी करण्यात येईल. आंतरिक विस्थापित व्यक्ती आणि प्रकल्पबाधित व्यक्ती यांसह सामाजिकदृष्ट्या व आर्थिकदृष्ट्या मागासलेल्या समुदायांमधून निवडून आलेल्या महिला प्रतिनिधींचे नेतृत्व व निर्णय क्षमता वाढविण्याकडे विशेष लक्ष देण्यात येईल.

६.५ उपेक्षित महिलांचे प्रश्न अग्रक्रमाने मांडण्याकरिता महिला ग्रामसभांचे यथोचित यंत्रणासह बळकटीकरण केले जाईल. महिला ग्रामसभांनी घेतलेल्या निर्णयाच्या अंमलबजावणीची जबाबदारी ग्रामपंचायतीने घ्यावी यासाठी प्रयत्न केले जातील.

६.६ लिंग समानता प्रशासनाला गती देण्यासाठी स्थानिक स्वराज्य संस्थांसह महिलांच्या सामूहिक संस्था , स्वयं साहाय्यता गट , सहकारी संस्था, फेडरेशन, समुदाय आधारित संस्था आणि बिगर शासकीय संघटना) यांसह समन्वय आणि सहकार्याला प्रोत्साहन देण्यासाठी प्रयत्न केले जातील.

६.७ प्रशासन आणि लोक प्रशासनामध्ये लिंग समानता समानतेची सुनिश्चिती करताना अनुसूचित जमाती (ST) अनुसूचित जाती (SC), विशेष असुरक्षित जमाती गट (PVTGs), विमुक्त जाती आणि भटक्या जमाती (VJNT) आणि विमुक्त जमाती (DNT) प्रवर्गातील महिलांवर विशेष लक्ष केंद्रित केले जाईल.

धोरणात्मक अंमलबजावणी आराखडा परिशिष्ट-६ मध्ये विस्तृतपणे दर्शविलेला आहे.

७ लिंग समानता नैसर्गिक संसाधन व्यवस्थापन, हवामानबदल अनुकूलन व आपत्ती व्यवस्थापन
धोरणात्मक उपाय

७.१ शाश्वत नैसर्गिक संसाधन व्यवस्थापन, हवामान बदल अनुकूलन या संदर्भातील लवचिक धोरणे आणि आपत्ती व्यवस्थापन यांमध्ये महिलांची निर्णय घेण्याची आणि नेतृत्व करण्याची क्षमता वाढविण्यासाठी सुनियोजितपणे प्रयत्न करण्यात येतील. अशा उपक्रमांचे नियोजन,अंमलबजावणी आणि संनियंत्रण करण्यासाठी महिलांच्या उपजत ज्ञानाचा आणि कौशल्यांचा उपयोग केला जाईल.

७.२ महिलांची सुरक्षा, कल्याण, आरोग्य आणि पुनर्वसन या उद्देशाने नैसर्गिक संसाधन व्यवस्थापन, हवामान बदल अनुकूलन आणि आपत्ती व्यवस्थापन यांमध्ये सर्वसमावेशक जेन्डर समानता विशिष्ट धोरण तयार करण्यात येईल व ते राबविण्यात येईल.

७.३ नैसर्गिक संसाधनांची न्याय मालकी, ताबा आणि त्यांचा प्रभावी उपयोग करण्याकरिता, तसेच उपेक्षित व गरीब प्रवर्गातील महिलांच्या मालमत्तांचे रक्षण करण्यासाठी योग्य उपाययोजना केल्या जातील, जेणेकरून त्यांना गरिबी व हवामान बदलांच्या गंभीर परिणामांचा सामना करता येईल.

७.४ संवेदनक्षम परिसंस्था (ecosystem) आणि नैसर्गिक संसाधन व्यवस्थापनावर आधारित शाश्वत उपजीविकेचे संरक्षण करण्यासाठी स्थानिक समुदायातील महिलांच्या भूमिकेला मान्यता दिली जाईल. तसेच वन हक्क कायद्यांन्वये महिलांच्या हक्कांना एक व्यक्ती आणि समुदाय म्हणून मान्यता देण्यासाठी आणि वन प्रशासनातील त्यांची भूमिका मजबूत करण्यासाठी प्रयत्न केले जातील.

७.५ पीक निवड, रसायने आणि कीटकनाशकांचा वापर इत्यादींचे महिलांच्या आरोग्यावर व त्यांच्या सभोवतालच्या वातावरणावर होणारे प्रतिकूल परिणाम ओळखून हवामान बदल अनुकूल शेती पद्धतीला प्रोत्साहन देऊन त्यांच्या आरोग्याचे रक्षण करण्यासाठी उपाययोजना केल्या जातील.

७.६ अपारंपरिक ऊर्जेच्या वापरामध्ये महिलांची महत्त्वाची भूमिका असून या ऊर्जा प्रकारांचा उपयोग त्यांच्या जीवनाचा दर्जा सुधारण्यासाठी तसेच त्यांच्या शाश्वत विकासासाठी केला जाईल. ऊर्जा क्षेत्रात महिलांच्या उद्योजकतेला आणि रोजगाराला चालना देण्यासाठी विशेष लक्ष दिले जाईल.

७.७ लिंग समभावआधारित समस्यांना प्राधान्य देण्याच्या दृष्टीने स्थानिक स्वराज्य संस्थांसोबत अत्यंत समन्वयाने समुदाय आधारित आपत्ती व्यवस्थापनाची तयारी व नियोजन सुलभरीतीने केले जाईल. राष्ट्रीय आपत्ती व्यवस्थापन अधिनियम, २००५ आणि राज्य आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरण यांच्या तरतुदींच्या अनुषंगाने, मुख्य प्रशासकीय विभाग आणि विविध हितसंबंधी यांचा समावेश असलेल्या, आपत्ती प्रवण क्षेत्रांवर विशेष लक्ष केंद्रित केले जाईल. तसेच, स्थानिक आणि राज्य पातळीवर महिलांप्रती निर्माण होणाऱ्या समस्या व आपत्ती जोखीम कमी करण्याच्या योजना व प्रतिसाद आराखडे तयार करण्यासाठी प्रयत्न केले जातील.

७.८ महिलांच्या सहभागाला आणि नेतृत्वाला प्रोत्साहन देण्यासाठी, विशेषतः हवामानबदल अनुकूलन करण्यासाठी व प्रभावी आपत्ती प्रतिसाद देऊन जोखीम कमी करण्यासाठी त्यांच्या क्षमता वाढविण्यावर भर दिला जाईल. नैसर्गिक साधनसंपत्ती व्यवस्थापन, हवामान बदल अनुकूलन आणि आपत्ती व्यवस्थापन या सर्व बाबींमध्ये प्रभावीपणे महिलांप्रती समानता आणण्यासाठी राज्य प्रशासनाच्या सर्व स्तरांवर क्षमता बांधणीसाठी प्रयत्न केले जातील.

७.९ सदर धोरणात मोठ्या पायाभूत सुविधा, औद्योगिक आणि विकास प्रकल्प यांकरिता पर्यावरण प्रभाव मूल्यांकन (EIA) आणि सामाजिक प्रभाव मूल्यांकन (SIA) गटांच्या स्थापनेत महिलांच्या न्याय्य आणि प्रमाणित प्रतिनिधित्वासाठी तरतूद करण्यात येईल.

७.१० औद्योगिक दुर्घटना, नैसर्गिक आपत्ती, अशांतता, जातीय हिंसाचार आणि सामाजिक अशांततेच्या इतर घटना यासारख्या संघर्षमय परिस्थितीने बाधित महिला व मुलींसाठी तात्काळ प्रतिसाद तसेच दीर्घकालीन पुनर्वसन यांकरिता मुख्य हितसंबंधितांशी समन्वय साधून एकत्रितरीत्या प्रयत्न केले जातील.

धोरणात्मक अंमलबजावणी आराखडा परिशिष्ट- ७ मध्ये विस्तृतपणे दर्शविलेला आहे.

८. इतर महत्त्वाची क्षेत्रे

धोरणात्मक उपाययोजना

८.१ या धोरणानुसार प्रमाणित, अनुभवी, नामांकित, संस्थाकडून शासकीय, खाजगी व इतर संस्थांमध्ये लिंग समानता विषयी प्रशिक्षण व कार्यशाळा आयोजित करणे बंधणकारक राहील.

८.२ सदर धोरणाच्या अनुषंगाने सर्व माध्यमांव्दारे मुली व महिलांचे संवेदनशील आणि भेदभावरहित चित्रण करणे तसेच महिलांप्रती संवेदनशील भाषेचा वापर करणे अनिवार्य असेल त्यासाठी प्रयत्न केले जातील आणि माध्यम, आस्थापना, उपयुक्त नियमावली / शिष्टाचार (protocol) विकसित करण्यात येईल. महिलांप्रती संवेदनशीलतेच्या नियमांचे तसेच कार्यतंत्रांचे माध्यमांकडून पालन होत आहे अथवा नाही, याची खातरजमा करण्यासाठी सक्षम संस्था/ प्राधिकरणाव्दारे वेळोवेळी मूल्यमापन केले जाईल.

८.३ ग्रामीण आणि शहरी भागातील महिला खेळाडूंना आणि महिला क्रीडापटूंना क्रीडा उपकरणे, प्रशिक्षण, समुपदेशन, वैद्यकीय सेवा, आरोग्य आणि पोषण, आर्थिक साहाय्य, स्पर्धा सहभाग, पुरस्कार व सन्मान देण्यासाठी प्रयत्न केले जातील.

८.४ शासनाची विविध धोरणे,योजना, उपक्रम, कार्यक्रम यासाठी लिंग समभाव, वय आणि अन्य महत्त्वाच्या निर्देशकांच्या आधारे एकत्रित केलेली माहिती, सुनियोजितरीत्या प्रसारित आणि विश्लेषित करण्यासाठी संघटितपणे प्रयत्न केले जातील. माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५, आकडेवारी संग्रहण अधिनियम २००८ आणि तत्सम अधिनियमांच्या अनुषंगाने अशी माहिती राज्य, जिल्हा आणि उपजिल्हा स्तरावर सर्व विभागांमध्ये उपलब्ध करण्यात येईल. आर्थिक पाहणी आणि मानव विकास अहवालासारख्या सर्व राज्य विकास अहवालांमध्ये लिंग समभावसमानता आणि महिला सक्षमीकरणाचे एक विशेष प्रकरण समाविष्ट करणे अनिवार्य करण्यात येईल.

८.५ महिला व मुलींचे आरोग्य, शिक्षण आणि वैयक्तिक काळजीशी संबंधित अत्यावश्यक उत्पादने आणि सेवांवरील वस्तू आणि सेवा कर (GST) माफ/कमी करण्यासाठी प्रयत्न केले जातील. तसेच महिलांना मुद्रांक शुल्कात सवलत देण्यात यावी. शासनाकडून आकारण्यात येणाऱ्या विविध करांमध्ये महिलांना उचित सवलत देण्यात यावी.

८.६ औद्योगिक व सेवा क्षेत्रातील आस्थापनांना त्यांच्या कडून सामूहिक सामाजिक उत्तरदायित्व (CSR) अंतर्गत उपयोगात आणला जाणारा निधी महिलांप्रती संवेदनशीलता आणि समानता तसेच महिला सबलीकरणाच्या उपक्रमांसाठी देण्या बाबत त्यांना प्रोत्साहित केले जाईल.

८.७ महिलांचे मालमत्ताविषयक हक्क, वारसा हक्क आणि जमिनीचे मालकी हक्क अबाधित राहण्यासाठी अस्तित्वात असलेले विविध कायदे,घटनात्मक तरतुदी, प्रभावीपणे अंमलात आणल्या जातील यासाठी विशेष प्रयत्न केले जातील. सर्व मंत्रालयीन विभागामार्फत राबविण्यात येणाऱ्या वैयक्तिक लाभाच्या योजनांमध्ये पात्र महिलांना प्राधान्य देण्यात येईल. महिलांचे मालमत्ताविषयक हक्क, वारसा हक्क आणि जमिनीचे मालकी हक्क इत्यादींना प्रोत्साहन देण्यासाठी धोरणात्मक स्तरावर तरतूद करण्याचाही सरकार विचार करेल.

८.८ पितृसत्ताक सामाजिक रचना व प्रथा आणि परिणामी महिला, मुलींविरुद्ध होणाऱ्या सर्वव्यापी भेदभावाचे उच्चाटन करण्यासाठी एकत्रित प्रयत्न केले जातील. हिंसक पुरुषत्वाला आळा घालण्यावर विशेष भर देऊन कुटुंब,काम, शिक्षण, करमणूक, नातेसंबंध, विवाह, संमती, संवाद, हिंसा समाप्त करणे, तंत्रज्ञान आणि समाज माध्यमांचा वापर इ. विषयांवर मुलांचे व पुरुषांचे प्रबोधन केले जाईल. बाळ जन्माला आल्यापासून मुलाचे अथवा मुलीचे शाळेत नाव दाखल करताना -नाव , आईचे नाव, वडिलांचे नाव, आडनाव असे लिहिले जाईल.

८.९ महानगरपालिकेच्या प्रत्येक वॉर्डमध्ये एक महिला तक्रार निवारण अधिकारी यांची नियुक्ती केली जाईल, याद्वारे महिलांना भेडसावणाऱ्या अडचणींचे निराकरण करण्यात येईल .

८.१० महिला स्नेही हॉटेल , उपहारगृहांची निर्मिती केली जाईल याद्वारे पर्यटनाला चालना मिळेल व महिलांना मोकळेपणाने एकत्र येता येईल/ पर्यटनाचा आनंद घेता येईल.

८.११ प्रत्येक जिल्ह्यात दरवर्षी महिला महोत्सव, महिला क्रीडा महोत्सवाचे आयोजन करण्यात येईल. महिलांच्या, मुलींच्या क्रीडागुणांना , कलागुणांना वाव देण्यासाठी अशा महोत्सवांचे आयोजन महत्त्वाचे ठरेल. यातूनच महिलांच्या व्यक्तिमत्वाचा विकास होईल.

८.१२ राज्यातील प्रत्येक बँक ही महिला स्नेही बनविण्यात येईल. बँकिंग व्यवहारामध्ये महिलांनी पुढाकार घ्यावा म्हणून लिंग समान बँक ही संकल्पना अमलात आणली जाईल. महिलांसाठी विशेष खिडकी, बँकेमध्ये अंतर्गत सोयीसुविधांमध्ये महिलांच्या दृष्टीने बदल घडवून आणले जातील व यातून महिलांमधील आर्थिक साक्षरतेचे प्रमाण वाढेल.

८.१३ तालुका व जिल्ह्याच्या ठिकाणी महिला बचत गटांच्या उत्पादनाच्या विक्रीसाठी विक्री केंद्र/ विपणन केंद्र उभारण्यात येईल. बऱ्याचदा बचत गटामार्फत वस्तूंचे उत्पादन तर होते परंतु मुख्य प्रश्न असतो तो त्याचे विपणन / विक्री करण्याचा. यासाठीच तालुका व जिल्हा पातळीवर खास बचत गटांसाठी विक्री /विपणन केंद्र उभारले जाईल यासाठी स्थानिक स्वराज संस्था पुढाकार घेतील.

८.१४ शाळेच्या अभ्यासक्रमात / शालेय जीवनात मुलींना स्वसंरक्षणाचे धडे दिले जातील.मुलींची छेडछाड, अत्याचाराचे वाढते प्रमाण बघता लहान वयापासूनच त्यांना स्वसंरक्षणाचे धडे देणे आवश्यक आहे. त्यादृष्टीने शालेय जीवनापासूनच मुलींना ज्युडो/कराटे या सारखे स्वसंरक्षणाचे धडे दिले जातील.यासाठी शालेय शिक्षण विभाग आवश्यक उपाययोजना करील.

८.१५ महिलांसाठी विशेष मदत क्रमांक (Help Line) सुरु करण्यात येईल. महिलांना त्वरित मदत उपलब्ध होण्यासाठी २४ तास कार्यान्वित असणारे विशेष मदत क्रमांक सुरु करण्यात येतील.

८.१६ मिशन वात्सल्य अंतर्गत प्राप्त झालेल्या आकडेवारीनुसार कोरोना मुळे विधवा झालेल्या महिलांचे संपत्तीविषयक, वारसांचे हक्क यांचे जतन करण्यात येईल.संपत्ती विषयक वाद उद्भवू नयेत, त्यांची आर्थिक फसवणूक होऊ नये म्हणून जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखालील समिती व जिल्हा विधि सेवा प्राधिकरण हे आवश्यक उपाययोजना करतील.

८.१७ शुभमंगल सामूहिक विवाह योजनेअंतर्गत प्रति जोडपे महिलेच्या नावे देण्यात येणाऱ्या रु.१०,०००/- हया रक्कमेत उचित वाढ करण्याचा विचार केला जाईल.

८.१८ रेशन दुकानावर सॅनिटरी नॅपकिन्स महिलांना सवलतीच्या दरात उपलब्ध करून देण्यात येतील.

८.१९ व्यावसायिक वाहने महिलांच्या नावावर नोंदणी केल्यास व त्या वाहनाचा वापर चालक म्हणून महिलाच करणार असल्यास वाहनाची नोंदणी करताना लागणाऱ्या शुल्कात सूट देण्याचा विचार केला जाईल.

८.२० व्यावसायिक वाहनांच्या महिला चालकांचा विमा काढताना सवलत देण्याचा विचार केला जाईल.

८.२१ दिनांक ३ जानेवारी क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले यांच्या जयंती दिनी प्रत्येक ग्रामपंचायत, ग्रामसभेचे आयोजन करून २ आदर्श महिलांचा सत्कार करील.

८.२२ पूर्णतः महिलांचे व्यवस्थापन असलेल्या हॉटेलला स्थानिक करात सूट देण्याचा विचार केला जाईल.

८.२३ महिलांना व्यावसायिक करात राज्यशासनाकडून आकारल्या जाणाऱ्या करात सुट देण्याचा विचार केला जाईल.

८.२४ गावातील प्रत्येक लग्नाची नोंद सक्तीची करणे आवश्यक आहे. शक्य असल्यास, मुला-मुलीच्या वयाचा पुरावा सादर करणे आवश्यक आहे.

८.२५. गर्भाशय मुखाच्या कॅन्सरचे प्रमाण जास्त आहे. त्यावर लस उपलब्ध आहे. बाजारात या लसीची किंमत ३ हजारापेक्षा जास्त आहे. सर्वसामान्य महिलांना ही लस घेणे परवडत नाही. त्यामुळे ही लस शासकीय स्तरावर मोफत उपलब्ध करून दिल्यास मोठ्या प्रमाणात या कर्करोगाने महिलांचा होणारा मृत्यू दर रोखणे शक्य होईल.

८.२६ आई-वडिलांच्या पालनपोषणाची समान जबाबदारी मुलगा आणि मुलगी यांच्याकडे दिल्यास मालमत्तेवर समान अधिकार देण्यासाठी कोणाचाही विरोध असणार नाही.

८.२७ संजय गांधी निराधार योजनेच्या निकषांमध्ये बदल करण्यात येईल, तसेच लाभाची रक्कम वाढविण्यात येईल.

८.२८ बालनिधीच्या धर्तीवर महिला विकास निधी केंद्र व राज्य शासनाच्या नियमावलीस अनुसरुन, सामुहिक सामाजिक उत्तरदायित्वाच्या (CSR) माध्यमातून निधी मिळविण्यासाठी स्वतंत्र लेखाशिर्ष महिला व बाल विकास विभागा अंतर्गत उघडण्यात येईल.

धोरणात्मक अंमलबजावणी आराखडा परिशिष्ट-८ मध्ये विस्तृतपणे दर्शविलेला आहे.

चार. संस्थात्मक यंत्रणा :

१. महिला व मुली यांच्या सबलीकरणास चालना देण्यासाठी राज्यात सद्यस्थितीत कार्यरत असलेल्या संस्थात्मक यंत्रणांचे बळकटीकरण केले जाईल. त्यासाठी या यंत्रणांना पुरेसे प्रशासकीय, मनुष्यबळ, आर्थिक साहाय्य दिले जाईल. त्यासाठी यंत्रणांना प्रशिक्षण व कौशल्य देणे, गरजेनुसार कामकाजासाठी मानक कार्यप्रणाली (SOP) तयार करणे, इ. प्रकारचे साहाय्य केले जाईल.

२. मा.मुख्यमंत्र्यांच्या अध्यक्षतेखाली महिलांप्रती समानता आणि महिला सक्षमीकरणासाठी राज्यस्तरीय उच्चाधिकार समितीची (HPC) स्थापना केली जाईल.

   अ. राज्याच्या मा. महिला आणि बाल विकास मंत्री तसेच इतर प्रमुख शासकीय विभागांचे मंत्री आणि संयुक्त राष्ट्रांचे प्रतिनिधी हे त्या उच्चाधिकार समितीचे सदस्य असतील.

   ब. महिलांप्रती समानता आणि महिला सक्षमीकरणासाठी गठीत करण्यात आलेली उच्चाधिकार समिती धोरणात्मक पर्यवेक्षण आणि मार्गदर्शन करेल.

   क. उच्चाधिकार समितीच्या आवश्यकतेनुसार बैठकी बोलविण्यात येतील.

३. मा. महिला व बाल विकास मंत्र्यांच्या अध्यक्षतेखालील उच्चाधिकार समितीच्या अंतर्गत एक राज्यस्तरीय विशेष कार्य गटाची स्थापना केली जाईल. मुख्य सचिवांसह विभागीय आयुक्त, संबंधित विभागांचे सचिव व आयुक्त आणि संयुक्त राष्ट्रांचे प्रतिनिधी हे सदर विशेष कार्य गटाचे सदस्य असतील.

   अ. संबंधित / संलग्न विभाग / मंत्रालये, राज्य महिला आयोग, समाज कल्याण मंडळे यांचे प्रतिनिधी विशेष कार्य गटाचे सदस्य असतील. अशासकीय संस्थांचे प्रतिनिधी, महिला संस्था, उद्योग क्षेत्र, कामगार संघटना, वित्तपुरवठा संस्था, शैक्षणिक /अग्रणी शैक्षणिक संस्था, तज्ज्ञ, मान्यवर कलाकार, माध्यम व्यावसायिक, सामाजिक कार्यकर्ते आणि महिला समूहातील तळागाळातील नेते यांना विशेष कार्य गटाचे सदस्य म्हणून आमंत्रित केले जाईल.

   ब. विशेष कार्य गटाची आवश्यकतेनुसार बैठक बोलविण्यात येईल.

   क. विशेष कार्य गट महिला धोरणाबाबतच्या राज्यस्तरीय अभिसरण कृती आराखड्याची आखणी करणे, राज्यापासून ग्रामपंचायत स्तरापर्यंत सर्व स्तरांवर अंमलबजावणीला पाठबळ देणे, कृती आराखड्याचे सतत संनियंत्रण व मूल्यमापन करणे, आवश्यक तेथे सुधारात्मक कार्यवाही करणे आणि धोरणात सुधारणा करण्यासाठी आणि राज्यात महिलांप्रती समानता व महिला सक्षमीकरणासाठी तयार केलेल्या कृती आराखड्याची प्रभावीपणे अंमलबजावणी होण्यासाठी उच्चाधिकार समितीला शिफारशी करणे इत्यादी कार्ये करील. विशेष कार्य गटामार्फत सर्वसमावेशक ऑनलाइन देखरेख ठेवणे, मूल्यमापन करणे व निश्चित केलेल्या ध्येयपूर्तीसाठी विविध घटकांकडून येणाऱ्या सूचना संकलित केल्या जातील.

४. धोरणात्मक उपाययोजनांच्या अंमलबजावणीवर देखरेख आणि मार्गदर्शन करण्यासाठी एक जिल्हास्तरीय अंमलबजावणी आणि सुकाणू समिती (DISC) स्थापन केली जाईल.

अ. पालकमंत्री हे सदर समितीचे अध्यक्ष / प्रमुख असतील. जिल्हाधिकारी, जिल्हा पोलीस अधीक्षक, जिल्हा परिषदेचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महिला दक्षता समितीचे जिल्हा प्रमुख , विभाग प्रमुख, सहयोगी विभाग, महाराष्ट्र राज्य ग्रामीण उपजीविका अभियानाचे जिल्हा व्यवस्थापक ,महिला आर्थिक महामंडळाचे जिल्हा व्यवस्थापक आणि अन्य अधिकारी यांच्यासह जिल्हा स्तरावरील प्रमुख अधिकारी हे त्या समितीचे सदस्य असतील.

आ. जिल्हास्तरीय समितीची बैठक त्रैमासिक तत्त्वावर घेण्यात येईल आणि अतिरिक्त/ निकडीच्या बैठकी आवश्यकता असेल तेव्हा घेता येतील.

५. लिंग समभावसमानता आणि महिला सक्षमीकरणासाठी लिंग समानता संसाधन केंद्राची स्थापना केली जाईल. त्याद्वारे माहितीचे संकलन आणि प्रसार, संशोधन कार्य हाती घेणे, सर्वेक्षण करणे, प्रशिक्षण व जागृती निर्माण कार्यक्रम राबवणे इ. कार्ये केली जातील. सदर लिंग समभाव संसाधन केंद्र हे राज्यातील विविध महिला अभ्यास केंद्र, इतर संशोधन आणि शैक्षणिक संस्था यांच्याशी सहयोग करतील व त्यासाठी संपर्काच्या आधुनिक तंत्रज्ञानाच्या साधनांद्वारे संपर्क साधतील.

६. जिल्हा स्तरावरील गठीत संस्थांचे बळकटीकरण करण्यासह , तळागाळातील महिला स्वयं साहाय्यता समूह/ समूह गट आणि स्थानिक स्वराज्य संस्थांना सुद्धा त्यांचे संबंधित विभाग / मंत्रालये आणि राज्य संसाधन केंद्र हे आवश्यकतेनुसार योग्य मार्गदर्शन करतील व त्यांच्यासाठी क्षमता बांधणी कार्यक्रमांचे आयोजन करतील.

७. महिलांप्रती समानता आणि महिला सक्षमीकरणासाठी ग्रामपंचायत / नगरपालिका / महानगरपालिका स्तरावरील महिला बचतगट आणि त्यांच्या महासंघांशी सहयोग करण्यात येईल. तसेच त्यासाठी तळागाळातील विविध यंत्रणांचे एक मजबूत जाळे निर्माण करण्यात येईल.

८.राज्यात लिंग समभाव समानता आणि महिला सक्षमीकरणास गती देण्यासाठी सर्व सामाजिक आणि आर्थिक विकास कार्यक्रमांच्या अंमलबजावणीचे सुसूत्रीकरण सुलभ केले जाईल. आंतरराष्ट्रीय संस्था, धर्मादाय संस्था आणि औद्योगिक क्षेत्रातील कंपन्यांचे सामूहिक सामाजिक उत्तरदायित्व (CSR) याव्दारे आणि अन्य शासकीय व अशासकीय यंत्रणाद्वारे आवश्यक तेथे अतिरिक्त साधनसंपत्ती उभी करण्यात येईल.

पाच.   साधनसंपत्तीचे व्यवस्थापन

संबंधित विभाग, धोरणाची अंमलबजावणी करण्यासाठी आर्थिक साधनसंपतीची आणि मानवी संसाधनांची उपलब्धता सुनिश्चित करून त्याचे वाटप करतील. वित्तीय पतसंस्था आणि बँका, खाजगी क्षेत्र, नागरी समाज, धर्मादाय संस्था आणि औद्योगिक कंपन्याचे सामूहिक सामाजिक उत्तरदायित्व यांद्वारे आणि इतर संबंधित संस्थांद्वारे अतिरिक्त आर्थिक साधनसंपत्ती उभी केली जाईल. आवश्यक त्या आंतरविभागीय समन्वय आणि अभिसरणाद्वारे सध्याच्या लिंग समभाव प्रतिसादी अर्थसंकल्पाच्या आखलेल्या योजनेची ("रोडमॅप ऑन जेंडर रिस्पॉन्सिव्ह बजेटिंग") अंमलबजावणी आवश्यक त्या आंतरविभागीय समन्वय आणि सुसूत्रता यांद्वारे बळकट केली जाईल आणि महाराष्ट्रातील लिंग समभाव समानता व महिला सक्षमीकरणासाठीच्या एकूण संसाधन वाटप आणि व्यवस्थापनासाठी ती योजना मार्गदर्शक म्हणून वापरली जाईल.

साधनसंपत्तीचे वाटप आणि व्यवस्थापन यामध्ये खालील बाबींचा समावेश असेल :

- लिंग समभाव आधारित लाभार्थींची माहिती एकत्रित करणे आणि संबंधित अर्थसंकल्प तरतुदीचे अहवाल यांचे सुधारित संकलन आणि वित्त विभागाद्वारे प्रकाशित वार्षिक जेंडर बजेट स्टेटमेंट (GBS) यांच्या लेखापरीक्षणाद्वारे राज्यात लिंग समभाव आधारित अर्थसंकल्पाच्या अभ्यासास बळकटी आणणे.
- सर्व स्तरांवर लिंग समानता प्रतिसादात्मक नियोजन आणि अर्थसंकल्पनासाठी वित्त, नियोजन, सार्वजनिक आरोग्य, ग्रामीण विकास, पंचायती राज, शालेय शिक्षण, उच्च व तंत्र शिक्षण, महिला व बाल विकास, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, नगर विकास विभाग, कौशल्य विकास व उद्योजकता विकास आणि आदिवासी विकास विभाग इ. या प्रमुख विभाग/मंत्रालयांमधील आंतरविभागीय समन्वयासाठी योजना आणि यंत्रणा विकसित करणे.
- लिंग समभाव आधारित अर्थसंकल्प प्रणालीत नोंदवल्याप्रमाणे मुली, महिला यांच्याशी संबंधित कार्यक्रमांसाठी केलेल्या संसाधनांच्या वाटपाच्या लाभांचे मूल्यांकन करण्यासाठी सदर योजनांच्या अंतर्गत त्यांना अधिकाधिक लाभ मिळण्यासाठी धोरणांमध्ये योग्य ते बदल केले जातील.
- सध्याच्या तंत्रज्ञानाच्या युगात AI टूल चा वापर करण्यात येईल (संसाधनाचे वाटप,माहिती संकलन, सुरक्षा, नियोजन, देखरेख इत्यादी साठी)
- संबंधित विभागांद्वारे धोरण आणि कृती आराखड्याचा प्रचार-प्रसार आणि अंमलबजावणी करण्यासाठी पुरेशी संसाधने विकसित केली जातील.
- महिला व बालविकास विभागाच्या समन्वयातून बँक आणि वित्तीय पत संस्थांमार्फत योग्य धोरणात्मक उपक्रमांद्वारे आणि नवीन संस्थांच्या विकासाद्वारे कर्जाच्या गरजा पूर्ण करणे.
- संबंधित सर्व क्षेत्रांनी महिला आणि मुलींच्या गरजा आणि हितांना प्राधान्य देऊन त्या पूर्ण करण्यासाठी सर्व मंत्रालये आणि विभागांकडून महिलांना योग्य प्रमाणात निधी दिला जाईल याची दक्षता घेण्यात येईल.

परिशिष्ट १

धोरणात्मक अंमलबजावणी योजना – आरोग्य, पोषण व स्वास्थ्य

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
धोरणाचे निकष १.१, १.२,१.३,१.४,१.९,१.१२						
१.	प्रसूतीपूर्व आणि बाल आरोग्य सेवा.	प्राथमिक आरोग्य केंद्रे, उप आरोग्य केंद्रे यांच्या मार्फत गर्भवती आणि स्तन्यदा महिलांना मोफत स्वास्थ्य तपासणी, औषधे आणि शुश्रूषा इ. पुरेशी आरोग्य सेवा देणे. पिवळे व केशरी शिधापत्रिका धारक (एक लाख उत्पन्न गट) महिलांवर शासकीय रुग्णालयात मोफत उपचार करणे	अल्प कालावधी	• पहिल्या तिमाहीत नोंदणी करणाऱ्या गर्भवती महिलांची स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली टक्केवारी • प्रसूतीपूर्व पूर्ण काळजी प्राप्त करणाऱ्या गर्भवती महिलांची स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली टक्केवारी • एकात्मिक बाल विकास योजनेसाठी नोंदणी केलेल्या गर्भवती आणि स्तन्यदा महिलांची स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली संख्या • पिवळे व केशरी शिधापत्रिका धारक लाभार्थी महिलांची स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली टक्केवारी	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		दुर्लक्षित, दुर्गम आणि पोहोचण्यास कठीण अशा शहरी, ग्रामीण आणि आदिवासी भागात मोफत आरोग्य तपासणी शिबिरे घेणे.	अल्प कालावधी	• ग्रामपंचायत/ नगरपालिका / तालुका/ प्रभाग/जिल्हा स्तरावर घेण्यात आलेल्या आरोग्य तपासणी शिबिरांची स्थळनिहाय संख्या • लाभ घेतलेल्या महिलांची स्थळनिहाय संख्या	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	आदिवासी विकास विभाग, ग्रामविकास विभाग, नगर विकास विभाग, अल्पसंख्यांक विभाग, महिला व बाल विकास विभाग
		महिलांसाठी प्रसूती पूर्व घ्यावयाच्या काळजीसाठी आवश्यक त्या पुरेश्या सोयीसुविधा सर्व स्तरावरील आरोग्य केंद्रांमध्ये उभारणे.	मध्यम कालावधी	• मानक कार्यप्रणाली विकसित करणे आणि प्रसारित करणे. कार्यचालन पद्धती (SOP) विकसित केली • सनियंत्रण यंत्रणा विकसित केली	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग
		सामाजिक आणि वर्तणूक बदल अभियानाद्वारा (SBCC) स्तनपानाविषयी १००० दिवसांची मोहीम अंगणवाड्यांमार्फत, आरोग्य केंद्रांमार्फत व इतर	अल्प कालावधी	• सुरू केलेल्या मोहिमेची स्थळनिहाय संख्या • पोहचू शकलेल्या महिलांची स्थळ व सामाजिक प्रवर्गनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली संख्या	महिला व बाल विकास विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	सार्वजनिक आरोग्य विभाग (IEC Bureau),

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		प्रसारमाध्यमांद्वारे सामाजातील सर्व स्तरांमध्ये राबविणे.				
२.	प्रसूती पूर्व लिंग निदान करण्याच्या प्रथेचे उच्चाटन करणे	आरोग्य अधिकारी, कर्मचारी आणि यंत्रणांचे गर्भधारणा -पूर्व व प्रसव-पूर्व रोगनिदान तंत्रे (लिंग निवडीस प्रतिबंध) अधिनियम २००३ (PCPNDT Act २००३) संबंधित प्रशिक्षण व जाणीवजागृती यानुसार कार्यक्रम आयोजित करणे.	अल्प कालावधी	• प्रशिक्षण कार्यक्रमांची स्थळ, कालावधी आणि संस्थानिहाय संख्या • प्रशिक्षित झालेल्या वैद्यकीय आणि वैद्याकीय क्षेत्राशी संलग्न असलेले कर्मचारी यांची (Paramedical Staff) लिंग समभाव, स्थळ, संस्था, सामाजिक प्रवर्गनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	गृह विभाग (पोलीस), महिला व बाल विकास विभाग
		सार्वजनिक आणि खाजगी आरोग्य सुविधांमध्ये गर्भधारणा - पूर्व व प्रसव-पूर्व रोगनिदान तंत्रे (लिंग निवडीस प्रतिबंध) अधिनियम २००३ अन्वये घालून दिलेल्या प्रक्रियांचे पालन करण्याचे नियमित आणि योजनाबद्ध रीतीने सनियंत्रण करणे.	अल्प कालावधी	• गर्भधारणा पूर्व व प्रसवपूर्व निदानतंत्र लिंग निवड प्रतिबंध कायद्यांतर्गत लेखापरीक्षण/निरीक्षण अहवाल • लिंग निदान प्रथेच्या प्रकरणांची स्थळनिहाय संख्या	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	गृह विभाग (पोलीस), महिला व बाल विकास विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		लिंग गुणोत्तर प्रमाण (१००० पुरुषांमागे महिलांची संख्या जास्त असलेल्या) जास्त असलेल्या गावांना / ग्राम पंचायतींना /नगरपालिकांना/ प्रभागांना प्रोत्साहन आणि पुरस्कार देणे.	मध्यम कालावधी	• गाव / ग्रामपंचायती / नगरपालिका/ प्रभाग निहाय सुधारित लिंग गुणोत्तर टक्केवारीची स्थिती. • पुरस्कारांची संख्या	महिला व बाल विकास विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		विशेषत: लिंग निवडीचे सर्वाधिक प्रमाण असलेल्या जिल्ह्यांमध्ये मुलींच्या संगोपनासाठी व लोक सहभागासाठी सामाजिक आणि वर्तणूक बदल इ. माहिती देणारी (SBCC) मोहीम राबविणे.	अल्प कालावधी	• सामाजिक आणि वर्तणूक बदल जनसंपर्क मोहिमांची संख्या • समाविष्ट केलेल्या ग्रामपंचायत, नगरपालिका, प्रभागांची, जिल्ह्यांची संख्या.	महिला व बाल विकास विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
३.	संस्थात्मक प्रसूती आरोग्य केंद्रे इ. ठिकाणी), संदर्भ सेवा,	प्रधानमंत्री मातृत्व वंदना योजना, व जननी सुरक्षा योजना यासारख्या योजनांची प्रभावी अंमलबजावणी	अल्प कालावधी	• गाव निहाय/ ग्रामपंचायती निहाय/ शहरी भागात प्रभाग निहाय प्रधानमंत्री मातृत्व वंदना योजनेच्या अंतर्गत लागू असलेल्या विशेष लाभार्थ्यांची संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग,	महिला व बाल विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
	वाहतूक व्यवस्था आणि आपत्कालीन प्रसूती सेवा			• गाव निहाय/ ग्रामपंचायती निहाय/ शहरी भागात प्रभाग निहाय जननी सुरक्षा योजनेच्या अंतर्गत लागू असलेल्या विशेष लाभार्थ्यांची संख्या. • गाव निहाय/ ग्रामपंचायती निहाय/ शहरी भागात प्रभाग निहाय माझी कन्या भाग्यश्री योजनेच्या अंतर्गत लागू असलेल्या विशेष लाभार्थ्यांची संख्या.	स्थानिक स्वराज्य संस्था	विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		आरोग्य उप-केंद्रांपासून ते वैद्यकीय महाविद्यालयांपर्यन्त सर्व ठिकाणी पुरेसे मनुष्य बळ आणि पायाभूत सुविधा, संवेदनशील वैद्यकीय अधिकारी आणि आरोग्य कर्मचारी उपलब्ध असल्याची खात्री करून दर्जेदार आरोग्य सेवा प्रदान करणे.	अल्प कालावधी	• पायाभूत आरोग्य सेवेच्या नियमित लेखा परीक्षणाचे अहवाल. • आरोग्य सेवा केंद्रांवर प्रसूती होणाऱ्या महिलांची स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली टक्केवारी • कार्यरत असलेल्या अंत:पोषण (Incubation) सुविधा स्थळनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली संख्या. • कार्यरत असलेल्या संदर्भ सेवांची स्थळनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली संख्या. • नियमित मनुष्य संसाधन अनुपालन अहवाल • महिलाप्रती संवेदनशीलता वृद्धिंगत करणाऱ्या प्रशिक्षणांची स्थळनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली संख्या	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग, वैद्यकीय शिक्षण विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		सुलभतेने सुसज्ज रूग्णवाहिका मिळेल यासाठी योग्य रीतीने व्यापक जाहिरात करणे.	अल्प कालावधी	• प्रत्येक आरोग्य केंद्रावर उपलब्ध रुग्णवाहिकांची स्थळनिहाय संख्या . • आपत्कालीन स्थितीत प्रसूती सेवा मिळणेसाठी आलेल्या दूरध्वनी कॉल्सची स्थळनिहाय संख्या	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग, माहिती व जनसंपर्क महासंचनालय
		प्रत्येक शासकीय आरोग्य केंद्राच्या ठिकाणी पर्याप्त संख्येत स्त्रीरोग तज्ज्ञ उपलब्ध करून देणे.	अल्प कालावधी	• प्रत्येक आरोग्य केंद्रावरील स्त्रीरोगतज्ज्ञांची स्थळनिहाय संख्या . • जिल्हा/ तालुका / गावातील / प्रभागातील आरोग्य केंद्रावर स्त्रीरोग वैद्यकीय अधिकाऱ्यांनी दिलेल्या भेटीची स्थळ निहायसंख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग
		गर्भधारणा आणि प्रसूतीपश्चात नैराश्य या समस्येसाठी प्रसूती दरम्यानच्या कालावधीतील उपचारादरम्यान उपाययोजना करणे. मानसोपचारतज्ज्ञ सेवा उपलब्ध करणे तसेच गरोदर महिला व तिच्या कुटुंबासाठी	दीर्घ कालावधी	• नेमणूक करणायत आलेल्या मानसोपचारतज्ञांची स्थळनिहाय संख्या • सुरु करण्यात आलेल्या समुपदेशन केंद्रांची संख्या • लाभ घेतल्या महिला व पुरुषांची स्थळ निहाय संख्या	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		विशेष समुपदेशन सुविधा उपलब्ध करून देणे.				
४.	संसर्गजन्य व असंसर्गजन्य रोगांसाठी लसीकरण करणे	लसीकरण कार्यक्रमाला गती मिळण्याकरिता नियमित शिबिरे घेणे.	अल्प कालावधी	• प्रत्येक तालुक्यात/गावात/प्रभागामध्ये (शहरी/आदिवासी/ग्रामीण) घेतलेल्या लसीकरण शिबिरांची स्थळनिहाय संख्या .	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग, वैद्यकीय शिक्षण विभाग, ग्रामविकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		महिला आणि मुलांच्या लसीकरणाचा डेटा/ माहिती संकलित करण्यासाठी भ्रमणध्वनी उपयोजकाचा (Mobile aap) उपयोग करणे.	अल्प कालावधी	• पूर्णपणे लसीकरण झालेल्या मुलींची स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या. • पूर्णपणे लसीकरण झालेल्या गर्भवती महिलांची स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग, वैद्यकीय शिक्षण विभाग, ग्राम विकास विभाग,नगर विकास विभाग,

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
						आदिवासी विकास विभाग
		लसीकरणाबाबत जाणीव जागृती होणेसाठी माहिती, शिक्षण व संपर्क (IEC) उपक्रम राबविणे.	अल्प कालावधी	• राबविण्यात आलेल्या/ सुरू असलेल्या माहिती, शिक्षण व संपर्क (IEC) उपक्रमांची स्थळनिहाय संख्या . • माहिती, शिक्षण व संपर्क (IEC) उपक्रम किती व्यक्तिंपर्यंत पोहचले त्याची स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय , ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
५.	मासिक पाळी आरोग्य व्यवस्थापन (MHM)	समाजातील सर्व सार्वजनिक संस्थांमध्ये/ आरोग्य केंद्रांमध्ये पुरेश्या स्वच्छतागृहांची संख्या असावी. त्यात पुरेसा एकांत, स्वच्छता, दर्जेदार बांधकाम, पुरेशी प्रकाश व्यवस्था, वाहते व स्वच्छ पाणी, साबण, स्वयंचलित	अल्प कालावधी	• शिक्षण हक्क अधिनियामांन्वये (RTE) सुसंगत दर्जेदार स्वच्छतागृहांची सुविधा देणाऱ्या शाळांची स्थळनिहाय संख्या . • सार्वजनिक ठिकाणच्या स्वच्छतेच्या पायाभूत सोयी सुविधांच्या केलेल्या लेखा परीक्षणाची स्थळनिहाय संख्या	सार्वजनिक बांधकाम विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, शालेय शिक्षण विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, महिला व बाल विकास

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		सॅनिटरी पॅड यंत्र आणि सुयोग्य निचरा यांची उपलब्धता करून देण्यात यावी.		• दर्जेदार स्वच्छता सुविधा उपलब्ध असणाऱ्या सार्वजनिक संस्था/ कार्यालयांची स्थळनिहाय संख्या . • दर्जेदार स्वच्छता सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या सार्वजनिक ठिकाणांची स्थळनिहाय संख्या		विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, वित्त व नियोजन विभाग
		कूर्मा घरांमध्ये व त्यासारख्या व्यवस्थांमध्ये स्वच्छ व पुरेश्या पाण्याची उपलब्धता असणाऱ्या स्वच्छता गृहांची निर्मिती केली जाईल.	अल्प कालावधी	• स्वच्छतागृहांची सुविधा उपलब्ध असणाऱ्या कूर्मा घरांची व त्यासारख्या व्यवस्थांची संख्या.	पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग	आदिवासी विकास विभाग, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, महिला व बाल विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		शालेय पाठ्यक्रमात मासिक पाळी आरोग्य व्यवस्थापनासह उचित लैंगिक शिक्षणाचा समावेश करण्यात येईल.	अल्प कालावधी	• शाळांध्ये सुरू असणाऱ्या लैंगिक शिक्षणाच्या उपक्रमांची स्थळनिहाय संख्या. • सहा आठवड्यांचे मासिक पाळी आरोग्य व्यवस्थापन उपक्रम अंमलबजावणी करणाऱ्या शाळांची स्थळनिहाय संख्या.	शालेय शिक्षण विभाग,	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, महिला व बाल विकास विभाग
		राज्यभरात योग्य मासिक पाळी आरोग्य व्यवस्थापन सुरळीत होण्याच्या दृष्टीने राज्यस्तरीय प्रचार प्रसिद्धी करण्यात येईल.	अल्प कालावधी	• जिल्हा / नगर / तालुका / प्रभाग स्तरावरील प्रचार प्रसिद्धीची स्थळनिहाय संख्या. • प्रचार प्रसिद्धी अभियान किती लोकांपर्यंत पोहचले त्यांची स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, महिला व बाल विकास विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, नगर विकास विभाग, अल्पसंख्याक विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		मासिक पाळी आरोग्य व्यवस्थापनावर आशा, अंगणवाडी कर्मचारी व शिक्षिक यांचे नियमित प्रशिक्षण आयोजित करणे.	अल्प कालावधी	• मासिक पाळी आरोग्य व्यवस्थापन, जाणीवजागृती आणि स्वच्छता यांच्या आयोजित केलेल्या प्रशिक्षण वर्गांची स्थळनिहाय संख्या. • प्रशिक्षित झालेल्या आशा, अंगणवाडी सेविका आणि शिक्षक यांची स्थळनिहाय संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, महिला व बाल विकास विभाग, शालेय शिक्षण विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	
धोरणाचे निकष ,१.३,१.४,१.५ १.९						
६.	महिलाप्रती संवेदनशील आरोग्य सेवा आणि कुटुंब नियोजन	महिला व मुलींना सहजतेने आरोग्य सेवा सुविधा मिळण्यासाठी आरोग्य उप केंद्रांपासून ते वैद्यकीय महाविद्यालयांपर्यंत आरोग्य सेवांचे बळकटीकरण करणे.	मध्यम कालावधी	• कुटुंब नियोजनाच्या सेवा उपलब्ध करून देणाऱ्या आरोग्य सुविधांची स्थळनिहाय संख्या • कुटुंब नियोजनाची सुविधा/साधने वापरणाऱ्या महिलांची स्थळनिहाय टक्केवारी.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय , नगर विकास विभाग, अल्पसंख्याक विभाग, सामाजिक न्याय

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
						व विशेष साहाय्य विभाग
		समाजातील सर्व स्तरातील नागरिकांसाठी विवाहपूर्व, गर्भधारणा पूर्व, कुटुंबनियोजना बाबत समुपदेशन उपलब्ध करून देणे.	अल्प कालावधी	• कुटुंबनियोजन समुपदेशनात प्रशिक्षित झालेल्या वैद्यकीय आणि परावैद्यक कर्मचाऱ्यांची (Paramedical Staff) संख्या. • व्याक्तिगतरीत्या समुपदेशन सेवेचा लाभ घेतलेल्यांची स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग,स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग,
		लिंगभावाच्या आधारे भेदभाव न करता राज्यातील सर्व आरोग्य केंद्रांवर गर्भनिरोधक उपलब्ध करून देण्यात येती ल.	अल्प कालावधी	• बसवलेल्या गर्भनिरोधक वेंडिंग यंत्रांपैकी कार्यरत यंत्रांची स्थळनिहाय संख्या	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग
		सुरक्षित व स्वस्त, परवडणाऱ्या गर्भपात/एम टी पी संबंधी यंत्रणांची उभारणी सर्व आरोग्य सुविधांच्या ठिकाणी करणे.	अल्प कालावधी	• सुरक्षित व स्वस्त गर्भपात/ एम टी पी साठी उभारलेल्या आरोग्य यंत्रणांची स्थळ, संस्थानिहाय स्वतंत्रपणे केलेली संख्या	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग,

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• गर्भपात/MTP यंत्रणांचा लाभ घेतलेल्या लाभार्थी महिलांची स्थळनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली संख्या		
		समाजात कुटुंब नियोजनाबाबत सामाजिक आणि वर्तणूक बदल अभियानाद्वारा (SBCC) प्रचार प्रसार करणे.	अल्प कालावधी	• राबविण्यात आलेल्या माहिती, शिक्षण, संपर्क (IEC) उपक्रमांची स्थळनिहाय संख्या . • माहिती, शिक्षण, संपर्क (IEC) उपक्रमांद्वारे किती लोकांपर्यंत पोहचण्यात आले त्याची लिंग समभाव, स्थळ आणि सामाजिक प्रवर्गनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय
		पुरुष नसबंदी कार्यक्रमांचे अनुदान / प्रोत्साहन वाढवणे.	अल्प कालावधी	• पुरुष नसबंदी / कुटुंब नियोजन शस्त्रक्रिया केलेल्या महिलांच्या प्रमाणात स्थळनिहाय स्वतंत्रपणे केलेले गुणोत्तर प्रमाण. • नसबंदी केलेल्या पुरुषांची स्थळनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली संख्या .	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग,

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		मातृत्वासाठी प्रतिस्थापित (सरोगेट माता) व त्यांच्या कुटुंबांना दर्जेदार आरोग्य सेवा आणि समुपदेशन सेवा प्रदान करणे.	मध्यम कालावधी	• मातृत्वासाठी प्रतिस्थापित (सरोगसीसाठी) तपशीलवार नैतिक मार्गदर्शक तत्व आणि सहायक प्रजोत्पादन कार्यक्रम (IVF) पद्धतींचा वापर केला गेला आहे. • संबंधित पद्धतीचा अबलंब करणाऱ्या केंद्रांची सोयी-सुविधा, स्थळनिहाय स्वतंत्रपणे संख्या. • संबंधित सेवेच्या लाभार्थीची सोयी-सुविधा,सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय स्वतंत्रपणे संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग,
धोरणात्मक उपाययोजना १.१,१.२,१.३, १.६,१.९, १,१२						

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
७.	संसर्गजन्य व असंसर्गजन्य रोगांच्या तसेच आरोग्याच्या इतर विशिष्ट समस्या	राज्यातील सर्व स्तरावरील शासकीय आरोग्य यंत्रणेद्वारे महिलांमधील (PCOS), अंतःस्त्रावी, कर्करोग, मूत्र मार्ग संक्रमण (UTIs), क्षयरोग, रजोनिवृत्तीच्या समस्या इत्यादींसाठी निदानात्मक, उपचरात्मक व संदर्भ सेवा सुविधा उपलब्ध करून देण्यात येतील.	मध्यम कालावधी	• आरोग्य तक्रारींचे निदान झालेल्या आणि औषधोपचार घेतलेल्या महिला रुग्णांची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय संख्या. • शासकीय संस्थांमध्ये सुधारित संदर्भ सेवांची स्थळनिहाय संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग
		सर्व आरोग्य सुविधा केंद्रांमध्ये परवडणाऱ्या दरातील HIV साठी उपाययोजना करताना वापरलेली औषधे (Anti Retroviral Treatment – ART) सुविधा उपलब्ध करणे.	अल्प कालावधी	• स्थानानुसार ART सुविधा पुरवणाऱ्या आरोग्य केंद्रांची संस्था, स्थळनिहाय स्वतंत्रपणे संख्या. • ART सुविधेचा लाभ घेतलेल्या रुग्णांची स्थळ, लिंग समभाव, संस्था, सामाजिक प्रवर्ग निहाय स्वतंत्रपणे केलेली संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		उपरोक्त आरोग्य विषयक समस्यांसाठी सरकारी आरोग्य यंत्रणांमध्ये तज्ज्ञ वैद्यकीय अधिकाऱ्यांची संख्या वाढविणे.	मध्यम कालावधी	• जिल्हानिहाय सरकारी सुविधांमध्ये असलेल्या तज्ज्ञ वैद्यकीय अधिकाऱ्यांची संख्या. • तज्ज्ञ वैद्यकीय अधिकाऱ्यांची संख्या वाढविलेल्या सरकारी, स्थानिक स्वराज्य संस्थामधील आरोग्य केंद्रांची स्थळनिहाय संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग
		महिलांच्या शारीरिक आरोग्य विषयक समस्यांचे निदान आणि औषधोपचारावर भर देणारी शिबिरे आयोजित करणे.	अल्प कालावधी	• प्रत्येक जिल्ह्यात / तालुक्यात/ प्रभागात /गावांमध्ये झालेल्या शिबिरांची संख्या. • लाभार्थीची लिंग समभाव, स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग, नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		राज्य विमा योजनांच्या अंतर्गत महिलांच्या आरोग्य विम्याला चालना देणे.	अल्प कालावधी	• महिला विमा खातेधारकांची स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या. • विमा सुविधेचा लाभ घेतलेल्या महिला लाभार्थीची स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग, वित्त व नियोजन विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना १.१,१.२,१.३,१.७,१.९						
८.	महिलांसाठी वृद्धापकाळातील विशेष आरोग्य विषयक समस्या व वेदना शामक उपाययोजना.	राज्यात वयोवृद्ध महिलांची काळजी घेण्यासाठी शासनामार्फत विशेष आरोग्य विषयक सोयी सुविधा उपलब्ध करून दिल्या जातील.	मध्यम कालावधी	• वृद्धांच्या उपचारासाठी उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या संस्थात्मक सेवांची (Institutional Care) स्थळनिहाय संख्या. • वृद्धाश्रमात राहणाऱ्या महिलांची स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सार्वजनिक बांधकाम विभाग,नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		राज्यातील सर्वच आरोग्य सेवांमध्ये महिलांसाठी उपशामक / दोष परिहारात्मक सेवा (वृद्धापकाळातील विविध व्याधींवरील उपचार सेवा) अंतर्भूत करण्यातयेतील	मध्यम कालावधी	• उपशामक/ दोषपरिहारक सेवा (palliative care) देणाऱ्या संस्थांची स्थळनिहाय संख्या. • उपशामक/ दोषपरिहारक सेवा केंद्रातील रुग्णांची लिंग समभाव, स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग, नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		राज्यातील सर्वच आरोग्य सेवांमध्ये लिंग विषयक समभाव संवेदनशील उपशामक/ दोषपरिहारात्मक सेवा देणेसाठी आरोग्य कर्मचाऱ्यांना प्रशिक्षणाची सुविधा उपलब्ध करून देण्यात येईल.	मध्यम कालावधी	• वृद्धापकाळ व वृद्धापकाळातील आरोग्यविषयक समस्यांवर उपचार करण्यासाठी विकसित करण्यात आलेल्या प्रशिक्षण घटकांची (Module) संख्या. • उपशमन प्रशिक्षण घटकांची (Module) संख्या. • वृद्धांच्या आरोग्या संबंधी घेण्यात आलेल्या प्रशिक्षण वर्गांची स्थळनिहाय संख्या. • उपशमन सेवा संबंधी घेण्यात आलेल्या प्रशिक्षण वर्गांची स्थळनिहाय संख्या. • प्रशिक्षित झालेल्या कर्मचाऱ्यांची स्थळनिहाय संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग
		महिला व मुलींसाठी कर्करोगावर लक्ष केंद्रित करणारे प्रतिबंधात्मक, उपचारात्मक, समुपदेशन, शुश्रूषा आणि पुनर्वसनात्मक बाबींचा समावेश	अल्प कालावधी	• अंमलबजावणी झालेल्या कार्यक्रमांची स्थळनिहाय संख्या. • राज्यातील लाभार्थींची लिंग समभाव, स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय वेगळी केलेली माहिती.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		असलेले उपक्रम राबविण्यात येतील.				
		महिला व मुलींसाठी कर्करोगावर उपचार आणि काळजी घेण्यासाठी अल्प दरात सेवा देणारी विशेष योजना राबवणे.	अल्प कालावधी	• सुरु केलेल्या योजनांचा शासन निर्णय • राज्यातील लाभार्थ्यांची लिंग समभाव, स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग
		आजारी, कर्करोगी आणि वृद्ध महिला रुग्णांसाठी संदर्भ सेवांमध्ये सुधारणा करणे.	अल्प कालावधी	• प्रत्येक जिल्हा / तालुका/ शहर / प्रभागनिहाय गंभीर आजारी, कर्करोगी आणि वृद्ध महिला रुग्णांची स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय स्वतंत्रपणे दिलेली माहिती. • संदर्भ सेवेचा लाभ घेतलेल्या महिलांची, स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय माहिती.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग
		महिलांच्या उपशामक आणि वृद्धावस्थेतील गरजांबाबत जनजागृती मोहीम राबवणे.	अल्प कालावधी	• जागरुकता मोहिमांची स्थळनिहाय संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग,	महिला व बाल विकास विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• संदर्भसेवेच्या लाभ घेतलेल्यांची लिंग समभाव, स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय माहिती.	स्थानिक स्वराज्य संस्था	
धोरणात्मक उपाययोजना १.१,१.२,१.३,१.८,१.९						
९.	सर्वसमावेशक मानसिक आरोग्य सेवेची उपलब्धता	राज्यातील सर्व शासकीय रुग्णालयांमध्ये मानसोपचारतज्ज्ञांची सेवा आणि मानसशास्त्रीय समुपदेशन आणि उपचार सेवा प्रदान करणे.	मध्यम कालावधी	• शासकीय आरोग्य यंत्रणेमध्ये उपलब्ध मानसोपचारतज्ज्ञांची स्थळनिहाय संख्या. • तालुका/प्रभागनिहाय उपलब्ध समुपदेशन केंद्रांची स्थळनिहाय संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग, नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		वैविध्यपूर्ण आणि गरजांवर आधारित मानसिक आरोग्य सेवा आणि परिचर्या जसे की समुपदेशन केंद्रे, मदतीसाठी संपर्क क्रमांक (helpline), संस्थात्मक सेवा इत्यादींसाठी मानके निश्चित करून तपशीलवार	अल्प कालावधी	• लागू केलेली प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती / मार्गदर्शक तत्त्वे/ नियम (SOP). • राज्यातील मानसिक आरोग्य सेवा विषयक चालू असलेल्या मदतीसाठी संपर्क क्रमांकांची (हेल्प लाइन)संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती (SOP) / मार्गदर्शक तत्त्वे/ नियम जारी करणे (प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती विकसित करणे)				
		राज्यात मानसिक आरोग्य सेवा व मदतीसाठी संपर्क क्रमांकाची सेवा प्रदान करण्यासाठी नागरिकांचा सहभाग मिळविणे, प्रमाणित तज्ज्ञांना प्रोत्साहन देणे.	मध्यम कालावधी	• अधिकृत सेवा देणाऱ्यांची स्थळनिहाय संख्या. • मानसोपचार आरोग्य सेवा देणाऱ्या प्रमाणित तज्ज्ञांची स्थळनिहाय संख्या. • प्रतिसाद दिलेल्या प्रकरणांची लिंग समभाव, स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय माहिती. • प्राप्त झालेल्या दूरध्वनींची लिंग समभाव, स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय माहिती. • प्रतिसाद दिलेल्या दूरध्वनींची लिंग समभाव, स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय माहिती.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग
		मनोरुग्णालयांमध्ये पुरेसे वैद्यकीय कर्मचारी आणि भौतिक	मध्यम कालावधी	• राज्य/ जिल्हा/शहर/ तालुका / नगर आणि प्रभाग निहाय उपलब्ध असलेल्या आरोग्य सेवेचे प्रशिक्षण	सार्वजनिक आरोग्य विभाग,	सार्वजनिक बांधकाम विभाग, महिला व बाल

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		पायाभूत सुविधांची उपलब्धता करून देणे.		घेतलेल्या मानसोपचार आरोग्य तज्ज्ञांची संख्या.	स्थानिक स्वराज्य संस्था	विकास विभाग , वित्त व नियोजन विभाग
		राज्यातील मनोरुग्णांसाठी दीर्घकालीन पुनर्वसनाचे विशेष कार्यक्रम विकसित करणे.	मध्यम कालावधी	• सुरू केलेल्या कार्यक्रमांची स्थळनिहाय संख्या. • लाभ घेतलेल्या व्यक्तीची लिंग समभाव, स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग, नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		राज्यातील मानसिक आरोग्य, समुपदेशन सेवा यावर काम करणाऱ्या सर्व वैद्यकीय आणि शुश्रूषा कर्मचाऱ्यांना प्रशिक्षणाद्वारे महिलांप्रती संवेदनक्षम करणे.	अल्प कालावधी	• वैद्यकीय आणि शुश्रूषा कर्मचाऱ्यांसाठी चालविलेल्या प्रशिक्षण वर्गांची स्थळनिहाय संख्या. • प्रशिक्षित कर्मचाऱ्यांची संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		मानसिक आरोग्या संबंधी रुग्णांमध्ये उपचार घेण्याबाबत असलेले अज्ञान दूर करणे बाबत व्यापक प्रमाणात जाणीव जागृतीचे कार्यक्रम राबविणे.	अल्प कालावधी	• राबविण्यात आलेल्या जागरुकता मोहिमांची स्थळनिहाय संख्या. • माहिती, शिक्षण, संपर्क (IEC) उपक्रम किती व्यक्तींपर्यंत पोहोचला, त्यांची लिंगसमभाव आधारित, स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय , महिला व बाल विकास विभाग, नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		वैद्यकीय शिक्षणात मानसिक आरोग्यासंबंधी माहिती देण्यावर पुरेसा भर देणे.	अल्प कालावधी	• अभ्यासक्रमाशी जोडलेल्या आणि मानसिक आरोग्य सेवेसंदर्भात तयार केलेल्या प्रकरणांची/ घटकांची (modules) संख्या.	वैद्यकीय शिक्षण विभाग	सार्वजनिक आरोग्य विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना १.१,१.२,१.३,१.९,१.१०,१.११						
१०.	सर्व वयोगटातील मुलींच्या आणि महिलांच्या पोषण	महिला व मुलींना पूरक पोषण आहाराचा पुरवठा करणे.	अल्प कालावधी	• वय, लिंग आणि उंचीच्या प्रमाणात शरीर वजन निर्देशांक (BMI) ५% हून कमी असलेल्या वय ६-१८ मधील मुलींची टक्केवारी.	महिला व बाल विकास विभाग. स्थानिक स्वराज्य संस्था	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
	विषयक स्थितीचे सनियंत्रण करणे.			• १८.५ कि/मी२ पेक्षा कमी शरीर वजन निर्देशांक असलेल्या वय वर्षे १५ ते ४९ मधील महिलांची टक्केवारी. • किती मुलीं/महिलापर्यंत लाभ पोहचला. स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय माहिती. • जिल्हानिहाय मुलींचा शरीर वजन निर्देशांक तक्ता (BMI) प्रदर्शित केलेल्या शाळाची संख्या. • १९ते ४५ वयोगटातील महिलांचा BMI चार्ट प्रदर्शित केलेल्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांची जिल्हानिहाय आकडेवारी . • संदर्भ सेवा पुरविण्यात आलेल्या लाभार्थ्यांची लिंग समभाव, स्थळ व सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या. • यासाठी वापरण्यात आलेली सनियंत्रण पद्धती. • जिल्हानिहाय मुली व महिलांच्या आरोग्य व पोषणाची स्थिती		विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, नियोजन

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				दर्शविणाऱ्या नियतकालिक आहवालाची संख्या. • पौष्टिक पदार्थांची निर्मिती, वाटप व देखरेखीसाठी सहभागी महिला स्वयं - साहाय्यता गटाची संख्या.		
		समाजात महिला आणि मुलींच्या पोषण विषयक स्थितीमध्ये सुधारणा घडवून आणण्यासाठी सामाजिक आणि वर्तणूक बदल अभियानाद्वारे (SBCC) प्रचार प्रसार करणे.	अल्प कालावधी	• राबविण्यात आलेल्या उपक्रमांची स्थळनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली संख्या. • उपक्रम किती लोकांपर्यंत पोहचविण्यात आले, त्याची लिंग समभाव, स्थळ आणि सामाजिक प्रवर्गनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली संख्या.	महिला व बाल विकास विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, नियोजन विभाग
		सार्वजनिक वितरण प्रणाली अंतर्गत राज्यातील सर्व पात्र कुटुंबांना संपूर्ण मदत मिळत असल्याचे सुनिश्चित करणे. केंद्र आणि राज्य शासन पुरस्कृत पोषण आणि अन्न सुरक्षा	मध्यम कालावधी	• लाभ दिलेल्या व्यक्तींची लिंग समभाव, स्थळ, व्यवसाय आणि सामाजिक प्रवर्गनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली संख्या.	अन्न आणि नागरी पुरवठा विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		कार्यक्रमांमध्ये स्थलांतरित /अन्य असुरक्षित घटकांमधील महिला आणि मुलींना सक्रियपणे समाविष्ट करणे.				विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
११.	महिलांचा, मुलींचा रक्तक्षयापासून बचाव करणे.	गरोदर आणि स्तन्यदा माता, तीव्र कुपोषित व अतिशय कमी वजनाची मुले यांना रक्तक्षय, सिकल सेल न होण्यासाठी त्यांची नियमित आरोग्य तपासणी करणे व त्यांचे नियमित निरीक्षण करून, आवश्यक उपचार देणे व सातत्याने पाठपुरावा करणे.	अल्प कालावधी	• रक्तक्षय असलेल्या १५ ते ४९ वयोगटातील महिलांची स्थळ आणि सामाजिक प्रवर्गनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली संख्या. • तीव्र स्वरूपाचे कुपोषण, अतिशय कमी वजन असलेल्या गटातील मुलांची लिंग समभाव, स्थळ आणि सामाजिक प्रवर्गनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली संख्या. • कार्यक्षेत्रातील सेवा आणि उपचार दिलेल्या व्यक्तींची लिंग समभाव, स्थळ आणि सामाजिक प्रवर्गनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली संख्या. • सिकलसेलग्रस्त असलेल्या मुलांची वय, लिंग समभाव, स्थळ आणि सामाजिक प्रवर्गनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, महिला व बाल विकास विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		महिला व मुलींना पुरेशा प्रमाणात प्रथिने आणि लोहयुक्त असलेले अन्न घेण्यास व एकूणच संतुलित आहाराच्या सेवनास प्रोत्साहित करणे.	अल्प कालावधी	• संतुलित आहार व त्याबाबतच्या पाककृती प्रात्यक्षिकांची स्थळनिहाय संख्या. • सहभागाची लिंग समभाव, स्थळ आणि सामाजिक प्रवर्गनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली संख्या.	महिला व बाल विकास विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		राष्ट्रीय रक्तक्षय मुक्त भारत योजनेच्या मार्गदर्शक तत्त्वांनुसार लोह, फोलिक आम्ल आणि जंताच्या गोळ्यांच्या वापरास प्रोत्साहन देणे.	अल्प कालावधी	• आयोजित केलेल्या आरोग्य शिबिरांची स्थळनिहाय संख्या. • लाभार्थींची लिंग समभाव, स्थळ आणि सामाजिक प्रवर्गनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, महिला व बाल विकास विभाग	ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		पौष्टिक आहाराची विविधता जपणाऱ्या घरगुती परसबागा विकसित करण्याबाबत माहिती पुरवणे व प्रोत्साहन देणे.	मध्यम कालावधी	• लागवड झालेल्या घरगुती परसबागांची स्थळनिहाय संख्या. • एकूण समाविष्ट लिंग समभाव, स्थळ आणि सामाजिक प्रवर्गनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली जनसंख्या.	महिला व बाल विकास विभाग स्थानिक स्वराज्य संस्था	ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, कृषि विभाग
१२.	गर्भवती व स्तन्यदा माताना	यासाठी अंगणवाडी केंद्रांद्वारे सुका शिधा, गरम शिजवलेले	अल्प कालावधी	• अंगणवाड्यांमधून पुरविण्यात आलेला पूरक पोषण आहार मिळालेल्या	महिला व बाल विकास विभाग,	सार्वजनिक आरोग्य विभाग,

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
	पुरेसा पोषण आणि पूरक आहार पुरविणे	अन्न किंवा उर्जायुक्त पौष्टिक अन्नपदार्थ पुरवणे यावर भर देण्यात येईल.		गर्भवती व स्तन्यदा मातांची स्थळ आणि सामाजिक प्रवर्गनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली संख्या. • शिजवलेल्या अन्न / सुका शिधा/ जेवणाचे पुडे वाटप करण्यात आलेल्या लाभार्थींची स्थळ आणि सामाजिक प्रवर्गनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली संख्या.	स्थानिक स्वराज्य संस्था	ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना १.१, १.२, १.१५						
१३.	महिलांच्या आरोग्याची माहिती; महिलांच्या आरोग्यासंबंधी समस्यांवर संशोधन करणे	जिल्हास्तरीय NFHS(राष्ट्रीय कुटुंब आरोग्य सर्व्हे) च्या माहिती आणि निष्कर्षांवर आधारित कृती योजना विकसित करणे.	मध्यम कालावधी	• तयार केलेल्या आराखड्यांची स्थळनिहाय संख्या. • स्वीकृत झालेल्या आराखड्यांची स्थळनिहाय संख्या. • निर्धारित केलेल्या लक्ष्यांपैकी साध्य केलेल्या लक्ष्यांची लिंग समभाव, स्थळ आणि सामाजिक प्रवर्गनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली संख्या.	अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, सार्वजनिक आरोग्य विभाग	महिला व बाल विकास विभाग
		एक राज्यस्तरीय संशोधन, निरीक्षण आणि संसाधन कक्ष तयार करण्यात येईल ज्यात सर्व आरोग्य समस्यांवरील	मध्यम कालावधी	• राज्यस्तरीय संशोधन आणि निरीक्षण कक्ष तयार केला. • नियतकालीन अहवालांची संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग	अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महिला व बाल विकास विभाग,

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		महिलांसंबधीत माहिती स्वतंत्रपणे करून तिचे विश्लेषण करणे आणि अहवाल देणे यावर लक्ष केंद्रित करण्यात येईल.				वैद्यकीय शिक्षण विभाग
		आरोग्य विषयक विविध समस्यांवर माहिती/ पुरावे मिळविण्यासाठी शैक्षणिक/ संशोधन संस्थांसोबत भागीदारी करणे.	मध्यम कालावधी	• भागीदारी केलेल्या संस्थांची संख्या. • प्रकाशित झालेल्या अहवालांची / अभ्यास लेखांची संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, वैद्यकीय शिक्षण विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, उच्च शिक्षण संस्था / गुणवत्ता केंद्रे
१४.	साथरोग लिंग समानता आधारित प्रतिसाद	साथरोग व्यवस्थापनात प्रतिबंध आणि तयारीसाठी तपशीलवार लिंग समानता प्रतिसाद मिळण्यासाठी प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती (SOP)विकसित करणे	अल्प कालावधी	• प्रसारित केलेल्या प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती (SOP) ची संख्या.	राज्य आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरण	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		महामारीचा सामना करताना महिलांच्या समस्यांना प्राधान्य	अल्प कालावधी	• कृती आराखडा लागू करण्यात आला. • साध्य झालेल्या समन्वयाच्या उद्दिष्टांची संख्या.	राज्य आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरण	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, महिला व बाल

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		देऊन धोरणात्मक कृती आराखडा विकसित करणे.				विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, सार्वजनिक बांधकाम विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना१.२, १.९						
१५.	महिलांचे व्यावसायिक आरोग्य आणि सुरक्षितता यांचे संरक्षण	वेश्या व्यवसायातिल व्यक्तींकरिता आरोग्य सुविधांची उपलब्धता सुधारणे आणि निश्चित केलेले उदिष्ट गाठणे.	मध्यम कालावधी	• वेश्या व्यवसायातिल व्यक्तींना पुरविलेल्या आरोग्य सुविधांची लिंग समभाव, स्थळनिहाय संख्या • लाभार्थींची लिंग समभाव, स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		असंघटित कामगार (विशेषतः कृषिक्षेत्रात कार्यरत), स्वच्छता	अल्प कालावधी	• असंघटित क्षेत्रातील कामगारांसाठी घेण्यात आलेल्या आरोग्य तपासणी	सार्वजनिक आरोग्य	महिला व बाल विकास विभाग,

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		कामगार आणि कचरा वेचणारे इ. साठी नियमित, लिंग समानता आधारित आरोग्य तपासणी सुनिश्चित करणे.		शिबिरांची स्थळ, क्षेत्र व व्यवसायनिहाय संख्या. • नियमित आरोग्य तपासणी झालेल्या महिला कामगारांची स्थळ, क्षेत्र, सामाजिक प्रवर्ग व व्यवसायनिहाय संख्या • महिलांना पुरविण्यात आलेल्या संदर्भ सेवांची स्थळ, क्षेत्र, सामाजिक प्रवर्ग व व्यवसायनिहाय संख्या	विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		आरोग्य आणि स्वच्छतेच्या किमान मानकांवर प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती (SOP) विकसित करणे आणि स्वच्छता कामगार व कचरा वेचणाऱ्यांसाठी दर्जेदार संरक्षणात्मक उपकरणांची तरतूद करणे.	अल्प कालावधी	• प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती (SOP) निर्गमित करण्यात आली. • दर्जेदार संरक्षणात्मक उपकरणे दिलेल्या महिला स्वच्छता कामगार आणि कचरा वेचणारे यांची स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग, नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		सर्व सार्वजनिक आणि खाजगी कार्यालयांमध्ये असंघटित कामगारांसाठी आरोग्य सुरक्षितता बंधनकारक	अल्प कालावधी	• असंघटित कर्मचाऱ्यांच्या स्वास्थ्य, आरोग्य आणि स्वच्छतेच्या मानकांवर प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती (SOP) निर्गमित करण्यात आली.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, कामगार	महिला व बाल विकास विभाग, नगर विकास

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		करण्याच्या किमान मानकांवर प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती (SOP)विकसित करणे.		• अनुपालन अहवाल.	विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	विभाग, ग्राम विकास विभाग
		दिव्यांग व्यक्तींसाठी व्यावसायिक सुरक्षा वाढवणे.	मध्यम कालावधी	• प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती (SOP) निर्गमित करण्यात आली. • लागू केलेल्या सामाजिक संरक्षण उपाययोजनांची संख्या. • सामाजिक संरक्षण उपाययोजनांचा लाभ झालेल्यांचा लिंग समभाव आधारित स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या.	सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग, कामगार विभाग
		राज्यातील सर्व असुरक्षित गटातील मुली, महिला तसेच सर्व प्रकारच्या हिंसेमधून वाचलेल्या, वेश्या व्यवसाय करणाऱ्या, दिव्यांग व्यक्तिंना आरोग्य सेवा देण्याकरिता सार्वजनिक आणि खाजगी क्षेत्रातील सर्व वैद्यकीय आणि शुश्रूषा कर्मचाऱ्यांना सतत	अल्प कालावधी	• वैद्यकीय कर्मचाऱ्यांकरिता घेतलेल्या लिंगसमभाव आधारित संवेदना विकास प्रशिक्षण वर्गांची स्थळनिहाय संख्या. • प्रशिक्षित झालेल्या कर्मचाऱ्यांची स्थळनिहाय संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		संवेदनक्षम बनवून ठेवण्यासाठी प्रयत्नशील राहणे.				
१६.	अतिसंवेदनशील / अति असुरक्षित घटकांना आरोग्य सुविधा पुरवणे	सर्व सार्वजनिक आणि खाजगी आरोग्य सुविधांमध्ये महिला व मुलींना दिव्यांगांसाठी विकसित केलेल्या अनुकूल पायाभूत आरोग्य सोयी सुविधांचा उपयोग सहज रीतीने करता यावा तसेच या सुविधांची सर्वत्र उभारणी केली जावी.	मध्यम कालावधी	• दिव्यांगांच्या सोयीनुसार उभारण्यात आलेल्या पायाभूत आरोग्य सेवांची स्थळनिहाय संख्या. • बाह्य रुग्ण विभाग व अंतररुग्ण विभाग यांमध्ये समाविष्ट झालेल्या दिव्यांग महिलांची स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या.	सार्वजनिक बांधकाम विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		असुरक्षित गटातील मुली व महिलांसह दिव्यांग, क्षयरोगी, कुष्ठरोगी, कर्करोगी रुग्ण, एचआयव्ही/ एड्स, स्थलांतरित आणि इतरांसह लक्षित आरोग्य उपक्रम आणि योजनांवर प्रकाश टाकणारी जाणीव जागरूकता (IEC) मोहीम राबविण्यात यावी.	अल्प कालावधी	• राबविण्यात आलेल्या (IEC) उपक्रमांची स्थळनिहाय संख्या. • ठळकपणे दाखवलेल्या योजनांची संख्या. • लोकांपर्यंत (महिलांपर्यंत) पोहोचल्याची स्थळ, सामाजिक प्रवर्ग निहाय संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		तुरुंगातील व बाहेरील महिलांसाठी समुपदेशनाची लिंग समभाव सेवा पुरविण्यावर भर देणे, त्यासाठी समुपदेशन सेवांवर प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती (SOP) आणि लिंग समानता आरोग्य सुविधा प्रदान करणे.	अल्प कालावधी	• कोठडीतील व बाहेरील महिलांसाठी समुपदेशन सेवांच्या निर्गमित केलेल्या प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती (SOP).	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग, गृह विभाग (कारागृह)
धोरणात्मक उपाययोजना१.१३						
१७	आरोग्य सेवकांच्या कामाची परिस्थिती, सुरक्षा आणि क्षमता विकास बांधणी	आरोग्य सेवकांच्या कामाच्या परिस्थितीमध्ये सुधारणा घडवून आणणे.	अल्प कालावधी	• आरोग्य कर्मचाऱ्यांच्या सुधारित कामाच्या परिस्थितीविषयीप्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती (SOP). • वेळेवर मोबदला मिळणाऱ्या महिला आरोग्य सेवकांची स्थळ, संस्था, सामाजिक प्रवर्ग निहाय संख्या. • आरोग्य कर्मचाऱ्यांना पाणी , स्वच्छता व स्वास्थ्य (WASH) सुविधा उपलब्ध करून देणाऱ्या	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, महिला व बाल विकास विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				आरोग्य आस्थापनांची स्थळनिहाय संख्या . • आरोग्य कर्मचाऱ्यांना वाहतूक सुविधा उपलब्ध करून देणाऱ्या आरोग्य आस्थापनांची स्थळनिहाय संख्या .		
		आरोग्य कर्मचाऱ्यांना सामाजिक सुरक्षा कवच उपलब्ध करून देणे.	अल्प कालावधी	• सामाजिक सुरक्षेविषयी धोरण अवलंबिलेल्या आरोग्य कर्मचाऱ्यांची स्थळ, संस्थानिहाय माहिती. • विमा सुविधेचा(आरोग्य, जीवन, अपघात) लाभ घेतलेल्या महिला आरोग्य कर्मचाऱ्यांची स्थळ, संस्था, सामाजिक प्रवर्ग निहाय संख्या. • मातृत्व रजा सुविधेचा लाभ घेतलेल्या महिला आरोग्य कर्मचाऱ्यांची स्थळ, संस्था, सामाजिक प्रवर्ग निहाय संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, महिला व बाल विकास विभाग , स्थानिक स्वराज्य संस्था	सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• निवृत्ती वेतन सुविधेचा लाभ घेतलेल्या महिला आरोग्य कर्मचाऱ्यांची स्थळ, संस्था, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या.		
		आरोग्य कर्मचाऱ्यांसाठी क्षमता विकास कार्यक्रम राबविणे.	अल्प कालावधी	• आरोग्य कर्मचाऱ्यांसाठी घेण्यात आलेल्या प्रशिक्षण सत्रांची स्थळ, संस्था व नियतकालिकनिहाय संख्या. • प्रशिक्षणाचा लाभ घेतलेल्या आरोग्य कर्मचाऱ्यांची स्थळ, संस्था, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, महिला व बाल विकास विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना १.१४						
१८	व्यसनाधीनता व व्यसनमुक्तीच्या प्रश्नांवर लक्ष केंद्रित करणे	अंमली पदार्थांच्या सेवनास प्रतिबंध आणि व्यसनमुक्तीसाठी राज्यस्तरीय कृती योजना/ आराखडा अंमलात आणणे.	अल्प कालावधी	• शासन निर्णय पारित केला. • किती शासकीय व खाजगी आरोग्य केंद्रांमध्ये कृती योजना राबविण्यात आली त्याची स्थळनिहाय संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग ,सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, ग्राम विकास विभाग,

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
						नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		अंमली पदार्थांच्या सेवनास प्रतिबंध आणि व्यसनमुक्तीसाठी योग्य संस्थात्मक यंत्रणा कार्यान्वयित करणे.	अल्प कालावधी	• स्थापन केलेल्या व्यसनमुक्ती केंद्रांची स्थळनिहाय संख्या. • उपचार करण्यात आलेल्या व्यक्तींची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय संख्या. • नोंदविण्यात आलेल्या प्रकरणांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय संख्या. • बरे झालेल्या व्यक्तींची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय संख्या.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	महिला व बाल विकास विभाग ,सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		अंमली पदार्थांच्या सेवनास प्रतिबंध आणि व्यसनमुक्ती यावर	अल्प कालावधी	• आयोजित करण्यात आलेल्या जाणीव जागृती कार्यक्रमांची स्थळनिहाय संख्या.	माहिती व जनसंपर्क महासंचालना	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		जाणीव जागृतीचे कार्यक्रम राबविणे.		• जाणीव जागृतीच्या कार्यक्रमान्वये लाभ घेतलेल्या लाभार्थींची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ निहाय संख्या.	लय , सार्वजनिक आरोग्य विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	व विशेष साहाय्य विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		व्यसनमुक्त व्यक्तींसाठी दीर्घ मुदतीचे लिंग समानता मदत कार्यक्रम राबविणे.	मध्यम कालावधी	• महिलांसाठी राबविण्यात आलेल्या रोजगार विषयक कार्यक्रमांची संख्या. • रोजगार विषयक कार्यक्रमांचा लाभ घेतलेल्या महिलांची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय संख्या.	महिला व बाल विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था	नियोजन विभाग , सार्वजनिक आरोग्य विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		अंमली पदार्थांची साठवणूक, विक्री व सेवन करण्याविरुद्ध कडक कायदेशीर नियमावली बनविणे.	अल्प कालावधी	• सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ आधारित वेगळ्या केलेल्या प्रकरणांची माहिती.	विधि व न्याय विभाग , गृह विभाग	महिला व बाल विकास विभाग ,सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• अटक / शिक्षा झालेल्यांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय संख्या.		
	पाळणाघर योजना सुरु करणे	केंद्र शासनाची पाळणाघर या योजनेची प्रभावीपणे अमंलबजावणी करणे .महिलांची संख्या जास्त असलेल्या आस्थापनाच्या ठिकाणी मागणीनुसार पाळणाघर सुरु करणेविशेष औद्यगिक क्षेत्रे ., कॉमर्स झोन या ठिकाणी पाळणाघर सुविधा उपलब्ध करणे.	मध्यम कालावधी	• केंद्र पुरस्कृत पाळणाघर योजना कार्यान्वयित केली • सुरु करण्यात आलेल्या पाळणाघरांची स्थळ, अस्थापनानिहाय संख्या • लाभ घेतल्या महिलांची स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या	महिला व बाल विकास	स्थानिक स्वराज्य संस्था

परिशिष्ट २

धोरणात्मक अंमलबजावणी आराखडा – शिक्षण व कौशल्य

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना २.१, २.३, २.४, २.१०						
१.	**लिंग समानता संवेदनशील शिक्षण**	राज्यातील सर्व स्तरांवर दिल्या जाणाऱ्या शिक्षण आणि शिक्षण देण्याच्या पद्धतींमध्ये लिंग समानता संवेदनशील अभ्यासक्रम आणि अध्यापनशास्त्र विकसित करणे.	मध्यम कालावधी	• राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, विद्यापीठ अनुदान आयोग, महाराष्ट्र वैद्यकीय परिषद इत्यादीं सारख्या सर्वोच्च संस्थांची विशेष समानता आधारित मान्यताप्राप्ती/ प्रमाणपत्राचे वाटप. • योग्य शासकीय संस्थांद्वारे अभ्यासक्रम आणि अध्यापनशास्त्रांचे समानता आधारित पुनरावलोकन व प्रकाशन.	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, वैद्यकीय शिक्षण विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, राष्ट्रीय शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, विद्यापीठ अनुदान आयोग, महाराष्ट्र वैद्यकीय परिषद.
		राज्यातील गरोदर आणि स्तन्यदा महिलांच्या गरजांवर लक्ष केंद्रित करणाऱ्या सर्व शैक्षणिक संस्थांसाठी सर्वसमावेशक पायाभूत सुविधांची उभारणी करण्यावर भर देणे.	मध्यम कालावधी	• शैक्षणिक संस्थांमध्ये पुरविल्या जाणाऱ्या पायाभूत सुविधांच्या लेखापरीक्षणा मध्ये समाविष्ट केलेल्या लिंग समभावसमानता आणि सामाजिक समावेश निर्देशांकांची संख्या.	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, वैद्यकीय शिक्षण विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, .

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• करण्यात आलेल्या पायाभूत सुविधाच्या लेखा परीक्षणांची संख्या. • घेतलेल्या लिंग समभाव आधारित विशिष्ट निर्णयांची संख्या.		
		महिला व मुलींचा बहुआयामी सामाजिक व आर्थिक दर्जा आणि परिस्थिती लक्षात घेऊन सर्व शैक्षणिक संस्थांमध्ये शिक्षक आणि शिक्षकेतर कर्मचारी आणि शालेय व्यवस्थापन समितीची लिंग समानता संवेदनशीलता वाढविण्यासाठी लिंग समानता समानतेच्या जाणीव जागृती कार्यक्रमांचे आयोजन करणे.	अल्प कालावधी	• तयार केलेल्या प्रशिक्षण अभ्यासक्रमांची/ घटकांची संख्या. • प्रत्येक संस्थेत घेतलेल्या प्रशिक्षण वर्गांची स्थळनिहाय संख्या. • प्रत्येक संस्थेत शिक्षित झालेल्या कर्मचाऱ्यांची संख्या. • प्रत्येक संस्थेत शालेय व्यवस्थापन समितीसाठी आयोजित केलेल्या प्रशिक्षण कार्यक्रमांची स्थळनिहाय संख्या.	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, वैद्यकीय शिक्षण विभाग	महिला व बाल विकास विभाग
		अध्यापन व शिक्षणासाठी सर्व शैक्षणिक संस्थांमध्ये लिंग समानता जोपासणारे वातावरण तयार करण्यासाठी, विशेष अटी व शर्तींची	अल्प कालावधी	• निर्गमित केलेल्या नियमावलींची व नियमांची संख्या. • पूर्ण केलेल्या लिंग समभाव आधारित पुनरावलोकनाची संख्या.	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग,	महिला व बाल विकास विभाग

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		(नियम व अधिनियमांची) अंमलबजावणी केली जाईल.			वैद्यकीय शिक्षण विभाग	
		सर्व शैक्षणिक संस्थांमध्ये लैंगिक अत्याचारास पूर्णपणे आळा घालणे.	अल्प कालावधी	• प्रत्येक संस्थेत गठीत करण्यात आलेल्या अंतर्गत समितीची संस्था, स्थळनिहाय संख्या . • सादर केलेल्या अनुपालन अहवालांची संख्या. • करण्यात आलेल्या प्रतिबंधात्मक उपाय योजनांची संख्या. • कामाच्या ठिकाणी महिलांचा लैंगिक छळ (प्रतिबंध, मनाई व निवारण) अधिनियम-२०१३ (POSH)याकायद्यावर शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांची संवेदनशीलता वाढविण्यासाठी घेतलेल्या. प्रशिक्षणांचीसंस्था व स्थळनिहाय संख्या • दाखल तक्रारींपैकी निकाली काढण्यात आलेल्या तक्रारींची संस्था व स्थळनिहाय संख्या .	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, वैद्यकीय शिक्षण विभाग	महिला व बाल विकास विभाग

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		सर्व शैक्षणिक संस्थांमध्ये मानसिक समुपदेशनाची सेवा उपलब्ध होईल याबाबत कार्यवाही करणे.	मध्यम कालावधी	• संस्थानिहाय वर्गीकरण करून नियुक्त केलेल्या अधिकृत समुपदेशकांची संस्था व स्थळनिहाय संख्या . • हाताळलेल्या प्रकरणांची संस्था व स्थळनिहाय संख्या .	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, वैद्यकीय शिक्षण विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना २.१, २.२, २.३, २.५, २.१०						
२.	मुलींची शालेय शिक्षण पूर्ण होण्याची टक्केवारी सुधारणे	ग्रामीण, शहरी आणि आदिवासी भागातील दुर्गम आणि सेवा नसलेल्या भागातील माध्यमिक आणि वरिष्ठ माध्यमिक स्तरावरील शाळांमध्ये किशोरवयीन मुलींची १००% नोंदणी होईल व त्यामध्ये सातत्य टिकून राहील याबाबत दक्षता घेणे. आदिवासी मुलींच्या शिक्षणाकडे विशेष लक्ष देणे.	अल्प कालावधी	• नोंदणीची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, संस्था, स्थळ निहाय,वर्गीकरण केलेली माहिती • शिक्षणामध्ये सातत्य राहिलेल्यांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, संस्था, स्थळ निहाय,वर्गीकरण केलेली माहिती • उत्तीर्ण झालेल्यांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, संस्था, स्थळ निहाय,वर्गीकरण केलेली माहिती • प्रदान केलेल्या शिष्यवृत्तींची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, संस्था, स्थळनिहाय,संख्या.	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• शिष्यवृत्ती दिलेल्यांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, संस्था, स्थळ निहाय,वर्गीकरण केलेली माहिती. • मोफत शिक्षण दिलेल्यांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, संस्था, स्थळ निहाय,वर्गीकरण केलेली माहिती. • शाळेत प्रवेशित आदिवासी मुलींची स्थळनिहाय संख्या.		
३.	असुरक्षित घटकातील किशोरवयीन मुलींसाठी माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षणास प्राधान्य	माध्यमिक व वरिष्ठ माध्यमिक शालेय स्तरामधील किशोरवयीन मुलींची नोंदणी वाढवण्यासाठी आणि त्यांना कायम ठेवण्यासाठी धोरणे विकसित करणे, विशेषत: अ.जा., अ.ज., वि.जा., भ.ज. समुदायातील,वेश्या व्यवसाय करणाऱ्यांची मुले, देवदासी, एकल स्त्रिया, धार्मिक अल्पसंख्याक, स्थलांतरित महिला (हंगामी महिला कामगारांसह) आणि सर्व प्रकारच्या हिंसाचारातून वाचलेल्या महिला व	अल्प कालावधी	• वेश्या व्यवसाय करणारे, देवदासी, एकल महिला, धार्मिक अल्पसंख्यांक,स्थलांतरित महिला (हंगामी महिला कामगारांसह)आणि सर्व प्रकारच्या हिंसाचारातून वाचलेल्या महिला यांच्या शैक्षणिक स्थिती सुधारण्यासाठी पाठपुरावा करण्याकरिता माहिती व्यवस्थापन यंत्रणा उभारणे. • नियमित/ कालबद्ध माहिती व्यवस्थापन अहवाल- लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, संस्था, स्थळ निहाय,वर्गीकरण केलेली माहिती.	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग .	महिला व बाल विकास विभाग , सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, अल्पसंख्यांक विकास विभाग, बहुजन विकास विभाग,, ग्राम विकास विभाग , नगर विकास विभाग , आदिवासी विकास विभाग .

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		मुलींचा यात समावेश करण्यासाठी विशेष प्रयत्न करणे.		• नोंदणी झालेल्या विद्यार्थ्यांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, संस्था, स्थळ निहाय,वर्गीकरण केलेली माहिती. • वर्गीकृत केलेल्या शाळेत टिकून राहिलेल्या विद्यार्थ्यांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, संस्था, स्थळनिहाय, वर्गीकरण केलेली माहिती. • उत्तीर्ण विद्यार्थ्यांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, संस्था, स्थळ निहाय,वर्गीकरण केलेली माहिती.		
		उच्च माध्यमिक शालेय स्तरावरील मुलींना उच्च माध्यमिक प्रमाणपत्र परीक्षेसह कौशल्य विकास प्रशिक्षण देणे.	मध्यम कालावधी	• १२ वी उत्तीर्ण मुलींची स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय वर्गीकृत केलेली माहिती. • १२ वी उत्तीर्ण तसेच कौशल्य विकास प्रशिक्षण प्रमाणपत्र मिळालेल्या मुलींची स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय वर्गीकृत केलेली माहिती.	उच्च माध्यमिक व तंत्र शिक्षण विभाग	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		शालेय शिक्षणासाठी देवदासी, वेश्या व्यवसाय करणारे, लोककलाकार, हिंसाचारातून वाचलेले, विस्थापित व्यक्ती/ प्रकल्पग्रस्त यांच्या		• विद्यार्थ्यांना दिलेल्या शिष्यवृत्त्या, मोफत शिक्षण इ. प्रकरणांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, संस्था, स्थळ निहाय,वर्गीकरण केलेली माहिती.	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, अल्प संख्याक विकास विभाग, बहुजन विकास विभाग,

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		मुलांसाठी आरक्षण, शिष्यवृत्ती आणि मोफत शिक्षण प्रदान करणे.		• शिष्यवृत्तींची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, संस्था, स्थळनिहाय वर्गीकरण केलेली माहिती. • मोफत शिक्षणाची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, संस्था, स्थळनिहाय वर्गीकरण केलेली माहिती. • आरक्षणाची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, संस्था, स्थळनिहाय वर्गीकरण केलेली टक्केवारी. • शिष्यवृत्ती आणि मोफत शिक्षणासाठी एकखिडकी प्रणाली असलेल्या शाळांची स्थळनिहाय संख्या. • एकखिडकी प्रणालीद्वारे दिल्या जाणाऱ्या शिष्यवृत्ती आणि मोफत शिक्षणावरील लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, संस्था, स्थळ निहाय वर्गीकरण केलेली माहिती.		ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग
		दुर्गम आणि आदिवासी भागात १०वी पर्यंतच्या मुलींसाठी, मुलींची वसतिगृहे, एकलव्य विद्यालय आणि आश्रमशाळांचा विस्तार करणे.	मध्यम कालावधी	• प्राथमिक, माध्यमिक, उच्च माध्यमिक तसेच स्थाना नुसार वर्गीकरण केलेल्या मुलींच्या वसतीगृहांची /निवासी शाळांची संख्या.	आदिवासी विकास विभाग, सामाजिक न्याय	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, महिला व बाल विकास विभाग .

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• वसतिगृहे/ निवासी शाळांमध्ये नोंदणी केलेल्या प्राथमिक, माध्यमिक, उच्च माध्यमिक तसेच स्थान, सामाजिक प्रवर्ग नुसार वर्गीकरण केलेल्या मुलींची संख्या. • उच्च माध्यमिक स्तरावरील शिक्षण देणाऱ्या एकलव्य विद्यालय /आश्रमशाळांची प्राथमिक, माध्यमिक, उच्च माध्यमिक तसेच स्थानानुसार वर्गीकरण केलेली संख्या. • आश्रम शाळांमधील नावनोंदणीची सामाजिक प्रवर्ग, श्रेणी, लिंग समभाव स्थळनिहाय वर्गीकरण केलेली माहिती. • आश्रम शाळांमध्ये सातत्य टिकून असणाऱ्यांची सामाजिक प्रवर्ग, श्रेणी, लिंग समभाव स्थळनिहाय वर्गीकरण केलेली माहिती. • आश्रम शाळांमध्ये उत्तीर्ण होणाऱ्यांची सामाजिक प्रवर्ग, श्रेणी, लिंग समभाव, स्थळनिहाय वर्गीकरण केलेली माहिती.	व विशेष साहाय्य विभाग	

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• कार्यरत असलेल्या कस्तुरबा गांधी बालिका विद्यालयाची जिल्हानिहाय संख्या.		
		ग्रामीण तसेच आदिवासी भागातील मुले व विद्यार्थ्यांना प्राधान्याने रहिवासी शिक्षण सुविधेमध्ये सामावून घेणे.	दीर्घ कालावधी	• ग्रामीण तसेच आदिवासी भागातील मुले व विद्यार्थ्यांकरिता आरक्षित केलेल्या प्रवेशांची सामाजिक प्रवर्गनिहाय, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली माहिती. • ग्रामीण तसेच आदिवासी भागातील मुले व विद्यार्थ्यांनी आरक्षित जागेवर प्रवेश घेतलेली सामाजिक प्रवर्गनिहाय, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली माहिती.	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग,
		सुविधांपासून वंचित असलेल्या क्षेत्रातील शारीरिक व मानसिक दिव्यांगत्व असणाऱ्या मुलींकरिता वाहतुकीच्या सोयींसह अतिरिक्त विशेष शाळा व शिकवणी वर्ग सुरु करण्यात येतील.	दीर्घ कालावधी	• वाहतूक सुविधा असलेल्या विशेष शाळा आणि शैक्षणिक केंद्रांची स्थळनिहाय संख्या. • शाळा आणि शैक्षणिक केंद्रांमध्ये नोंदणी केलेल्या दिव्यांग व्यक्तींची सामाजिक प्रवर्गनिहाय लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली माहिती.	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, परिवहन विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
						विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग
		सर्व शाळांमध्ये रोजगराभिमुख शैक्षणिक समुपदेशनाच्या सोयी सुविधा उपलब्ध करून देणे.	मध्यम कालावधी	• रोजगारक्षम घटकांची अभ्यासक्रमात अंतर्भूत केलेल्या संस्था व स्थळनिहाय संख्या • लाभार्थी विद्यार्थ्यांची सामाजिक प्रवर्गनिहाय, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली माहिती.	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग	महिला व बाल विकास विभाग
	औद्योगिक क्षेत्रांच्या गरजेनुसार कौशल्य विकास अभ्यासक्रम	कौशल्य विकास कार्यक्रमांना प्रत्येक क्षेत्राच्या विशिष्ट गरजा आणि सामर्थ्यांनुसार तयार करण्यासाठी सरकार राज्याचे औद्योगिक झोनमध्ये वर्गीकरण करेल. अशा वर्गीकरणामध्ये साक्षरता पातळी आणि महिलांच्या स्थलांतरण पद्धती यांसारख्या घटकांचा विचार केला जाईल.	मध्यम कालावधी	• औद्योगिक क्षेत्र मॅपिंग पूर्ण झाले. • मॅपिंगवर आधारित अभ्यासक्रमांची संख्या. • लिंग, श्रेणी, सामाजिक श्रेणी आणि स्थान यानुसार शाळा आणि शिक्षण केंद्रांमध्ये नोंदणी केलेल्या महिला/मुलींचा डेटा	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, परिवहन विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना २.१, २.२, २.३, २.५,२.६,२.१०						

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
४.	महिला व मुलींना उच्च शिक्षण घेण्यासाठी प्रोत्साहन देणे	सर्व महिला व मुलींना उच्च शिक्षणाचा लाभ मिळेल यासाठी प्रयत्नशील राहणे.	अल्प कालावधी	• उच्च शिक्षणासाठी नोंदणी झालेल्यांची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली माहिती. • उच्च शिक्षणातील सातत्य टिकून असणाऱ्यांची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली माहिती. • उच्च शिक्षणातून उत्तीर्ण होणाऱ्यांची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली माहिती. • उच्च शिक्षणासाठी देण्यात आलेल्या शिष्यवृत्तींची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली संख्या. • उच्च शिक्षणासाठी देण्यात आलेल्या शिष्यवृत्तींची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली माहिती. • उच्च शिक्षणासाठी देण्यात आलेल्या मोफत शिक्षणाची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ,	उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, वैद्यकीय शिक्षण विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली माहिती. • उच्च शिक्षणात लिंग समभाव समानतेचे स्थळनिहाय प्रमाण. • शालेय ते उच्च शिक्षण घेणाऱ्यांची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली टक्केवारी.		
५.	असुरक्षित घटकामधील महिला व मुलींच्या उच्च शिक्षणाला प्राधान्य देणे	असुरक्षित घटकामधील महिला व मुलींच्या उच्च शिक्षण, व्यावसायिक प्रशिक्षण तसेच कौशल्य विकास प्रशिक्षणासाठी विशेष कार्यक्रम राबवणे जेणेकरून त्यांना उच्च शिक्षण घेण्यात मदत होईल.	मध्यम कालावधी	• सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली नोंदणीची माहिती. • टिकून राहणाऱ्यांची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली माहिती. • उत्तीर्ण झालेल्यांची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली माहिती. • शिष्यवृत्तीची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली माहिती.	उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, वैद्यकीय शिक्षण विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, अल्पसंख्याक विकास विभाग, बहुजन विकास विभाग, भटक्या, विमुक्त जाती व जमाती विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग , नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• मोफत शिक्षण घेतलेल्यांची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली माहिती. • सामाजिकदृष्ट्या उपेक्षित, आर्थिकदृष्ट्या मागास गटातील मुलींना देण्यात आलेल्या आरक्षणाची स्थळनिहाय वर्गीकृत करण्यात आलेली टक्केवारी. • शालेय ते उच्च शिक्षणातील सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली टक्केवारी.		
		असुरक्षित श्रेणीतील महिला व मुलींना उच्च शिक्षणासाठी विशेष शिष्यवृत्ती व मोफत शिक्षण देणे.	मध्यम कालावधी	• असुरक्षित घटकांकरिता सामाजिक प्रवर्गनिहाय,स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण करून दिलेली, मोफत शिक्षणाची (freeships) माहिती. • सामाजिक प्रवर्गनिहाय,स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण करून दिलेली शिष्यवृत्तींची माहिती. • सामाजिक प्रवर्गनिहाय,स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण करून दिलेल्या मोफत शिक्षणाची माहिती.	उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, वैद्यकीय शिक्षण विभाग	

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• सर्व शिष्यवृत्ती आणि मोफत शिक्षणासाठी उच्च आणि तंत्र शिक्षण विभागाने निर्गमित केलेला एक खिडकी प्रणालीबाबतचा शासन निर्णय. • शिष्यवृत्ती आणि मोफत शिक्षणासाठी एक खिडकी प्रणाली असलेल्या उच्च आणि तंत्र शिक्षण संस्थांची संख्या. • एक खिडकी प्रणालीद्वारे दिल्या जाणाऱ्या शिष्यवृत्तीवरील सामाजिक प्रवर्गनिहाय, स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली माहिती. • एक खिडकी प्रणालीद्वारे दिल्या जाणाऱ्या मोफत शिक्षणावरील सामाजिक प्रवर्गनिहाय,स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली माहिती.		
		विज्ञान, तंत्रज्ञान, अभियांत्रिकी, गणित(STEM),क्रीडा, व्यावसायिक शिक्षण, चित्रकला आणि इतर कलेच्या क्षेत्रांमध्ये महिला, आणि	मध्यम कालावधी	• विद्यार्थ्यांना देण्यात आलेल्या आरक्षणाची सामाजिक प्रवर्ग,स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली माहिती	उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, वैद्यकीय शिक्षण विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, अल्पसंख्याक विकास विभाग, बहुजन विकास विभाग, भटक्या, विमुक्त जाती व जमाती

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		मुलींना देय असलेले आरक्षणाचे उद्दिष्ट पूर्णपणे साध्य करणे.		• आरक्षणाचे लक्ष्य पूर्णपणे गाठणाऱ्या शैक्षणिक संस्थांची स्तर व स्थळनिहाय संख्या .		विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग
		उच्च शैक्षणिक संस्थांमध्ये अल्पसंख्याक समुदायातील महिला व मुलींची नोंदणी आणि त्यांचे शिक्षणातील सातत्य टिकेल यासाठी विशेष मोहीम राबविणे आणि त्यासाठी आवश्यक तरतुदी करणे.	मध्यम कालावधी	• आयोजित केलेल्या अभियानांची स्थळनिहाय संख्या. • विशेष अभियानाचे आयोजन केलेल्या संस्थांची संख्या. • माहिती पोहोचलेल्या व्यक्तींची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली माहिती.	उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, वैद्यकीय शिक्षण विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, अल्पसंख्याक विकास विभाग, बहुजन विकास विभाग, भटक्या, विमुक्त जाती व जमाती विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		सुविधांपासून वंचित क्षेत्रातील शारीरिक व मानसिक दिव्यांगत्व असणाऱ्या महिला,मुलींकरिता वाहतुकीच्या सोयींसह अतिरिक्त विशेष शिकवणी वर्ग व प्रशिक्षण केंद्र उभारण्यात येतील.	दीर्घ कालावधी	• सर्व प्रशिक्षण संस्था व केंद्रांवर दिव्यांग व्यक्तींकरिता सर्वसमावेशक अशा पायाभूत सुविधांकरिता प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती (SOP). • प्रशिक्षण संस्था व केंद्रांवर नोंदणी झालेल्या दिव्यांग व्यक्तींची सामाजिक	उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, परिवहन विभाग, ग्राम विकास विभाग , नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				प्रवर्ग, स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली माहिती.		विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग
		उच्च शिक्षणाच्या सर्व संस्थांमध्ये व्यावसायिक समुपदेशन सुविधांची उपलब्धता निश्चित करणे.	मध्यम कालावधी	• अभ्यासक्रमात जोडलेल्या रोजगारक्षम घटकांची संख्या. • प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली माहिती.	उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, वैद्यकीय शिक्षण विभाग	महिला व बाल विकास विभाग .
धोरणात्मक उपाययोजना २.१, २.२, २.३,२.६,२.१०						
६.	शिक्षणाची सोपी आणि सार्वत्रिक उपलब्धता	दुर्गम आणि सेवा नसलेल्या भागातील महिला व मुलींसाठी डिजिटल तंत्रज्ञानाचा वापर सुलभतेने करता येईल याकरिता कृती आराखडा विकसित करणे.	मध्यम कालावधी	• तयार केलेल्या डिजिटल मंचांची संख्या. • डिजिटल उपकरणांचा वापर करणाऱ्यांची लिंग समभाव, स्थळनिहाय वर्गीकरण केलेली माहिती.	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, कौशल्य व उद्योजकता विकास विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, माहिती व तंत्रज्ञान विभाग (IT)
		सर्व शैक्षणिक संस्थांमध्ये समुपदेशन सुविधा उपलब्ध होईल याची निश्चिती करणे.	मध्यम कालावधी	• शैक्षणिक संस्थाधारित वर्गीकरण केलेल्या प्रमाणित समुपदेशकांच्या नियुक्त्यांची संख्या.	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, उच्च व तंत्र	महिला व बाल विकास विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• हाताळलेल्या प्रकरणांची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली संख्या.	शिक्षण विभाग, वैद्यकीय शिक्षण विभाग	
		असुरक्षित क्षेत्रातील महिला, मुलीं आणि सध्याच्या शिक्षण अभ्यासक्रमामध्ये दुवा साधणे.	मध्यम कालावधी	• सामाजिकदृष्ट्या उपेक्षित वर्गातील मुलींची नोंदणी. • सामाजिकदृष्ट्या उपेक्षित वर्गातील मुलींचा उपस्थिती दर. • सामाजिकदृष्ट्या उपेक्षित वर्गातील मुलींनी अभ्यासक्रम पूर्ण केल्याचा दर.	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग
		मुक्त व सुदूर प्रशिक्षण कार्यक्रमांची (ODL) व्याप्ती वाढविणे व मजबूत करणे.	मध्यम कालावधी	• सुरू केलेल्या ODL, मुक्त व सुदूर शैक्षणिक कार्यक्रमांची संख्या. • नोंदणीची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली माहिती. • टिकून राहिलेल्यांची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली माहिती.	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग	महिला व बाल विकास विभाग

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• उत्तीर्ण झालेल्यांची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली माहिती.		
		मुख्यत्वेकरून जेथे महिला कामगारांना काम मिळते अशा विशेष मोठ्या बांधकाम योजना, मिठागर क्षेत्र, कारखाने व इतर उत्पादन क्षेत्र अशा ठिकाणी नाविन्यपूर्ण व सहज उपलब्ध होईल अशी शैक्षणिक प्रणाली विकसित करणे.	मध्यम कालावधी	• शिक्षणात नवोपक्रम (Innovation) प्रकल्पांची संख्या. • अंकित केलेल्या / शोधलेल्या सुविधा न मिळालेल्यांची / दुर्गम भागांची संख्या • सुविधा न मिळालेल्या/ दुर्गम भागांमध्ये सेवादेणाऱ्या केंद्रांची / संस्थांची संख्या.	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, वैद्यकीय शिक्षण विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना २.४, २.६,२.७, २.१०						

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
७.	लिंग समानता पायाभूत सुविधा	विद्यमान कायदे आणि मार्गदर्शक तत्त्वांनुसार पुरेशा पायाभूत सुविधांची खात्री करण्यासाठी सर्व स्तरावरील शैक्षणिक संस्थांचे लिंग समानता लेखापरीक्षण करणे.	मध्यम कालावधी	• सर्व शैक्षणिक संस्थांमध्ये लिंग समभाव आधारित सर्वसमावेशक पायाभूत सुविधांची प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती (SOP). • सर्व शैक्षणिक संस्थांमध्ये लिंग समभाव आधारित सर्वसमावेशक पायाभूत सुविधांनुसार क्रमवारी लावलेल्या शैक्षणिक संस्थांची स्थळनिहाय तसेच शैक्षणिक स्तरनिहाय वर्गीकरण केलेली माहिती. • लिंग समभाव आधारित पूर्ण केलेल्या लेखापरीक्षणांची स्थळनिहाय संख्या • जमा केलेल्या कृती अहवालांची स्थळनिहाय तसेच शैक्षणिक स्तरनिहाय संख्या.	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग , उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, वैद्यकीय शिक्षण विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		सर्व शैक्षणिक संस्थांमध्ये महिला व मुलींसाठी पुरेशी सुरक्षा आणि संरक्षण मिळेल याची सुनिश्चिती करणे.	अल्प कालावधी	• सर्व शैक्षणिक संस्थांनी अंमलात आणावयाची लिंग समभाव आधारित सुरक्षा व संरक्षणाकरिता प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती (SOP). • लिंग समभाव आधारित सुरक्षा व संरक्षणा करिता क्रमवारी लावलेल्या शैक्षणिक संस्थांची स्थळनिहाय तसेच शैक्षणिक स्तरनिहाय वर्गीकरण केलेली माहिती.	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, वैद्यकीय शिक्षण विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना २.१,२.८,२.१०						
८.	लिंग समानता जीवन कौशल्य प्रशिक्षण	शिक्षणाच्या सर्व स्तरांवर जीवन कौशल्य अभ्यासक्रम रुजविणे.	मध्यम कालावधी	• विविध स्तरावर कार्यान्वित केलेल्या घटकांनुसार शैक्षणिक स्तरनिहाय वर्गीकरण केलेली माहिती. • कार्यक्षेत्रातील लाभ दिलेल्या विद्यार्थ्यांची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली माहिती.	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, वैद्यकीय शिक्षण विभाग	महिला व बाल विकास विभाग

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना २.१,२.२,२.९२.१०						
९.	**लिंग समानता कोविड उपाय**	शिक्षणाच्या सर्व स्तरांवर कोविड प्रभावित व्यक्ती / विधवा / एकल महिला व अनाथ बालके यांच्यासाठी शिष्यवृत्तीची तरतूद करणे.	अल्प कालावधी	• कोविड प्रभावित व्यक्ती / विधवा / एकल महिला व अनाथ बालके यांच्यासाठी सुरू केलेल्या शिष्यवृत्तींची संख्या. • लाभ घेतलेल्या व्यक्तींची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली माहिती	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, वैद्यकीय शिक्षण विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	महिला व बाल विकास विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना २.९						
१०	कौशल्य विकास	सर्व कौशल्य विकास कार्यक्रमांमध्ये महिला व मुलींचा समावेश सुनिश्चित करणे.	मध्यम कालावधी	• अभ्यासक्रमात जोडलेल्या रोजगारक्षम घटकांसह कौशल्य विकास कार्यक्रमांची स्थळनिहाय संख्या . • लाभ घेतलेल्यांची कार्यक्रमांनुसार सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली माहिती	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	महिला व बाल विकास विभाग , सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, आदिवासी विकास विभाग, नगर विकास विभाग, ग्राम

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• कौशल्य प्रशिक्षण कार्यक्रमांमध्ये नोंदणी केलेल्या व्यक्तींची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण संख्या.		विकास विभाग, विमुक्त जाती व भटक्या जमाती विकास विभाग
		शाळाबाह्य विद्यार्थ्यांना शाळेच्या वेळेनंतर, सुटीच्या दिवसांमध्ये (शनिवार, रविवार) कौशल्य विकास तसेच व्यावसायिक प्रशिक्षण देण्यासाठी कौशल्यविकास केंद्र विकसित करणे	दीर्घ कालावधी	• स्थापन करण्यात आलेल्या कौशल्य विकास केंद्रांची स्थळ तसेच क्षेत्रनिहाय वर्गीकरण केलेली संख्या • क्षेत्रनिहाय विकसित करण्यात आलेल्या प्रशिक्षण आराखड्यांची संख्या • कौशल्य विकास केंद्रांसोबत जोडून घेतलेल्या प्रशिक्षकांची स्थळ व क्षेत्रनिहाय संख्या • प्रशिक्षण घेतलेल्या शाळाबाह्य विद्यार्थ्यांची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, क्षेत्र, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली संख्या.	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, कौशल्य विकास विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
११	प्रौढ साक्षरता	असुरक्षित घटकातील महिला व मुलींसाठी प्रौढ साक्षरता कार्यक्रम राबवणे		• राबविलेल्या प्रौढ साक्षरता कार्यक्रमांची स्थळ निहाय संख्या • प्रौढ साक्षरता कार्यक्रमांमधील नोंदणीचीसामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केल्याची माहिती.	उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, बहुजन विकास, आदिवासी विकास विभाग, नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग,विमुक्त जाती व भटक्या जमाती विकास विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना २.११						
१२	लेक लाडकी योजना	लेक लाडकी योजना लागू करणे . (वय वर्ष १८ पर्यंतच्या मुलींच्या शिक्षणासाठी योजना लागू करणे) • एक लाख पर्यंत उत्पन्न मर्यादा दोन्ही अपत्य मुलीच असणे	मध्यम कालावधी	• जन्मावेळी रु.५००० /- मिळालेल्या मुलींची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, क्षेत्र, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण संख्या • इयत्ता पहिलीमधील प्रवेशाच्या वेळी रु.६०००/- मिळालेल्या मुलींची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, क्षेत्र, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली संख्या • इयत्ता सहावीमधील प्रवेशाच्या वेळी रु.७०००/- मिळालेल्या मुलींची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, क्षेत्र, लिंग	महिला व बाल विकास विभाग	शिक्षण व क्रीडा विभाग

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली संख्या • इयत्ता नववीमधील प्रवेशाच्या वेळी रु.८०००/- मिळालेल्या मुलींची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ, क्षेत्र, लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण केलेली संख्या • १८ वर्ष पूर्ण झाल्यानंतर रु.७५०००/-		

परिशिष्ट ३

धोरणात्मक अंमलबजावणी आराखडा-महिलांवरील सर्व प्रकारच्या हिंसेचे निर्मूलन करणे

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना ३.१, ३.२						
१	समाजात महिलांवरील हिंसाचाराविरोधात जाणीव जागृती करणे.	महिलांचे हक्क, महिलांवरील हिंसाचारास प्रतिबंध करणारे कायदे आणि त्यास प्रतिसाद देणारी संस्थात्मक/ प्रशासकीय यंत्रणा इ. बाबींवर लक्ष केंद्रित करणाऱ्या जनजागृती मोहिमेचे आयोजन करणे, यात समाविष्ट आहे: ○ कौटुंबिक हिंसाचारापासून महिलांचे संरक्षण अधिनियम ○ कामाच्या ठिकाणी महिलांचा होणाऱ्या लैंगिक छळ (प्रतिबंध, मनाई व निवारण) प्रतिबंध अधिनियम ○ हुंडा बंदी अधिनियम . ○ अनैतिक व्यापार (प्रतिबंध) अधिनियम, १९५६ ○ गर्भ लिंग निदान प्रतिबंध कायदा	अल्प कालावधी	• आयोजित करण्यात आलेल्या जाणीव जागृती मोहिमांची संख्या • जाणीव जागृती अभियान पोहोचलेल्यांच्या लिंग समभाव आधारित माहितीचे स्थळनिहाय वर्गीकरण.	महिला व बाल विकास विभाग	माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, विधि व न्याय विभाग, गृह विभाग .

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		○ माहिती तंत्रज्ञान अधिनियम (संबंधित कलमे) ○ भारतीय दंड विधान ,फौजदारी प्रक्रिया संहिता (यामधील ३७५, ३७६, ३७७ इत्यादी संबंधित कलमे) ○ गर्भपात अधिनियम ○ बालविवाह प्रतिबंध ○ शक्ती कायदा, ○ लैंगिक अत्याचारापासून बालकांचे संरक्षण अधिनियम २०१२, ○ कौटुंबिक न्यायालय कायदा, ○ समान वेतन कायदा, ○ स्त्रियांचे संपत्तीविषयक विविध कायदे ○ महिलांना द्यावयाच्या पोटगीबाबतचे कायदे ○ अंधश्रद्धा आणि जादूटोणा विरोधी कायदा ○ मदत संपर्क क्रमांक (Help Line) आपत्कालीन आधार यंत्रणा				

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		हिंसाचारग्रस्त व्यक्तींना मदत व आधार सेवा आणि विविध योजनांशी संबंधित माहिती पुरविण्यासाठी, समाज माध्यमांसह अन्य प्रसार माध्यमांचा कल्पकपणे कृती आराखडा तयार करून तो अंमलात आणणे.	अल्प कालावधी	• सुरू केलेल्या कल्पक माध्यम कृती आराखडा / योजनांची संख्या • समाज माध्यमांद्वारे माहिती पोहचलेल्यांची माहिती.	महिला व बाल विकास विभाग	माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, गृह विभाग, माहिती व तंत्रज्ञान विभाग
		जाणीव जागृती मोहिमांच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी या क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या विविध घटकांचा समन्वय साधणे.	अल्प कालावधी	• समन्वय साधण्यात आलेल्या घटकांची संख्या. • विविध सामाजिक संस्था (अशासकीय संस्था, समुदाय आधारित संघटना , विद्यापिठे इ.) यांच्या सोबत केलेल्या भागीदारीची संख्या. • सुरू केलेल्या जाणीव जागृती मोहिमांची संख्या. • विविध भागीदारीमुळे माहिती पोहचलेल्यांची संख्या.	महिला व बाल विकास विभाग	माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, गृह विभाग
२	महिलांवरील हिंसाचाराच्या प्रतिबंधासाठी पुरुष व	महिलांवरील हिंसाचाराच्या प्रतिबंधासाठी पुरुषांचे व मुलांचे लक्ष वेधून घेण्याकरिता व त्यांना सहभागी करून घेण्याकरिता योग्य उपक्रम राबविणे.	अल्प कालावधी	• पुरुष व मुलांसाठी सुरू केलेल्या उपक्रमांची संख्या. • पोहचलेल्या पुरुष व मुलांची स्थळनिहाय संख्या.	महिला व बाल विकास विभाग, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, उच्च	माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय गृह विभाग, नगर विकास

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
	मुलांना सहभागी करून घेणे			• नागरी समाजाशी केलेल्या भागीदारीची स्थळनिहाय संख्या.	व तंत्र शिक्षण विभाग	विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		महिलांवरील हिंसाचारास प्रतिबंध करण्यासाठी समाजात उत्कृष्ट काम करणाऱ्या व्यक्तींना प्रोत्साहित करणे.	अल्प कालावधी	• महिलांवरीलहिंसाचारास प्रतिबंधकरण्यासाठी समाजात उत्कृष्ट काम करणाऱ्या व्यक्तींच्या माहितीचे लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण करणे. • समाजात प्रोत्साहित केलेल्या महिलांवरील हिंसाचारास प्रतिबंधकरण्यासाठी उत्कृष्ट काम करणाऱ्या व्यक्तींची संख्या • प्रशिक्षित झालेल्या, महिलांवरील हिंसाचारास प्रतिबंधकरण्यासाठी समाजात उत्कृष्ट काम करणाऱ्या व्यक्तींची संख्या. • आदर्श म्हणून प्रोत्साहित केलेल्या व्यक्तींच्या माहितीचे लिंग समभाव आधारित वर्गीकरण करणे. • प्रोत्साहित केलेल्या आदर्श व्यक्तींची संख्या.	महिला व बाल विकास विभाग	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
३	महिलांवरील हिंसाचारा (SGBV)ला प्रतिबंध करण्यासाठी जेन्डर समानता संवेदनशील शिक्षण प्रणाली	सर्व शैक्षणिक संस्थांमध्ये सर्व शिक्षकांना व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांना महिलांवरील हिंसाचाराच्या (SGBV) प्रतिबंधात्मक व प्रतिसादासाठी संवेदनशील बनविण्याच्या हेतूने प्रशिक्षण कार्यक्रम राबविणे.	अल्प कालावधी	• शिक्षण क्षेत्रात लिंग समभाव आधारित हिंसाचाराला प्रतिबंध करण्यासाठी राज्य सनद घोषित करणे • घेण्यात आलेल्या प्रशिक्षण वर्गांची व कार्यशाळांची शैक्षणिक स्तरनिहाय व स्थळनिहाय संख्या. • विविध स्तरावर प्रशिक्षित झालेल्या कर्मचाऱ्यांची शैक्षणिक स्तर निहाय व स्थळनिहाय वर्गीकरण केलेली माहिती.	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग , उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग वैद्यकीय शिक्षण विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग शालेय शिक्षण मंडळे,विद्यापीठे व व्यावसायिक संस्था
		शाळा, महाविद्यालये, विद्यापीठे आणि व्यावसायिक संस्थांमध्ये वापरल्या जाणाऱ्या अभ्यासक्रमाचे, पाठ्यपुस्तकांचे, इतर अध्यापनाचे व शैक्षणिक साहित्याचे नियमित लिंग समानता लेखापरीक्षण करणे.	मध्यम कालावधी	• लिंग समभाव आधारित लेखा परीक्षणांची शैक्षणिक स्तरनिहाय व स्थळनिहाय संख्या • लिंग समभाव आधारित लेखा परीक्षणाच्या अहवालांची शैक्षणिक स्तरनिहाय व स्थळनिहाय संख्या • केलेल्या प्रत्यक्ष कार्याच्या अहवालांची शैक्षणिक स्तरनिहाय व स्थळनिहाय संख्या	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग , उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, वैद्यकीय शिक्षण विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, शालेय शिक्षण मंडळे, विद्यापीठे व व्यावसायिक संस्था
		किशोरवयीन मुले व तरुणांसाठी शाळा आणि समुदायांमध्ये (SGBV)	अल्प कालावधी	• विविध स्तरांवर वर्गीकरण केलेल्या लिंग समभाव आधारित मंडळांची	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग , उच्च	महिला व बाल विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग,

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		महिलांवरील हिंसाचाराविरुद्ध लढण्याची मानसिकता निर्माण करणे.यासाठी सामाजिक नियम, समानता, लैंगिकता, कायदे, सायबर गुन्हे इत्यादीची माहिती किशोरवयीन मुलांना देणे.		शैक्षणिक स्तरनिहाय व स्थळनिहाय संख्या • लिंग समभाव आधारित मंडळांच्या सदस्यांची शैक्षणिक स्तर निहाय व स्थळनिहाय स्वतंत्रपणे गोळा केलेली माहिती. • आयोजित केलेल्या कार्येक्रमांची शैक्षणिक स्तरनिहाय व स्थळनिहाय संख्या.	व तंत्र शिक्षण विभाग, वैद्यकीय शिक्षण विभाग	आदिवासी विकास विभाग, नगर विकास विभाग
४.	कामाच्या ठिकाणी लैंगिक छळ (प्रतिबंध, मनाई व निवारण) अधिनियम	सर्व सार्वजनिक आणि खाजगी आस्थापना /संस्थांमध्ये लैंगिक छळ प्रतिबंध (POSH) कायद्याअंतर्गत नमूद केल्यानुसार, अंतर्गत समिती (स्थानिक समिती) ची स्थापना करणे.	अल्प कालावधी	• सार्वजनिक व खाजगी क्षेत्रा नुसार स्थापित केलेल्या अंतर्गत समितींची वर्गवारी. • स्थापित केलेल्या समितीच्या प्रसिद्ध केलेल्या वार्षिक अहवालाची संस्थानिहाय तसेच स्थळनिहाय माहिती.	महिला व बाल विकास विभाग	कामगार विभाग, औद्योगिक विभाग (सर्व सार्वजनिक व खाजगी क्षेत्र)
		कामाच्या ठिकाणी अंतर्गत समिती गठीत केल्याच्या माहितीस पर्याप्त प्रसिद्धी देणे / आस्थापनेच्या दर्शनी भागात फलक लावणे.	अल्प कालावधी	• वापरलेल्या प्रसार माध्यमांची संस्थानिहाय तसेच स्थळनिहाय संख्या	महिला व बाल विकास विभाग	कामगार विभाग, औद्योगिक विभाग (सर्व सार्वजनिक व खाजगी क्षेत्र)

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• करण्यात आलेल्या प्रचारानुसार स्वतंत्रपणे केलेली संस्थानिहाय तसेच स्थळनिहाय माहिती.		
		सर्व खाजगी व सार्वजनिक संस्थांच्या अंतर्गत समित्यांच्या क्षमता वृद्धिंगत करणे.	अल्प कालावधी	• झालेल्या अंतर्गत समिती प्रशिक्षणांची संस्थानिहाय तसेच स्थळनिहाय संख्या. • आस्थापनांच्या प्रकारानुसार सहभागी व्यक्तींच्या वर्गीकरणाची संस्थानिहाय तसेच स्थळनिहाय संख्या	महिला व बाल विकास विभाग	कामगार विभाग, औद्योगिक विभाग (सर्व सार्वजनिक व खाजगी क्षेत्र)
		प्राप्त प्रकरणांमध्ये प्रतिबंध व निवारण करण्याच्या कामी विहित प्रक्रियेचे अनुपालन करणे.	अल्प कालावधी	• नोंद झालेल्या प्रकरणांची संस्थानिहाय तसेच स्थळनिहाय संख्या. • निकालात काढलेल्या प्रकरणांची संस्थानिहाय तसेच स्थळनिहाय संख्या. • आस्थापनांच्या प्रकारानुसार स्वतंत्रपणे केलेल्या अनुपालन अहवालांची संस्थानिहाय तसेच स्थळनिहाय संख्या	महिला व बाल विकास विभाग	कामगार विभाग, औद्योगिक विभाग (सर्व सार्वजनिक व खाजगी क्षेत्र)
		लैंगिक छळ प्रतिबंध कायद्याअंतर्गत क्षेत्रात/ आस्थापनांमध्ये काम करणाऱ्या	अल्प कालावधी	• स्थापन झालेल्या स्थानिक समित्यांची संख्या	महसूल विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		महिला आणि मुलींसाठी स्थानिक समिती (LC) स्थापन करणे.		• स्थानिक समिती मधील सदस्यांची माहिती प्रसिध्द केली. • स्थानिक समितीस वितरित केलेल्या अनुदानाची जिल्हानिहाय आकडेवारी. • स्थानिक समितीस वितरित केलेल्या अनुदानाच्या खर्चाची जिल्हानिहाय आकडेवारी • स्थानिक समितीच्या सदस्यांसाठी लैंगिक छळ प्रतिबंध (POSH) अधिनियमाचे प्रशिक्षण आयोजित केल्याची जिल्हानिहाय आकडेवारी. • स्थानिक समितीच्या सदस्यांसाठी POSH अधिनियमाच्या आयोजित प्रशिक्षणात सहभागी व्यक्तींची जिल्हानिहाय लिंगभाव आधारित आकडेवारी. • स्थानिक समितीस जिल्हानिहाय उपलब्ध करून दिलेल्या जागेची / सोयीसुविधांची आकडेवारी.		विशेष साहाय्य विभाग , कामगार विभाग, औद्योगिक विभाग (सर्व सार्वजनिक व खाजगी क्षेत्र)

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• प्राप्त तक्रारींची स्थळनिहाय तसेच संस्था निहाय संख्या • जमा केलेले / निकालात काढलेले स्थळनिहाय तसेच संस्थानिहाय अहवाल.		
		कामाच्या ठिकाणी महिलांच्या लैंगिक छळास प्रतिबंध, प्रतिषेध व निवारण अधिनियमा अंतर्गत दाखल झालेली प्रकरणे, कार्यवाही झालेली प्रकरणे, प्रकरणनिहाय अदयावत नोंदी व दस्तऐवज ठेवलेल्या प्रकरणांची संख्या	अल्प कालावधी	प्राप्त तक्रारींची स्थळनिहाय तसेच संस्थानिहाय संख्या जमा केलेले / निकालात काढलेले स्थळनिहाय तसेच संस्थानिहाय अहवाल. वार्षिक अहवाल प्रकाशित POSH अधिनियमा अंतर्गत दाखल झालेल्या प्रकरणांचा अहवाल देण्यासाठी डिजिटल प्लॅटफॉर्म स्थापित केला आणि त्यास महिला व बाल विकास विभागाच्या च्या सनियंत्रण आणि मूल्यमापन (M&E)प्रणालीशी जोडलेले आहे	महसूल विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग , कामगार विभाग, औद्योगिक विभाग (सर्व सार्वजनिक व खाजगी क्षेत्र)

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		कामाच्या ठिकाणी महिलांच्या लैंगिक छळास प्रतिबंध, प्रतिषेध व निवारण अधिनियम, याच्याशी संबंधित सर्व यंत्रणांचे प्रशिक्षण आयोजित करणे (अंतर्गत समिती आणि स्थानिक समिती सदस्य, महसूल, कामगार, औद्योगिक न्यायालय इ.)	अल्प कालावधी	• आयोजित केलेल्या प्रशिक्षणांची स्थळनिहाय, आस्थापनानिहाय व प्रशिक्षणार्थींची स्तरनिहाय संख्या	महिला व बाल विकास विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, कामगार विभाग, औद्योगिक विभाग (सर्व सार्वजनिक व खाजगी क्षेत्र)
	पॉश (POSH) कायदा	कायद्यातील काही महत्त्वाच्या सुधारणा	मध्यम कालावधी	• तपशीलवार अभ्यास आणि भागधारकांच्या सल्लामसलतीनंतर कायद्यातील अंमलबजावणीतील आव्हाने आणि तफावतींबाबत केंद्र सरकारसोबत शिफारस शेअर करणे	महिला व बाल विकास विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, कामगार विभाग, औद्योगिक विभाग (सर्व सार्वजनिक व खाजगी क्षेत्र)
५	माध्यम व्यावसायिकांमध्ये लिंग समानता संवेदनशीलता वाढविणे/ रुजविणे	प्रसार माध्यमांमध्ये महिला,मुलींच्या लिंगभेदरहित प्रतिनिधित्वासाठी आचारसंहिता व नैतिक मार्गदर्शक तत्त्वांचे पालन केले जाईल याची खात्री करणे.	अल्प कालावधी	• प्रसार माध्यमे तसेच स्थळनिहाय वर्गीकृत आचारसंहिता व नैतिक मार्गदर्शक तत्त्वांचे स्थळनिहाय, लिंग समभाव आधारित लेखापरीक्षणाची संख्या.	माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय	महिला व बालविकास विभाग, सांस्कृतिक कार्य विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• केलेल्या शिफारसी आणि सुचविलेल्या सुधारणांची प्रसार माध्यमे तसेच स्थळनिहाय संख्या • आचारसंहिता व नैतिक मार्गदर्शक तत्त्वांमध्ये केलेल्या शिफारसी आणि सुधारणांची प्रसार माध्यमे तसेच स्थळनिहाय संख्या.		
		मुद्रित व दृक श्राव्य (Print & Electronस्थानिक समिती) प्रसार माध्यमे,चित्रपट, फॅशन व जाहिरात उद्योगांमधील विविध माध्यम व्यावसायिकांना जबाबदारीने व लिंग समानता संवेदनशीलतेने बातम्या देण्याबाबत प्रशिक्षण देणे.	अल्प कालावधी	• आयोजित केलेल्या प्रशिक्षण वर्गांची प्रसार माध्यमनिहाय तसेच स्थळनिहाय संख्या • उद्योगाधारित स्वतंत्रपणे दिलेल्या प्रशिक्षणार्थींची प्रसार माध्यमनिहाय तसेच स्थळनिहाय संख्या.	माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय	महिला व बाल विकास विभाग, सांस्कृतिक कार्य विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना ३.३, ३.४, ३.५, ३.६						
६	पीडित महिलांसाठी कार्यरत असलेल्या निवारागृहाचे बळकटीकरण करणे.	केंद्र सरकारच्या स्वाधार योजनेच्या मार्गदर्शक सुचनांनुसार राज्यात पुरेशा निवारागृहांची उपलब्धता सुनिश्चित करणे.	अल्प कालावधी	• लोकसंख्येच्या प्रमाणात कार्यान्वित असलेली निवारागृहे • निवारागृहांच्या क्षमतेच्या तुलनेत निवास करणाऱ्या पीडित महिलांची	महिला व बालविकास विभाग	गृह विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				सामाजिक प्रवर्गनिहाय, स्थळनिहाय संख्या		
		केंद्र सरकारच्या स्वाधार योजनेच्या मार्गदर्शक सुचनांनुसार निवारागृहांमध्ये पुरेसा आणि प्रशिक्षित कर्मचारीवर्ग नियुक्त करणे.	अल्प कालावधी	• निवारा गृहांच्या मानव संसाधन स्थितीचा स्थळनिहाय अहवाल • आयोजित केलेल्या समानता प्रशिक्षण वर्गांची जिल्हानिहाय संख्या • सहभागी कर्मचाऱ्यांची लिंग समभाव, जिल्हानिहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग	गृह विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग
		सक्षम अधिकाऱ्यांकडून सर्व निवारागृहांमध्ये भौतिक पायाभूत सुविधांचे नियमित लेखापरीक्षण / आकस्मिक तपासणी करणे	अल्प कालावधी	• झालेल्या लेखापरीक्षणांची स्थळनिहाय संख्या • झालेल्या आकस्मिक तपासण्यांची स्थळनिहाय संख्या. • केलेल्या शिफारशींची स्थळनिहाय संख्या • सादर केलेल्या कृती अहवालांची स्थळनिहाय संख्या.	महिला व बालविकास विभाग	गृह विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग
		पीडित महिलांना त्वरित प्रतिसाद / मदत देण्यासाठी, वैद्यकीय ,कायदेशीर सेवा तसेच सुरक्षा व संरक्षण देण्यासाठी	अल्प कालावधी	• निर्गमित केलेल्या प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती (SOP)	महिला व बालविकास विभाग	गृह विभाग, विधि व न्याय विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		निवारागृहातील कर्मचाऱ्यांसाठी प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती विकसित करणे.		• कार्यवाही केलेल्या आपत्ती प्रतिसाद प्रकरणांची सामाजिक प्रवर्गनिहाय, स्थळ निहायसंख्या.		
		निवारागृह चालविण्याकरिता पुरेसा निधी उपलब्ध होईल व वेळेवर तो उपयोगात येईल हे सुनिश्चित करणे.	अल्प कालावधी	• स्थळनिहाय मंजूर झालेले अंदाजपत्रक. • स्थळनिहाय निधीचा वापर केल्याची टक्केवारी.	महिला व बालविकास विभाग	नियोजन विभाग व वित्त विभाग
		आरोपी महिलांकरिता निवारागृहांचा वापर करण्याऐवजी स्वतंत्र स्थानबद्ध कक्षांची उभारणी करणे. विशेषतः अनैतिक व्यापारातून सुटका केलेल्या दलाल/ घरवाली (Pimps/ Brothel Keeper) / पासपोर्ट कायद्याचा भंग करणाऱ्या विदेशी महिला इ.	मध्यम कालावधी	• उभारणी झालेल्या स्थानबद्ध कक्षांची स्थळनिहाय संख्या. • विधि संघर्षग्रस्त महिलांची सामाजिक प्रवर्गनिहाय, स्थळनिहाय संख्या.	गृह विभाग / महिला व बालविकास विभाग	गृह विभाग, विधि व न्याय विभाग
७	सखी केंद्रे (निवारा केंद्रे)/ सखी केंद्रे यांचे बळकटीकरण	सर्व सखी केंद्रे (निवारा केंद्र) २४ x ७ कार्यरत राहतील हे सुनिश्चित करणे.	अल्प कालावधी	• कार्यरत सखी केंद्रांची (निवारा केंद्र) स्थळनिहाय संख्या • उपलब्ध जागेपेक्षा अधिक निवास करणाऱ्यां पीडितांची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग	गृह विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, विधि व न्याय विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		सखी केंद्र (निवारा केंद्र) योजनेच्या राष्ट्रीय मार्गदर्शक तत्त्वांनुसार सर्व सखी केंद्रा (निवारा केंद्र) मध्ये पुरेशा व प्रशिक्षित कर्मचाऱ्यांची उपलब्धता सुनिश्चित करणे. सर्व पोलिस मुख्यालयेमध्ये भरोसा कक्ष, समुपदेशन कक्ष स्थापन करणे तसेच सर्व सखी एक थांबा केद्र (OSCs) भरोसा कक्षासोबत थेट जोडणे.	अल्प कालावधी	• सखी केंद्रांच्या (निवारा केंद्र) मानव संसाधन स्थितीचा स्थळनिहाय अहवाल • आयोजित केलेल्या समानता प्रशिक्षण वर्गांची स्थळनिहाय संख्या • सहभागी कर्मचाऱ्यांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग	गृह विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, विधि व न्याय विभाग
		सक्षम अधिकाऱ्यांकडून सर्व One Stop Centre - सखी केंद्र (निवारा केंद्र) मध्ये भौतिक पायाभूत सुविधांचे नियमित लेखा परीक्षण / आकास्मिक तपासणी करणे	अल्प कालावधी	• केलेल्या लेखापरीक्षणांची स्थळनिहाय संख्या • केलेल्या शिफारशींची स्थळनिहाय संख्या • केलेल्या आकास्मिक तपासणीची स्थळनिहाय संख्या • जमा केलेल्या त्रुटी पूर्तता अहवालांची स्थळनिहाय संख्या.	महिला व बालविकास विभाग	गृह विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, विधि व न्याय विभाग
		सखी केंद्रे (निवारा केंद्रे) चालविण्याकरिता पुरेसा निधि उपलब्ध होईल व वेळेवर तो उपयोगात येईल हे सुनिश्चित करणे.	अल्प कालावधी	• मंजूर झालेला स्थळनिहाय निधी • निधीचा वापर केल्याची स्थळनिहाय संख्या • निधीचा वापर केल्याची स्थळनिहाय टक्केवारी.	महिला व बालविकास विभाग	वित्त विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		राज्यातील सर्व पोलीस ठाण्यात आणि मुख्यालयात समुपदेशन कक्ष/ भरोसा सेल/ दिलासा कक्ष उभारण्यात येईल.	अल्प कालावधी	• स्थापन केलेल्या समुपदेशन कक्ष/ भरोसा सेल दिलासा कक्षाची स्थळनिहाय संख्या • प्राप्त झालेल्या प्रकरणांची सामाजिक प्रवर्गनिहाय, स्थळनिहाय संख्या • निकालात काढलेल्या प्रकरणांची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय संख्या	गृह	महिला व बालविकास विभाग
८	महिला व मुलींकरिता असलेल्या विशेष कक्षांचे बळकटीकरण करणे	सर्व महिला व मुलींकरिता असलेले विशेष कक्ष २४ x ७ कार्यरत राहातील हे सुनिश्चित करणे	अल्प कालावधी	• कार्यरत महिला व मुलांकरिता असलेल्या विशेष कक्षांची स्थळनिहाय संख्या. • दाखल झालेल्या प्रकरणांची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय संख्या • निकाली काढलेल्या प्रकरणांची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग, गृह विभाग	सार्वजनिक आरोग्य विभाग
		योजनेच्या मार्गदर्शक तत्त्वानुसार सर्व महिला व मुलींकरिता असलेल्या विशेष कक्षांमध्ये पुरेशा आणि प्रशिक्षित कर्मचाऱ्यांची उपलब्धता सुनिश्चित करणे.	अल्प कालावधी	• मानव संसाधन स्थितीचा स्थळनिहाय अहवाल • आयोजित केलेल्या समानता प्रशिक्षण वर्गांची स्थळनिहाय संख्या • सहभागी कर्मचाऱ्यांची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग, गृह विभाग	सार्वजनिक आरोग्य विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		सक्षम अधिकाऱ्यांकडून महिला व मुलींकरिता असलेल्या विशेष कक्ष योजनेचा नियमित आढावा घेणे	अल्प कालावधी	• घेतलेल्या आढाव्याची स्थळनिहाय संख्या • केलेल्या शिफारशींची स्थळनिहाय संख्या • सादर केलेल्या त्रुटी पूर्तता अहवालांची स्थळनिहाय संख्या.	महिला व बालविकास विभाग, गृह विभाग	वित्त विभाग
		महिला व मुलींकरिता असलेले विशेष कक्ष चालविण्याकरिता पुरेसा निधि उपलब्ध होतील व वेळेवर तो उपयोगात येतील हे सुनिश्चित करणे.	अल्प कालावधी	• स्थळनिहाय मंजूर झालेला निधी • निधीचा वापर केल्याची स्थळनिहाय टक्केवारी. • कंत्राटी आणि नियमित कर्मचाऱ्यांसाठी वेतन समानतेची लिंग समभावनिहाय माहिती • कंत्राटी आणि नियमित कर्मचाऱ्यांनुसार स्वतंत्रपणे केलेल्या कर्मचाऱ्यांच्या वेतन संबंधित लिंग समभावनिहाय माहिती .	महिला व बालविकास विभाग, गृह विभाग	वित्त विभाग, नियोजन विभाग
		आर्थिक व्यवस्थापन व आढावा सुनिश्चित करणे	अल्प कालावधी	• अद्ययावत आर्थिक नियम पुस्तिका • लेखा परीक्षण अहवाल • नियमित आढावा अहवाल	महिला व बालविकास विभाग, गृह विभाग	वित्त विभाग,नियोजन विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		दीर्घकालीन आर्थिक वचनबद्धतेचे समर्थन करणे	अल्प ते मध्यम कालावधी	• केलेल्या लेखी निवेदनांची /याचिकांची संख्या • मंजूर दीर्घकालीन आर्थिक वचनबद्धतेची संख्या	महिला व बालविकास विभाग, गृह विभाग	वित्त विभाग, नियोजन विभाग
९.	महिलांवरीलहिंसाचाराला (SGBV) प्रतिबंध करण्यासाठी / त्याचा सामना करण्यासाठी मदत क्रमांक (Help Line)कार्यान्वित करणे व भरारी पथकाची स्थापना करणे	केंद्र सरकारच्या १८१ या योजनेच्या मार्गदर्शक तत्वानुसार राज्यात स्वतंत्र मदत क्रमांक सुरू करणे. सद्यस्थितीत कार्यरत असलेले सर्व मदत क्रमांक २४ x ७ सुरू राहतील हे सुनिश्चित करणे व तात्काळ मदत सुरू करणे.	अल्प कालावधी	• सुरू असलेल्या मदत क्रमांकांची संख्या. • VAW कॉल्स करिता अद्ययावत पोलीस नियमपुस्तिका • दाखल झालेल्या प्रकरणांच्या तुलनेत निकाली काढलेल्या प्रकरणांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग निहायसंख्या.	महिला व बालविकास विभाग, गृह विभाग	दूरसंचार विभाग .
		पीडित व्यक्तींचे म्हणणे ऐकून व संवेदनशीलतेने त्यांचे प्रकरण हाताळण्यासाठी प्रशिक्षित व्यक्तिची नियुक्ती करणे.	अल्प कालावधी	• आयोजित केलेल्या प्रशिक्षणांची संख्या • नियुक्त केलेल्या प्रशिक्षित कर्मचाऱ्यांची सामाजिक प्रवर्गनिहाय, लिंग समभाव आधारित संख्या. • दाखल झालेल्या प्रकरणांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग, गृह विभाग	

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• निकाली काढण्यात आलेल्या प्रकरणांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्गनिहाय, स्थळनिहाय संख्या		
		कार्यरत असलेल्या सर्व मदतीसाठी संपर्क क्रमांकाच्या प्रभावी सनियंत्रणसाठी व प्राप्त झालेल्या माहितीची गोपनीयता जपण्यासाठी प्रणाली कार्यान्वित करणे	अल्प कालावधी	• मदतीसाठी संपर्क क्रमांक निरीक्षण प्रणाली सुरू केली. • माहिती गोपनीयता धोरण निर्गमित करण्यात आले. • सुरू केलेल्या मदतीसाठी संपर्क क्रमांकांची / नियतकालीक निरीक्षण अहवालांची संख्या. • जमा केलेल्या त्रुटी पूर्तता अहवालांची स्थळनिहाय संख्या .	महिला व बालविकास विभाग, गृह विभाग	माहिती तंत्रज्ञान विभाग, दूरसंचार विभाग
		एक थांबा केंद्र (OSC) §सखी केंद्र व निवारागृहांना सर्व मदत क्रमांकांशी जोडणे.	अल्प कालावधी	• सुरू असलेल्या मदतीसाठी संपर्क क्रमांकांची संख्या • मदतीसाठी संपर्क क्रमांकांशी जोडलेल्या सखी केंद्रांची स्थळनिहाय संख्या. • मदतीसाठी संपर्क क्रमांकांशी जोडलेल्या निवारा गृहांची स्थळनिहाय संख्या.	महिला व बालविकास विभाग, गृह विभाग	दूरसंचार विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		राज्यातील सर्व टपाल कचेऱ्यांमध्ये कायदेविषयक मदत पेट्यां (Legal Aid Boxes) बसविणे.	मध्यम कालावधी	• स्थापन केलेल्या कायदेविषयक मदत केंद्रांची स्थळनिहाय संख्या • प्राप्त झालेल्या प्रकरणांची लिंग समभाव आधारित , सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय संख्या • निकालात काढलेल्या प्रकरणांची लिंग समभाव आधारित , सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय संख्या	गृह विभाग, विधि व न्याय विभाग	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		निर्भया पथकांची क्षमता वृद्धी करणे, त्यासाठी आवश्यक ते आर्थिक पाठबळ, मानव संसाधन,क्षमता विकास आणि पायाभूत सोयी सुविधा वृद्धिंगत करणे	अल्प कालावधी	• स्थापना करण्यात आलेल्या निर्भया पथकांची स्थळनिहाय संख्या • स्थळनिहाय मंजूर झालेला निधी • निधीचा वापर केल्याची स्थळनिहाय टक्केवारी • आयोजित केलेल्या प्रशिक्षणांची स्थळ निहायसंख्या • सहभागी कर्मचाऱ्यांची लिंग समभाव,स्तर व स्थळनिहाय संख्या • सर्व सोयीयुक्त वाहनांचे वाटप करण्यात आलेल्या निर्भया पथकांची स्थळनिहाय संख्या		

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• अद्यावत तांत्रिक उपकरणांनी सज्ज असलेल्या निर्भया पथकांची स्थळनिहाय संख्या • निकाली काढण्यात आलेल्या प्रकरणांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय संख्या		
१०.	आपत्कालीन परिस्थितीत पुरविण्यात येणाऱ्या वैद्यकीय सेवांचे बळकटीकरण करणे	सर्व प्रतिसाद केंद्रांसह,निवारागृहे,सखी दिलासा केंद्रे, पोलीस ठाणी, न्यायालये, प्राथमिक आरोग्य केंद्रे इत्यादी ठिकाणी प्रथमोपचार आणि आपत्कालीन वैद्यकीय सेवा उपलब्ध होतील याची सुनिश्चिती करणे	अल्प कालावधी	• आपत्कालीन काळजी घेण्याबाबत प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती (sop) • प्रथोमपचार मदत उपलब्ध असलेल्या प्रतिसाद केंद्रांची स्थळ निहायसंख्या. • आपत्कालीन वैद्यकीय सेवा असणाऱ्या प्रतिसाद केंद्रांची स्थळ निहायसंख्या. • नियमित आढावा घेतलेल्या अहवालांची स्थळनिहाय संख्या • निकाली काढण्यात आलेल्या प्रकरणांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय संख्या	सार्वजनिक आरोग्य विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, गृह विभाग (कारागृह पोलीस), विधि व न्याय विभाग
		लैंगिक अत्याचाराच्या प्रकरणांमध्ये, एचआयव्ही आणि इतर लैंगिक संबंधांच्या द्वारे संक्रमित होणाऱ्या रोगांना प्रतिबंध	अल्प कालावधी	• आपत्कालीन गर्भनिरोधनाकरिता मार्गदर्शक तत्त्वे निर्गमित करण्यात आली.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		करण्यासाठी आपत्कालीन गर्भनिरोधक व रोग प्रतिबंधक उपचार प्रदान करणे		• विविध प्रतिसाद केंद्रांमध्ये प्रतिसाद दिलेल्या प्रकरणांची लिंग समभाव आधारित, सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय संख्या		
११.	महिलांवरील हिंसाचारास बळी पडलेल्या व्यक्तींना पुरविण्यात येणाऱ्या विविध सेवा सुविधांचे बळकटीकरण करणे	महिलांवरील हिंसाचारास बळी पडलेल्या व्यक्तींना पुरविण्यात येणाऱ्या विनामूल्य मानसिक,सामाजिक,कायदेशीर मदत, संदर्भसेवा इ. मिळण्याकरिता प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती (sop) बनविण्यात येईल.	अल्प कालावधी	• मनो - सामाजिक, कायदेविषयक मदती साठी प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती निर्गमित (sop)केली. • विविध ठिकाणी पुरविण्यात आलेल्या संदर्भ सेवांची स्वतंत्रपणे केलेली माहिती. • निकाली काढण्यात आलेल्या प्रकरणांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	गृह (कारागृह पोलीस), विधि व न्याय विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, , जिल्हा प्रशासन
		(SGBV)महिलावरील हिंसाचाराच्या पीडित व्यक्तींना विविध सेवा एकाच छताखाली उपलब्ध होण्यासाठी जिल्हा स्तरावर एक खिडकी योजना सुरु करणे.	मध्यम कालावधी	• एक खिडकी योजना सुरु केलेल्या जिल्ह्यांची संख्या • निकाली काढण्यात आलेल्या प्रकरणांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग, गृह विभाग, विधि व न्याय विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, जिल्हा प्रशासन

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		सर्व राज्य शासन संचालित समुपदेशन केंद्रांचे बळकटीकरण करणे व नवीन समुपदेशन केंद्रांना मान्यता देणे.	मध्यम कालावधी	• विविध ठिकाणी कार्यरत असलेल्या मान्यताप्राप्त समुपदेशन केंद्रांची संख्या. • हाताळलेल्या प्रकरणांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय संख्या.	महिला व बालविकास विभाग,सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	गृह (कारागृह पोलीस), विधि व न्याय विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, जिल्हा प्रशासन
		कारागृह, पोलीस ठाणे,हॉस्पिटल,न्यायालय, निवारागृह इत्यादिं मध्ये मान्यताप्राप्त समुपदेशकांची व सामाजिक कार्यकर्त्यांची नियुक्ती करणे.	अल्प कालावधी	• विविध ठिकाणी कार्यरत असलेल्या मान्यताप्राप्त समुपदेशकांची स्थळ, संस्थानिहाय संख्या • विविध आस्थापनांमध्ये जिल्हानिहाय कार्यरत असलेल्या मान्यताप्राप्त सामाजिक कार्यकर्त्यांची स्थळ, संस्थानिहाय संख्या. • कार्यवाही केलेल्या प्रकरणांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय संख्या.	महिला व बालविकास विभाग सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	गृह (कारागृह पोलीस), विधि व न्याय विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, जिल्हा प्रशासन
		पालकत्वाच्या नात्याने पीडित व्यक्तीची काळजी घेण्यासाठी राज्यात पालक संगोपन (फॉस्टर केअर), नातेवाईकांकडे होणारे संगोपन (किनशिप केअर) इ.	अल्प कालावधी	• हिंसाचाराने पीडित व्यक्तींची पर्यायी काळजी घेण्यासाठी निर्गमित केलेला शासन निर्णय	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	गृह (कारागृह पोलीस), विधि व न्याय विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, जिल्हा प्रशासन

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		प्रकल्पांची उभारणी करणे/ अंमलबजावणी करणे		• राज्याने पीडितांची पर्यायी काळजी घेण्यासाठी विकसित केलेल्या मॉडेलची संख्या. • सेवा पुरविण्यात आलेल्या पीडितांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय संख्या.		
१२.	वैद्यकीय कर्मचाऱ्यांची क्षमता बांधणी	सार्वजनिक आणि खाजगी वैद्यकीय क्षेत्रातील परिचारिका, इतर वैद्यकीय कर्मचाऱ्यांसाठी अनिवार्य प्रशिक्षणाची सुनिश्चिती करणे	अल्प कालावधी	• वैद्यकीय कर्मचाऱ्यांसाठी आयोजित केलेल्या प्रशिक्षण वर्गाची संस्था व स्थळनिहाय संख्या. • प्रशिक्षित झालेल्या वैद्यकीय व्यावसायिकांची लिंग समभाव आधारित व स्थळनिहाय संख्या .	सार्वजनिक आरोग्य विभाग	महिला व बालविकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		महिलांवरील हिंसाचाराच्या विरोधात प्राथमिक सामना व प्रतिबंध करण्यासाठी सामाजिक निकष आणि कायद्यांच्या आधारे राज्यातील अंगणवाडी सेविका,बचत गटाच्या सदस्य यांची क्षमता वृद्धिंगत करणे.	अल्प कालावधी	• प्रशिक्षित झालेल्या अंगणवाडी कर्मचाऱ्यांची स्थळनिहाय संख्या • प्रशिक्षित झालेल्या बचत गटातील समानता प्रवर्तकांची स्थळनिहाय संख्या.	महिला व बालविकास विभाग	ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
१३.	पोलीस कर्मचाऱ्यांची क्षमता बांधणी	महिलांवरील हिंसाचाराच्या विरोधात प्रत्येक ठिकाणी योग्य तो सामना करण्यासाठी क्षमता वाढविणे.	अल्प कालावधी	• गुन्ह्यांचा जेन्डर समानता संवेदनशील तपास होण्यासाठी	गृह विभाग	महिला व बालविकास विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती (SOP) निर्गमित करण्यात आल्या. • पायाभूत प्रशिक्षण अभ्यासक्रमात महिलांवरील हिंसाचाराच्या विरोधात सामना करण्यासाठी घटक समाविष्ट करण्यात आला. • पोलीस प्रशिक्षणात सायबर गुन्ह्यांबाबत घटक समाविष्ट करण्यात आला. • पोलीस प्रशिक्षणात न्यायवैद्यक(Forensस्थानिक समिती) / पुरावे गोळा करण्याबाबत घटक समाविष्ट करण्यात आला. • पोलीस प्रशिक्षणात मानव तस्करी कायद्याबाबत जाणीव जागृती करणारे घटक समाविष्ट करण्यात आले. • पार पाडलेल्या प्रशिक्षण वर्गांची स्थळनिहाय संख्या • प्रत्येक प्रशिक्षण वर्गांत सहभागींची लिंग समभाव आधारित व स्थळनिहाय संख्या.		

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		सर्व पोलीस कर्मचाऱ्यांमध्ये जेन्डर समानता संवेदनशीलता वाढविण्यासाठी प्रमाणित प्रशिक्षण अनिवार्य करणे.	अल्प कालावधी	• आयोजित केलेल्या प्रमाणित प्रशिक्षणांची स्थळनिहाय संख्या. • जिल्हानिहाय प्रशिक्षित झालेल्या पोलीस कर्मचाऱ्यांची लिंग समभाव आधारित स्तर व स्थळनिहाय संख्या. • प्रमाणपत्र प्राप्त झालेल्या पोलीस कर्मचाऱ्यांची लिंग समभाव आधारित स्तर व स्थळनिहाय संख्या .	गृह	महिला व बालविकास विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना ३.२, ३.३, ३.४, ३.५,						
१४.	लिंग समानता संवेदनशील न्यायवैद्यक प्रणाली	सर्व पोलीस ठाण्यात कार्यरत प्रशिक्षित महिला समुपदेशक यांची नियुक्ती करणे	अल्प कालावधी	• पोलीस स्टेशन निहाय स्थापन केलेल्या महिला समुपदेशन केंद्रांची (Womens Cell) संख्या • पोलीस ठाण्यानुसार नियुक्त केलेल्या महिला कर्मचारी संख्या. • आयोजित केलेल्या प्रशिक्षण वर्गांची स्थळनिहाय संख्या • न्यायवैद्यकीय प्रणालीमध्ये प्रशिक्षित झालेल्या कर्मचाऱ्यांची लिंग समभाव आधारित व स्थळनिहाय संख्या.	गृह विभाग	विधि व न्याय विभाग, महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		न्यायवैद्यकीय दस्तऐवजीकरणासाठी लिंग समानता संवेदनशील शिष्टाचार प्रणाली (protocol) लागू करणे	अल्प कालावधी	• न्यायवैद्यकीय दस्तऐवजीकरणासाठी प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती (SOP) निर्गमित करण्यात आला. • लैंगिक हिंसाचाराने पीडित व्यक्तींची (प्रतिबंधित) दोन बोटे चाचणीची शून्य प्रकरणे. • प्रकरण व्यवस्थापनाचे नियमित पुनरावलोकन.	गृह विभाग , सार्वजनिक आरोग्य विभाग	विधि व न्याय विभाग , महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		सर्व जिल्ह्यांमध्ये विधि विषयक मदत केंद्रांची (LAC) ची स्थापना व बळकटीकरण करणे.	अल्प कालावधी	• जिल्हयानुसार कार्यरत विधि मदत केंद्रांची स्थळनिहाय संख्या • विधि मदत केंद्रांकरिता मार्गदर्शक तत्त्वे निर्गमित केली. • मदत केलेल्या प्रकरणांची स्थळनिहाय संख्या. • विधि मदत केंद्रांमध्ये नियुक्त केलेल्या वकिलांची केंद्रनिहाय संख्या. • विधि मदत केंद्रांनुसार नियुक्त केलेल्या प्रशिक्षित (Para legal) विधि स्वयंसेवकांची केंद्रनिहाय आकडेवारी.	विधि व न्याय विभाग	महिला व बालविकास विभाग, गृह विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• विधि मदत केंद्रांकरिता मंजूर केलेल्या वार्षिक निधीची केंद्रनिहाय आकडेवारी. • वापरण्यात आलेल्या निधीची केंद्रनिहाय टक्केवारी.		

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		सर्व जिल्ह्यांमध्ये महिला दक्षता समित्या (MSS) स्थापन करणे आणि सक्रिय करणे.	अल्प कालावधी	• जिल्हानिहाय घटित केलेल्या कार्यरत महिला दक्षता समित्यांची संख्या. • महिला दक्षता समिती मधील सदस्यांना दिलेल्या प्रशिक्षणाची जिल्हानिहाय संख्या. • प्रशिक्षणात सहभागी महिला दक्षता समितीच्या सदस्यांची जिल्हानिहाय संख्या. • मदत केलेल्या प्रकरणांची जिल्हानिहायसंख्या.	महिला व बालविकास विभाग	जिल्हा प्रशासन
१५.	कायद्याची प्रभावी अंमलबजावणी	महिलांवरील हिंसाचाराच्या विरोधातील (SGBV) संबंधित सर्व विद्यमान कायद्यांच्या अंमलबजावणीचा नियमित आढावा घेण्यासाठी जिल्हास्तरीय कृती पथकाची (DTF) स्थापना करणे.	मध्यम कालावधी	• स्थापन केलेल्या जिल्हास्तरीय कृती पथकाची संख्या • आयोजित केलेल्या जिल्हास्तरीय कृती पथकाच्या बैठकींची स्थळनिहाय संख्या. • केलेल्या त्रुटीपूर्तता अहवालांची स्थळनिहाय संख्या • महिलांवरील हिंसाचार कायद्यांचे जिल्हास्तरीय कृती पथकाद्वारे	विधि व न्याय विभाग,	महिला व बालविकास विभाग, गृह विभाग, जिल्हा विधि सेवा प्राधिकरण (DLSA), सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				केलेल्या नियमित पुनरावलोकनाची स्थळनिहाय माहिती		
		बालविवाहाच्या प्रकरणांची त्वरित माहिती मिळवणे, त्यांचा शोध घेणे व त्याला त्वरित प्रतिसाद देण्यासाठी आवश्यक कार्यवाही करणे.	अल्प कालावधी	• स्थळनिहाय बाल विवाहांची माहिती मिळवणे, शोध घेणे व त्याला थांबविण्यासाठी स्थापन केलेल्या यंत्रणांची माहिती • सेवा पुरविण्यात आलेल्या पीडितांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्गनिहाय, स्थळनिहाय संख्या.	विधि व न्याय विभाग , गृह विभाग	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग , ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, जिल्हा प्रशासन
१६.	लिंग समानता संवेदनशील न्याय व्यवस्था	महिलांवरील हिंसाचाराच्या प्रकरणांचा विहित काल मर्यादेत निपटारा करण्यासाठी प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती (SOP) विकसित करण्यात यावी.	अल्प कालावधी	• निर्गमित केलेल्या प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती (SOP) • दाखल प्रकरणांच्या तुलनेत गुन्हा सिद्ध झालेल्या प्रकरणांची न्यायालय आणि स्थळनिहाय संख्या. • न्यायालयीन कर्मचाऱ्यांकरिता वागणुकीतील शिष्टाचार प्रणाली बंधनकारक करण्यात आला. • पीडित व्यक्तींकरिता दृकश्राव्य बैठकींच्या सुविधेसाठी निधीची तरतूद करणे.	विधि व न्याय विभाग	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• दृकश्राव्य बैठकींच्या मदतीने सुनावणी झालेल्या बैठकींची स्थळनिहाय संख्या .		
		दाखल प्रकरणांचा निपटारा करण्यासाठी जलदगती न्यायालयाची स्थापना करणे.	अल्प कालावधी	• स्थळनिहाय जलदगती न्यायालय स्थापन केल्याची संख्या • न्यायालयनिहाय कार्यवाही केलेल्या प्रकरणांची संख्या	विधि व न्याय विभाग	महिला व बालविकास विभाग, जिल्हा विधि सेवा प्राधिकरण (DLSA), गृह विभाग
		न्यायाधीशांच्या व इतर न्यायालयीन कर्मचाऱ्यांच्या नियुक्त्या वेळेवर होतील हे सुनिश्चित करणे.	अल्प कालावधी	• न्यायालयानुसार नियुक्त केलेल्या न्यायाधीशांच्या व विधि कर्मचाऱ्यांच्या मानव संसाधन स्थितीचा वार्षिक अहवाल.	विधि व न्याय विभाग	महिला व बालविकास विभाग, जिल्हा विधि सेवा प्राधिकरण(DLSA), गृह विभाग
		पीडित व साक्षीदार संरक्षण कार्यक्रमांची सुरुवात आणि अंमलबजावणी करणे	मध्यम कालावधी	• पीडित व साक्षीदार संरक्षण या कार्यक्रमाकरिता शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आला. • मदत केलेल्या प्रकरणांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय संख्या.	विधि व न्याय विभाग	महिला व बालविकास विभाग, जिल्हा विधि सेवा प्राधिकरण (DLSA), गृह विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		सर्व ठिकाणी प्रशिक्षित संरक्षण अधिकारी (PO) नियुक्त करणे.	अल्प कालावधी	• जिल्हानिहाय नियुक्त केलेल्या प्रशिक्षित संरक्षण अधिकाऱ्यांची संख्या • आयोजित केलेल्या प्रशिक्षित संरक्षण अधिकाऱ्यांच्या प्रशिक्षण वर्गांची स्थळनिहाय संख्या • मदत केलेल्या प्रकरणांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय संख्या.	महिला व बालविकास विभाग	, जिल्हा विधि सेवा प्राधिकरण (DLSA), गृह विभाग
		महिलांवरील हिंसाचारास प्रतिबंध करणाऱ्या विविध कायद्याच्या अंमलबजावणीच्या न्यायिक पर्यवेक्षणासाठी राज्यस्तरीय समिती तयार करणे(उच्च न्यायालयाच्या न्यायाधीशांच्या निगराणीखाली)	अल्प कालावधी	• न्यायिक पर्यवेक्षणासाठी राज्यस्तरीय समिति बनविण्यात आली. • झालेल्या बैठकींची संख्या • केलेल्या शिफारशींची संख्या	विधि व न्याय विभाग	महिला व बालविकास विभाग, जिल्हा विधि सेवा प्राधिकरण (DLSA), गृह विभाग
		आंतरराज्य गुन्ह्यांचा छडा लावण्यासाठी निधीची पुरेशी तरतूद सुनिश्चित करणे.	मध्यम कालावधी	• वार्षिक निधीची तरतूद • तपास केलेल्या आंतरराज्य गुन्ह्यांची संख्या • आंतरराज्य गुन्ह्यांमध्ये आरोपी दोषी ठरलेल्यांचीटक्केवारी	विधि व न्याय विभाग	महिला व बालविकास विभाग, जिल्हा विधि सेवा प्राधिकरण (DLSA), गृह विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		न्यायव्यवस्थेच्या सर्व कर्मचाऱ्यांसाठी लिंग समानता संवेदनशील प्रशिक्षण अनिवार्य करणे.	अल्प कालावधी	• आयोजित केलेल्या प्रशिक्षणांची न्यायालयानुसार संख्या. • लिंग समभाव आधारित आणि स्तर निहाय आयोजित केलेल्या प्रशिक्षणार्थींची संख्या. • शासकीय अभियोक्त्यांसाठी बनविलेल्या विशेष प्रशिक्षण घटकांची संख्या • लिंग समभाव आधारित आणि स्तर निहाय प्रशिक्षित केलेल्या शासकीय अभियोक्त्यांची संख्या.	विधि व न्याय विभाग	महिला व बालविकास विभाग, जिल्हा प्रशासन
धोरणात्मक उपाययोजना ३.३, ३.७						
१७.	पीडितांना नुकसान भरपाई मिळण्यासाठी सुलभ प्रक्रिया तयार करणे.	सर्व निवारागृहे, सखी दिलासा केंद्रे, पोलीस स्टेशन, कारागृहे, न्यायालये, हॉस्पिटल,इतर संबंधित संस्थांमध्ये नुकसानभरपाई व पुनर्वसन कार्यक्रमांची माहिती पुरेशा प्रमाणात प्रसिद्ध केली जाईल.	अल्प कालावधी	• नुकसान भरपाई व पुनर्वसन यावर माहिती, शिक्षण व संसूचना (IEC) साहित्य बनविले. • स्थळांनुसार व संस्थांनुसार प्रदर्शित केलेल्या माहिती, शिक्षण व संसूचना (IEC) साहित्याची माहिती	महिला व बालविकास विभाग, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	गृह विभाग,

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		केंद्र व राज्य शासनामार्फत पीडित व्यक्तींसाठी नुकसान भरपाईच्या योजना व सेवा यांच्यात विरोधाभास निर्माण होऊ नये म्हणून विविध शासकीय यंत्रणांमध्ये समन्वय साधणे व त्या योजनांची प्रभावी अंमलबजावणी करणे. जसे की, राज्य शासनाची मनोधैर्य योजना, पीडितांना अर्थसाहाय्य देणारी केंद्राची योजना यासाठी एक खिडकी योजना सुरु करावी.	अल्प कालावधी	• पीडित व्यक्तींना नुकसान भरपाई प्रदान केलेल्या प्रकरणांची स्थळनिहाय संख्या • नुकसानभरपाई मिळालेल्या पीडितांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय माहिती • पीडितांना अर्थसाहाय्य देण्यासाठी एक खिडकी योजना कार्यान्वित केलेल्यांची स्थळनिहाय संख्या	गृह विभाग, महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	विधि व न्याय विभाग, जिल्हा प्रशासन
		लैंगिक शोषणासंबंधी तसेच इतर मानवी तस्करीला बळी पडलेल्या पीडितांना द्यावायच्या अर्थ सहाय्यामध्ये राज्य शासनाचा हिस्सा वाढविणे	अल्प कालावधी	• शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आला. • आर्थिक साहाय्य मिळालेल्या पीडितांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय संख्या.	गृह विभाग, महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	विधि व न्याय विभाग, जिल्हा प्रशासन
		पीडितांना आर्थिक मदत मिळण्यास उशीर झाल्यास किंवा नकार मिळाल्यास त्याच्या तक्रारीचे निवारण करण्यासाठी एक यंत्रणा विकसित करण्यात येईल	अल्प कालावधी	• शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आला. • निकाल लागलेल्या प्रकरणांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय संख्या.	गृह विभाग, महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक	विधि व न्याय विभाग, जिल्हा प्रशासन

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
					न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	
		केंद्र शासनाच्या निर्भया योजनेच्या निधीचा असुरक्षित गटातील व्यक्तींना सुविधा पुरविण्या साठी प्रभावी वापर करणे.	अल्प कालावधी	• निर्भया योजनेंतर्गत आर्थिक वर्षनिहाय महिला व बाल विकास विभागास उपलब्ध करून देण्यात आलेला निधी • आर्थिक साहाय्य मिळालेल्या पीडितांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय संख्या. • निर्भया निधीतून उभारण्यात आलेल्या सोयी सुविधांची स्थळनिहाय संख्या	गृह विभाग , महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	विधि व न्याय विभाग, जिल्हा प्रशासन
१८.	महिलांवरील हिंसाचारातून वाचलेल्या पीडितांचे दीर्घकालीन पुनर्वसन	शिक्षण पूर्ववत सुरू राहील यासाठी पीडितेस आवश्यक ते साहाय्य पुरविणे.	मध्यम कालावधी	• जिल्हानिहाय मदत केलेल्या पीडितांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या.	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग	महिला व बालविकास विभाग, जिल्हा प्रशासन, आदिवासी विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		कौशल्य विकास साधण्यासाठी पीडितेस आवश्यक ते सर्व सहकार्य करणे.	मध्यम कालावधी	• प्रशिक्षण दिलेल्या पीडितांची लिंग समभाव, स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या. • प्रशिक्षण प्रमाणपत्र दिलेल्या पीडितांची स्थळ, लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या. • जिल्हानिहाय प्रशिक्षण घेऊन रोजगार मिळालेल्या पीडितांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या.	कौशल्य व उद्योजकता विकास विभाग (SDED)	महिला व बालविकास विभाग, जिल्हा प्रशासन , आदिवासी विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग , सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		पीडितांना शाश्वत उपजीविकेच्या साधनांची उपलब्धता होईल याची सुनिश्चिती करणे.	मध्यम कालावधी	• लिंग समभाव आधारित हिंसेच्या पीडितांसाठी राबविण्यात आलेले उपजीविकेचे / रोजगाराचे उपक्रम • जिल्हानिहाय उपजीविकेचे साधन प्राप्त झालेल्या पीडितांची लिंग समभाव,क्षेत्र, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या.	महिला व बालविकास विभाग सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	आदिवासी विकास विभाग , ग्राम विकास विभाग , नगर विकास विभाग , उद्योग विभाग , सांस्कृतिक कार्य विभाग, कृषी, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय व मत्स्यव्यवसाय विभाग , कामगार विभाग
		पीडितांना अल्प व दीर्घ कालीन निवारागृहांची उपलब्धता होईल याची सुनिश्चिती करणे	अल्प कालावधी	• जिल्हानिहाय निवारा उपलब्ध करून दिलेल्या पीडितांची लिंग	महिला व बालविकास विभाग , सामाजिक न्याय	गृह विभाग , आदिवासी विकास विभाग , ग्राम

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				समभाव,संस्था व सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या	व विशेष साहाय्य विभाग	विकास विभाग , नगर विकास विभाग,
		पीडितांना सार्वजनिक सेवा व नागरी हक्कांची उपलब्धता होईल याची सुनिश्चिती करणे.	अल्प कालावधी	• बँक खाती असलेल्या पीडितांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय संख्या. • निवडणूक ओळखपत्र, शिधापत्रिका, आधार कार्ड, पॅन असलेल्या पीडितांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग	सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		स्वाधार गृहांमध्ये महिलांवरील हिंसाचारास बळी पडलेल्या महिलांना प्राधान्याने प्रवेश देण्यात येईल.	अल्प कालावधी	• स्वाधार गृहांमध्ये महिलांवरील हिंसाचारास बळी पडलेल्या महिलांना उपलब्ध करून दिलेल्या प्रवेशांची (Seats) संख्या • स्वाधार गृहांमध्ये प्रवेश दिलेल्या पीडितांची सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग,	सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		महिला दक्षता समिती आणि विधि साहाय्य केंद्रांना भेट देणाऱ्या पीडितांचा सक्षम यंत्रणेकडून पुरेसा पाठपुरावा करणे.	अल्प कालावधी	• जिल्हानिहाय पाठपुरावा केलेल्या प्रकरणांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या.	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक	विधि व न्याय विभाग , जिल्हा प्रशासन

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
					न्याय व विशेष साहाय्य विभाग,	
		पीडितांच्या मुलांची काळजी व सुरक्षा सुनिश्चित करणे.	अल्प कालावधी	• पीडितांच्या मदत केलेल्या मुलांची जिल्हानिहाय संख्या.	महिला व बालविकास विभाग	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, आदिवासी विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, अल्संख्यांक विभागसामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		जाती व धर्म यावर आधारित हिंसेस बळी पडलेल्या स्त्रियांसाठी, मुलींसाठी त्वरित प्रतिसाद व पुनर्वसन यांची सुनिश्चिती करणे	मध्यम कालावधी	• पुनर्वसनाचे एकत्रित धोरण जाहीर केले • जाती आधारित हिंसेस बळी पडलेल्या पीडितांची स्थळ , लिंग समभाव आधारित , सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, बहुजन विकासविभाग, आदिवासी विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग
		हिंसेस बळी पडलेल्या दिव्यांग महिला, वृद्ध महिलांना त्वरित प्रतिसाद देणे व त्यांचे प्रभावी पुनर्वसन करणे.	मध्यम कालावधी	• पुनर्वसनासंबंधात एकत्रित धोरण जाहीर केले .	सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	सार्वजनिक आरोग्य विभाग,बहुजन विकास विभाग, आदिवासी विकास

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• जिल्हानिहाय मदत केलेल्या पीडितांची लिंग समभाव आधारित, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या		विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग
		वेठबिगारी / मानवी तस्करांपासून महिला व मुलींची सुटका करणे व त्यांचे पुनर्वसन यांची सुनिश्चित करणे.	मध्यम कालावधी	• पुनर्वसनासंबंधात एकत्रित धोरण जाहीर केले. • सुटका केलेल्या व्यक्तींची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या. • जिल्हानिहाय मदत केलेल्या पीडितांची लिंग समभाव आधारित,सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, गृह विभाग	सार्वजनिक आरोग्य विभाग, बहुजन विकास विभाग, जिल्हा प्रशासन, आदिवासी विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना ३.८						

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
१९.	महिलांवरील हिंसाचाराची राज्यस्तरीय माहिती संकलित करण्यासाठी माहिती व्यवस्थापन प्रणाली आणि संनियंत्रण व मूल्यमापन प्रणाली कार्यान्वित करणे.	महिलांवरील हिंसाचाराच्या वास्तव माहिती करिता एकत्रित संगणकीय सांख्यिकी व्यवस्थापन माहिती प्रणाली निर्माण करणे. जिल्हा दंडाधिकाऱ्यांच्या अंतर्गत महिलांच्या सुरक्षेशी संबंधित सर्व विद्यमान कृती आणि कार्यक्रमांसाठी महिलांविरुद्धच्या गुन्ह्यांवर केलेल्या कारवाईची देखरेख आणि मूल्यमापन यंत्रणा अस्तित्वात आणता येवू शकेल.	मध्यम कालावधी	• व्यववस्थापन माहिती प्रणाली संकेतस्थळ बनविले. • समिती स्थापित करण्यात आली. • भेट देणाऱ्यांची संख्या. • विलगीकरणाच्या माहिती सह प्रकाशित अहवालांची संख्या.	नियोजन विभाग	गृह विभाग, महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		महिलांवरील हिंसाचारासंबंधात संगणकीय संनियंत्रण व मूल्यमापन प्रणाली तयार करणे	मध्यम कालावधी	• निर्धारित केलेल्या संख्यात्मक निर्देशांकांची संख्या • निर्धारित केलेल्या गुणात्मक निर्देशांकांची संख्या • वेळोवेळी प्रकाशित संनियंत्रण व मूल्यमापन अहवालांची संख्या. • संकेतस्थळावर उपलब्ध करून दिलेले अद्ययावत सरकत स्वयंचलित माहितीफलक (Dashboard)	अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय (नियोजन विभाग)	गृह विभाग , महिला व बालविकास विभाग , सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		महिलांवरील हिंसाचारावर सुनियोजित संशोधन करणे.	मध्यम कालावधी	• संशोधन/ अभ्यासासाठी केलेल्या भागीदारींची संख्या • केलेल्या संशोधन उपक्रमांची स्थळनिहाय संख्या . • प्रकाशनांची संख्या • केलेल्या धोरणात्मक शिफारशींची संख्या	अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय (नियोजन विभाग)	गृह विभाग, महिला व बालविकास विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, विधि व न्याय विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना ३.५						
२०.	राज्य महिला आयोगाचे बळकटीकरण करणे	राज्य महिला आयोगाबरोबरच्या आरोग्य यंत्रणा, पोलीस विभाग, न्याय व्यवस्था यांचे समन्वय वाढविणे/ सुधारणे	अल्प कालावधी	• राज्य महिला आयोगाशी संबंधित यंत्रणांमध्ये समन्वय वाढविण्यासाठी सविस्तर प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती (SOP) विकसित केली • स्थापित केलेल्या समन्वय यंत्रणांची संख्या • मदत केलेल्या पीडितांची स्थळ, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या	राज्य महिला आयोग	गृह विभाग, महिला व बालविकास विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, विधि व न्याय विभाग आणि सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

परिशिष्ट ४

धोरणात्मक अंमलबजावणी आराखडा - लिंग समानता पूरक उपजीविकेची साधने वृद्धिंगत करणे : रोजगार, उद्योजकता व कौशल्य विकास

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना ४.१, ४.२, ४.१०						
१	रोजगार क्षेत्रात महिला कामगारांचा सहभाग वाढविणे	विविध स्तरावर (ग्रामीण-शहरी, कृषि आणि बिगर कृषि क्षेत्र) रोजगाराच्या क्षेत्रात महिलांना दिल्या जाणाऱ्या वेतनातील तफावत दूर करणे. (यासाठी राज्य स्तरावर समान वेतन आयोगाची स्थापना करणे/ त्याचे बळकटीकरण करणे)	मध्यम कालावधी	• महिला कामगारांच्या सहभागाची सामाजिक श्रेणी, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय वाढलेला दर • समान वेतन धोरण लागू करणाऱ्या आस्थापनांची क्षेत्रनिहाय संख्या. • जिल्हानिहाय सार्वजनिक व खाजगी आस्थापनांद्वारे दिल्या जाणाऱ्या लिंग समभाव आधारित वेतनातील तफावतीचा मूल्यांकन अहवाल • समान वेतन आयोगाची स्थापना झाली.	कामगार विभाग व उद्योग विभाग	कृषि, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय व मत्स्यव्यवसाय विभाग, ग्राम विकास विभाग , आदिवासी विकास विभाग, नगर विकास विभाग, कौशल्य विकास व रोजगार विभाग, महिला व बाल विकास विभाग
		महिला उद्योजकांच्या आस्थापनांच्या विकासासाठी वित्तीय आणि बिगर - वित्तीय प्रोत्साहन देणे.	मध्यम कालावधी	• महिला उद्योजकांची सामाजिक श्रेणी आणि स्थळनिहाय संख्या.	कृषि पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय	ग्राम विकास विभाग , आदिवासी विकास विभाग, नगर विकास विभाग,कौशल्य

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• देण्यात आलेल्या वित्तीय प्रोत्साहनांची सामाजिक श्रेणी , क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या. • देण्यात आलेल्या बिगर वित्तीय प्रोत्साहनांची सामाजिक श्रेणी , क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या.	व मत्स्यव्यवसाय विभाग, उद्योग विभाग , बँक	विकास व रोजगार विभाग, महिला व बाल विकास विभाग, कामगार विभाग
		परवडणारी व सहज सुलभ वाहतूक यंत्रणा उपलब्ध करण्यावर भर देणे .	मध्यम कालावधी	• औद्योगिक क्षेत्र /व्यापारी केंद्राशी जोडणाऱ्या सरकारी वाहतूक पर्यायांची स्थळनिहाय संख्या. • लिंग समानता संवेदनशील सरकारी वाहतूक पर्यायांची स्थळनिहाय संख्या • लिंग समानता संवेदनशील सरकारी वाहतूक मूल्यांकनांची स्थळनिहाय संख्या. • वाहतूक पर्यायांचा वापर करणाऱ्या व्यक्तींचे, जेन्डर समानता संवेदनशील वाहतूक व्यवस्थे बाबतचे अभिप्राय व त्याबाबत केलेल्या सर्वेक्षणांची संख्या.	परिवहन विभाग	नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, लोहमार्ग, महाराष्ट्र मेट्रो रेल महामंडळ, विमानतळ प्राधिकरण

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		रोजगाराच्या सर्वच क्षेत्रात लिंग समानता संवेदनशील भरती प्रक्रिया व मानव संसाधन धोरणांची अंमलबजावणी करणे.	मध्यम कालावधी	• सार्वजनिक आणि खाजगी आस्थापनांनी घोषित केलेल्या लैंगिक संवेदनशील भरती प्रक्रिया व मानव संसाधन धोरणांची संख्या • जिल्हानिहाय, सार्वजनिक-खाजगी आस्थापनानिहाय स्वतंत्रपणे दिलेल्या नोकरी करणाऱ्या महिलाची सामाजिक श्रेणी आणि स्थळनिहाय टक्केवारी	कामगार विभाग, उद्योग विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		खाजगी क्षेत्रातील उद्योगांमध्ये ३०% पेक्षा जास्त महिलांची संख्या असल्यास त्या उद्योगांना प्रोत्सहनात्मक सवलती देण्याचा विचार करण्यात यावा	दीर्घ कालावधी	• शासन निर्णय • खाजगी क्षेत्रातील उद्योगांमध्ये ३०% पेक्षा जास्त महिला असलेल्या खाजगी उद्योगांमध्ये वाढ	कामगार विभाग,	सामान्य प्रशासन विभाग, महिला व बाल विकास विभाग
		सरकारी आस्थापनांमधील महिला कर्मचाऱ्यांशी संबंधित सर्व शासकीय निर्णयांची प्रभावी अंमलबजावणी करणे.	अल्प कालावधी	• विभाग आणि आस्थापनानिहाय स्वतंत्रपणे दिलेल्या अनुपालन अहवालांची संख्या • लाभ घेतलेल्या महिला कामगारांची सामाजिक श्रेणी आणि स्थळनिहाय संख्या.	सामान्य प्रशासन विभाग	महिला व बाल विकास विभाग

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
२	कामाच्या ठिकाणी सुयोग्य व सुरक्षित वातावरण सुनिश्चित करणे	कामाच्या ठिकाणी लिंग समानता संवेदनशील सुलभ कामाचे तास, योग्य वाहतूक व्यवस्था, शिशुगृह, स्वच्छतागृहे, योग्य रजा धोरणे यांसह जेन्डर समानता संवेदनशील सामाजिक सुरक्षा धोरणाची अंमलबजावणी करणे.	मध्यम कालावधी	• राज्य सरकारने लिंग समानता संवेदनशील सामाजिक सुरक्षा धोरण जाहीर केले. • पूर्ण अनुपालन अहवाल देणाऱ्या आस्थापनांची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या • नोकरी करणाऱ्या महिलांची स्थळ, सार्वजनिक-खाजगी आस्थापनानिहाय टक्केवारी	कामगार विभाग, उद्योग विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		कामाच्या ठिकाणी महिलांचा लैंगिक छळ (बचाव, प्रतिबंध व निवारण) अधिनियमाच्या अंतर्गत गठीत केलेल्या समित्यांच्या प्रभावी कामकाजाची सुनिश्चिती करणे.	अल्प कालावधी	• स्थानिक समिती घटित असणाऱ्या आस्थापनांची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या. • स्थानिक समिती ने निकालात काढलेल्या प्रकरणांची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या. • राज्यस्तरीय ऑनलाइन माहिती व्यवस्थापन प्रणाली (MIS) स्थापन करण्यात आली. • राज्यस्तरीय संनियंत्रण कक्ष स्थापन करण्यात आला.	कामगार विभाग, उद्योग विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, महसुल

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		कामाच्या सर्व ठिकाणी लिंग समानता संवेदनशीलतेसंबंधी प्रतिसाद देणारी तक्रार निवारण यंत्रणा सुनिश्चित करणे.	अल्प कालावधी	• तक्रार निवारण कक्ष असलेल्या आस्थापनांची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या • नोंदणी केलेल्या तक्रारींची लिंग समभाव आधारित , सामाजिक श्रेणी, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या. • निकाली काढलेल्या प्रकरणांची लिंग समभाव आधारित , सामाजिक श्रेणी, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या.	कामगार विभाग, उद्योग विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, महसूल विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
३	रोजगाराच्या विविध क्षेत्रात लिंग समानता संवेदनशील तेने कामगारांना सामावून घेण्याच्या धोरणास	रोजगाराच्या सर्वच क्षेत्रात महिलांना रोजगार व व्यवसायाची वृद्धी करण्यासाठी समान संधी मिळतील याची सुनिश्चिती करणे.	अल्प कालावधी	• लिंग समानता संवेदनशील मानव संसाधन धोरणांची अंमलबजावणी केलेल्या सार्वजनिक आणि खाजगी आस्थापनांची क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या.	कामगार विभाग, उद्योग विभाग	महिला व बाल विकास विभाग

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
	प्रोत्साहन देणे					
		रोजगाराच्या सर्वच क्षेत्रात दिव्यांग आणि असुरक्षित गटातील महिलांना रोजगाराच्या संधी मिळतील व त्यांचा सहभाग वाढेल यासाठी विशेष उपाययोजनांची अंमलबजावणी करणे.	मध्यम कालावधी	• विविध आस्थापनांमध्ये व्यवस्थापकीय पदांवर नियुक्त केलेल्या दिव्यांग व असुरक्षित गटातील महिलांची जिल्हा, आस्थापना (खाजगी व सार्वजनिक), क्षेत्र, दिव्यांग व असुरक्षित गटनिहाय टक्केवारी.	कामगार विभाग, उद्योग विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, आदिवासी विकास विभाग, अल्पसंख्याक विभाग, बहुजन विकास विभाग
		सर्व आस्थापनांमध्ये लिंग समानता संवेदनशील प्रशिक्षण कार्यक्रम राबविणे.	अल्प कालावधी	• जिल्हानिहाय सार्वजनिक - खाजगी आस्थापनांमध्ये आयोजित केलेल्या लिंग समानता संवेदनशील प्रशिक्षण वर्गांची संख्या. • कर्मचाऱ्यांच्या सहभागाची लिंग समभाव आधारित, स्थळ निहाय, क्षेत्रनिहाय व सार्वजनिक-खाजगी आस्थापनानिहाय टक्केवारी.	कामगार विभाग, उद्योग विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना ४.७, ४.८, ९.८						

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
४	कृषि क्षेत्रात लिंग समानता संवेदनशील तंत्रज्ञान विकसित करणे.	मत्स्यपालन, पशुधन आणि दुग्धव्यवसाय, फलोत्पादन, रेशीम शेती, फुलशेती, लाकूड व्यवसाय, इतर वन उत्पादने यांसह विविध धान्य कृषि उत्पादन साखळ्यांमध्ये महिलांचा भरीव सहभाग सुनिश्चित करणे.	दीर्घ कालावधी	• कृषि उत्पादन साखळ्यांमध्ये कार्यरत असलेल्या महिला शेतकऱ्यांची सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय टक्केवारी	वन व महसूल विभाग, कृषि विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		वन हक्क कायद्यानुसार विहित केलेल्या कार्य क्षेत्रात महिलांना समान आणि न्याय्य प्रतिनिधित्व मिळेल याची सुनिश्चिती करणे.	मध्यम कालावधी	• वन हक्क समित्यांमध्ये (FRC) प्रतिनिधित्व करीत असलेल्या महिलांची सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय संख्या • वन हक्क समित्यांद्वारे (FRC) पारित केलेल्या लिंग समानता संवेदनशील ठरावांची स्थळनिहाय संख्या	वन व महसूल विभाग, कृषि विभाग, आदिवासी विकास विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		कृषि क्षेत्रातील सुगीनंतरच्या / कापणीनंतरच्या व्यवस्थापनामध्ये महिलांचा सहभाग सुनिश्चित करणे.	मध्यम कालावधी	• सुगी / कापणीनंतरच्या व्यवस्थापनात कार्यरत महिला शेतकऱ्यांची सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय टक्केवारी	वन व महसूल विभाग, कृषि विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• कृषि, व्यापार आणि उत्पादन साखळ्यांमध्ये महिलांच्या सदस्यत्वाची सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय टक्केवारी		
		कृषि क्षेत्रात महिलांसाठी शेतीची मालकी, शेती भाड्याने घेणे व त्यांचा भूधारणा हक्क सुनिश्चित करणे.	मध्यम कालावधी	• महिलांच्या मालकीच्या शेतजमिनीची सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय तसेच जमिनीचे क्षेत्रफळनिहाय टक्केवारी • महिलांनी भाडेतत्त्वावर घेतलेल्या शेतजमिनीची सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळ आणि जमिनीचे क्षेत्रफळनिहाय टक्केवारी	वन व महसूल विभाग, कृषि विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		महिला शेतकऱ्यांना कृषि क्षेत्रासाठी आर्थिक, तांत्रिक आणि हवामान विषयक सल्ला व इतर सोयीसुविधा उपलब्ध होतील याची सुनिश्चिती करणे. तसेच महिलांना वापरण्यास अनुकूल कृषी यंत्रे तयार करण्यासाठी उद्योगांना प्रोत्साहन देणे.	मध्यम कालावधी	• महिलांसाठी निर्धारित केलेल्या वित्तीय सेवा, सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळ आणि जमिनीचे क्षेत्रफळनिहाय वितरित केल्या. • महिला शेतकऱ्यांसाठी निर्धारित केलेल्या बिगर वित्तीय / तांत्रिक सेवांची सामाजिक प्रवर्ग,स्थळ, जमिनीचे क्षेत्रफळनिहाय आकडेवारी	वन व महसूल विभाग, कृषि विभाग, उद्योग विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• महिलांना वापरण्यास अनुकूल कृषी यंत्रे तयार केल्याची स्थळनिहाय आकडेवारी. • महिला शेतकऱ्यांना दिलेल्या हवामान अनुकूलन सल्ल्याची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ आणि जमिनीचे क्षेत्रफळनिहाय आकडेवारी • कृषि आणि संलग्न सेवांच्या अंतर्गत समाविष्ट असलेल्या महिला शेतकऱ्यांची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ आणि जमिनीचे क्षेत्रफळनिहाय टक्केवारी		
		पीक विम्यासाठी महिला शेतकऱ्यांना प्राधान्य देणे.	अल्प कालावधी	• पीक विमा लाभधारक महिला शेतकऱ्यांची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ आणि जमिनीचे क्षेत्रफळनिहाय संख्या • महिला शेतकऱ्यांना वाटप करण्यात आलेल्या पीक विम्याची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ आणि जमिनीचे क्षेत्रफळनिहाय टक्केवारी	वन व महसूल विभाग, कृषि विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		रोजगार हमी योजने (EGS) अंतर्गत भूमीहीन महिला कामगारांना प्राधान्याने समाविष्ट करणे.	अल्प कालावधी	• रोजगार हमी योजनेत काम मिळालेल्या भूमीहीन महिला कामगारांची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ आणि जमिनीचे क्षेत्रफळनिहाय संख्या. • भूमीहीन महिला कामगारांना दिलेल्या कामाची सामाजिक प्रवर्ग,स्थळनिहाय टक्केवारी.	नियोजन विभाग, कृषि विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		रोजगार हमी योजने अंतर्गत वृक्षारोपण आणि रोपवाटिकेत काम करणाऱ्या महिला मजुरांना, विशेषत: विधवा आणि दिव्यांग महिलांना दिली जाणारी मदत तसेच राज्य कामगार विकास मंडळाच्या विविध योजनांचा लाभ मिळवून देण्यास साहाय्य करणे.	अल्प कालावधी	• वृक्षारोपण आणि रोपवाटिकेवर रोजगार हमी योजनेच्या अंतर्गत काम मिळालेल्या महिलांची सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय संख्या. • राज्य कामगार विकास मंडळाच्या विविध योजनांचा लाभ मिळालेल्या महिलांची सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय संख्या.	नियोजन विभाग, कृषि विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		आत्महत्या केलेल्या शेतकऱ्यांच्या विधवांना शासनामार्फत राबविण्यात येणाऱ्या वैयक्तिक लाभाच्या योजनांमध्ये प्राधान्य देणे.	अल्प कालावधी	• वैयक्तिक लाभ योजनेअंतर्गत आत्महत्या केलेल्या शेतकऱ्यांच्या लाभ दिलेल्या विधवांची सामाजिक प्रवर्ग, स्थळनिहाय संख्या.	नियोजन विभाग, कृषि विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना ४.३, ४.४, ४.५, ४.६, ४.८						
५	सूक्ष्म, लघू व मध्यम उद्योगात लिंग समानता संवेदनशील तेस प्रोत्साहित करणे	कचरा पुनर्वापर, साखर (उद्योग), बांधकाम व्यवसाय व दुग्धव्यवसायांसह कुटीर उद्योग, मधमाशी पालन, अन्न प्रक्रिया (औषधी वनस्पती, मसाले, पल्पिंग, मांस प्रक्रिया), बांबू, काथा प्रक्रिया, पोशाख,आवेष्टन,ग्रामीण ऊर्जा, ग्रामीण हस्तकला, जैव प्रक्रिया आणि वनऔषधी यांसह ग्रामीण आणि शहरी भागातील सूक्ष्म, लघू व मध्यम उद्योगात तसेच नवउद्यमां मध्ये महिलांच्या सहभागास प्राधान्य देणे.	मध्यम कालावधी	• महिला उद्योजकांची सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्रनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली टक्केवारी. • महिलांनी स्थापित केलेल्या सूक्ष्म, लघू व मध्यम उद्योगांची सामाजिक प्रवर्ग,स्थळनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली टक्केवारी. • महिलांनी स्थापन केलेल्या सूक्ष्म, लघू व मध्यम उद्योगांची सामाजिक प्रवर्ग , स्थळ आणि जमिनीचे क्षेत्रफळनिहाय वार्षिक उलाढाल • जिल्हानिहाय मदत दिलेल्या स्वयं-साहाय्यता बचत गटांची संख्या.	उद्योग विभाग, वित्त विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, नगर विकास विभाग, कौशल्य विकास व रोजगार विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		ग्रामीण व शहरी भागातील सूक्ष्म, लघू व मध्यम उद्योगांमध्ये तसेच नवउद्यमांमध्ये दिव्यांग आणि असुरक्षित पार्श्वभूमी असलेल्या महिलांसाठी नवीन योजना व उपक्रम सुरू करणे.	दीर्घ कालावधी	• महिलांसाठी सुरू केलेल्या सूक्ष्म, लघू व मध्यम उद्योगाच्या योजनांची संख्या. • महिलांची दिव्यांगत्व, सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ आणि क्षेत्रनिहाय तसेच इतर असुरक्षिततेच्या कारणांनुसार स्वतंत्रपणे केलेली संख्या.	उद्योग विभाग, वित्त विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, नगर विकास विभाग, कौशल्य विकास व रोजगार विभाग, अल्पसंख्याकक,

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• मदत दिलेल्या स्वयं-साहाय्यता समूहाची आणि कृषि उत्पादक संस्थाची सामाजिक प्रवर्ग , स्थळ आणि क्षेत्रनिहाय स्वतंत्रपणे केलेली संख्या.		बहुजन विकास विभाग,सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		सूक्ष्म, लघू व मध्यम उद्योगाचे नेतृत्व करणाऱ्या महिलांसाठी महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाच्या औद्योगिक वसाहतीमधील भूखंड राखून ठेवण्यात येतील आणि अनुसूचित जाती / अनुसूचित जमाती / अन्य मागासवर्ग व इतर असुरक्षित श्रेणीतील महिलांना हे भूखंड वितरित करताना प्राधान्य देणे.	मध्यम कालावधी	• सूक्ष्म, लघू व मध्यम उद्योगाचे नेतृत्व करणाऱ्या महिलांना महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाच्या औद्योगिक वसाहतीमधील वितरित केलेल्या भूखंडांची संख्या • दिव्यांग व इतर असुरक्षित गटातील महिलांना सामावून घेतल्याची जिल्हा, सामाजिक प्रवर्ग , स्थळ आणि क्षेत्रनिहाय टक्केवारी. • महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाच्या औद्योगिक वसाहती मधील स्वयं-साहाय्यता समूहांना वाटप केलेल्या भूखंडांची स्थळनिहाय संख्या	उद्योग विभाग,	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
६	अवजड उद्योग व उत्पादन क्षेत्रात लिंग समानता संवेदनशील तेस प्रोत्साहित करणे	अवजड उद्योग व उत्पादन क्षेत्रात महिलांच्या सहभागास प्राधान्य देणे .	अल्प कालावधी	• उत्पादन आणि अवजड उद्योगांशी संबंधित व्यवसायांमध्ये प्रशिक्षित महिलांची स्थळनिहाय संख्या . • अवजड उद्योगांमध्ये काम करणाऱ्या महिलांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय टक्केवारी • अवजड उद्योगांचे संस्थापक आणि नेतृत्त्व करणाऱ्या महिलांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय टक्केवारी	उद्योग विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, नगर विकास विभाग, कौशल्य विकास व रोजगार विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		महिलांसाठी कामाच्या ठिकाणी सुरक्षित वातावरण,सुलभ कामाचे तास, योग्य वाहतूक व्यवस्था, शिशुगृह, स्वच्छतागृहे, उपयुक्त रजा धोरणे यांसह लिंग समानता संवेदनशील सामाजिक सुरक्षा धोरणाची अंमलबजावणी करणे.	अल्प कालावधी	• अंतर्गत समिती गठीत असणाऱ्या आस्थापनांची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या. • लिंग समानता संवेदनशील संरक्षण धोरण घोषित केलेल्या उत्पादन आणि अवजड उद्योगांची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या • अनुपालन अहवाल देणाऱ्या आस्थापनांची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या	उद्योग विभाग,	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• संबोधित केलेल्या तक्रारींची लिंग समभाव आधारित, सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या. • लिंग समानता आणि संरक्षण प्रशिक्षण आयोजित केलेल्या उद्योगांची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या .		
		उत्पादन आणि अवजड उद्योगांचे नेतृत्व करणाऱ्या महिलांसाठी महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाच्या औद्योगिक वसाहती मधील भूखंड राखून ठेवण्यात येतील आणि अनुसूचित जाती / अनुसूचित जमाती / अन्य मागासवर्ग व इतर असुरक्षित श्रेणीतील महिलांना हे भूखंड वितरित करताना प्राधान्य देणे .	मध्यम कालावधी	• महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळामधील अवजड उद्योगांचे नेतृत्व करणाऱ्या महिलांना औद्योगिक विकास महामंडळाच्या औद्योगिक वसाहतीमधील वितरित केलेल्या भूखंडाची आकार , सामाजिक प्रवर्ग,क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या • जिल्हानिहाय दिव्यांग व इतर असुरक्षित गटातील महिलांना अवजड उद्योगांमध्ये सामावून घेतल्याची सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय टक्केवारी	उद्योग विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		औद्योगिक आस्थापना, व्यावसायिक संस्था आणि कामगार संघटनांमध्ये महिलांना प्राधान्याने सदस्यत्व देणे.	मध्यम कालावधी	• औद्योगिक आस्थापना, व्यावसायिक संस्था आणि कामगार संघटनांमध्ये महिलांच्या सदस्यत्वाची क्षेत्र आणि स्थळनिहाय टक्केवारी • औद्योगिक आस्थापना, व्यावसायिक संस्था आणि कामगार संघटनांमध्ये नेतृत्त्व करणाऱ्या महिलांची सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या.	उद्योग विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, कामगार विभाग
		ग्रामीण आणि शहरी भागात उत्पादन व अवजड उद्योगांमध्ये दिव्यांग आणि असुरक्षित पार्श्वभूमी असलेल्या महिलांसाठी नवीन योजना व उपक्रम सुरू करणे.	मध्यम कालावधी	• उत्पादन आणि अवजड उद्योगांमध्ये महिलांना रोजगार देण्यासाठी सुरू केलेल्या योजनांची संख्या. • दिव्यांग व इतर असुरक्षित घटकातील महिलांना जिल्हानिहाय लाभ दिलेल्या लाभार्थींची सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या.	उद्योग विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		महानगरपालिका/नगरपालिका मधील प्रभागांमध्ये महिला बचत गटांना स्टॉलसाठी जागा उपलब्ध करुन देण्याचा विचार करण्यात यावा	मध्यम कालावधी	• शासन निर्णय	नगर विकास विभाग	ग्रामविकास विभाग, नगर विकास विभाग, . महिला व बाल विकास विभाग, अल्पसंख्यांक विकास विभाग.

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
७	सेवा क्षेत्रात लिंग समानता समानता वाढविणे	महिलांच्या आर्थिक सक्षमीकरणासाठी आतिथ्य सेवा(Hospitality), सौंदर्य / पोषाख (Fashion) , विमान वाहतूक, दूरसंचार, संपर्क केंद्र (कॉल सेंटर्स), शिक्षण, बँकिंग, वित्तीय सेवा व विमा क्षेत्र, आरोग्य सेवा आणि स्वास्थ्य, उर्जा, प्रसार माध्यमे आणि मनोरंजन, व्यवस्थापन, पर्यटन, यांसह इतर सेवा क्षेत्र आणि नवउद्यम उपक्रमांमध्ये महिलांना प्राधान्याने सामावून घेणे.	मध्यम कालावधी	• लाभार्थींची सामाजिक प्रवर्ग, दिव्यांगत्व, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय टक्केवारी • महिला नेतृत्व करत असलेल्या उद्योगांची सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या	उद्योग विभाग	महिला व बाल विकास विभाग , सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, ग्राम विकास विभाग,आदिवासी विकास विभाग, नगर विकास विभाग, कौशल्य विकास व रोजगार विभाग, अल्पसंख्याक विभाग, बहुजन विकास विभाग, बँक, परिवहन विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, पर्यटन, उर्जा, आणि माहिती तंत्रज्ञान विभाग
		विविध सेवा आस्थापना जसे आरोग्य, शिक्षण, पाणी पुरवठा व स्वच्छता, पोलीस आणि इतर क्षेत्रातील अग्रभागी कार्यरत असलेल्या महिला कामगारांची सुरक्षितता आणि सुरक्षा सुनिश्चित करणे.	अल्प कालावधी	• अग्रभागी असलेल्या महिला कामगारांसाठी सुरक्षितता आणि सुरक्षा धोरण राज्य सरकारकडून घोषित • अनुपालन अहवाल देणाऱ्या आस्थापनांची क्षेत्र आणि स्थाननिहाय संख्या	सार्वजनिक आरोग्य विभाग	पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, महिला व बाल विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, सामाजिक न्याय व

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
						विशेष साहाय्य विभाग, गृह विभाग (पोलीस)
		ग्रामीण आणि शहरी भागातील ग्रामपंचायत/नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी बांधलेल्या सर्व व्यावसायिक संकुलांमध्ये महिलांसाठी १०% दुकाने आरक्षित करणे.	मध्यम कालावधी	• आरक्षणाच्या अटीचे पालन करणाऱ्या संकुलांची स्थाननिहाय संख्या. • महिलांमार्फत चालवल्या जाणाऱ्या व्यावसायिक संकुलांतील दुकानांची सामाजिक प्रवर्ग, दिव्यांगत्व, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय टक्केवारी	नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, उद्योग विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना ४.२, ४.३, ४.४, ४.५, ४.८						
८	कौशल्य विकास व रोजगाराच्या संधी	विविध शासकीय विभागांच्या वैयक्तिक लाभांच्या योजनेमध्ये महिलांचा प्राधान्याने विचार करण्यात यावा .महिलांना कौशल्य विकास कार्यक्रमांमध्ये पूर्णपणे सामावून घेऊन त्यांना रोजगार उपलब्ध करून देण्यावर भर देणे.	मध्यम कालावधी	• प्रशिक्षित झालेल्या महिलांची सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय टक्केवारी. • रोजगार मिळालेल्या महिलांची सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय टक्केवारी.	कौशल्य विकास व रोजगार विभाग उच्च शिक्षण व तंत्रज्ञान विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		IDP (अंतर्गत विस्थापित)आणि प्रकल्प ग्रस्त महिला, निवारागृहे, कारागृह, भिक्षेकरीगृह आणि तत्सम संस्थांमध्ये	मध्यम कालावधी	• महिलांच्या कौशल्य विकासाचे लक्ष्य असणाऱ्या योजनांची संख्या	कौशल्य विकास व	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		वास्तव्यास असलेल्या, ॲसिड हल्ल्यातील पीडित, वयस्क महिला, हिंसाचार पीडित, लोक कलाकार, सारख्या असुरक्षित गटातील मुली, महिलांसाठी कौशल्य विकास आणि रोजगाराच्या संधी उपलब्ध करून देण्यावर भर देणे.		• विशेष प्रशिक्षण केंद्रांची क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या • दिव्यांग व इतर लाभार्थीची सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या	रोजगार विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग	विशेष साहाय्य विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, सांस्कृतिक विभाग
		जिल्हानिहाय कौशल्य विकास आणि रोजगाराच्या संधी उपलब्ध करून दिलेल्या व्यक्तींची लिंग समानता आधारित माहिती संकलन करणे	मध्यम कालावधी	• लिंग समभाव आधारित स्वतंत्रपणे माहिती व्यवस्थापन प्रणाली (MIS) राज्य व जिल्हा स्तरावर स्थापित • नियतकालिक अहवाल प्रकाशित केले	कौशल्य विकास व रोजगार विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग नियोजन विभाग, अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय,
		भरती प्रक्रिया व नियुक्ति लिंग समानता संवेदनशील करण्यावर भर देणे.	मध्यम कालावधी	• नियुक्ती मिळालेल्या प्रशिक्षित महिलांची सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय टक्केवारी.	कौशल्य विकास व रोजगार विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		ग्रामीण स्वयंरोजगार प्रशिक्षण संस्थाच्या कार्यक्रमांमध्ये महिलांना प्राधान्य देणे.	मध्यम कालावधी	• ग्रामीण स्वयंरोजगार प्रशिक्षण संस्थामध्ये नोंदणी झालेल्या महिलांची सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय टक्केवारी.	कौशल्य विकास व रोजगार	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• प्रशिक्षण समाप्ती नंतर आर्थिक मदत मिळालेल्या महिलांची सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या	विभाग, ग्राम विकास विभाग	
		महिलांसाठी विविध रोजगार मेळाव्यांचे आयोजन करणे .	मध्यम कालावधी	• आयोजित केलेले रोजगार मेळावे व कार्यक्रमांची क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या • रोजगार मेळाव्यांतर्गत रोजगार मिळालेल्या महिलाची सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या	कौशल्य विकास व रोजगार विभाग, ग्राम विकास विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, उद्योग विभाग
९	उद्योजकता विकासामध्ये लिंग समानता समानतेस प्रोत्साहित करणे	महिलांच्या उद्योजकता विकास प्रशिक्षणासाठी संकरित घटक (Hybrid Modules) विकसित करणे (संस्थात्मक आणि समुदाय आधारित घटक).	मध्यम कालावधी	• आयोजित केलेल्या संस्थात्मक प्रशिक्षणांची क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या • आयोजित केलेल्या समुदाय आधारित प्रशिक्षणांची क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या • सार्वजनिक-खाजगी क्षेत्र निहाय स्वतंत्रपणे केलेली महिलांची सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग,उद्योग विभाग, कौशल्य विकास व	आदिवासी विकास विभाग, नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
					रोजगार विभाग, उच्च तंत्रज्ञान विभाग	
		महिला नेतृत्त्व करत असलेले उद्योग विकसित करण्यासाठी अनुकूल धोरणात्मक वातावरण निर्माण करून अशा उद्योगांना विविध पूरक सेवांशी (Backward&ForwardLinkages) जोडणे.	मध्यम कालावधी	• महिलांसाठी अद्ययावत उद्योजकता व नवोपक्रम (Innovation) धोरण लागू केले • महिला नेतृत्व करत असलेल्या औद्योगिक उपक्रमांना प्रोत्साहन दिलेल्या उपक्रमांची क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या. • महिलांसाठी उद्योजकता आणि नवोपक्रम (Innovation) धोरण लागू करण्यासाठी अर्थसंकल्पात तरतूद • महिलांसाठी उद्योजकताआणि नवोपक्रम (Innovation) धोरण लागू करण्यासाठी निधीचा वापर केला जाईल	महिला व बाल विकास विभाग,उद्योग विभाग	आदिवासी विकास विभाग, नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, कृषि विभाग. सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग .

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• महिला उद्योजकांच्या उत्पादनांना डिजिटल बाजारपेठ मिळवून दिली		
		महिलांद्वारे चालविण्यात येणाऱ्या उद्योगांमध्ये अत्याधुनिक तंत्रज्ञानाचा व कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा वापर केला जाईल याची सुनिश्चिती करणे	अल्प कालावधी	• आधुनिक तंत्रज्ञान वापरण्यासाठी महिलांना दिलेल्या प्रशिक्षणांची सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या • महिलांद्वारे चालविण्यात येणाऱ्या व आधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर करित असलेल्या औद्योगिक उपक्रमांची सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या • मदत मिळालेल्या महिलांची सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या	महिला व बाल विकास विभाग, कौशल्य विकास व रोजगार विभाग, उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग	आदिवासी विकास विभाग, नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, औद्योगिक विभाग,माहिती तंत्रज्ञान विभाग, कौशल्य विकास व रोजगार, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		असुरक्षित गटातील महिलांद्वारे गठीत केलेल्या उद्योगांना परवडेल अशा दरात व सहज उपलब्ध होईल असे तांत्रिक साहाय्य पुरविणे.	अल्प कालावधी	• आधुनिक तंत्रज्ञान वापरण्यासाठी महिलांना दिलेल्या प्रशिक्षणांची सामाजिक प्रवर्ग, असुरक्षितता, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या • असुरक्षित गटातील महिलांद्वारे गठीत केलेल्या उद्योगांमध्ये अत्याधुनिक	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष	आदिवासी विकास विभाग , नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, औद्योगिक विभाग,माहिती तंत्रज्ञान विभाग

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				तंत्रज्ञानाचा वापर करणाऱ्या उद्योगांची क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या • मदत मिळालेल्या महिलांची सामाजिक प्रवर्ग, असुरक्षितता, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या	साहाय्य विभाग, कौशल्य विकास व रोजगार विभाग, उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग	
		महिला उद्योजकांना नवउद्यमी कंपन्यां (start-Up) यामध्ये विशेष मार्गदर्शन व सुलभ मार्गदर्शन पुरविणे.	मध्यम कालावधी	• महिला नेतृत्त्व करत असलेल्या नवउद्यमाची (start-Up) क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या • विशेष मार्गदर्शन दिलेल्या महिलाचे नेतृत्त्व करत असलेल्या नवउद्यमी कंपन्यांमध्ये (start-up) क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या • सुलभ वित्तपुरवठा मिळालेल्या महिला नेतृत्त्व करत असलेल्या नवउद्यमी कंपन्यांमध्ये (start-up) क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या	महिला व बाल विकास विभाग,उद्योग विभाग,	आदिवासी विकास विभाग, नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, बँक व इतर वित्तीय संस्था, कृषि विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग,

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• महिला नेतृत्त्व करत असलेल्या नवउद्यमी कंपन्यांना (start-up) पुरविलेल्या एकूण आर्थिक सहाय्याचे क्षेत्र आणि स्थळनिहाय प्रमाण.		
		महिला उद्योजकांसाठी भांडवली खर्च, विस्तार खर्च, जोखीम अशा विविध आर्थिक योजनांची अंमलबजावणी करणे.	अल्प कालावधी	• महिला उद्योजकांना प्रदान केलेल्या आर्थिक साधनांची स्थान आणि क्षेत्रानुसार संख्या • वैविध्यपूर्ण आर्थिक साहाय्य मिळालेल्या महिला उद्योजकांची असुरक्षितता, स्थान आणि क्षेत्रनिहाय संख्या	उद्योग विभाग,	आदिवासी विकास विभाग, नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग,बँक व इतर वित्तीय संस्था, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		उद्योजकता उपक्रमांमध्ये नेतृत्व आणि धोरणात्मक व्यवस्थापनाच्या भूमिकांमध्ये महिलांना प्रोत्साहन देणे.	मध्यम कालावधी	• महिला नेतृत्त्व करत असलेल्या व्यवसायांची क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या • विशेष मार्गदर्शन देण्यात आलेल्या महिला उद्योजकांना क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या • नेतृत्त्वकलेत प्रशिक्षित महिलांची सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या	महिला व बाल विकास विभाग,उद्योग विभाग	आदिवासी विकास विभाग, नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना ४.१, ४.२, ४.९, ४.१२						
१०	असंघटित कामगार क्षेत्रात लिंग समानता समानता	असंघटित क्षेत्रात काम करणाऱ्या महिलांसाठी कामाचे पोषक वातावरण निर्माण करणे समान वेतन आणि त्यांच्या सुरक्षिततेसाठी खालील बाबींची तरतूद करणे: • सुरक्षिततेची मानके आणि उपकरणे • आरोग्य आणि स्वास्थ्य (शारीरिक आणि मानसिक आरोग्य) • उपयुक्त रजा धोरण (मातृत्व,पालकत्व रजा, बालसंगोपन व वृद्धांची काळजी आणि इतर जबाबदाऱ्या) • निवृत्ती वेतन • विमा (आरोग्य, जीवन आणि अपघात विमा) • किमान वेतन	मध्यम कालावधी	• असंघटित कामगारांसाठी राज्य सरकारने जाहीर केलेले सर्वसमावेशक धोरण • असंघटित कामगारांसाठी विविध विभागांमार्फत लागू करण्यात आलेले लिंग समानता संवेदनशील विषयक मार्गदर्शक तत्त्वे • धोरणाच्या अंमलबजावणीसाठी शासन निर्णय पारित केला • धोरणातील तरतुदींची अंमलबजावणी करणाऱ्या आस्थापनांची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या • पूर्तता अहवालांची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या	कामगार विभाग	सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, महिला व बाल विकास विभाग
		बांधकाम मजूर, घरकाम करणारे श्रमिक, शेतमजूर, रस्त्यावरील विक्रेते/फेरीवाले, दगड, खनिज व इतर खाण कामगार,वीटभट्टी कामगार आणि छोटे व्यापारी यांचा समावेश असलेल्या, असंघटित क्षेत्रात काम करणाऱ्या	अल्प कालावधी	• किमान स्वास्थ्य व स्वच्छता निर्देशांकावर आधारित प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती (SOP) निर्गमित करण्यात आली.	महिला व बाल विकास विभाग, कामगार	ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		महिलांसाठी पुरेशी आणि दर्जेदार स्वच्छतागृहांची सुविधा उपलब्ध करून देणे.		• प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती (SOP) पालन करणाऱ्या असंघटित क्षेत्रातील आस्थापनांची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या. • पूर्तता अहवाल सादर केलेल्या आस्थापनांची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या	विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	
		वेश्या व्यवसाय, लोक कलाकार, बार नर्तिका इत्यादी व्यवसाय करणाऱ्या महिलांकरिता सामाजिक सुरक्षा व शासकीय योजना तसेच इतर सोयी सुविधा पुरविणे.	मध्यम कालावधी	• ओळख पत्र वितरित करण्यासाठी शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आला. • वितरित केलेल्या प्रमाणपत्रांची / ओळखपत्रांची संख्या.	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, कामगार विभाग	ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, सांस्कृतिक विभाग
		असंघटित क्षेत्रात काम करणाऱ्या व ऊस तोडणी सारखे हंगामी काम करणाऱ्या महिलांसाठी वसतिगृहे स्थापन करणे.	दीर्घ कालावधी	• स्थापन केलेल्या वसतीगृहांची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या.	महिला व बाल विकास विभाग,	सार्वजनिक बांधकाम विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• वसतिगृहात राहणाऱ्या महिलांची सामाजिक प्रवर्ग, असुरक्षितता, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या	सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	विकास विभाग, गृहनिर्माण, उद्योग विभाग
		असंघटित क्षेत्रात काम करणाऱ्या महिलांसाठी जाणीव जागृती अभियान राबविणे, विधि सेवा केंद्र चालवणे व त्यांना कामगार हक्क आणि सामाजिक संरक्षण व सुरक्षेच्या योजनांबाबत माहिती देणे.	अल्प कालावधी	• कामगार हक्कांवर आयोजित करण्यात आलेल्या विधि जागृती शिबिरांची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या. • विधि जागृती शिबिरात सहभागी झालेल्या व्यक्तींची लिंग समभाव , सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय संख्या. • कार्यान्वित असलेल्या विधि सेवा केंद्रांची स्थळनिहाय संख्या. • कार्यवाही केलेल्या प्रकरणांची लिंग समभाव,सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय संख्या	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, कामगार विभाग	विधि व न्याय विभाग
		असंघटित क्षेत्रात काम करणाऱ्या कामगारांसाठी २४ x ७ मदत संपर्क क्रमांक (हेल्पलाईन)चालविणे.	मध्यम कालावधी	• मान्यता दिलेले व सुरू असलेले कामगार मदत क्रमांक.	कामगार विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, गृह विभाग

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• कार्यवाही केलेल्या प्रकरणांची लिंग समभाव आधारित, सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय संख्या		
		महिला कलाकार व ग्रामीण कलाकारांना पाठबळ व प्रोत्साहन देण्यासाठी कला शाळा आणि संस्था चालवणे	दीर्घ कालावधी	• लोककलाकार आणि ग्रामीण कलाकारांसाठी उभारलेल्या कला शाळा आणि संस्थांची स्थळनिहाय संख्या • मदत दिलेल्या महिला लोक कलाकार / ग्रामीण कलाकारांची सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय संख्या	सांस्कृतिक विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, नगर विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		रस्त्यावरील विक्रेते, वाहन चालक आणि उद्योजक म्हणून कार्यरत असणाऱ्या महिलांना परवाने देण्यासाठी विशेष खिडकी कार्यान्वित करणे, तसेच महिलांना वाहन चालक परवाना नि:शुल्क उपलब्ध करण्यासाठी प्रयत्न केले जातील.	मध्यम कालावधी	• कार्यान्वित केलेल्या विशेष खिडक्यांची जिल्हानिहाय संख्या • वितरित केलेल्या परवान्यांची लिंग समभाव आधारित, सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय संख्या. • लाभ दिलेल्या कामगारांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय संख्या.	उद्योग विभाग, कामगार विभाग, परिवहन विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• वितरित केलेल्या वाहन परवान्यांची लिंग समानता आधारित, सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय संख्या.		
		सर्व पात्र महिलांना बेरोजगारीचे लाभ (बेरोजगार भत्ता) प्रदान करणे.	मध्यम कालावधी	• असुरक्षित गटातील बेरोजगारी भत्ता प्राप्त झालेल्या महिलांची सामाजिक प्रवर्ग, असुरक्षितता, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या.	कामगार विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		वेठबिगारीतून सुटका झालेल्या पीडित महिलांना रोख स्वरुपात आर्थिक मदत प्रदान करणे.	मध्यम कालावधी	• वेठबिगारीतून सुटका झालेल्या कामगारांकरिता रोख स्वरुपात शासकीय आर्थिक मदत देण्याबाबत शासन निर्णय जारी केला • वेठबिगारीतून सुटका झालेल्या मजुरांसाठी वितरित केलेल्या प्रमाणपत्रांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय संख्या व त्यासाठी लागलेला वेळ . • रोख मदत मिळालेल्या महिलांची सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय संख्या.	विधि व न्याय विभाग, गृह विभाग	कामगार विभाग, महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		माथाडी कामगार म्हणून कार्यरत असलेल्या महिलांना रोजगार, उद्योग व्यवसायाच्या संधी आणि इतर उपजीविकेची साधने प्राधान्याने उपलब्ध करून देणे.	मध्यम कालावधी	• लाभार्थी महिला माथाडी कामगारांची योजना/ कार्यक्रम आणि सामाजिक प्रवर्ग निहाय टक्केवारी	नियोजन विभाग, कामगार विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, नगर विकास विभाग
		ज्या महिला मजुरांनी गेल्या तीन वर्षांत किमान सलग १०० दिवस काम केले आहे त्यांना, रोजगार हमी योजना (EGS) अंतर्गत १२ आठवड्यांच्या मजुरीच्या रकमेइतक्या रकमेचा लाभ, मातृत्व लाभ म्हणून देणे.	मध्यम कालावधी	• प्रसूती लाभ म्हणून १२ आठवड्यांचे वेतन मिळालेल्या असुरक्षित गटातील महिला मजुरांची सामाजिक प्रवर्ग,असुरक्षितता, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या.	नियोजन विभाग, कामगार विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, ग्राम विकास विभाग
		दिव्यांग महिला मजुरांना आदिवासी भागातील महिलांच्या समकक्ष रोजगार हमी योजने (EGS) अंतर्गत वर्षातून १५० दिवस काम देणे	मध्यम कालावधी	• धोरणातील दुरुस्त्या लागू करण्याकरिता शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आला. • रोजगार हमी योजनेच्या (EGS) अंतर्गत १५० दिवसांचे काम मिळालेल्या दिव्यांगत्व असलेल्या महिला मजुरांची दिव्यांगत्व, सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय संख्या .	नियोजन विभाग, कामगार विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, ग्राम विकास विभाग

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		कामाच्या ठिकाणी महिला मजुराचा अपघाती मृत्यू झाल्यास राज्य शासनाकडून त्यांच्या कुटुंबास पुरेशी भरपाई देणे.	अल्प कालावधी	• महिला कामगारांच्या अपघाती मृत्यू मुळे भरपाई बाबत धोरण निर्गमित करण्यात आले. • भरपाई मिळालेल्या प्रकरणांची सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय संख्या.	नियोजन विभाग, कामगार विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		रोजगार पत्र (जॉब कार्ड) धारण करणा-या महिला मजुरांना विविध सरकारी कार्यालयांमधील रोजगारासाठी प्राधान्य देणे.	अल्प कालावधी	• धोरणातील दुरुस्त्या लागू करण्याकरिता शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आला • सरकारी आस्थापनेत रोजगार मिळालेल्या महिलांचा सामाजिक प्रवर्ग,सरकारी आस्थापना आणि स्थळनिहाय संख्या	नियोजन विभाग, कामगार विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग
११	लिंग समानता व स्थलांतर	स्थलांतर करणाऱ्या महिला कामगारांचे हक्क अबाधित राहतील यासाठी आवश्यक उपाययोजना करणे.	मध्यम कालावधी	• “एक देश एक शिधापत्रिका” या योजने अंतर्गत नोंदणी केलेल्या स्थलांतरित महिलांची, सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय संख्या. • स्थलांतरित कामगारांकरिता एकात्मिक बाल विकास सेवा योजनेअंतर्गत द्यावयच्या सेवांबाबत	कामगार, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास	महिला व बाल विकास विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग अन्न व नागरी पुरवठा, औद्योगिकी, वन विभाग, गृह विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आला. • फिरत्या अंगणवाड्या व शिशुगृहांची सुविधा असणाऱ्या आस्थापनांची स्थळनिहाय संख्या • चांगल्या दर्जाच्या सुविधा पुरविणारे कामगार वस्त्यांची (LabourCamp) स्थळनिहाय संख्या • स्थलांतरित महिला लाभार्थ्यांची सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय संख्या .	विभाग, नगर विकास विभाग	
		असंघटित कामगार सामाजिक सुरक्षा अधिनियम २००८ अंतर्गत महिला स्थलांतरित कामगारांची नोंदणी.	मध्यम कालावधी	• आयोजित केलेल्या कामगार नोंदणी शिबिरांची स्थळनिहाय संख्या . • नोंदणीकृत कामगारांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, असुरक्षितता, स्वग्राम, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या. • विमा मिळालेल्या नोंदणीकृत कामगारांची लिंग समभाव,सामाजिक प्रवर्ग, असुरक्षितता, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या.	कामगार विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, नगर विकास विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, उद्योग, गृह विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय (DES)

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• निवृत्ती वेतन मिळत असलेल्या नोंदणीकृत कामगारांची लिंग समभाव, सामाजिक प्रवर्ग, असुरक्षितता, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या.		
		उद्योग विभागात असलेल्या असंघटित कामगारांसाठी असलेल्या योजनेच्या धर्तीवर असंघटित महिलसांठी योजना तयार करण्यात यावी	दीर्घ कालावधी	• शासन निर्णय • असंघटीत क्षेत्रातील महिलांना मिळालेला लाभ	कामगार विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, उद्योग उर्जा व कामगार विभाग
		स्थलांतरित कामगारांची नोंद करण्यासाठी नोंदवही (Register) ची सुविधा सुरू करणे आणि त्यात महिला स्थलांतरितांच्या नोंदणीला प्राधान्य देणे.	मध्यम कालावधी	• स्थलांतरितांची नोंदवही अद्ययावत ठेवलेल्याची स्थानिक स्वराज्य संस्थानिहाय माहिती • नोंदणी झालेल्या स्थलांतरितांची लिंग समभाव,सामाजिक प्रवर्ग,असुरक्षितता, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या.	कामगार विभाग, महसूल विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, उद्योग, गृह विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, नियोजन विभाग, अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय (DES) ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, नगर विकास विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना ४.२						

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
१२	माध्यमे, कला व संस्कृती	प्रसार माध्यमे, कला व संस्कृती क्षेत्रात काम करणाऱ्या महिलांसाठी लिंग समानता संवेदनशील सामाजिक संरक्षण आणि सुरक्षा धोरणाची अंमलबजावणी करणे, यात त्यांचे शारीरिक व मानसिक आरोग्य, रजा धोरण (मातृत्व,पितृत्व रजा, बाल संगोपन, वृद्धांची काळजी इ.) निवृत्ती वेतन, आरोग्य व अपघात आणि जीवन विमा इ. समावेश करणे.	मध्यम कालावधी	• लिंग समभाव आधारित सामाजिक संरक्षण व सुरक्षा धोरणे राज्यातर्फे निर्गमित करण्यात आली. • धोरणांचे पालन करणाऱ्या प्रसार माध्यमे, कला व सांस्कृतिक आस्थापनांची स्थळनिहाय संख्या • मदतप्राप्त महिला कलाकार व प्रसारमाध्यमांतील कर्मचाऱ्यांची सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय संख्या.	सांस्कृतिक विभाग, माहिती व प्रसारण विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		विविध क्षेत्रातल्या कलाकार महिलांकरिता सामाजिक सुरक्षा प्रदान करणाऱ्या योजनांची अंमलबजावणी करणे.	मध्यम कालावधी	• महिला केंद्रित सामाजिक साहाय्यता उपक्रम सुरू करण्यात आला. • लाभार्थी महिलांच्या कलेचे प्रकार, सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय संख्या.	महिला व बाल विकास विभाग, सांस्कृतिक विभाग, माहिती व प्रसारण विभाग	सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु. क्र.	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजाणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		प्रसार माध्यमांमध्ये व विविध कलाक्षेत्रात कार्यरत असलेल्या महिलांना सुरक्षा व संरक्षण प्रदान करणे.	अल्प कालावधी	• सविस्तर सुरक्षितता शिष्टाचार (Protocol) लागू करण्यात आला • सविस्तर सुरक्षितता शिष्टाचार (Protocol) लागू केलेल्या आस्थापनांची स्थळनिहाय संख्या • प्राप्त झालेल्या तक्रारींची स्थळनिहाय संख्या • निकालात काढलेल्या प्रकरणांची स्थळनिहाय संख्या.	गृह विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, माहिती व प्रसारण विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना ४.१२						
१३	विविध शासकीय योजनांचा लाभ घेण्यामध्ये लिंग समानता	विद्यमान सामाजिक सुरक्षा कवचाचा महिलांना पूर्ण लाभ मिळवून देणे.	अल्प कालावधी	• सामाजिक सुरक्षा कवच अंतर्गत पुरविण्यात आलेल्या व्यक्तींची योजना, लिंग समभाव आधारित, स्थळ, असुरक्षितता आणि सामाजिक प्रवर्ग निहाय माहिती	सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, महिला व बाल विकास विभाग	ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, नगर विकास विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग,कृषि विभाग, अल्पसंख्याक विभाग,बहुजन विकास

परिशिष्ट ५

धोरणात्मक अंमलबजावणी आराखडा -लिंग समानता संवेदनशील पायाभूत सुविधांचा विकास करणे : परिवहन, गृहनिर्माण व स्वच्छता (WASH)

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना ५.१						
१	**लिंग समानता संवेदनशील असणाऱ्या सार्वजनिक पायाभूत सुविधा उपलब्ध करणे.**	लिंग समानता संवेदनशील सार्वजनिक सुविधांची निर्मिती करणे व त्यासाठी तपासणी सूची विकसित करून सर्व सार्वजनिक पायाभूत सुविधांच्या उभारणीसाठी ती लागू करणे. ज्येष्ठ नागरिक, गरोदर आणि स्तन्यदा माता इत्यादींच्या गरजा लक्षात घेऊन नियोजन करणे.	मध्यम कालावधी	• पायाभूत सुविधांच्या उभारणीसाठी लिंग समानता संवेदनशील तपासणी सूची जाहीर केली. • पायाभूत सुविधांच्या उभारणीसाठी लिंग समानता संवेदनशील नियोजन करण्याबाबत शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आला.	ग्राम विकास विभाग, नगर विकास महिला व बालविकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग , सार्वजनिक बांधकाम विभाग,	नियोजन विभाग, उद्योग विभाग,विभाग,सार्वजनिक क्षेत्रातील उद्योग, वाहतूक, महसूल,मदत व पुनर्वसन विभाग, गृहनिर्माण

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
	एक खिडकी योजना	धोरणांच्या लाभार्थ्यांसाठी सर्व प्रक्रिया सुव्यवस्थित करण्यासाठी आणि कार्यक्षमता वाढविण्यासाठी अनेक अंमलबजावणी करणाऱ्या मंत्रालयांचा समावेश असलेल्या एक खिडकी पद्धतीचा अवलंब करणे.	मध्यम कालावधी	• एक खिडकी पद्धती कार्यान्वित झाली	महिला व बालविकास विभाग	नियोजन विभाग
		ग्रामीण, शहरी, आदिवासी क्षेत्रांमध्ये राबविल्या जात असलेल्या पायाभूत सुविधांचा विकास करणाऱ्या प्रकल्पांमध्ये कार्यरत असणाऱ्या सर्व कर्मचाऱ्यांसाठी लिंग समानता संवेदनशील प्रशिक्षणाचे आयोजन अनिवार्य करणे	अल्प कालावधी	• आयोजित केलेल्या प्रशिक्षण कार्यक्रमांची स्थळ व क्षेत्रनिहाय संख्या • प्रशिक्षित कर्मचाऱ्यांची लिंग समभाव आधारित, क्षेत्र, स्थळनिहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	नियोजन विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, उद्योग विभाग, परिवहन,सार्वजनिक बांधकाम, महसूल, मदत व पुनर्वसन विभाग
		मोठी सार्वजनिक ठिकाणे जसे की मेट्रो, महामार्ग, उड्डाणपूल, भव्य विक्री केंद्रे (Mall) विमानतळ,झोपडपट्टी पुनर्वसन, गृहनिर्माण प्रकल्प, शहर नियोजन इत्यादींमध्ये पुरविण्यात आलेल्या लिंग समानता संवेदनशील सोयी सुविधांचे अध्ययन व मूल्यमापन करणे.	मध्यम कालावधी	• लिंग समभाव आधारित विश्लेषण व मूल्यमापनांची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या. • स्वीकारण्यात आलेल्या सूचनांची/ शिफारशींचे क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या.	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	नियोजन विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, औद्योगिक, सार्वजनिक क्षेत्रातील उद्योग, वाहतूक,

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
						सार्वजनिक बांधकाम विभाग , मदत व पुनर्वसन विभाग, गृह निर्माण
		सार्वजनिक ठिकाणांचा वापर करणाऱ्या वापरकर्त्यांचे नियमित अभिप्राय घेणे, व सार्जनिक ठिकाणांचे नियमित लिंग समानता संवेदनशिलतेबाबत सर्वेक्षण करणे तसेच समाजातील असुरक्षित गटातील व्यक्तींना सार्वजनिक ठिकाणांचा वापर सुलभपणे करता यावा यासाठी आवश्यक कार्यवाही करणाऱ्या जबाबदार यंत्रणा निश्चित करणे.	मध्यम कालावधी	• घेण्यात आलेल्या वापरकर्ता / अभिप्राय सर्वेक्षणांची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या • सर्वेक्षण केलेल्या अंतिम वापरकर्त्यांची लिंग समभाव आधारित, असुरक्षितता, सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय संख्या. • केलेल्या कार्यवाहींची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या.	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	नियोजन विभाग, ग्राम विकास विभाग , नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, औद्योगिक, सार्वजनिक क्षेत्रातील उद्योग, वाहतूक, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मदत व पुनर्वसन विभाग, गृह निर्माण
		सर्व सार्वजनिक पायाभूत सुविधा प्रकल्पांसाठी नियमितपणे लिंग समानता आधारित लेखापरीक्षण अनिवार्य करणे.	मध्यम कालावधी	• आयोजित केलेल्या लिंग समभाव आधारित परीक्षणांची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या. • समाविष्ट पायाभूत सुविधांची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या. • प्रकाशित केलेल्या अहवालांची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या.	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	नियोजन विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, औद्योगिक, सार्वजनिक क्षेत्रातील उद्योग, वाहतूक,

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• प्राप्त अभिप्रायांची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या • सामावून घेतलेल्या अभिप्रायांची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या		सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मदत व पुनर्वसन विभाग, गृह निर्माण
		लिंग समानता संवेदनशिलतेच्या दृष्टीकोनातून पायाभूत सुविधा प्रकल्पांचे मूल्यमापन करणे व त्यात सुधारणा सुचविणे.	अल्प कालावधी	• आयोजित केलेल्या पुनरावलोकन बैठकांची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या. • मिळालेल्या अनुमोदनांची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या. • स्वीकारण्यात आलेल्या शिफारशींची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या.	सार्वजनिक बांधकाम विभाग	नियोजन विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, औद्योगिक, सार्वजनिक क्षेत्रातील उद्योग, वाहतूक, मदत व पुनर्वसन विभाग, गृह निर्माण
		सर्व वयोगटातील स्त्रिया, मुलींसाठी उद्यान, क्रीडांगणे आणि इतर मनोरंजनात्मक सार्वजनिक पायाभूत सुविधांचे लिंग समानता	अल्प कालावधी	• विकसित केलेल्या लिंग समानता संवेदनशील पायाभूत विकास योजनांची स्थळनिहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग, ग्राम विकास	सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		संवेदनशील नियोजन करून त्याचा वापर सुलभ करणे.		• उद्याने, खेळाची मैदाने व इतर मनोरंजनाच्या सार्वजनिक ठिकाणी येणाऱ्यांची लिंग समभाव आधारित, वयोगट निहाय, स्थळनिहाय संख्या.	विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग	
		सर्व वयोगटातील महिला व मुलींना सहज वापरता येण्याजोग्या स्वतंत्र पायाभूत सुविधांची उभारणी करणे.	मध्यम कालावधी	• महिला व मुलींसाठी स्थापन केलेल्या स्वतंत्र समाजभवनांची संख्या • सार्वजनिक ठिकाणी मनोरंजनाच्या व करमणुकीच्या विकसित केलेल्या विविध वयोगटासाठी विकसित केलेल्या प्रकल्पांची/ सुविधांची संख्या.	महिला व बालविकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग	सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये पायाभूत सुविधांचे लिंग समानता संवेदनशील नियोजन करणे.	मध्यम कालावधी	• स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये लिंग समानता संवेदनशील नियोजनासाठी सर्वसमावेशक तपासणी सूची स्वीकारली. • लिंग समानता संवेदनशील आवश्यक बाबींची पूर्तता करणाऱ्या पंचायती राज संस्थांची जिल्हानिहाय संख्या.	ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		सर्व सार्वजनिक ठिकाणी महिला व मुलींच्या सुरक्षेला प्राधान्य देणारी सर्वसमावेशक राज्यव्यापी नियमावली तयार करून त्याचे अनुपालन करणे.	अल्प कालावधी	• राज्यव्यापी नियमावली निर्गमित आणि स्वीकृत केली. • सार्वजनिक ठिकाणी आयोजित केलेल्या सुरक्षा लेखापरीक्षणांची स्थळनिहाय संख्या. • घडलेल्या गुन्हयांची लिंग समभाव आधारित, गुन्हयांचे स्वरूप व स्थळनिहाय संख्या. • निकालात काढलेल्या प्रकरणांची लिंग समभाव आधारित, गुन्हयाचे स्वरूप व स्थळनिहाय संख्या.	महिला व बालविकास विभाग, गृह विभाग (पोलीस)	सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		राज्यातील असुरक्षित गटातील व्यक्तींना परवडेल अशा दरात वीज उपलब्ध करून देणे.	अल्प कालावधी	• लिंग समानता संवेदनशील / समन्यायी वीज वितरणासाठी राज्यस्तरीय धोरण • ग्राहकांची लिंग समभाव आणि सामाजिक वर्गवारीनुसार टक्केवारी.	ऊर्जा विभाग	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		राज्यभरातील सार्वजनिक आणि खाजगी आरोग्य सेवा पुरविणाऱ्या आस्थापनांमध्ये	अल्प कालावधी	• सर्व आरोग्य सेवापुरविणाऱ्या आस्थापनांमध्ये लिंग समानता आणि	महिला व बालविकास विभाग,	सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, सार्वजनिक बांधकाम

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		लिंग समानता संवेदनशीलतेबाबत नियोजन करून त्यामध्ये प्रवेश सुलभ करून देणे.		सामाजिक समावेशन मानके (GESI) अनिवार्य करण्यात आली आहेत. • सर्व आरोग्य सेवा पुरविणाऱ्या आस्थापनांमध्ये लिंग समानता आणि सामाजिक समावेशन मानके (GESI) यांसाठी शासन निर्णय पारित केला. • अनुरूप आरोग्य सेवा पुरविणाऱ्या आस्थापनांची सार्वजनिक- खाजगी मालकी / व्यवस्थापन व स्थळनिहाय संख्या	सार्वजनिक आरोग्य विभाग	विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		राज्यभरातील सार्वजनिक आणि खाजगी शैक्षणिक संस्थांमध्ये लिंग समानता संवेदनशीलतेबाबत नियोजन करून त्यामध्ये प्रवेश सुलभ करून देणे.	मध्यम कालावधी	• सर्व शैक्षणिक संस्थांच्या इमारतींकरिता लिंग समानता आणि सामाजिक समावेशन मानके (GESI) अनिवार्य करण्यात आली आहेत. • सर्व शैक्षणिक संस्थांकरिता लिंग समानता आणि सामाजिक समावेशन मानके (GESI) यांसाठी शासन निर्णय पारित केला.	महिला व बालविकास विभाग, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, वैद्यकीय शिक्षण	सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• पुरविण्यात आलेल्या अनुरूप शैक्षणिक संस्थांची सार्वजनिक- खाजगी मालकी / व्यवस्थापन व स्थळनिहाय संख्या		
धोरणात्मक उपाययोजना ५.१, ५.२, ५.३						
२	सार्वजनिक/ खाजगी वाहतूक व्यवस्थेत लिंग समानता रुजविणे (GESI)	प्रवासी वाहन, चारचाकी, रेल्वे, स्वयंचलित ऑटो, मेट्रो यांसह सार्वजनिक आणि खाजगी वाहतुकीमध्ये वापरल्या जाणाऱ्या वाहनांची लिंग समानता आधारित, मानवी शरीर अनुरूप (Ergonomic) व दिव्यांगजनांना अनुकुल सर्वसमावेशक रचना करणे	दीर्घ कालावधी	• प्रादेशिक परिवहन कार्यालयाद्वारे मान्यता दिलेल्या सर्व वाहनांसाठी लिंग समभाव आधारित, रचना मानके अनिवार्य केलेली आहेत. • मानवी शरीर अनुरूप (Ergonomic) व दिव्यांगजनांना अनुकुल रचना मानकांचे पालन करणाऱ्या वाहनांची सार्वजनिक व खाजगी मालकी, स्थळ व प्रकारनिहाय संख्या • सर्वेषण करण्यात आले.	परिवहन विभाग	रेल्वे, गृह विभाग (Poस्थानिक समिती e), नगर विकास विभाग, ग्राम विकास, महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		. तालुका आणि जिल्हा स्तरावर महिलाकेंद्रित सोयी सुविधांच्या उपलब्धते विषयी व्यापक सर्वेषण करण्यात येईल.	मध्यम कालावधी	• सर्व्हेक्षण घेण्यात आले	महसूल विभाग	

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		रॅंप, कठडा, सरकता जिना, प्रसाधन गृह, विश्राम कक्ष, हिरकणी कक्ष, सॅनिटरी पॅड व्हेंडिंग मशीन, आपत्कालीन वैद्यकीय सेवा, सांकेतिक चिन्हे, ब्रेल लिपीतील चिन्हे, सार्वजनिक उद्घोषणा प्रणाली इ. च्या तरतुदींसह लिंग समानता संवेदनशील आणि अपंगांनुकूल वाहतुकीची केंद्रे (बस स्थानके, रेल्वे स्थानके, ऑटो स्थानके, विमानतळ, जहाजांचा लहान धक्के, बंदरे) निर्माण करून त्यामधील स्वच्छतेचा दर्जा टिकवून ठेवणे.	मध्यम कालावधी	• सर्वसमावेशक लिंग समानता व सामाजिक समावेशन - GESI तपासणी सूची अनिवार्य करण्यात आली. • लिंग समानता लेखापरीक्षणांची स्थळ आणि वाहतुकीचा प्रकार निहाय संख्या. • मानकांची पूर्तता करणारी वाहतूक केंद्रांची स्थान व वाहतूक प्रकारनिहाय संख्या. • प्राप्त शिफारशींची स्थान, वाहतूक प्रकारनिहाय संख्या. • स्वीकारण्यात आलेल्या शिफारशींची स्थान, वाहतूक प्रकारनिहाय संख्या	परिवहन विभाग	रेल्वे, गृह विभाग (पोलीस), नगर विकास विभाग, महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		सीसीटीव्ही कॅमेरे, जीपीएस ट्रॅकर, सुसज्ज वाहने, स्थानके, फलाट आणि प्रवास गाडी थांबे/ स्थानके इत्यादी समाविष्ट असलेले, धोक्याची घंटा दाबता येणारे बटण, ठळकपणे प्रदर्शित केलेले आपत्कालीन मदत क्रमांक, अपघात आणि आपत्कालीन परिस्थितीत तात्काळ प्रतिसाद देणारी यंत्रणा, पर्याप्त पोलिसांची गस्त आणि उपस्थिती इ. सह	अल्प कालावधी	• वाहतूक व्यवस्थेसाठी सुरक्षा मानके अनिवार्य करणारा शासन निर्णय जारी केला • स्वीकारण्यात आलेली सुरक्षा मानकांचे स्थान, वाहतूक प्रकार, सार्वजनिक-खाजगी मालकी निहाय आकडेवारी	परिवहन विभाग	रेल्वे, गृह विभाग (पोलीस), नगर विकास विभाग, महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		सार्वजनिक आणि खाजगी वाहतूक व्यवस्थेमध्ये महिला व मुलींची सुरक्षा आणि सुरक्षितता निश्चित करणे.		• सुरक्षा मानकांचे पालन करणाऱ्या वाहनांचे स्थान, वाहतूक प्रकार, सार्वजनिक-खाजगी मालकी निहाय संख्या. • सुरक्षा मानकांचे पालन करणाऱ्या वाहतूक केंद्रांचे स्थान, वाहतूक प्रकार, सार्वजनिक-खाजगी मालकीनिहाय संख्या • सार्वजनिक व खाजगी वाहतूक व्यवस्थेच्या सुरक्षा लेखापरीक्षणांचे स्थळ व वाहतूक प्रकारनिहाय संख्या		
		सार्वजनिक वाहतुकीच्या विविध प्रकारांमध्ये असुरक्षित गटातील महिला व मुलींना प्रवास भाड्यात विशेष सवलत देणे.	अल्प कालावधी	• राज्याने स्वीकृत केलेले लिंग समानता आधारित सर्वसमावेशक (GESI) सार्वजनिक वाहतूक धोरण • लिंग समभाव आधारित, असुरक्षित गट, वय, प्रकार व स्थळनिहाय केलेली भाडे रचना	परिवहन विभाग	रेल्वे, गृह विभाग (पोलीस), नगर विकास विभाग, महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		सार्वजनिक वाहतुकीत असुरक्षित पार्श्वभूमीतील महिला व मुलींसाठी आरक्षित जागांची टक्केवारी वाढविणे	अल्प कालावधी	• राज्याने जाहीर केलेली लिंग समानता आधारित सर्वसमावेशक (GESI) सार्वजनिक वाहतूक धोरण स्वीकारले	परिवहन विभाग	रेल्वे, गृह विभाग (पोलीस), नगर विकास विभाग, महिला व बालविकास विभाग,

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• महिला व मुलींसाठी आरक्षित ठेवलेल्या जागांचे स्थळ, वाहतूक प्रकार आणि असुरक्षितता निहाय टक्केवारी		सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		महिला व मुलींसाठी सार्वजनिक वाहतुकीच्या विविध प्रकारात वाहनांची पुरेशी संख्या, पुरेशा फेऱ्या, नियमितता आणि सहज उपलब्धता निश्चित करणे.	मध्यम कालावधी	• प्रवाश्यांच्या अभिप्रायाच्या नियतकालिक सर्वेक्षणाचे स्थळ, वाहतूक प्रकारानिहाय संख्या • स्वीकारण्यात आलेल्या शिफारशींचे स्थळ आणि वाहतूक प्रकार निहाय संख्या	परिवहन विभाग	रेल्वे, गृह विभाग (पोलीस), नगर विकास विभाग, महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		वाहनचालक म्हणून इच्छुक महिलांना ऑटो, टॅक्सी, जडवाहन परवाना देण्यासाठी प्राधान्य देणे.	अल्प कालावधी	• महिलांना जारी केलेल्या परवान्यांचे स्थळ, प्रकार, सार्वजनिक- खाजगी मालकीनिहाय संख्या. • महिला चालकांचे स्थान, प्रकार, असुरक्षितता, सार्वजनिक- खाजगी मालकी निहाय टक्केवारी.	परिवहन विभाग	रेल्वे, गृह विभाग (पोलीस), नगर विकास विभाग, महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		सार्वजनिक वाहतूक व्यवस्थेमध्ये महिलांना रोजगार व व्यवसायाच्या संधी प्राधान्याने उपलब्ध करून देणे (उदा.चालक, वाहक, पावती कारकून, देखभाल, वाहतूक बेटांचे सौंदर्यीकरण, विद्युत प्रभारण इ.)	अल्प कालावधी	• सार्वजनिक वाहतूक व्यवस्थेमध्ये महिला कर्मचाऱ्यांची स्थान,वाहतूक प्रकार, सामाजिक प्रवर्गनिहाय टक्केवारी.	परिवहन विभाग	रेल्वे, गृह विभाग (पोलीस), नगर विकास विभाग, महिला व बालविकास विभाग,

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• सार्वजनिक वाहतूक व्यवस्थेमध्ये महिला उद्योजकांचे स्थान, प्रकार, सामाजिक प्रवर्गनिहाय टक्केवारी.		सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		सार्वजनिक वाहतूक व्यवस्थेमध्ये महिलांसाठी रोजगाराच्या लिंग समानता संवेदनशील अटी व शर्ती लागू करणे.	अल्प कालावधी	• सर्वसमावेशक लिंग समानता व सामाजिक समावेशन - (GESI) धोरणाचा वाहतूक विभागाद्वारे स्वीकार. • सार्वजनिक वाहतूक व्यवस्थेमध्ये महिला कर्मचाऱ्यांचे स्थान, वाहतूक प्रकार, सामाजिक प्रवर्ग निहाय टक्केवारी	परिवहन विभाग	रेल्वे, गृह विभाग (पोलीस), नगर विकास विभाग, महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		सार्वजनिक व खाजगी वाहतूक व्यवस्थेशी संबंधित पोलीस यंत्रणा, व्यवस्थापक आणि कंत्राटदार तसेच समाविष्ट असलेल्या इतर सर्व संबंधितांचे लिंग समानता संवेदनशीलता व समानता यावर आधारित प्रबोधन करणे (GESI).	अल्प कालावधी	• आयोजित केलेल्या सर्वसमावेशक लिंगभाव समानता व सामाजिक समावेशन (GESI) प्रशिक्षण वर्गांची प्रकार व स्थळनिहाय संख्या • प्रशिक्षित व्यक्तींची लिंग समभाव आधारित, स्थान, विभाग, सामाजिक प्रवर्ग, वाहतूक प्रकारनिहाय संख्या.	परिवहन विभाग	रेल्वे, गृह विभाग (पोलीस), नगर विकास विभाग, महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना ५.१, ५.३, ५.४, ५.५						
३	गृहनिर्माण व निवारा उपलब्धतेसाठी	महिलांना घर / मालमत्ता / वारसाहक्क या बाबतीत असलेल्या समान हक्कांबद्दल	अल्प कालावधी	• राबविलेल्या मोहिमांची स्थळनिहाय संख्या.	गृहनिर्माण विभाग	महिला व बालविकास विभाग,सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग,

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
	कार्यरत यंत्रणांमध्ये लिंग समानता संवेदनशीलता रुजवणे	समाजात जागरूकता वाढवण्यासाठी राज्य शासनाद्वारे प्रचार प्रसिद्धीची मोहीम राबविणे.		• लाभ घेतलेल्या महिलांची स्थळ, सामाजिक प्रवर्ग आणि असुरक्षिततानिहाय संख्या.		ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		राज्य शासनामार्फत राबविल्या जाणाऱ्या गृहनिर्माण योजनांमध्ये महिलांना सामायिक मालकीचा हक्क निश्चित करणे.	मध्यम कालावधी	• महिलांच्या नावे नोंदणी झालेल्या मालमत्तांचे स्थान व सामाजिक प्रवर्ग निहाय संख्या. • महिलांच्या मालकीच्या मालमत्तांचे स्थान व सामाजिक प्रवर्ग निहाय टक्केवारी.	गृहनिर्माण विभाग	महिला व बालविकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		सर्व महिलांच्या मालमत्तेशी संबंधित कागदपत्रांच्या सुलभ प्राप्तीसाठी एक खिडकी पद्धत लागू करणे.	मध्यम कालावधी	• मालमत्तेच्या कागदपत्रांसाठी एक खिडकी पद्धतीबाबत शासन निर्णय निर्गमित • एक खिडकी पद्धतीद्वारे महिलांना दिलेल्या मालमत्तेच्या कागदपत्रांची स्थळ व सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या	महसूल विभाग	गृह निर्माण, महिला व बालविकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• एक खिडकी पद्धतीचा लाभ घेतलेल्या महिला लाभार्थींची स्थळ व सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या		
		असुरक्षित गटातील व्यक्तींच्या गरजांना प्राधान्य देत महिलांसाठी परवडणाऱ्या, कमी व्याजदर आणि गरजानुरूप (व्यक्तिविशिष्ट) गृह कर्जाची उपलब्धता करून देणे.	मध्यम कालावधी	• महिलांसाठी उपलब्ध असलेल्या अनुदानित गृह कर्ज योजनांची संख्या. • महिलांना वाटलेल्या गृह कर्जाची स्थळ व सामाजिक प्रवर्ग निहाय टक्केवारी.	गृहनिर्माण, बँक	महिला व बालविकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		महिलांच्या नावे नोंदवलेल्या मालमत्तेसाठी कमी मुद्रांक शुल्क आकारणे.	अल्प कालावधी	• महिलांच्या नावे नोंदणी झालेल्या मालमत्तांची स्थान व सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या. • महिलांच्या मालकीच्या मालमत्तांची स्थान व सामाजिक प्रवर्गनिहाय टक्केवारी	महसूल विभाग	गृह निर्माण, महिला व बालविकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		स्मार्ट शहरे कार्यक्रमांतर्गत महिला व मुलींसाठी परवडणाऱ्या आणि दर्जेदार भाड्याच्या घरांच्या उपलब्धतेबाबत धोरण विकसित करणे.	मध्यम कालावधी	• राज्याने भाडेतत्वावर निवारा व्यवस्थापन व वाटपाचे स्वीकारलेले लिंग समभाव समावेशी धोरण. • घर भाड्याने घेतलेल्या महिलांची स्थान व सामाजिक प्रवर्गनिहाय टक्केवारी	नगर विकास विभाग, गृह निर्माण विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		स्वाधार गृहांची सर्व पायाभूत सुविधांसह स्थापना करणे.	अल्प कालावधी	• स्वाधार गृहांकारिता लागू केलेल्या सर्वसमावेशक व विस्तृत गुणवत्ता मानके. • करण्यात आलेल्या सुरक्षा व पायाभूत लेखापरीक्षणांची स्थळनिहाय संख्या. • पायाभूत सुविधांच्या गुणवत्ता मानकांचे पालन करणाऱ्या स्वाधार गृहांची स्थळनिहाय संख्या. • स्वीकारण्यात आलेल्या शिफारशींची स्थळनिहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग	सार्वजनिक बांधकाम विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		महिलांना प्राधान्य देऊन उपशामक आणि वृद्धापकाळातील शुश्रूषेच्या (palliative care	अल्प कालावधी	• संस्थात्मक पद्धतीने दिल्या जाणाऱ्या वृद्धापकाळातील सेवा - शुश्रूषेबाबत राज्य पातळीच्या धोरणाचा स्वीकार	सामाजिक न्याय व विशेष	महिला व बालविकास विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग,

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		&geriatric care) सुविधांसह राज्य शासनामार्फत वृद्धाश्रमांची स्थापना करणे.		• शासन चालवीत असलेल्या वृद्धाश्रमांची स्थळनिहाय संख्या • वृद्धाश्रमांच्या लिंग समभाव समावेशी व्यवस्थापनासाठी प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धती (SOP) विकसित. • वृद्धाश्रमात राहणाऱ्या महिलांची स्थान, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या • वृद्धाश्रमांमध्ये केलेल्या सुरक्षा व पायाभूत सुविधांच्या लेखा परीक्षणांची स्थाननिहाय संख्या. • पायाभूत सुविधांच्या गुणवत्ता मानकांचे पालन करणाऱ्या वृद्धाश्रमांची स्थळनिहाय संख्या • स्वीकारण्यात आलेल्या शिफारशींची स्थळनिहाय संख्या	साहाय्य विभाग	सार्वजनिक बांधकाम विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		महिलांसाठी सुरक्षितता, सुरक्षा, आरोग्य, स्वच्छतेच्या सुविधेसह योग्य ठिकाणी सुसज्ज रात्र निवारागृह उभारणे.	मध्यम कालावधी	• राज्य सरकारने रात्र निवारा गृहांसंबंधी धोरणाचा स्वीकार. • राज्य शासनाद्वारे संचालित रात्र निवारागृहांची स्थळनिहाय संख्या.	नगर विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष	महिला व बालविकास विभाग, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, पाणी पुरवठा विभाग

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• रात्र निवारागृहांकरीता लिंग समानतेवर आधारित व्यवस्थापना करिता प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धतीची (SOP) निर्मिती. • रात्र निवारागृहांत राहणाऱ्या महिलांची स्थान व सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या. • रात्र निवारागृहांच्या सुरक्षा व पायाभूत सुविधांच्या लेखा परीक्षणांची स्थाननिहाय संख्या. • पायाभूत सुविधांच्या गुणवत्ता मानाकांशी पूरक रात्र निवारागृहांची स्थळनिहाय संख्या. • स्वीकारण्यात आलेल्या शिफारशींची स्थळनिहाय संख्या	साहाय्य विभाग	
		महिलांना निवारा आणि संबंधित सेवा-शुश्रूषा प्रदान करण्यासाठी स्वयंसेवी / सामाजिक संस्थांसोबत प्रभावी सहयोगाला प्रोत्साहन देणे.	अल्प कालावधी	• करण्यात आलेल्या राज्य- नागरी समाज भागीदारींची स्थळनिहाय संख्या. • गठीत झालेल्या संस्थांची स्थळनिहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग	सार्वजनिक आरोग्य विभाग

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		महिलांना निवारा आणि संबंधित सेवा- शुश्रूषा प्रदान करण्यासाठी प्रभावी सार्वजनिक-खाजगी भागीदारीला प्रोत्साहन देणे.	अल्प कालावधी	• करण्यात आलेल्या राज्यशासन व खाजगी संस्थांच्या भागीदारींची स्थळनिहाय संख्या. • स्थापित झालेल्या संस्थांची स्थळनिहाय संख्या.	महिला व बालविकास विभाग	सार्वजनिक आरोग्य विभाग
		महिला व मुलींसाठी, स्थलांतरित कुटुंबांसाठी सुरक्षित, आरोग्यदायी, स्वच्छ व दर्जेदार घरे आणि निवारा मिळण्यासाठी सर्वसमावेशक धोरण विकसित करणे.	मध्यम कालावधी	• स्थलांतरितांच्या घरांसाठी व निवाऱ्यासाठी लिंग समानता असलेले राज्य धोरणाचा स्वीकार • दर्जेदार घरे उपलब्ध झालेल्या स्थलांतरितांची लिंग, स्थान आणि सामाजिक प्रवर्गनिहाय टक्केवारी • स्थापन केलेल्या सुसज्ज स्थलांतरितांसाठी स्थापन केलेल्या तात्पुरत्या निवारा संकुलांची (transit camp) स्थळनिहाय संख्या	नगर विकास विभाग	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, नियोजन विभाग, आदिवासी विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, गृह निर्माण विभाग, कामगार विभाग,उद्योग विभाग
		शहरी व ग्रामीण भागातील अनौपचारिक/ नियमित न केलेल्या वसाहतींमध्ये राहणाऱ्या महिला व मुलींना पाणी, स्वच्छता व आरोग्याच्या सुविधांसह (WASH) दर्जेदार	मध्यम कालावधी	• अनौपचारिक/ नियमित न केलेल्या वसाहतींमध्ये राहणाऱ्या लोकसंख्येला सर्व सार्वजनिक पायाभूत सोयी सुविधा	नगर विकास विभाग	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, नियोजन विभाग, नगर

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		पायाभूत सुविधा, सार्वजनिक सेवा आणि नागरी सुविधा पुरवणे.		आणि सेवांमध्ये लिंग समानता अनिवार्य करणारा शासन निर्णय जारी • सार्वजनिक पायाभूत सुविधा आणि सेवांची उपलब्धता मिळालेल्या अनौपचारिक/ नियमित न केलेल्या वसाहतींमधील लोकसंख्येची लिंग, स्थान आणि सामाजिक प्रवर्गनिहाय टक्केवारी		विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, गृहनिर्माण विभाग, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, पाणीपुरवठा व स्वच्छता विभाग
		राज्य सरकारच्या महिलांसाठी कार्यरत असणाऱ्या सर्व निवासी संस्थांमध्ये (निवारा / स्वाधार गृह, कारागृह इत्यादीं) पाळणाघराची सुविधा उपलब्ध करून देणे.	अल्प कालावधी	• पाळणाघराची उभारणी व व्यवस्थापनासाठी प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धतीची (SOP) निर्मिती • पाळणाघराची सुविधा असणाऱ्या राज्य शासनाच्या आस्थापनांची स्थळनिहाय संख्या. • सोयी सुविधांबाबत आखून दिलेल्या अटींची पूर्तता करणाऱ्या कार्यरत पाळणाघरांची स्थळनिहाय संख्या • स्वीकारण्यात आलेल्या शिफारशींची स्थळनिहाय संख्या .	महिला व बालविकास विभाग	नगर विकास विभाग , ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		सर्व अद्ययावत सोयी सुविधांनी सज्ज व सुरक्षित वसतिगृहांमध्ये महिला व मुलींना (विशेषकरून दिव्यांग व इतर असुरक्षित गटातील) शहरी, निम शहरी आणि ग्रामीण भागात प्राधान्याने प्रवेश देणे. सखी निवास (नोकरी करणाऱ्या महिलांसाठी वसतिगृह) जिल्हा व तालुका पातळीवर सुरु केले जातील.	मध्यम कालावधी	• वसतिगृहांची स्थळनिहाय संख्या. • वसतिगृहांकारिता लिंग समानता व्यवस्थापनासाठी प्रमाणित कार्यचालन कार्यपद्धतीची (SOP) निर्मिती • वसतिगृहांमध्ये राहणाऱ्या महिला व मुलींची स्थान व सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या. • वसतिगृहांच्या लिंग समानता तसेच सुरक्षा व पायाभूत सुविधांच्या लेखापरीक्षणांची स्थळनिहाय संख्या • पायाभूत सुविधांच्या गुणवत्ता मानकांचे अनुपालन करणाऱ्या वसतिगृहांची संख्या. • स्वीकारण्यात आलेल्या शिफारशींची स्थळनिहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, अल्पसंख्याक विभाग, पाणी पुरवठा विभाग व स्वच्छता विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना ५.१, ५.६, ५.७, ५.८, ५.९, ५.१०						
४.	**लिंग समानता सामाईक पाण्याची उपलब्धता**	दुष्काळग्रस्त व दुर्गम भागात महिला व मुलींवर लक्ष केंद्रित करून पाण्याचा बारमाही पुरवठा आणि समान वितरण निश्चित करणाऱ्या विविध कार्यक्रमांतर्गत स्वच्छ पाणी सार्वत्रिकरीत्या उपलब्ध होईल यास प्राधान्य देणे.	अल्प कालावधी	• १०० % पाणी जोडणी झालेल्या घरांची स्थळनिहाय संख्या. • प्रमुख शासकीय योजनांमध्ये समाविष्ट केलेल्या महिलांची स्थळ व सामाजिक प्रवर्गनिहाय टक्केवारी.	पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग	ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, महिला व बालविकास विभाग,

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
						सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, बालशोषण व उपेक्षा विषयक बहुशाखीय कार्यगट व पुनर्वसन विभाग
		असुरक्षित सामाजिक-आर्थिक श्रेणीतील महिला व मुलींना प्राधान्याने राष्ट्रीय मानकांनुसार दरडोई पिण्याच्या पाण्याची उपलब्धता होईल याबाबत खात्री करणे.	अल्प कालावधी	दरडोई पाण्याच्या उपलब्धतेची लिंग समभाव, स्थळ व सामाजिक प्रवर्गनिहाय माहिती.	पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग	ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, बालशोषण व उपेक्षा विषयक बहुशाखीय कार्यगट व पुनर्वसन विभाग

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		स्वयंसाहाय्यता गट, पंचायती राज्य संस्था व नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांमधील पाणीपुरवठा करणाऱ्या यंत्रणेत महिलांच्या प्रशिक्षणासह जल संसाधन व्यवस्थापनात (पुरवठा व वितरण योजना, दुरुस्ती आणि देखभाल) महिलांचा सहभाग निश्चित करणे.	अल्प कालावधी	• पाणी व्यवस्थापनातील लिंग समानता केंद्रित ग्राम आरोग्य आहार व स्वच्छता समित्यांची स्थळनिहाय संख्या • ग्राम आरोग्य आहार व स्वच्छता समित्यांमधील (VHNSC) प्रशिक्षित झालेल्या महिलांची स्थळ आणि सामाजिक प्रवर्ग निहाय संख्या. • लिंग समानता समावेशी पाणी व्यवस्थापनेत प्रशिक्षित झालेल्या स्वयंसहाय्यता गटांची स्थळनिहाय संख्या • लिंग समानता समावेशी पाणी व्यवस्थापनेत प्रशिक्षित झालेल्या नागरी स्थानिक संस्थांची (ULB) स्थळनिहाय संख्या • नागरी स्थानिक संस्थांमध्ये नेतृत्त्व करणाऱ्या प्रशिक्षित महिलांची स्थळ आणि सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या.	पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग	ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग
		विविध घटक व हितसंबंधीयांमध्ये लिंग समानता संवेदनशीलतेवर आधारित समान पाणी व्यवस्थापनाबाबत जागरूकता वाढवणे	अल्प कालावधी	• राबविलेल्या जाणीव जागृती मोहिमांची स्थळनिहाय संख्या.	पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग	ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• जाणीव जागृती मोहिमेत सहभागी झालेल्या व्यक्तींची लिंग समभाव, स्थळ, विविध घटक, हितसंबंधित व सामाजिक प्रवर्गनिहाय आकडेवारी.		विभाग, महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग
		समुदाय आधारित पाणी वापरकर्ता गट आणि इतर नाविन्यपूर्ण उपक्रमांमध्ये महिलांचे नेतृत्व व सहभागास प्रोत्साहन देणे.	मध्यम कालावधी	• पाणी व्यवस्थापन समितीत सदस्य असणाऱ्या महिलांची स्थळ व सामाजिक प्रवर्ग निहाय टक्केवारी. • पाणी व्यवस्थापन समितीचे नेतृत्त्व करणाऱ्या महिलांची स्थळ व सामाजिक प्रवर्गनिहाय टक्केवारी.	पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग	ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग,
५	**लिंग समानता न्याय्य तत्वावर स्वच्छतेची उपलब्धता**	महिला व मुलींना प्राधान्याने वापरात असलेली स्वच्छतागृहे आणि स्नानगृहांमध्ये नळ जोडणेबाबत निश्चिती करणे तसेच स्वच्छ भारत अभियानांतर्गत घरांना समाविष्ट करणे, करून घेण्यास गती देणे.	मध्यम कालावधी	• योजना अंमलबजावणीची स्थळनिहाय आकडेवारी • वापरात असलेली स्वच्छतागृहे आणि स्नानगृह असलेल्या घरांची स्थळनिहाय आकडेवारी • महिला लाभार्थींची स्थळ व सामाजिक प्रवर्गानुसार टक्केवारी.	पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग	ग्राम विकास विभाग , नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग , महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, बालशोषण व

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
						उपेक्षा विषयक बहुशाखीय कार्यगट व पुनर्वसन विभाग
		ग्रामीण आणि शहरी भागात निरंतर पाणीपुरवठा व वीज पुरवठा, स्वच्छता मानके आणि सुरक्षितता यांच्यासह पुरेशा प्रमाणात सुसज्ज, लिंग समानता समावेशक आणि दिव्यांगजनांना अनुकूल सार्वजनिक शौचालये आणि स्नानगृहांच्या बांधकामाला गती देणे. (सुसज्ज = एकांतता (Privacy), दर्जेदार बांधकाम, पुरेशी प्रकाश व्यवस्था, वाहते पाणी, साबण, सॅनिटरी पॅड वेंडिंग मशीन आणि सुरक्षित विल्हेवाट, बाळाचे लंगोट बदलण्यासाठीची व्यवस्था इ.)	मध्यम कालावधी	• सुसज्ज, लिंग समानता समावेशक आणि दिव्यांगजनांना अनुकूल सार्वजनिक शौचालये आणि स्नानगृहांची स्थळनिहाय संख्या • पाणी व वीज पुरवठा असलेल्या सार्वजनिक शौचालये व स्नानगृहांची स्थळनिहाय संख्या • आरोग्य व सुरक्षा मानकांचे पालन करणाऱ्या सार्वजनिक शौचालये व स्नानगृहांची स्थळनिहाय संख्या • पायाभूत सुविधांचे व सुरक्षिततेच्या लेखा परीक्षणांची स्थळनिहाय संख्या. • स्वीकारण्यात आलेल्या शिफारशींची स्थळनिहाय संख्या	नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग
		सर्व महामार्ग आणि रस्त्यांवर (प्रत्येक २५ किमी वर) ठळकपणे दिसणाऱ्या चिन्हांसह स्वच्छ,	मध्यम कालावधी	• पाणी, स्वच्छता व आरोग्य (WASH) मानकांशी पूरक महामार्गांची स्थळनिहाय संख्या	राष्ट्रीय महामार्ग प्राधिकरण	महिला व बालविकास विभाग

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		वापरास योग्य असलेले आणि सुसज्ज स्वच्छतागृह उपलब्ध करून देणे.		• महामार्गांवर व रस्त्यावर वापरास योग्य व सुसज्ज स्वच्छता गृहांची स्थळनिहाय संख्या.		
		सर्व अंगणवाडी केंद्रे, सार्वजनिक आणि खाजगी शाळांमध्ये एकात्मिक बाल विकास सेवा योजना आणि शिक्षणाचा हक्ककायद्यांतर्गत (RTE) पाणी, स्वच्छता व आरोग्य (WASH) मानकांचे अनुपालन करणे.	अल्प कालावधी	• पाणी, स्वच्छता व आरोग्य (WASH) मार्गदर्शक तत्वांनुसार शिक्षणाचा हक्क कायद्यांतर्गत येणाऱ्या शाळांची स्थळनिहाय संख्या. • मुले-मुली, शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचारी यांचे साठी स्वतंत्र स्वच्छतागृह असणाऱ्या शाळांची स्थळनिहाय संख्या. • नळाचे पाणी व शौचालय असणाऱ्या अंगणवाडी केंद्राची स्थळनिहाय संख्या.	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग	महिला व बालविकास विभाग, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		महिला आणि मुलींच्या गरजांना प्राधान्य देऊन उच्च आणि तंत्र शिक्षणाच्या सर्व संस्थांमध्ये पाणी, स्वच्छता व आरोग्य (WASH) मानकांनुसार शौचालये व स्वच्छतागृहे उभारणे.	अल्प कालावधी	• उच्च आणि तंत्र शिक्षण संस्थांमध्ये मध्ये पाणी, स्वच्छता व आरोग्य (WASH) साठी तपशीलवार मार्गदर्शक तत्वे स्वीकृत • पाणी, स्वच्छता व आरोग्य (WASH) मार्गदर्शक तत्वांचे पालन करणाऱ्या उच्च आणि तंत्र शिक्षण संस्थांची स्तर आणि स्थळनिहाय संख्या.	उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, वैद्यकीय शिक्षण व औषधी द्रव्य विभाग	महिला व बालविकास विभाग, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• पुरुष व महिलांकरिता वेगवेगळे शौचालय असणाऱ्या उच्च आणि तांत्रिक शिक्षण संस्थांची स्तर आणि स्थळनिहाय संख्या.		
		महिला व मुलींवर लक्ष केंद्रित करून वैयक्तिक आणि सामुदायिक स्वच्छतेबद्दल जागरूकता वाढवणे.	अल्प कालावधी	• राबविण्यात आलेल्या जाणीव जागरूकता मोहिमांची स्थळनिहाय संख्या. • मोहिमेमध्ये सहभागी व्यक्तींची लिंग, स्थान, आणि सामाजिक प्रवर्ग निहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग
		पाणी, स्वच्छता व आरोग्य (WASH) मध्ये नवीन शोध आणि सार्वजनिक - खाजगी भागीदारींला प्रोत्साहन देणे तसेच महिला व मुलींच्या घरकामाचे ओझे आणि काबाड कष्ट कमी करणे.	दीर्घ कालावधी	• करण्यात आलेल्या भागीदारींची स्थळनिहाय संख्या. • स्वीकारलेल्या नवीन शोधांची स्थळनिहाय संख्या. • लाभार्थी महिला व मुलींची सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय टक्केवारी • लिंग समानता मूल्यांकनांची स्थळनिहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग

अनु. क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना ५.११						
६	**कामगार योजनेप्रमाणे लाभ**	शेतमजूर, घरगुती कामगार व इतर श्रमाची कामे करणाऱ्या महिला कामगारांना बांधकाम कामगार योजनेप्रमाणे लाभ देण्यात येतील.	मध्यम कालावधी	• लाभार्थी महिला व मुलींची सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय टक्केवारी	कामगार विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	महिला व बालविकास विभाग

परिशिष्ट ६

धोरणात्मक अंमलबजावणी आराखडा -लिंग समानता संवेदनशील प्रशासन व राजकीय सहभाग

अनु .क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना ६.१, ६.२, ६.३, ६.४						
१	लिंग समानता प्रतिसादात्मक प्रशासनाकरिता लोकप्रतिनिधींची क्षमता बांधणी	सर्व स्तरावरील पंचायती राज संस्थांमधील कार्यकर्त्यांसाठी लिंग समानता संवेदनशीलता प्रशिक्षण अनिवार्य करणे.	अल्प कालावधी	• स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये घेतलेल्या लिंग समानता संवेदनशीलता प्रशिक्षणांची स्थळनिहाय संख्या . • प्रशिक्षणात सहभागी झालेल्या लोक प्रतिनिधींची स्थळ व सामाजिक प्रवर्ग निहाय टक्केवारी	ग्राम विकास विभाग, (यशवंतराव चव्हाण विकास प्रबोधिनी / राज्य ग्रामीण विकास संस्था / अखिल भारतीय स्थानिक स्वराज्य संस्था प्रशासन संस्था)	महिला व बालविकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, नगर विकास विभाग
		सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांमधील पदाधिकाऱ्यांसाठी लिंग समानता संवेदनशील अर्थसंकल्पन (GRB) बाबत प्रशिक्षणाचे आयोजन करणे .	अल्प कालावधी	• स्थानिक स्वराज्य संस्थांमधील पदाधिकाऱ्यांसाठी आयोजित केलेल्या लिंग समानता संवेदनशील अर्थसंकल्पन (GRB) प्रशिक्षणांची संख्या	ग्राम विकास विभाग, (यशवंतराव चव्हाण विकास प्रबोधिनी / राज्य ग्रामीण विकास संस्था / अखिल	महिला व बालविकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, नगर

अनु .क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• स्थानिक स्वराज्य संस्थांमधील पदाधिकाऱ्यांच्या सहभागाची स्थळ व सामाजिक प्रवर्ग निहाय टक्केवारी.	भारतीय स्थानिक स्वराज्य संस्था प्रशासन संस्था)	विकास विभाग, वित्त विभाग विभाग, नियोजन विभाग विभाग
		निवडून आलेल्या महिला लोकप्रतिनिधींसाठी नेतृत्व, नियोजन, अर्थसंकल्प, कार्यक्रम आखणी व अंमलबजावणी, व्यवस्थापन संनियंत्रण आणि मूल्यमापन इ. घटकांचा समावेश असलेले मोडयूल तयार करून सर्वसमावेशक प्रशिक्षणाचे आयोजन करणे.	मध्यम कालावधी	• निवडून आलेल्या महिला लोकप्रतिनिधींसाठी सर्वसमावेशक प्रशिक्षण संच कार्यक्रम प्रकाशित व स्वीकृत • सहभागी झालेल्या महिला लोकप्रतिनिधींची स्थळ व प्रवर्गनिहाय टक्केवारी	ग्राम विकास विभाग, (यशवंतराव चव्हाण विकास प्रबोधिनी / राज्य ग्रामीण विकास संस्था / अखिल भारतीय स्थानिक स्वराज्य संस्था प्रशासन संस्था)	महिला व बालविकास विभाग, नियोजन विभाग (DES)
		पंचायती राज संस्थांमध्ये निवडून आलेल्या महिलांना मुख्य प्रवाहात आणण्यासाठी आणि त्यांच्या क्षमता वृद्धीसाठी पर्याप्त तरतुदी करून	मध्यम कालावधी	• जिल्हास्तरीय लिंग समानता संवेदनशील संसाधन केंद्रांची संख्या • स्थळनिहाय अर्थसंकल्पीय तरतूद	ग्राम विकास विभाग	महिला व बालविकास विभाग,

अनु .क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		जिल्हास्तरीय लिंग समानता संवेदनशील संसाधन केंद्र स्थापन करणे.		• स्थळनिहाय वापरलेली तरतूद • प्रशिक्षित महिला लोकप्रतिनिधींची स्थळ व प्रवर्गनिहाय टक्केवारी • लिंग समानता संवेदनशिलतेस मुख्य प्रवाहात आणण्यासाठी पाठबळ देणाऱ्य स्थानिक स्वराज्य संस्थांची स्थळनिहाय संख्या		नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		राज्यस्तरावर इच्छुक महिलांना स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या प्रशासनामध्ये आवश्यक बाबींचे मार्गदर्शन देणे.	मध्यम कालावधी	• राज्य स्तरावर मार्गदर्शन कार्यक्रमास सुरूवात • मार्गदर्शन केलेल्या इच्छुक महिलांची लिंग समभाव, स्थान, सामाजिक प्रवर्ग निहाय संख्या.	ग्राम विकास विभाग, (यशवंतराव चव्हाण विकास प्रबोधिनी / राज्य ग्रामीण विकास संस्था / अखिल भारतीय स्थानिक स्वराज्य संस्था प्रशासन संस्था)	महिला व बालविकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		राष्ट्रीय नागरी उपजीविका अभियान, महिला आर्थिक विकास महामंडळ, उमेद इ. च्या माध्यमांतून स्वयंसहाय्यता समूह, स्वयंसेवी	अल्प कालावधी	• स्वयंसहाय्यता समूहाच्या प्रशिक्षित महिला सदस्यांची स्थळ व प्रवर्गनिहाय संख्या • प्रशिक्षण कार्यक्रमांची स्थळनिहाय संख्या	ग्राम विकास विभाग, महिला व बालविकास	यशवंतराव चव्हाण विकास

अनु .क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		संस्थामधील महिला सदस्यांना स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये सहभागी होण्यासाठी प्रशिक्षण देणे.			विभाग,नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग,	प्रबोधिनी, राज्य ग्रामीण विकास संस्था
		शासकीय/ अशासकीय यंत्रणांच्या माध्यमातून आयोजित प्रशिक्षण कार्यक्रमांद्वारे प्रशासन आणि राजकीय क्षेत्रात नेतृत्व करण्यासाठी इच्छुक असलेल्या असुरक्षित गटातील महिलांच्या सहभागास आणि नेतृत्वास प्रोत्साहन देणे.	अल्प कालावधी	• निवडून आलेल्या महिला लोकप्रतिनिधींची लिंग समभाव आधारित, स्थळ व प्रवर्गनिहाय संख्या • महिला नेतृत्वाची स्थळ व प्रवर्गनिहाय टक्केवारी	ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, यशवंतराव चव्हाण विकास प्रबोधिनी	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
धोरणात्मक उपाय योजना ६.२, ६.४, ६.५						
२	स्थानिक स्वराज संस्थांची लिंग समानता संवेदनशीलता वाढविणे	स्थानिक स्वराज संस्था, ग्रामसभा आणि नागरी स्थानिक संस्थांमध्ये लिंग समानता संवेदनशीलते साठी जाणीव जागृती मोहीम राबविणे.	अल्प कालावधी	• लिंग समानता संवेदनशीलतेसाठी राबविलेल्या मोहिमांची स्थळनिहाय संख्या • समाविष्ट नागरिकांची लिंग समभाव आधारित, स्थळ व सामाजिक प्रवर्ग निहाय टक्केवारी	ग्राम विकास विभाग	महिला व बालविकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग,

अनु .क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
						नगर विकास विभाग
		महाराष्ट्र ग्राम पंचायती राज सुधारणा अधिनियम २०१२ मध्ये अनिवार्य केल्याप्रमाणे महिला सभा बोलविल्या गेल्या आहेत याची खात्री करणे.	अल्प कालावधी	• बोलावलेल्या अनिवार्य महिला सभांची स्थळनिहाय संख्या • सहभागी महिलांची स्थळ व सामाजिक प्रवर्गनिहाय टक्केवारी.	ग्राम विकास विभाग	महिला व बालविकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, नगर विकास विभाग
		महिला सभांच्या विषयपत्रिकांवर ग्राम पंचायतीच्या विकास योजनांचा विषय अंतर्भूत करणे.	अल्प कालावधी	• ग्राम पंचायतीच्या विकास योजनांवर लक्षं केंद्रीत केलेल्या महिला सभांची स्थळनिहाय संख्या. • निर्णयाचा मसुदा तयार केलेल्या ठरावांची स्थळनिहाय संख्या. • सहभागी महिलांची स्थळ व सामाजिक प्रवर्ग निहाय टक्केवारी.	ग्राम विकास विभाग	महिला व बालविकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, नगर विकास

अनु .क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
						विभाग, वित्त विभाग, नियोजन विभाग
		महिला सभेच्या ठरावांचे दस्तऐवजीकरण होऊन ते ग्रामसभेला मंजुरीसाठी सादर केले जातील याची खात्री करणे.	अल्प कालावधी	• महिला सभेच्या ठरावांची स्थळनिहाय संख्या. • ग्रामसभांमध्ये मंजूर झालेल्या महिला सभेच्या ठरावांची स्थळनिहाय संख्या.	ग्राम विकास विभाग	महिला व बालविकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, नगर विकास विभाग
धोरणात्मक उपाय योजना ६.२, ६.५						
३	ग्रामपंचायतीच्या विकास योजनेत लिंग समानता समानतेवर भर देणे	ग्रामपंचायतीच्या विकास योजनेत लिंग समानता आधारित घटकाचे नियोजन समाविष्ट करून त्यास महिला सभेद्वारे मान्यता दिली जाईल याची निश्चिती करणे.	मध्यम कालावधी	• लिंग समानता आधारित घटकांसाठी मार्गदर्शक सूचना पारित केल्या. • लिंग समभाव आधारित घटकाचा ग्रामपंचायत विकास योजनेमध्ये समावेश केलेल्या जिल्ह्यांची संख्या.	ग्राम विकास विभाग	महिला व बालविकास विभाग, आदिवासी विकास

अनु .क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• ग्राम पंचायतीच्या विकास योजनेत मध्ये विविध लिंग समभाव आधारित घटकाचे एकत्रिकरण केलेल्या जिल्ह्यांची संख्या. • लिंग समानता आधारित घटकासाठी अर्थसंकल्पाची तरतूद केलेल्या जिल्ह्यांची संख्या • लिंग समभाव आधारित घटकासाठी तरतूद केलेला निधी वापरणाऱ्या जिल्ह्यांची संख्या		विभाग, नगर विकास विभाग, वित्त विभाग, नियोजन विभाग
		नियोजन व अहवालाकरिता GPDP मधील लिंग समानता आधारित घटकांसाठी कृती आराखडा, अर्थसंकल्प, लक्ष / उदिष्ट आणि सनियंत्रणाचे निर्देशांक सादर करण्यासाठी नियोजन व अहवालाचा विहित नमुना निर्गमित करणे.	मध्यम कालावधी	• प्रत्येक ग्राम पंचायतीच्या विकास योजनेतील लिंग समभाव आधारित घटकांचे नियोजन व प्रतिवेदन अहवाल देण्यासाठी मार्गदर्शक तत्त्वे आणि नमुने निर्गमित करणे • लिंग समभाव आधारित घटकाच्या खर्चाचा आराखडा विकसित केला. • लिंग समभाव आधारित घटकाच्या तरतुदीचा जिल्हानिहाय केलेला वापर • लिंग समभाव आधारित लेखापरीक्षणांची ग्रामपंचायतनिहाय संख्या	ग्राम विकास विभाग	महिला व बालविकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, नगर विकास विभाग, वित्त विभाग,

अनु .क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
						नियोजन विभाग
धोरणात्मक उपाय योजना योजना ६.३						
४	निवडणूकीच्या राजकारणात लिंगभावास मुख्य प्रवाहात आणणे	राजकीय क्षेत्रात महिलांच्या उचित आणि न्याय्य प्रतिनिधित्वाला प्रोत्साहन देण्यासाठी लिंग समानता संवेदनशील धोरणे / नियम / मार्गदर्शक तत्त्वे तयार करणे आणि त्यांची अंमलबजावणी करणे.	अल्प कालावधी	• लिंग समानता समावेशक धोरणे / नियम/ मार्गदर्शक तत्वे राजकीय पक्षांची संख्या • राजकीय क्षेत्रात महिलांच्या प्रतिनिधित्वाची राजकीय पक्ष, स्थळ आणि सामाजिक प्रवर्गनिहाय टक्केवारी	राज्य निवडणूक आयोग	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		महिला राजकीय नेत्या आणि पक्षांमधील निवडून आलेल्या लोक प्रतिनिधी यांच्या लिंग समानता, प्रतिष्ठा, सुरक्षा आणि सुरक्षिततेवर लक्ष ठेवण्यासाठी राज्य लोकपाल नियुक्त करणे.	मध्यम कालावधी	• राज्य लोकपाल नियुक्त • लोकपालाकडे नोंदवलेल्या प्रकरणांची राजकीय पक्ष, स्थळ आणि सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या • निकाली काढलेल्या प्रकरणांची राजकीय पक्ष, स्थळ आणि सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या	राज्य निवडणूक आयोग	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग

अनु .क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
धोरणात्मक उपाय योजना ६.४, ६.५, ६.६, ६.७						
५	महिला लोकप्रतिनिधींचे सक्षमीकरण	महिला लोकप्रतिनिधींना पाठबळ देण्यासाठी आणि त्यांचे राजकीय कौशल्य वाढवण्यासाठी सामाजिक संस्थांसोबत भागीदारी करणे.	मध्यम कालावधी	• सामाजिक संस्थांसोबत झालेल्या भागीदाऱ्यांची स्थळनिहाय संख्या • राबविलेल्या संयुक्त उपक्रमांची स्थळनिहाय संख्या • पाठबळ दिलेल्या महिला लोकप्रतिनिधींची स्थळ आणि सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या	ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग	महिला व बालविकास विभाग
		सामाजिक संस्थांसोबत केलेल्या भागीदारीच्या माध्यमातून भूतपूर्व पदाधिकाऱ्यांकडून महिला सरपंच व निवडून आलेल्या सदस्यांना मार्गदर्शन करणे.	मध्यम कालावधी	• महिला लोकप्रतिनिधींसाठी आयोजित मार्गदर्शन कार्यक्रम • मार्गदर्शन प्राप्त महिला लोक प्रतिनिधींची लिंग समभाव, स्थान, सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग	ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		निवडून आलेल्या प्रतिनिधींसाठी विद्यमान सुरक्षा मानके / शिष्टाचार प्रणाली (protocol) लागू करून स्थानिक स्वराज्य संस्थांमधील महिला लोकप्रतिनिधींची सुरक्षा, सुरक्षितता	अल्प कालावधी	• स्थानिक स्वराज्य संस्थांमधील महिला लोकप्रतिनिधींच्या सुरक्षा आणि प्रतिष्ठेसाठी शिष्टाचार प्रणाली स्वीकृत	गृह विभाग	महिला व बालविकास विभाग, ग्राम

अनु .क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
		आणि सन्मान राखला जाईल याबाबत निश्चिती करणे.		• प्राप्त प्रकरणांची लिंग समभाव आधारित, स्थळ आणि सामाजिक प्रवर्ग निहायसंख्या • निकाली काढलेल्या प्रकरणांची लिंग समभाव आधारित , स्थळ आणि सामाजिक प्रवर्ग निहायसंख्या		विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
६	सार्वजनिक प्रशासनात लिंग समभाव समानता वृद्धिंगत करणे	सर्व शासकीय अधिकारी व पदाधिकाऱ्यांसाठी लिंग समानता संवेदनशीलतेवर आधारित आकृतिबद्ध प्राथमिक प्रशिक्षण आयोजित करणे.	मध्यम कालावधी	• प्रशिक्षणामध्ये समाविष्ट केलेले लिंग समभाव आधारित सर्वसमावेशक मानक संच कार्यक्रम (Module) • प्रशिक्षणांची स्थळनिहाय संख्या • लिंग समभाव आधारित प्रशिक्षित व्यक्तींची स्तर, स्थळ आणि सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या	सामान्य प्रशासन विभाग, यशवंतराव चव्हाण विकास प्रबोधिनी	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		सर्व महानगरपालिकांना त्यांच्या सर्व योजना आणि कार्यक्रमांमध्ये लिंग समानता समानतेवर विशेष भर देण्याचे अनिवार्य करणे.	मध्यम कालावधी	• लिंग समानता संवेदनशील कृती आराखडे मंजूर केले	नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग,	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक

अनु .क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• लिंग समानता संवेदनशील माहिती व्यवस्थापन प्रणाली तसेच संनियंत्रण व मूल्यमापन प्रणालीचा स्वीकार केला • कार्यक्रमांचा लाभ घेतलेल्या लाभार्थ्यांची लिंग, वय , स्थान, सामाजिक प्रवर्ग आणि योजनानिहाय संख्या	आदिवासी विकास विभाग	न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
७	नागरी प्रशासनात महिलांचा सहभाग	स्थायी समित्यांमध्ये महिलांसाठी राखीव जागा ठेवणे	मध्यम कालावधी	• स्थायी समित्यांमध्ये महिलांसाठी राखीव जागाची स्थळनिहाय टक्केवारी • स्थायी समितीमध्ये महिला सदस्यांनी प्रस्तावित केलेल्या ठरावांची स्थळ आणि सामाजिक प्रवर्ग निहाय संख्या • स्थायी समितीमध्ये महिला सदस्यांनी प्रस्तावित केलेल्या व मंजूर झालेल्या ठरावांची स्थळ आणि सामाजिक प्रवर्गनिहाय संख्या	नगर विकास विभाग	महिला व बालविकास विभाग
		प्रभाग स्तरावर महिला आणि बाल समित्यांनी घेतलेले निर्णय आणि केलेल्या सूचनांना वैधानिक दर्जा देणे.	मध्यम कालावधी	• प्रभाग स्तरावर महिला आणि बाल समित्यांनी घेतलेल्या निर्णय आणि सूचनांना वैधानिक दर्जा देण्यासाठी आवश्यक दुरुस्त्या केल्या • महिला आणि बाल समित्यांनी प्रस्तावित केलेल्या ठरावांची स्थळनिहाय संख्या	नगर विकास विभाग	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष

अनु .क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
				• महिला आणि बाल समित्यांनी प्रस्तावित केलेल्या व मंजूर झालेल्या ठरावांची स्थळनिहाय संख्या		साहाय्य विभाग
		महिलांच्या पुरेशा गणसंख्येची खात्री करणे आणि सर्वसाधारण सभेत स्थानिक समस्यांचे प्रतिनिधित्व करण्यासाठी त्यांना विशेष वेळ आणि संधी देऊ करणे	अल्प कालावधी	• महिलांच्या पुरेशा गणसंख्येने झालेल्या सर्वसाधारण सभांची स्थळनिहाय संख्या, व त्यांना देऊ केलेला वेळ व संधी. • महिला सदस्यांनी सर्वसाधारण सभेत प्रस्तावित केलेल्या व सभेत मंजूर झालेल्या ठरावांची सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय संख्या	नगर विकास विभाग	महिला व बालविकास विभाग

परिशिष्ट ७

घटनात्मक अंमलबजावणी आराखडा -लिंग समानता संवेदनशील नैसर्गिक संसाधन व्यवस्थापन हवामानबदल अनुकूलन व आपत्ती व्यवस्थापन

अनु . क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना ७.१, ७.२, ७.४, ७.६, ७.८						
१	हवामान बदल अनुकूलनसंबंधित प्रक्रियेत सहभाग नेतृत्व व क्षमता वृद्धिंगत करणे	स्थानिक, जिल्हा व राज्य पातळीवर लिंग समभाव समावेशी हवामान- अनुकूल नियोजन करणे ज्यामध्ये परिणाम आधारित पूर्व संशोधन आणि हवामानाच्या माहितीचा समावेश करणे जेणेकरून हवामान अनुकूल निर्णय घेणे सुलभ होऊ शकते.	मध्यम कालावधी	• राज्य, जिल्हा आणि स्थानिक स्तरावर लिंग समभाव आधारित प्रतिसादात्मक हवामान अनुकूलन नियोजन सुलभ करण्यासाठी आयोजित केलेल्या प्रशिक्षणांची संख्या • प्रशिक्षित अधिकाऱ्यांची लिंग समभाव आधारित, स्तर व स्थळनिहाय संख्या • लिंग समानता समावेशी हवामान बदल अनुकूलन आराखड्यांची स्थळनिहाय संख्या • हवामान माहिती सेवा वितरित करण्यासाठी स्थापन केलेल्या वाहिन्यांची / माध्यमांची स्थळनिहाय संख्या • हवामान माहिती सेवा पोहचवलेल्या महिलांच्या स्थळ व सामाजिक प्रवर्गनिहाय टक्केवारी	पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग	वने, पाणी पुरवठा विभाग, नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		महिलांनी अवलंबलेल्या हवामान बदल अनुकूलन पध्दतीला प्रोत्साहन देण्यासाठी व त्यांच्या प्रसारासाठी संस्थात्मक पाठबळ देणे.	दीर्घ कालावधी	• महिलांच्या नेतृत्वाखाली तयार केलेल्या निर्धारित हवामान बदल अनुकूलन पद्धतींच्या ओळखीची स्थळनिहाय संख्या	पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग	वने, पाणी पुरवठा विभाग,नगर विकास विभाग, ग्राम विकास

				• महिलांच्या नेतृत्वाखाली तयार केलेल्या निर्धारित हवामान बदल अनुकूलन पद्धतींचा प्रसार केल्याची स्थळनिहाय संख्या • लाभार्थ्यांची स्थळ व सामाजिक प्रवर्गनिहाय टक्केवारी		विभाग, आदिवासी विकास विभाग, महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		वन समित्या, राज्य आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरण, महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळ यासारख्या महत्त्वाच्या आस्थापना आणि संस्थांमध्ये महिलांसाठी आरक्षण अनिवार्य करणे.	दीर्घ कालावधी	• महिलांसाठी आरक्षण अनिवार्य असलेल्या समित्यांची संस्था आणि स्थळनिहाय संख्या • महिला सदस्यांची संस्था , सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय टक्केवारी	पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग, बहुशाखीय कार्यगट व पुनर्वसन विभाग, वने	पाणी पुरवठा विभाग नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, महिला व बालविकास विभाग
		स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये हवामान विषयक उपक्रम आणि व्यवस्थापनामध्ये महिला नेतृत्वाचा सहभाग वाढविणे.	मध्यम कालावधी	• हवामान विषयक उपक्रम आणि व्यवस्थापनातील महिला नेत्यांचा सहभाग असलेल्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांची स्थळनिहाय संख्या • स्थानिक स्वराज्य संस्थांमधील हवामान विषयक उपक्रम आणि व्यवस्थापनातील महिला नेतृत्वाची सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय टक्केवारी	पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग	वने , पाणी पुरवठा विभाग, नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, महिला व बालविकास विभाग
		सौर आणि जैववायू उपकरणांसह अक्षय ऊर्जा स्रोतांचा वापरासाठी महिलांच्या क्षमतावाढीस प्राधान्य देणे.	मध्यम कालावधी	• महिलांसाठी आयोजित केलेल्या प्रशिक्षणांची स्थळनिहाय संख्या • महिलांच्या समावेशनाची क्षेत्र , सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय टक्केवारी	ऊर्जा विभाग	महिला व बालविकास विभाग, कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग, पर्यावरण व वातावरणीय

						बदल विभाग, उद्योग विभाग
		ऊर्जेच्या अक्षय स्रोतांशी जोडलेल्या रोजगार आणि उद्योजकीय संधींमध्ये महिलांना प्राधान्य देणे.	मध्यम कालावधी	• पारंपरीक ऊर्जेच्या क्षेत्रांमध्ये रोजगार प्रदान केलेल्या महिलांची स्थळनिहाय संख्या, • पारंपरीक ऊर्जेच्या क्षेत्रातील उद्योजकांची लिंग समभाव आधारित, क्षेत्रनिहाय, सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय टक्केवारी	ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, महिला व बालविकास विभाग	उर्जा, कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग, पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग, उद्योग विभाग, बँक
		कृषि क्षेत्रास अनुदानित वित्तपुरवठा, पायाभूत सुविधा, विपणन व्यवस्था आणि चिन्हांकनाद्वारे (ब्रँडिंग) नैसर्गिक/सेंद्रिय शेती, प्रक्रिया उद्योग आणि हरितगृहांमधील उत्पादन प्रक्रियेत कार्यरत असलेल्या महिला उद्योजक समूहांना प्रोत्साहन देणे.	मध्यम कालावधी	• मान्यताप्राप्त महिला उत्पादक समूहांची स्थळनिहाय संख्या • प्रोत्साहन दिलेल्या महिला उत्पादक समूहांची स्थळनिहाय संख्या	ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, महिला व बालविकास विभाग	सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग, पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग, उद्योग विभाग, कृषि विभाग, सांस्कृतिक कार्य विभाग, बँक.
		महिलांनी न वापरलेल्या आणि संभाव्य लागवडी योग्य जमिनी, आणि सामान्य मालमत्ता संसाधने (बंदिस्त	दीर्घ कालावधी	• महिलांचे भाडेकरार, जमीन अभिहस्तांतरण, जमिनीची कमाल मर्यादा आणि महसुली	महसूल विभाग,	विधि व न्याय विभाग, महिला व बालविकास

		जमीन, तलाव, जलकुंभ, कालव्याचे तटबंध, अंतर्देशीय मत्स्यपालन हक्क, जंगले इ.) भाडेपट्ट्याने देण्याची परवानगी देण्यासाठी राज्य कुळ कायद्याचे पुनरावलोकन आणि सुधारणा करणे.		विधांनातील अधिकार वाढवण्यासाठी सुधारणा केलेल्या कायदेशीर तरतुदींची संख्या • महिला लाभार्थ्यांची सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय टक्केवारी	सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना ७.१, ७.२, ७.७, ७.८, ७.९, ७.१०						
२	लिंग समभाव संवेदनशील आपत्ती व्यवस्थापन	महिलांचा समावेश असलेली विस्तृत आपत्ती निवारण, शमन आणि पुनर्वसन योजना विकसित करण्यासाठी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या अंतर्गत यंत्रणांचे बळकटीकरण करणे.	अल्प कालावधी	• स्थानिक स्वराज्य संस्था केंद्रित आपत्ती निवारण आणि पुनर्वसन योजनेबाबत शासन निर्णय पारित केला • अनुपालन अहवाल सादर करणाऱ्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांची स्थळनिहाय - टक्केवारी	बहुशाखीय कार्यगट व पुनर्वसन विभाग	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग, वने, महसूल विभाग
		आपत्ती व्यवस्थापन नियोजन आणि अंमलबजावणीचे नेतृत्व करण्यासाठी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या अंतर्गत उप-समिती तयार करणे.	मध्यम कालावधी	• किमान ५०% महिला प्रतिनिधी असलेल्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांमधील आपत्ती व्यवस्थापन उपसमित्यांची स्थळनिहाय संख्या • जिल्हा उपसमिती मध्ये महिलांची सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय टक्केवारी	महसूल, मदत व पुनर्वसन विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग	महिला व बालविकास विभाग.

		आपत्कालीन परिस्थितीला तोंड देताना महिलांवर लक्ष केंद्रित करून नियोजन, सराव, त्वरित प्रतिसाद आणि दीर्घकालीन पुनर्वसन यासाठी निधीचे वाटप करणे.	अल्प कालावधी	• आपत्ती व्यवस्थापनाकरिता महिलांना केंद्रस्थानी ठेऊन तात्काळ मदत आणि पुनर्वसन यासाठी वाटप केलेल्या निधीची स्थळनिहाय टक्केवारी • निधीच्या वापराची स्थळनिहाय टक्केवारी • सरावाची स्थळ व नियतकालिकानुसार आकडेवारी	महसूल मदत व पुनर्वसन विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, वित्त विभाग
		धोकादायक , जोखीम, प्रवणता निर्धारण (HRVA), आपत्कालीन सूचना प्रणाली इ. चे प्रभावी व्यवस्थापन करणे आणि जीपीएस व इतर तंत्रज्ञान वापरण्यासाठी महिलाची क्षमता बांधणी करणे	मध्यम कालावधी	• धोका, जोखीम, असुरक्षितता विश्लेषण HRVA बाबत प्रशिक्षणांची स्थळनिहाय संख्या • आपत्कालीन सूचना प्रणाली आणि जीपीएस (GPS) यासाठी आयोजित केलेल्या प्रशिक्षणांची स्थळनिहाय संख्या • महिलांच्या सहभागाची सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय टक्केवारी	महसूल मदत व पुनर्वसन विभाग	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		आपत्ती प्रवण क्षेत्रात राहणाऱ्या महिलांना राष्ट्रीय आपत्ती व्यवस्थापन अधिनियम २००५ मधील महत्त्वाच्या तरतुदींचे मार्गदर्शन करणे.	अल्प कालावधी	• राष्ट्रीय आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरणाच्या उद्बोधन (Orientations) प्रशिक्षण कार्यक्रमांची स्थळनिहाय संख्या • समाविष्ट केलेल्या आपत्ती प्रवण क्षेत्रांची जिल्हानिहाय संख्या • सहभागी महिलांची सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय टक्केवारी	महसूल मदत व पुनर्वसन विभाग	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		आपत्ती आणि आपत्तीनंतरच्या परिस्थितीत प्रभावी प्रतिबंध, शमन आणि लिंग समानता आधारित	मध्यम कालावधी	• राज्य प्रशासनासाठी आयोजित केलेल्या आपत्ती व्यवस्थापन प्रशिक्षणांची स्तर आणि स्थळनिहाय संख्या	महसूल, मदत व पुनर्वसन विभाग	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग,

		प्रतिसादात्मक मदत आणि पुनर्वसन यामध्ये राज्य प्रशासनाची क्षमता बांधणी करणे		• समाविष्ट कर्मचाऱ्यांची लिंग समभाव आधारित, स्तर, सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय टक्केवारी		ग्राम विकास विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग
		समुद्र किनारपट्टी भागात राहणाऱ्या महिलांना किनारपट्टी नियमन विभागाच्या बाबत असलेल्या संबंधित पर्यावरणीय नियमांच्या बाबतीत अवगत करणे	अल्प कालावधी	• किनारपट्टी नियमन विभागाच्या नियमांशी अवगत होण्यासाठी आयोजित प्रशिक्षण कार्यक्रमांची स्थळनिहाय संख्या • समाविष्ट किनारपट्टीच्या भागांची जिल्हानिहाय संख्या • महिलांच्या सहभागाची सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय टक्केवारी	महसूल, मदत व पुनर्वसन विभाग	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		राज्य प्रशासन आणि राज्य आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरण यांना SPHERE मानकांबाबत अवगत करणे.	अल्प कालावधी	• राज्य प्रशासनासाठी आयोजित केलेल्या SPHERE प्रशिक्षणांची संख्या • समाविष्ट कर्मचाऱ्यांची लिंग समभाव आधारित व स्तर निहाय टक्केवारी	महसूल, मदत व पुनर्वसन विभाग	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		पर्यावरण प्रभाव निर्धारण (EIA) अभ्यास /अहवालांमध्ये महिलांना समाविष्ट करण्याचे अनिवार्य करणे	अल्प कालावधी	• महिलांना समाविष्ट केलेल्या पर्यावरण प्रभाव निर्धारण (EIA) अभ्यासांची प्रकल्प आणि स्थळनिहाय संख्या • पर्यावरण प्रभाव निर्धारण (EIA) अभ्यासांत गट सदस्य म्हणून महिलांची प्रकल्प आणि स्थळनिहाय संख्या • पर्यावरण प्रभाव निर्धारण (EIA) अभ्यासांत समाविष्ट असलेल्या महिलांची प्रकल्प, स्थळ आणि सामाजिक प्रवर्गनिहाय टक्केवारी	पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, वने, एमडीटी व पुनर्वसन विभाग

		औद्योगिक दुर्घटना, नैसर्गिकआपत्ती, राजकीय अराजकता, सामाजिक अशांतता (नक्षलवाद) , दहशतवाद, जातीय हिंसाचार, इ. सारख्या संघर्षमय परिस्थितीने प्रभावित व पीडित महिला व मुलींची सुरक्षा व प्रामुख्याने त्यांच्या शारीरिक सुरक्षा जपण्यासाठी विशेष प्रयत्न करणे व पुनर्वसनाच्या तरतुदी करणे.	मध्यम कालावधी	• सर्वसमावेशक आपत्कालीन सज्जता आणि प्रतिसाद योजना याबाबत शासन निर्णय पारित करणे. • आपत्कालीन तयारी आणि प्रतिसाद यासाठी प्रशिक्षित हितसंबंधितांची लिंग समभाव आधारित, भागीदारी आणि स्थळनिहाय संख्या • पुनर्वसन योजनेमध्ये समाविष्ट केलेल्या महिला व मुलींची सामाजिक प्रवर्ग व स्थळनिहाय संख्या	गृह विभाग, महसूल, मदत व पुनर्वसन विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग	महिला व बालविकास विभाग,सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, नगर विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, अल्पसंख्याक,बहुजन विकास

परिशिष्ट ८

८. धोरणात्मक अंमलबजावणी आराखडा – अन्य महत्वाची क्षेत्रे

अनु .क्र	विशेष लक्ष केंद्रित करावयाच्या सेवा/ बाबी	कृती	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा प्रमुख विभाग	सहयोगी विभाग
धोरणात्मक उपाय योजना ८.१						
१	सार्वजनिक व खाजगी आस्थापना / संस्थांमध्ये लिंग समानता संवेदनशीलतेबाबत जाणीवजागृती	सर्व सार्वजनिक व खाजगी आस्थापना / संस्थांमध्ये लिंग संवेदनशीलतेबाबत जाणीव जागृती अभियानाचे सातत्याने आयोजन करणे. .	मध्यम कालावधी	• लिंग समानता संवेदनशील प्रशिक्षण आराखडयाची संच कार्यक्रम (Modules) सार्वजनिक व खाजगी आस्थापना व स्थळनिहाय संख्या • प्रमाणित /अनुभवी लिंग समानता संवेदनशील साधन व्यक्तींची संख्या • लिंग समानता संवेदनशील प्रशिक्षणांची सार्वजनिक व खाजगी आस्थापना व स्थळनिहाय संख्या • सार्वजनिक-खाजगी अस्थापनांद्वारे आयोजित केलेल्या प्रशिक्षणातून प्रशिक्षित झालेल्या व्यक्तींची लिंग समभाव आधारित, स्थळनिहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग	उद्योग विभाग, सार्वजनिक क्षेत्रातील उद्योग नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
धोरणात्मक उपाय योजना ८.२						

२	लिंग समानता संवेदनशील माध्यमे	इलेक्ट्रॉनिक, डिजिटल आणि मुद्रित माध्यमांमध्ये महिला व मुलींचे सन्मानपूर्वक प्रदर्शन होईल यावर देखरेख ठेवण्यासाठी यंत्रणा स्थापन करणे.	अल्प कालावधी	• लिंग समानता संवेदनशील माध्यम यंत्रणांचे प्रतिनिधित्व करणारा संनियंत्रणाबाबतचा शासन निर्णय • नियमभंग केलेल्या प्रकरणांची माध्यम व स्थळनिहाय संख्या • दाखल केलेल्या कार्यवाही अहवालांची माध्यम व स्थळनिहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय	सांस्कृतिक कार्य विभाग, मराठी भाषा विभाग, माहिती व प्रसारण मंत्रालय, भारतीय मुद्रणालय परिषद, महाराष्ट्र परिनियंत्रण मंडळ, गृह विभाग
		विद्यमान इलेक्ट्रॉनिक, डिजिटल आणि मुद्रित माध्यम आस्थापनांच्या कार्यक्षेत्रात लिंग समानता संवेदनशीलता जपण्यासाठी वर्तणूक आचारसंहिता / शिष्टाचार प्रणाली (Protocol) अनिवार्य करणे.	अल्प कालावधी	• सर्व माध्यमांसाठी लिंग समानता संवेदनशील वर्तणूक आचारसंहिता आणि शिष्टाचार घोषित केले • नियमभंग केलेल्या प्रकरणांची माध्यम व स्थळनिहाय संख्या • दाखल केलेल्या कार्यवाही अहवालांची माध्यम व स्थळनिहाय संख्या	माहिती व प्रसारण मंत्रालय, भारतीय मुद्रणालय परिषद, महाराष्ट्र परिनियंत्रण मंडळ, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय,	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, सांस्कृतिक कार्य विभाग, मराठी भाषा विभाग, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, गृह विभाग
धोरणात्मक उपाय योजना ८.३						
३	क्रीडा क्षेत्रात लिंग समानता संवेदनशीलता आणि समानता	मुली व महिला खेळाडूंसाठी पायाभूत सुविधा, प्रशिक्षण, आर्थिक साहाय्य आणि आनुषंगिक पाठबळ देण्यासाठी विशेष क्रीडा धोरण जाहीर करणे.	मध्यम कालावधी	• मुली व महिला खेळाडूंसाठी विशेष क्रीडा धोरण जाहीर केले • खेळ निहाय अर्थसंकल्पीय तरतूद • खेळ निहाय वापरलेली तरतूद	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग	महिला व बालविकास विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, कौशल्य

				• लाभार्थी मुली व महिला खेळाडूंची खेळ, सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय संख्या.		विकास व उद्योजकता विभाग
		मुली व महिला खेळाडूंना दर्जेदार क्रीडा प्रशिक्षण आणि मार्गदर्शन मिळेल याची निश्चिती करणे.	मध्यम कालावधी	• क्रीडा प्रशिक्षक आणि क्रीडा मार्गदर्शकांची खेळ आणि स्थळनिहाय संख्या. • मार्गदर्शन केलेल्या मुली व महिला खेळाडूंची खेळ, सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय संख्या. • राज्य, राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय स्पर्धांमध्ये सहभागी झालेल्या मुली व महिला खेळाडूंची खेळ, सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय संख्या	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग
		सद्यस्थितीत कार्यरत असलेल्या व्यावसायिक क्रीडा संकुलांमध्ये महिला व मुलींना आवश्यक सोयी सुविधा सुलभतेने मिळतील याची खातरजमा करणे.	मध्यम कालावधी	• विद्यमान क्रीडा संकुले / पायाभूत सुविधांचे राज्यस्तरीय जेन्डर समानता आधारित रचना आयोजित केले • वापरकर्त्यांची लिंग समभाव आधारित, खेळ, सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय टक्केवारी • महिला व मुलींना केंद्रस्थानी ठेऊन नवीन क्रीडा विषयक पायाभूत सुविधांसाठी अर्थसंकल्पात तरतूद केली • महिला व मुलींना केंद्रस्थानी ठेऊन नवीन क्रीडा विषयक पायाभूत सुविधांसाठी वापरलेली अर्थसंकल्पातील लिंग समभाव, खेळ, सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय तरतूद	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग
धोरणात्मक उपाययोजना ८.४						

४	लिंग समानता आधारित स्वतंत्रपणे केलेली माहिती	शासनाचे विविध विकासात्मक उपक्रम, कार्यक्रम, योजना यामध्ये समन्वय साधण्यासाठी लिंग समानता आधारित स्वतंत्रपणे केलेल्या माहितीचे संकलन आणि जतन करणे व त्याबाबतचा अहवाल सादर करणे.	अल्प कालावधी	• स्वतंत्रपणे केलेली माहिती / आधारसामग्री • अहवाल देणाऱ्या विभागांची संख्या, लिंग समभाव आधारित स्वतंत्रपणे केलेल्या माहितीचे वित्त विभागातील फलनिष्पत्ति कक्षाला प्रतिवेदन सादर करणाऱ्या विभागांची संख्या	वित्त विभाग, नियोजन विभाग	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
		महिला सशक्तीकरणासाठी राबविण्यात येणाऱ्या विविध उपक्रमांचे पर्यवेक्षण करण्यासाठी व आवश्यक सांख्यकी माहिती महिला व बाल विकास आयुक्तालय स्तरावर संकलीत करणे	अल्प कालावधी	• अर्थसंकल्पीय तरतूद • अर्थसंकल्पीय तरतुदीचा वापर • प्रकाशित झालेल्या अहवालांची संख्या	महिला व बालविकास विभाग	सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, वित्त विभाग, नियोजन विभाग
धोरणात्मक उपाय योजना ८.५						
	लिंग समानता आधारित स्वतंत्रपणे केलेली माहिती	महिलांना मुद्रांक शुल्कात (Stamp Duty) मध्ये सवलत देण्याचा विचार करण्यात यावा.	मध्यम कालावधी	• अर्थसंकल्पीय तरतूद • अर्थसंकल्पीय तरतूदीचा वापर • लाभार्थी महिलांचा सामाजिक प्रवर्ग आणि स्थळनिहाय संख्या.	महसूल विभाग	महिला व बालविकास विभाग
धोरणात्मक उपाय योजना ८.६						
५	सार्वजनिक तथा खाजगी व सामाजिक संस्थांशी समन्वय साधणे	नामांकित खाजगी, सामाजिक, धर्मदाय संस्थांसोबत विचार विनिमय करण्यासाठी व पुढील नियोजन करण्यासाठी राज्य-स्तरीय वार्षिक चर्चासत्राचे आयोजन करणे	मध्यम कालावधी	• सविस्तर भागीदारी धोरण निश्चित केले/ स्वीकारले • कक्षामार्फत (Cell) केलेल्या भागीदारीची सार्वजनिक-खाजगी, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या • वार्षिक समन्वय संमेलन आयोजित करण्यात आले	महिला व बालविकास विभाग	सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, वित्त विभाग, नियोजन विभाग

		राज्यात लिंग भाव समानता व संवेदनशीलतेच्या चळवळीस बळकटी देण्यासाठी शासनस्तरावर विविध नावीन्यपूर्ण उपक्रमांना प्रोत्साहन देणे.	अल्प कालावधी	• नावीन्यपूर्ण उपक्रमांची संख्या • अर्थसंकल्पीय तरतूद • अर्थसंकल्पीय तरतूदीचा वापर	महिला व बालविकास विभाग	सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, वित्त विभाग, नियोजन विभाग
धोरणात्मक उपाय योजना ८.७						
६	लिंग समानता समानतेशी संबंधित अस्तित्वात असलेले विविध कायदे	लिंग समानता समानता आणि महिला सक्षमीकरणासाठी उपयुक्त असलेल्या मुख्य कायद्यांचे पुनरावलोकन करण्यासाठी राज्यस्तरीय न्यायिक परिसंवाद आयोजित करणे.	मध्यम कालावधी	• न्यायिक परिसंवादांची संख्या • प्रस्तावित सुधारणांची संख्या • लागू केलेल्या सुधारणांची संख्या	महिला व बालविकास विभाग, विधि व न्याय विभाग	सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, गृह विभाग
		विवाह नोंदणीची प्रक्रिया सुलभ करून सर्व विवाहांची नोंदणी अनिवार्य करणे.	अल्प कालावधी	• विवाह नोंदणीच्या विद्यमान स्थितीचे पुनरावलोकन केले • सुधारणांसाठी प्रस्तावित मसुद्यातील शिफारसी • लागू केलेल्या शिफारशी	महिला व बालविकास विभाग, विधि व न्याय विभाग	सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग, गृह विभाग, महसूल विभाग
	मालमत्तेमध्ये महिलेचा मालकी हक्क	घटनात्मक तरतुदींशी सुसंगत आणि अन्याय्य वैयक्तिक कायद्यांद्वारे प्रतिबंधित नसलेल्या महिलांच्या मालमत्ता,वारसा आणि जमिनीच्या मालकीचा हक्क राखून ठेवण्यासाठी न्याय्य आणि प्रभावी कायद्याचे पुनरावलोकन आणि समर्थन करण्यासाठी पुरेसे लक्ष दिले जाईल. महिलांच्या मालमत्ता मालकींना प्रोत्साहन देण्यासाठी धोरणात्मक	दीर्घ कालावधी	• राज्यभर मालमत्तांचे सर्वेक्षण करणे • महिला मालमत्तांचे मालकी प्रवृत्त करण्याचा निर्णय घोषित • निर्णयाद्वारे लाभ झालेल्या महिलांची स्थळनिहाय संख्या	महसूल विभाग	महिला व बालविकास विभाग, विधि व न्याय विभाग, ग्राम विकास विभाग

		स्तरावर तरतूद करण्याचाही सरकार विचार करेल.				
धोरणात्मक उपाय योजना ८.८						
७	पुरुष आणि मुलांचा लिंग समानता समानतेच्या प्रक्रियेत सहभाग घेणे	पुरुष आणि मुलांना लिंग समानता संवेदनशील बनविण्यासाठी विशेष जाणीव जागृती कार्यक्रमांचे आयोजन करणे	अल्प कालावधी	• आयोजित केलेल्या जाणीव जागृती कार्यक्रमांची स्थळ आणि माध्यमनिहाय संख्या • सहभागी पुरुष आणि मुलांचा सामाजिक प्रवर्ग, स्थळ आणि माध्यमनिहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, गृह विभाग, विधि व न्याय विभाग, माहिती व जनसंपर्क विभाग
		लिंग समानता संबंध, सांस्कृतिक, सामाजिक नीती आणि नियम यावर लक्ष केंद्रित करून शिक्षणाच्या सर्व स्तरांवरील अभ्यासक्रमात लिंग समानतेचा अंतर्भाव करणे.	अल्प कालावधी	• अभ्यासक्रमात समाविष्ट केलेल्या लिंग समानता समानता आराखड्याचा (Module) स्तर, स्थळ, संस्था निहाय संख्या • सहभागी झालेल्या पुरुष व मुलांची सामाजिक प्रवर्ग, स्तर आणि संस्थानिहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, गृह विभाग, विधि व न्याय विभाग, माहिती व जनसंपर्क विभाग
		सर्व क्षेत्रांमध्ये पुरुष व मुलांना लिंग समानता संवेदनशील प्रशिक्षण प्राधान्याने देणे	अल्प कालावधी	• जाणीव जागृती कार्यक्रमांची स्थळ आणि क्षेत्र निहाय संख्या • प्रशिक्षित झालेल्या पुरुष व मुलांचा सामाजिक प्रवर्ग, स्तर आणि संस्थानिहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, गृह विभाग, विधि व न्याय विभाग,

						माहिती व जनसंपर्क विभाग
		स्थानिक युवक मंडळे व समुदाय आधारित उपक्रमांच्या माध्यमातून पुरुष व मुलांमध्ये लिंग समानता संवेदनशीलता वाढविणे.	अल्प कालावधी	• निवड केलेल्या युवक मंडळांची स्थळनिहाय संख्या • समुदाय आधारित उपक्रमांची स्थळनिहाय संख्या • सहभागी पुरुष व मुलांचा सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या	महिला व बालविकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	नगर विकास विभाग , ग्राम विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, गृह विभाग, विधि व न्याय विभाग, माहिती व जनसंपर्क विभाग
धोरणात्मक उपाय योजना ८.९						
८	**महिला तक्रार निवारण अधिकाऱ्याची नियुक्ती करणे**	राज्यातील सर्व महानगर पालिकांमध्ये प्रत्येक प्रभाग कार्यालयात तक्रार निवारण अधिकाऱ्याची नियुक्ती करणे	अल्प कालावधी	• महिला तक्रार निवारण अधिकारी नियुक्त केलेल्या महानगर पालिका प्रभागांची संख्या • तक्रार निवारण अधिकाऱ्यांकडे प्राप्त तक्रारींची संख्या • यशस्वीपणे निपटारा केलेल्या तक्रारींची संख्या	नगर विकास विभाग	महिला व बालविकास विभाग, गृह विभाग
८.१०						
	लिंग समानता हॉटेल , उपहारगृहांची निर्मिती करणे	राज्यात उभारली जाणारी उपाहारगृहे / हॉटेल या लिंग समानता असतील याची दक्षता घेणे	दीर्घ कालावधी	• हॉटेल / उपाहारगृहे यांना परवाने देताना ती लिंग समानता असतील याचे निकष तयार केले. • त्या निकषांवर परवाने दिलेल्या लिंग समानता हॉटेल / उपाहारगृहे यांची टक्केवारी	नगर विकास विभाग, अन्न व औषध प्रशासन विभाग	महिला व बाल विकास विभाग , गृह विभाग

				• लिंग समानता हॉटेल / उपाहारगृहे यांची उभारणी न केलेल्या उपहारगृहांवर केलेल्या कार्यवाहीची संख्या		
८.११	महिला क्रीडा महोत्सव / महिला महोत्सवाचे आयोजन करणे	महिलांच्या कलागुणांना वाव मिळण्यासाठी / महिलांमधील नेतृत्व घडण्यासाठी राज्यात दरवर्षी महिला क्रीडा महोत्सवाचे आयोजन केले जाईल.	अल्प कालावधी	• महिला क्रीडा महोत्सव / महिला महोत्सवाचे आयोजन केलेल्या जिल्ह्यांची संख्या • महिला क्रीडा महोत्सवात सहभाग घेतलेल्या महिलांची जिल्हानिहाय संख्या	क्रीडा व युवक कल्याण विभाग, सांस्कृतिक व पर्यटन विभाग, महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई	महिला व बाल विकास विभाग
८.१२	बँकांना लिंग समानते विषयी जागरूक बनविणे	राज्यात कार्यरत असलेल्या खाजगी सरकारी व सहकारी बँकांचे कामकाज लिंग समानतेच्या निकषांवर चालेल.	अल्प कालावधी	• महिलांसाठी मदत केंद्र उभारलेल्या खाजगी सरकारी व सहकारी बँकांची संख्या. • मदत केंद्र न उभारलेल्या बँकांवर केलेल्या कारवाईच्या प्रकरणांची संख्या	वित्त व नियोजन विभाग, सहकार, पतपुरवठा व पणन विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, गृह विभाग
८.१३	विक्री केंद्र/ विपणन केंद्राची उभारणी करणे	राज्यात तालुका व जिल्हा स्तरावर बचतगटांनी उत्पादित केलेल्या वस्तूंच्या विक्री साठी विक्री केंद्र/ विपणन केंद्राची उभारणी करणे.	दीर्घ कालावधी	• विक्री केंद्र/ विपणन केंद्राची उभारणी केलेल्या तालुक्यांची संख्या • विक्री केंद्र/ विपणन केंद्राची उभारणी केलेल्या जिल्ह्यांची संख्या	स्थानिक स्वराज्य संस्था, महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई, नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सार्वजनिक बांधकाम विभाग

८.१४	स्वसंरक्षणासाठी प्रशिक्षण देणे	मुलींना शालेय जीवनात स्वसंरक्षणासाठी उपयुक्त ठरणाऱ्या ज्युडो कराटे यासारखे प्रशिक्षण देणे.	अल्प कालावधी	• स्वसंरक्षणासाठी प्रशिक्षणाचा माध्यमिक -उच्च माध्यमिक शालेय अभ्यासक्रमात समावेश केला. • अंमलबजावणी करणाऱ्या माध्यमिक -उच्च माध्यमिक शाळांची टक्केवारी	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग	नगर विकास विभाग, ग्राम विकास विभाग
८.१५	महिलांसाठी स्वतंत्र मदत क्रमांक कार्यान्वित करणे	महिलांना संकटाच्या वेळी / आवश्यक त्या वेळी त्वरित मदत मिळण्यासाठी केंद्र सरकार मार्फत सुरु असलेली व स्वतंत्र क्रमांक असलेली १८१ हा विशेष मदत संपर्क क्रमांक (Help Line) सुरु करणे.	अल्प कालावधी	• केंद्र सरकारमार्फत सुरु असलेली व स्वतंत्र क्रमांक असलेली १८१ हा विशेष मदत क्रमांक (Help Line) सुरु केला. • एका आर्थिक वर्षात १८१ या मदत संपर्क क्रमांकाची जाहिरात प्रसिद्धी साठी राबविण्यात आलेल्या उपक्रमांची संख्या • एका आर्थिक वर्षात १८१ या मदत संपर्क क्रमांकावर मदतीसाठी संपर्क साधलेल्या महिलांची संख्या. • एका आर्थिक वर्षात १८१ या मदत संपर्क क्रमांकावर मदतीसाठी संपर्क साधल्या नंतर मदत पुरविण्यात आलेल्या महिलांची संख्या.	महिला व बाल विकास विभाग	गृह विभाग, विधि व न्याय विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग
८.१६	मिशन वात्सल्य या योजनेची प्रभावी अंमलबजावणी करणे	मिशन वात्सल्य अंतर्गत प्राप्त झालेल्या आकडेवारीनुसार कोरोना मुळे विधवा झालेल्या महिलांचे संपत्तीविषयक, वारसांचे हक्क याचे जतन करणे.	अल्प कालावधी	• पतीच्या संपत्तीतील हक्क/ वारसा हक्क मिळवून दिलेल्या विधवा महिलांची संख्या. • विविध माध्यमातून प्रशिक्षण घेतलेल्या महिलांची संख्या • प्रशिक्षण घेऊन रोजगार मिळालेल्या महिलांची संख्या	महिला व बाल विकास विभाग , कौशल्य विकास विभाग, महसूल विभाग	विधि व न्याय विभाग

८.१७	शुभमंगल योजना	शुभमंगल सामूहिक विवाह योजनेअंतर्गत प्रति जोडपे महिलेच्या नावे देण्यात येणाऱ्या रु.१०,०००/- हया रक्कमेत उचित वाढ करण्याचा विचार करण्यात यावा	मध्यम कालावधी	• योजनेचा लाभ घेतलेल्या महिलांचा सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या	महिला व बाल विकास विभाग	कृषि विभाग,
८.१८	सॅनिटरी नॅपकिन्स सवलतीच्या दरात सहज उपलब्ध करणे	शिधा वाटप केंद्रावर सॅनिटरी नॅपकिन्स महिलांना सवलतीच्या दरात उपलब्ध करून देणे	मध्यम कालावधी	• शिधा वाटप केंद्रावर सॅनिटरी नॅपकिन्सची विक्री याबाबत शासन निर्णय पारित करणे. • योजना सुरु केलेल्या शिधा वाटप केंद्राची क्षेत्र व स्थळनिहाय संख्या • योजनेचा लाभ घेतलेल्या महिलांचा सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या	अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग	महिला व बाल विकास विभाग
८.१९	वाहन नोंदणी मध्ये सूट	व्यावसायिक वाहने महिलांच्या नावावर नोंदणी केल्यास व त्या वाहनाचा वापर चालक म्हणून महिलाच करणार असल्यास वाहनाची नोंदणी करताना लागणाऱ्या शुल्कात सूट देण्याचा विचार करण्यात यावा. .	मध्यम कालावधी	• योजनेचा लाभ घेतलेल्या महिलांचा सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या	परिवहन विभाग	महिला व बाल विकास विभाग
८.२०	विमा काढताना सूट	व्यावसायिक वाहनाच्या महिला चालकांचा विमा काढताना सवलत देण्याचा विचार करण्यात यावा.	मध्यम कालावधी	• विम्यात सवलती मिळण्याबाबत शासन निर्णय पारित करणे. • योजनेचा लाभ घेतलेल्या महिलांचा सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या	परिवहन विभाग, विमा संचनालय, वित्त विभाग	महिला व बाल विकास विभाग

८.२१	क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले जयंती - आदर्श महिलांचा सत्कार	दिनांक ३ जानेवारी क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले यांच्या जयंतीच्या दिवशी प्रत्येक ग्रामपंचायत ग्रामसभेचे आयोजन करून आदर्श महिलांचा सत्कार करेल.	मध्यम कालावधी	• ३ जानेवारी कार्यक्रम याबाबत शासन निर्णय पारित करणे. • कार्यक्रमाचे आयोजन केलेल्या ग्रामपंचायतींची संख्या • योजनेचा लाभ घेतलेल्या महिलांचा सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या	ग्राम विकास व पंचायतराज विभाग, आदिवासी विकास विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग
८.२२	हॉटेल व्यावसायिक महिलांना करात सूट	पूर्णतः महिलांचे व्यवस्थापन असलेल्या हॉटेलला स्थानिक करात सूट देण्याचा विचार करण्यात यावा. .	मध्यम कालावधी	• योजनेचा लाभ घेतलेल्या महिलांचा सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या	स्थानिक स्वराज्य संस्था, नगर विकास विभाग, ग्राम विकास व पंचायत राज विभाग	महिला व बाल विकास विभाग
८.२३	व्यावसायिक करात सूट	महिलांना व्यावसायिक करात राज्य शासना कडून आकारल्या जाणाऱ्या करात सूट देण्याचा विचार करण्यात यावा.	मध्यम कालावधी	• योजनेचा लाभ घेतलेल्या महिलांचा सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या	वित्त विभाग,अर्थ व सांख्यिकी संचनालय	महिला व बाल विकास विभाग
८.२४	बाल विवाह	गावातील प्रत्येक लग्नाची नोंद सक्तीची करणे आवश्यक आहे. शक्य असल्यास मुला-मुलीच्या वयाचा पुरावा सादर करणे आवश्यक आहे	मध्यम कालावधी	• याबाबत शासन निर्णय पारित करणे. • नियोजन केलेल्या ग्रामपंचायतींची संख्या • योजनेचा लाभ घेतलेल्या महिलांचा सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या	स्थानिक स्वराज्य संस्था, नगर विकास विभाग, ग्राम विकास व पंचायत राज विभाग	महिला व बाल विकास विभाग

८.२५	कर्करोगाचे उपचार	गर्भाशय मुखाच्या कर्करोगाचे प्रमाण जास्त आहे. त्यावर लस उपलब्ध आहे. बाजारात या लसीची किंमत ३ हजारापेक्षा जास्त असल्याने सर्वसामान्य महिलांना घेणे परवडत नाही.त्यामुळे ही लस शासकीय स्तरावर मोफत उपलब्ध करून दिल्यास मोठ्या प्रमाणात या कर्करोगाने महिलांचा होणारा मृत्यूदर रोखला जाऊ शकतो. महात्मा फुले आरोग्य योजना तसेच केंद्राच्या आरोग्य विषयक योजनेत मोफत कर्करोग प्रतिबंधक लसींचा समावेश.	मध्यम कालावधी	• याबाबत शासन निर्णय पारित करणे. • योजनेचा लाभ घेतलेल्या महिलांचा सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या	सार्वजनिक आरोग्य विभाग	महिला व बाल विकास विभाग
८.२६	मालमत्तेवर समान अधिकार	आई-वडिलांच्या पालनपोषणाची समान जबाबदारी मुलगा आणि मुलगी यांच्याकडे दिल्यास मालमत्तेवर समान अधिकार देण्यासाठी कोणाचाही विरोध असणार नाही.	मध्यम कालावधी	• याबाबत शासन निर्णय पारित करणे.	आरोग्य व कुटुंब कल्याण विभाग, स्थानिक स्वराज्य संस्था, नगर विकास विभाग, ग्राम विकास व पंचायत राज विभाग	महिला व बाल विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग
८.२७	निराधार योजना	संजय गांधी निराधार योजनेच्या निकषांमध्ये बदल करण्यात यावेत, तसेच लाभाची रक्कम वाढविण्यात येईल.	मध्यम कालावधी	• याबाबत शासन निर्णय पारित करणे. • योजनेचा लाभ घेतलेल्या महिलांचा सामाजिक प्रवर्ग, क्षेत्र आणि स्थळनिहाय संख्या	महिला व बाल विकास विभाग	महिला व बाल विकास विभाग

८.२८	महिला विकास निधी	बाल निधीच्या धर्तीवर राज्यात महिला विकास निधी उभारण्यात येईल. यासाठी महिला व बाल विकास विभाग स्वतंत्र लेखाशिर्ष काढेल व सीएसआर माध्यमातुन निधी उभारेल.	दीर्घ कालावधी	• महिला विकास निधीचे लेखार्षिक उघडण्यात आले. • किती सीएसआर कंपन्यांनी निधी जमा केला. • किती गरजु महिलांना निधीचा लाभ देण्यात आला.	महिला व बाल विकास विभाग	वित्त विभाग, उद्योग, उर्जा व कामगार विभाग

परिशिष्ट ९: वार्षिक कृती आराखडयाच्या सुसूत्रीकरण्यासाठी नमुना (कृती संगम आराखडा)

अ.क्र	लाक्ष्यित क्षेत्रे	कृती	ठरवलेली उदिष्टे	कालावधी	संनियंत्रणाचे निर्देशांक	अंमलबजावणी करणारा विभाग	सहयोगी विभाग	वितरित निधी	समन्वयअधिकारी